

INFORMAZIORAKO DOKUMENTAZIOAREN OINARRIAK

Teresa Agirreazaldegí Berriozabal

2. argitalpena

Udako Euskal Unibertsitatea

INFORMAZIORAKO DOKUMENTAZIOAREN OINARRIAK

2. ARGITALPENA

Teresa Agirreazaldegí Berriozabal

Udako Euskal **Unibertsitatea**
Bilbo, 2006

© Udako Euskal Unibertsitatea
© Teresa Agirreazaldegí Berriozabal

ISBN: 84-8438-078-5
Lege-gordailua: BI-209-06

Inprimategia: RGM, Bilbo
Azalaren diseinua: Iñigo Ordozgoiti
Hizkuntza-zuzenketen arduraduna: Gidor Bilbao Telletxea
Hizkuntz oharrak: Jaione Alberdi

Banatzaileak: UEU. Erribera 14, 1. D BILBO telf. 946790546 Faxe. 944793039
Helbide elektronikoa: argitalpenak@ueu.org
www.ueu.org

Zabaltzen: Igerabide, 88 DONOSTIA

Leireri eta Alaitzi

Aurkibidea

SARRERA	11
1. DOKUMENTAZIO INFORMATIBOAREN OINARRIAK	15
1.1. Dokumentazioa diziiplina gisa	15
1.1.1. Kontzeptuaren sorrera	16
1.1.2. Diziplinaren garapena	17
1.1.3. Diziplinaren izendapenak	18
1.2. Dokumentazio-zerbitzuak	19
1.3. Dokumentazio informatiboa	21
1.4. Dokumentua. Dokumentu-motak	21
<i>Bibliografia osagarria</i>	23
2. INFORMAZIO- ETA DOKUMENTAZIO-ITURRIAK	25
2.1. Erreferentziako lanak	25
2.1.1. Informazioa zuzenean	27
2.1.2. Dokumentuen erreferentzia bibliografikoak	35
2.2. Beste informazio-iturri digital batzuk	42
2.2.1. Liburutegi digitalak	42
2.2.2. Informazio-iturri ofizialak	43
2.2.3. Beste informazio-iturri batzuk	44
2.3. Komunikabideen ekoizpena	45
2.3.1. Komunikabideen errepertorioak	45
2.3.2. Testu osoak CD-ROM formatuan	46
2.3.3. Albisteen erreferentzia bibliografikoak	46
2.3.4. Komunikabideen eskaintza Interneten	47
2.4. Kazetaritzan espezializatutako baliabideak	51
2.5. Dokumentazioan espezializatutako baliabideak	51
<i>Bibliografia osagarria</i>	52

3. BALIABIDE INFORMATIBOEN ANTOLAKUNTZA ETA USTIAPENA	53
3.1. Dokumentazio informatiboa	53
3.1.1. Kazetaritzako informazioaren adierazleak	53
3.1.2. Kazetaritzako dokumentazioaren ezaugarri orokorrak	55
3.2. Prozesu dokumentala	56
3.3. Sarrerako funtzioak	57
3.3.1. Dokumentuen iturriak	57
3.3.2. Dokumentuen hautaketa	58
3.3.3. Dokumentuen erregistroa	59
3.4. Dokumentuen deskribapen formal	60
3.4.1. ISBD araua	60
3.4.2. Fitxa nagusiaren sarrera	63
3.5. Dokumentuen edukiaren analisiaren paradigma	65
3.6. Dokumentuen laburpena	67
3.6.1. Prozesuko parte-hartzaileak	68
3.6.2. Laburpenen erabilera komunikabideetan eta automatizazioa	71
3.7. Dokumentuen sailkapena eta indexazioa	72
3.7.1. Lengoaiak dokumental hierarkikoak (sailkapenak)	74
3.8. Lengoaiak dokumental asoziatiboak	82
3.8.1. Deskriptoreak	83
3.8.2. Thesaurusak	85
3.8.3. Gai-sarreraren zerrendak	95
3.9. Informazioaren hedapena	96
3.9.1. Eskatutakoa bilatu	97
3.9.2. Lehen mailako dokumentuen hedapena	99
3.9.3. Bigarren mailako dokumentuen hedapena	101
3.9.4. Informazioaren hedapen selektiboa	102
3.10. Eranskina: erreferentzia bibliografikoak	104
3.10.1. Erreferentzia bibliografikoen osaketa	104
3.10.2. Aipuen osaketa	113
Bibliografia osagarria	117
Gehigarriak	119
1. Elebitasunaren auzia: biblioteketako katalogoak	119
4. TEKNOLOGIA BERRIEN APLIKAZIOA DOKUMENTAZIOAN	127
4.1. Informatika dokumentala	127
4.1.1. Komunikabideen informatizazioa	127
4.1.2. Oinarri informatikoak: ordenagailuak	128

4.2. Datu-baseen kudeasistemak	130
4.2.1. Datu-baseen egitura	134
4.3. Telematika eta informazioaren industria	136
4.4. Internet	138
4.4.1. Indizeak	140
4.4.2. Bilaketa-tresnak	142
4.4.3. Metaetiketak	142
4.4.4. Internet ikusezina	143
4.5. Informazioa nola berreskuratu	143
4.5.1. Informazioa berreskuratzeko teoria	143
4.5.2. Informazioa berreskuratzeko baliabideak	145
4.5.3. Galdeketarako gaitasuna	148
4.6. Intranet	151
Bibliografia osagarria	153
Gehigarria	155
1. <i>Los contenidos son la clave</i>	155
 5. PRENTSAKO DOKUMENTAZIOA	157
5.1. Dokumentazioaren eginkizunak kazetaritza idatzian	157
5.2. Prentsako dokumentazioaren historia	159
5.2.1. Sarrera	159
5.2.2. Prentsako dokumentazioaren hastapenak	160
5.2.3. Dokumentazio informatiboaren garapena	167
5.3. Prentsako dokumentazioaren bilakaera teknologikoa	169
5.3.1. Mikrofilmazioa	169
5.3.2. Informatizazioa	170
5.3.3. Euskarri optikoak	170
5.3.4. Prentsako datu-baseak	171
5.4. Espainiako prentsako dokumentazio-zerbitzuak	174
5.5. Prentsako dokumentalistaren zeregin berriak	180
5.5.1. Kanpoko baliabideak aztertu	182
5.5.2. Informazioaren hedapen selektiboa: <i>push</i> teknologia	182
5.6. Edukiaren analisisa	183
Bibliografia osagarria	186
 6. IRUDIAREN DOKUMENTAZIOA	189
6.1. Sarrera	189
6.2. Prentsako argazkitegiak	190

6.3. Irudien analisia	191
6.3.1. Deskribapen fisikoa	191
6.3.2. Analisi dokumentala	192
6.4. Irudien analisia eskuzko sistemetan eta sistema informatizatueta . . .	198
6.4.1. Eskuzko sistemak	198
6.4.2. Sistema informatizatuak	200
6.5. Irudiaren erabilera	205
6.5.1. Erabilera informatiboa: argazki-testigantza	206
6.5.2. Argazkia baliabide gisa	207
6.5.3. Irudien erabileran eragina duten arautegiak	209
6.6. Argazkien euskarriak eta kontserbazioa	211
6.7. Informazio grafikorako iturriak	213
Bibliografia osagarria	214
 7. IRUDIEN AURKIBIDEA	215
 8. BIBLIOGRAFIA	217

Sarrera

Beste hainbat jardueratan bezala, kazetaritzan ere aurreko informazioaren kudeaketan eraginkortasuna lortzeko sortu zen dokumentazioa. Dokumentazioa berez XX. mendean zabaldu eta garatu zen, baina lehendabiziko aztarnak egunkarien hastapenetan daude, hau da, plazaratutako zenbakiak eta bildumak gordetzen, ebakinak biltzen eta artikuluen indizeak osatzen hasi zirenean. Ordutik, dokumentazioaren betebeharra komunikabideetako lan informatiboaren alde egitea izan da, eta bere garapena kazetaritzaren historiari lotuta dago; horrenbestez, elkarren arteko eragina eztaba daezina da.

Dokumentazio-zerbitzuen antolakuntza eta baliabideak, informazioa hautatzeko eta aztertzeko metodoak, kazetarien behar informatiboak ezagutzeko eta asetzeko tresnak eta profesionalen heziketa izan dira eta dira, gaur egun ere, eremu horretan planteatzen diren gai nagusiak. Hori bai, 70eko hamarkadatik aurrera teknologia informatikoei markatu dituzte horiek bideratzeko moduak.

Testuinguru horretan, irakurle agugarria, hemen daukazu liburua dokumentazio-alorrean hainbat urtetan egindako ibilbide profesionalaren eta Euskal Herriko Unibertsitatean, Kazetaritza Sailean zehazki, irakasle moduan lortutako esperientziaren emaitza da. Dokumentazioaren diziplina komunikazio-adarretako ikasleengana hurbiltzea da helburua.

Dokumentazio Informatiboa irakasgaia urte askotan komunikazio-alorreko lizentzietako bosgarren urtean eman ondoren, plangintza berriak, zorionez, lehenengo ziklora ekarri zuen; beraz, modu horretan, ikasketa hauen eraginkortasuna eta interesa zabaldu egin da, dudarik gabe. Irakasgaiak zeregin bikoitza du. Alde batetik, ikasleari tresnak emango dizkio bere hezkuntza prozesua eraginkorragoa izan dadin, informazio- eta dokumentazio-iturriak azalduz eta informazioaren tratamendurako baliabideak erakutsiz. Eta beste aldetik, agerian utziko du kazetaritzan eta, oro har, komunikazio-jardueran dokumentazioak duen garrantzia, ikasleen etorkizun profesionala eta baita, nola ez, kazetaritzako dokumentazioaren garapena ere kontuan harturik.

Eskuliburu hau prestatzerakoan gure erronka nagusietarikoak honako hauek izan dira: ikasleei gaia modu interesgarri eta erakargarrian aurkeztea, eta, halaber, sakon lantzea, testua larregi zaildu gabe. Bestalde, ikasleentzat gaia zeharo ezezaguna izatea, hitz eta kontzeptu arrotz ugari jasotzea eta komunikazioaren ikuspegi

berri bat planteatzea izan dira aurkitu ditugun zailtasun handienak aipatutako erronkei heltzerakoan. Hala ere, kontuan hartzekoa da kasu askotan teoriari ariketa praktikoek lagunduko diotela, hain abstraktuak ematen duten kontzeptuen konkrezioa bideratzeko eta ikuspegi osagarriak emateko.

Esan beharra dago, bestalde, komunikatzaileen curriculumean gai gutxi daudela irakasgai honen oinarri moduan erabiltzekoak, ez bada, eta ez da makala, komunikazio-prozesuen ikerketa eta informazioarekin eta horren iturriekin lan egiteko ikasketa. Testuinguru orokor horrekin batera, ikasle bakoitzak dokumentatzeko dituen erak eta sentitu dituen beharrak, hau da, esperientzia pertsonal moduan dakartzanak, probetxugarriak izango dira.

Bestalde, esparru honen inguruko argitalpenak oraindik urriak dira. Hala ere, guztiz aipagarriak dira hainbat ikertzailek eta irakaslek argitaratutako lanak, López Yepes, García Gutiérrez, Coll-Vinent, Fuentes i Pujol, Galdón López, Codina eta Valle Gastaminza-renak, besteak beste.

Guztiz txalogarria da, halaber, Joana Albret Bibliotekonomia Mintegiak eremu honetan erabiltzen den euskarazko terminologia normalizatzeko egindako lana, eta *Katalogatzeko oinarritzko terminologia* argitalpena, lan horren emaitza.

Esku artean duzun liburu hau sei kapituluak osatzen dute. Lehenengoan, *Dokumentazioaren oinarri informatiboak* kapituluak, diziplinaren sorrera eta garapen teorikoa azaltzen da, eta diziplinak izandako izendapenak eta definizioak eskaintzen dira. Horretaz gain, geroago ikusiko diren hainbat kontzepturen sarbidea da, besteak beste, dokumentazio-zerbitzua, dokumentazio informatiboa eta dokumentua aztertzen baitira.

Bigarren kapituluak *Informazio- eta dokumentazio-iturriak* lantzen ditu; hor baliabide digitalei eta Interneten bidez eskuragai diren iturriei eman diegu lehentasuna. Informazio- eta dokumentazio-iturriak bost ataletan sailkatu dira. Lehendabizikoak, zabalena, erreferentziako lanak aztertzen ditu, bi multzotan banatuta, hau da, informazioa zuzenean eskaintzen dutenak eta dokumentuen erreferentzia bibliografikoak ematen dituztenak. Horretaz gain, informazio-iturri digital orokorrak, komunikabideen ekoizpena jasotzen dutenak, kazetaritzan espezializatuta dauden baliabideak eta, azkenean, dokumentazio-alorrean dauden hainbat direktorio ere aztertu dira.

Hirugarren kapituluak *Baliabide informatiboen antolakuntza eta ustiapena* du izenburua, eta kazetaritzako informazioaren adierazleak eta dokumentazio horren ezaugarriak aztertu ondoren, dokumentazio-zerbitzuetan izaten den prozesu dokumentala analizatzen du, besteak beste, sarrerako funtzioak, dokumentuen deskribapen formala, dokumentuen edukiaren analisia eta horretarako erabiltzen diren lengoia dokumentalak eta informazioaren hedapena. Esperientziaz dakigu atal hori gerta daitekeela zailena; horregatik erantsi dizkiogu hainbat gehigarri, gaiak

aztertzeo argigarriak eta osagarriak izango direlakoan. Bestalde, *Erreferentzia bibliografikoak* gehigarriak helburu praktikoa du, dokumentuak nola erreferentziatu erakusteko; hori dela eta, adibide ugari biltzen ditu.

Teknologiaren erabilera dokumentazio-zerbitzuetan izaten diren prozesu guztietara hedatu da, eta hori da, hain zuzen, laugarren kapituluaren gaia: *Teknologia berrien aplikazioa dokumentazioan*. Horretarako, sei atal zabaldu dira: informatika dokumentala eta horren garapena komunikabideetan; datu-baseen kudeasistemak; telematika eta informazioaren industria; Interneten informazioa bilatzeko tresnak; informazioaren berreskurapena; eta Intranet.

Prentsako dokumentazioa-k osatzen du bosgarren kapitulua. Hor honako gai hauek aztertu dira: dokumentazioaren eginkizunak kazetaritza idatzian, prentsako dokumentazioaren garapen historikoa eta horren bilakaera teknologikoa. Dokumentalistaren eginkizun berriak eta prentsako dokumentuaren edukiaren analisisian eman diren aurrerapausoak aipatuz amaitu dugu kapitulua.

Seigarren eta azken kapituluak *Irudiaren dokumentazioa* aztertzen du; horretarako, prentsako argazkitegien ezaugarriak eta zereginak aztertu dira, eta baita irudien analisiak dituen berezitasunak eta argazkitegietan erabiltzen diren eskuzko sistemak eta automatizatuak ere. Dokumentazioko irudiak kazetaritzan nola eta zertarako erabiltzen diren, eta horiek modu egokian kontserbatzeko baldintzak ere aztertzen dira. Azkenik, informazio grafikorako dauden iturriak aipatzen dira.

Kapitulu bakoitzari dagokion bibliografia gehitu diogu, eta azaldutako erreferentzia guztiak amaieran jaso dira, *Bibliografia* atalean. Hor, lehendabiziko multzoan oinarritzko erreferentziak batu dira, gaiaren inguruko eskuliburuekin osatuta; bigarren multzoan erreferentzia osagarriak eskaini dira.

1. Dokumentazio informatiboaren oinarriak

1.1. DOKUMENTAZIOA DIZIPLINA GISA

Dokumentazio kontzeptua XX. mendean sortu zen, prozesu konplexu baten ondorioz, eta prozesuaren bilakaera praktiko, profesional eta teknologikoaren arabera garatu da kontzeptua. Dokumentazioak hiru alderdi osagarri ditu: zientzia instrumentalarena; zientziarena, zentzu hertsian hartuta, eta informatzeko modu zehatz batena.

- Dokumentazioa, analisi-eremu zehatz batean aplikatua, zientzia instrumentala edo laguntzailea da. Hori dela eta, dokumentazio kimikoaz, ekonomikoaz, juridikoaz, medikoaz eta abarrez hitz egiten dugu. Horrek ez du esan nahi tresna-multzo bat besterik ez dela, besteen zerbitzura jartzen den diziplina dela baizik. Dokumentalistaren lanbidea ere besteen zerbitzura dagoen lana da, beti besteentzat lan egiten duelako, besteen betebeharrak errazteko eta indarrak hobeto banatzeko. Informaziorako eta ikerketarako dokumentazioa da oinarri eraginkorrena zientziak aurrera egin dezan; baita taldeen eta pertsonen garapenerako tresna arrazionalena ere. Ikerketaren errealitatera hurbiltzeko ahalegin bat da, ikuspegi desberdinak ematearren, eta elkarlaguntza zientifikorako sistema baten eskaintza ere bada.

Dokumentazioa zientzia pragmatikotzat jotzen dute (instrumental eta laguntzaileztat), eta bertako profesionalen lana eta bere ikerketa-lerroak ere pragmatikoak dira. Ez du baztertzen, ordea, oinarri eta metodologia orokorren eratzea bere garapenerako, zientzia den aldetik.

- Dokumentazioa berez zientzia bat da, informazio-zientzien barnekoa. Modu metodikoan osatutako eta ordenatutako doktrina-corpusa du, eta oinarriak, metodoak eta sistemak sortzen, ikertzen eta aztertzen ditu. Hala-ber, dokumentazioaren ikasketa-helburuak informazioa berreskuratzeko prozesuak dira, jakintza-iturri bihur dadin.

Diziplina gazte honek sakabanaketa terminologiko handia du; alde batetik, ikerketa-eremua guztiz zehaztu gabe duelako, eta, bestetik, bere garapen teoriko-kontzeptualaren ondorioz. Gainera, beste jakintza-eremu batzuekin harreman estuak ditu; lehenik eta behin, informazio- eta komunikazio-zientziekin, horko parte bat den aldetik; baita linguistikaren, logikaren, edukiaren eta diskurtsuaren

analisiarekin ere, teknologiarekin eta psikologia kognitiboekin. Zientzia horien arauak eta metodoak oso lagungarriak dira dokumentazioko fenomenoak ulertzeko.

- Informatzeko modu zehatz bat ere bada dokumentazioa. Informazioaren informazioa da, metainformazioa. Bere helburua da ideiak, albisteak eta iritziak jasotzen dituzten dokumentuen eskurapena erraztea. Dokumentazioa eta informazioa elkarri lotuta daude.

Dokumentazioak prozesu kultural eta kognitiboak aztertzen ditu, teknologia-ren laguntzaz. Baina ikasketa- eta praktika-eredu teknizista baten barruan sartu eta prozesu industrial gisa soilik ikusteak pobretu egiten ditu dokumentazioaren diziplina eta lanbidea. Beharrezkoa da dokumentazioaren ondorio indibidualak eta kolektiboak ikertzea; teknologiaz lagunduta, komunikabide berriak diren tresna dokumentalak analizatzea. Dokumentalistaren lana bitartekari eta informazio-ekoizle gisa aztertzea ere ezinbestekoa da. Zientzia berri honen elementuak finkatu egin behar dira, jakintza ekoizpen- eta transferentzia-prozesuetako ikuspegietatik aztertu. Literatura anglosaxoian hainbeste aztertzen diren *errepresentazioari* eta *berreskurapenari* beste alor batzuk gehitu behar zaizkie, horrenbeste ikertzen ez direnak: testuen *irakurketa* eta *interpretazioa*, *aukeraketa*, *informazio-beharra*, *erabilera* eta abar.

1.1.1. Kontzeptuaren sorrera

Dokumentazioaren hastapenak XX. mendearen hasieran gertatu ziren Europan, bibliografia zientifikoen bitartez, orduko gizartearen behar informatiboei erantzun nahian. Dokumentu zientifiko eta teknikoen argitalpena izugarri gehitu zen XIX. mendearen amaieran; eta zer esanik ez XX. mendean¹. Informazio horri guztiorri aurre egiteko, ikuspegi eta modu berriak behar izango dira.

Henri La Fontaine (1853-1943) eta batez ere Paul Otlet (1868-1944) hartzen dira Dokumentazioaren sortzailetzat, diziplina berri gisa. Bi abokatu horiek Bruselako *Société des Études Sociales et Politiques* erakundean —1891n sorturiko erakundea da hau— ezagutu zuten elkar; La Fontainek Sail Bibliografikoaren ardura zuen han. Biak zeuden interesaturik eta kezkaturik zientziaren antolakuntza logiko eta arrazionalarekin.

1892an, *International Office of Bibliography* eratu zuten, bibliografia zientifikoa kontrolatze aldera; 1895ean, Nazioarteko Bibliografia Institutuak hartu

1. Fenomenoaren garrantziaz jabetzeko, hona hemen zenbait datu: 1800. urtean 100 aldizkari zientifiko plazaratu ziren, 1850. urtean 1.000, 1900. urtean 10.000 eta 1990. urtean 150.000. Liburu-argitalpenari dagokionez, 1960. urtean 332.000 liburu argitaratu ziren, eta 1990. urtean 863.000. Dokumentuen ekoizpenaren hazkunde izugarriarekin batera, beste fenomeno bat gertatzen ari da: dokumentu askoren iraupena gutxituz doa. Dokumentuen zaharkitzea bereziki zientzia eta teknika alorretan sumatzen da; izan ere, arlo horien dinamismoak zaharkituta uzten du aurreko informazioa (adibidez, matematika-arloko dokumentu baten iraupena 5-10 urtekoa da), baina gizarte-zientzietan ere gertatzen da zahartze-fenomenoa.

zuen horren ardura. Institutuak, Otlet eta La Fontaineren ardurapean, *Errepertorio Bibliografiko Unibertsala* osatu eta argitaratu zuen, hau da, nazioartean ekoizten zenaren berri ematen zuen lana. Hauek izan ziren lan horren ekarpen nagusiak:

1. Liburuaren eta beste argitalpen guztien mugak gaindituz, dokumentu kontzeptua adierazi zuten, informazio-ekarle eta informazioaren euskarri gisa.
2. Arlo horretan egin beharreko lana nazioarteko lankidetzaren ikuspegitik antolatu beharra zegoela ikusi zen, eta ez banako, elkarte edo talde batzuen ikuspegitik.
3. Informazio zientifikoaren kontsumo eta ekoizpenari buruzko ikerlan zientifiko-sozialaren hasiera ekarri zuen.

Otlet eta La Fontaineek Melvil Dewey-ren *Sailkapen Hamartarraren Sistema* itzuli eta egokitu zuten, eta, hala, euren *Sailkapen Hamartar Unibertsala* sortu zuten.

Dokumentazio hitza, Paul Otleten hainbat artikulutan erabilia, 1920ko hamarkadan hasi zen zabaltzen. 1931n, Nazioarteko Bibliografia Institutuak izena aldatu zuen; aurrerantzean Nazioarteko Dokumentazio Institutua deituko zen. Izen-aldaketa hori bat zetorren hainbat liburutegitan sentitu zuten espezializaziorako beharrarekin, baina, bestalde, *bibliotekonomia* eta *dokumentazio* hitzen inguruan hainbat urte iraun zuen eztabaida piztu zuen. 1938tik aurrera, Institutua *Nazioarteko Dokumentazioaren Federazioa* (FID) bihurtu zen. Federazioa dokumentazioa sustatu eta garatzeko hainbat ekintzaren bultzatzailea izan zen, harik eta 2001. urtean desagertu zen arte.

1934an, Paul Otletek *Traité de Documentation* liburua argitaratu zuen, Bruse-lan. Harrezkeroztik, dokumentazioa zientziazat jotzen hasi ziren. Dokumentazioaren helburua da edozein gertakizun eta jakintzaren inguruan informazio dokumentatua eskaintzea. Informazio dokumentatu horrek izan behar du unibertsala, ziurra eta egiazkoa, osatua, azkarra eta eguneratua, eskuratzen erraza, aldeztatik aurretik bildua, jakinarazteko prestatua eta gehiengoaren esku jarria.

1.1.2. Diziplinaren garapena

1920ko hamarkadan, *dokumentazio* hitzaren erabilera zabalduz eta pixkanaka-pixkanaka edukiz betez joan zen; horrekin batera, dokumentalistaren lana ere zehaztuz joan zen, liburutegizainarenetik banatuz. Halere, hurrengo hamarkadetan ikertzaileak ez ziren ados jartzen diziplina berriaren inguruan; eztabaida zen ea zientzia hori nahikoa heldua zen, oinarri, helburu eta metodologia propiorik bazuen. Garai hartako teoriarari garrantzitsuenen artean ditugu Samuel C. Bradford britainiarra (1878-1948), Jesse H. Shera estatubatuarra (1903-1982) eta Erich Pietsch (1902-1979) alemaniarra.

Samuel C. Bradford, kimikaria lanbidez, *Society for International Bibliography*-ko lehendakaria eta FIDeko lehendakariordea izan zen, eta dokumentazioko bigarren eskuliburutzat jotzen dena idatzi zuen. Berarentzat, dokumentazioa arte bat da, zeinek eginkizun intelektualen inguruko tankera guztietako dokumentuak bildu, sailkatu eta eskuratzeko eran jartzen dituen.

Jesse H. Shera *American Documentation* aldizkariaren editorea zen, eta, bere ustez, bibliotekonomia orokorra, bibliotekonomia espezializatua eta dokumentazioa, Antolakuntza Bibliografikoaren atalak dira. Alde horretatik, dokumentazioa, edo bibliotekologia —berari hala izendatzea gustatzen zitzaion—, bibliotekonomiaren alderdi bat besterik ez da.

Erich Pietsch kimikaria zen lanbidez, eta Energia Fisikoaren eta Matematikaren Informazio Zentro Nazionala sortu zuen, Karlsruhe-n. Funtzio bibliotekonomikoak eta dokumentalak alderatu zituen eta, bere ustean, nahiz eta bibliotekonomiak eta dokumentazioak lehengai bera erabili, liburuzainek dokumentuak bilatzen eta maneiatzen dituzte, eta dokumentalistek, ordea, dokumentuen edukia, hau da, dokumentuen informazioa atera eta dokumentu berriak osatzen dituzte.

1950eko hamarkadatik aurrera, informazio zientifikoak sortzen zuen interesak, ekoizpen bibliografikoaren gehikuntzak, eta informatikaren eta telekomunikazioen garapenak ikerketa-gaiaren aldaketa ekarri zuten; jadanik ez zen hainbeste aipatzen dokumentua, baizik eta informazioa. AEBetan, Calvin N. Mooers-ek bultzatuta, *Information Retrieval* terminoa (Informazioa Berreskuratzea) sortu zen informazioaren transferentziarekin zerikusia duten ekintzak izendatzeko, prozesu horren alde tekniko eta mekanikoetan arreta jarrita. Termino hori asko erabili da AEBetan, eta *Information Science* kontzeptuaren aitzindaria da.

1.1.3. Diziplinaren izendapenak: dokumentazioa, informazio-zientzia, dokumentazio- eta informazio-zientziak, informatika

1968an, Shera-k eta beste liburuzain espezializatu batzuek *Information Science* terminoa hartu zuten diziplina orokorrarentzat, bibliotekonomia eta dokumentazioa haren barnean zirela. Jakintza-eremu horrek testuingurua, hedabideak eta kanalak, eta sailkapen eta antolakuntza bibliografikorako teknikak hartzen zituen bere barnean.

Harold Borko-k honela definitu zuen *Information Science* kontzeptu berria:

Information Science is that discipline that investigates the properties and behavior of information, the forces governing the flow of information, and the means of processing information for optimum accessibility and usability. It is concerned with that body of knowledge relating to the originations, collection, organization, storage, retrieval, interpretation, transmission, transformation, and utilization of information.

AEBetan, *Information Science* zientzia berritatu zen; bibliotekonomia, linguistika, komunikazio, zibernetika eta informatikaren eremuetatik sortua zen zientzia hori. Izendapen berriak zeharo ordezkatu zuen *Dokumentazio* hitza. Izan ere, egile askorentzat, *dokumentazio* hitza, polisemikoa izateaz gain, oso mugatua zen, diziplinaren gunea *informazioa* baita, eta ez *dokumentua*. *Information Science* terminoaren aldekoak ditugu M. Taube, Ch. Bourne, H.P. Luhn, B. Vickery, J. Taylor eta H. Borko. Egile horiek *Information Science* informazioa gordetzeko eta berreskuratzeko teknikekin lotzen dute. Helburua informazio- eta dokumentazio-sistemen eraginkortasuna izango da, bakoitza bere aldetik kontuan harturik, eta automatizazioari loturik. 1972an Has Weillish-ek *Information Science* terminoaren 39 definizioen ikerketa sistematikoa egin zuen, baina ez zuen lortu hortik gorputz kontzeptual eta terminologikorik ateratzerik. FIDek honela definitu zuen informazio-zientzia:

*Diziplina zientifikoa, zeinek informazio eta dokumentazio zientifikoaren egitura aztertzen duen, baita haien legeak, teoria, historia, metodologia eta antolakuntza ere.*²

Termino berriaren eraginez, 1986tik aurrera, FIDek Informazioaren eta Dokumentazioaren Nazioarteko Federazioa izena hartu zuen, siglak aldatu gabe.

Information Science terminoa herrialde anglofonoetan erabiliko zuten batik bat. Beste lurralde batzuetan, diziplinak beste izen batzuk hartu zituen. Alemanian, esaterako, *Dokumentazio- eta informazio-zientziak* terminoa hedatu zen; hasieran Berlingo Humboldt Unibertsitateko espezialitatea izan zen. Herrialde horretan diziplinak ikuspegi bateratzailea eta integratzailea hartu zuen. Bestalde, lehengo Sobiet Batasunean, non *dokumentazio* terminoak inoiz ez zuen izan arrakasta handirik, *Informatika* terminoarekin izendatu zuten diziplina. Gaur egun, *dokumentazioa*, *informazio-zientzia*, *informazio- eta dokumentazio-zientziak*, *informatika* eta beste termino batzuk baliokidetzat hartzen dira diziplina bera izendatzeko.

1.2. DOKUMENTAZIO-ZERBITZUAK

Eragile nagusia dokumentu-ekoizpenaren hazkundera izan bazen ere, berez herrialde bakoitzean erakunde zehatzen beharrek eragin dute dokumentazioaren garapena sektore ekonomiko gisa, eta horrek ekarri du, zeharka, haren garapen zientifikoa.

Dokumentua oso gauza konplexua da. Informe teknikoak, artikulak zientifikoak edo kazetaritzako erreportajeak ez dira adiera bakarreko informazio-atalak, baizik eta dimentsio anitzekoak, eta karga intelektual handikoak. Dokumentu horien ezaugarria eta errepresentazioa eginkizun konplexua da, eta kudeaketak sortzen dituen arazoei aurre egiteko, sena ez da nahikoa, beharrezkoa da metodologia zorrotza.

2. FID. *Cours d'introduction à la Documentation*. La Haye: FID, 1972, 21. or.

Hainbat jardueratan (kazetaritza, medikuntza, administrazio publikoa, ikerketa zientifikoa...) dokumentu asko eta asko ekoizten dira, eta horiek ordenatzeak energia inbertitzea eskatzen du. Ez bada horrelakorik egiten, dokumentuak metatuko dira, baina ezingo dira erabili, ordenamendu erabilgarria ez baita berez sortzen. Informazioaren kudeaketan eraginkortasuna lortzeko, metodo espezifikoak nahitaezkoak dira dokumentuen tratamenduan; hala, nahi den informazioa aurkitzeko beharko den denbora ez da izango gordeta dauden dokumentuen kopuruaren arabera; hau da, berdin izango da dokumentu bat bilatzea 1.000, 10.000 edo 100.000 dokumenturen artean.

Dokumentazioak dokumentuen informazioaren errepresentatzea, gordetzea, berreskuratzea eta hedatzea ikertzen du. Informazio-iturriak ustiatzeko sistemak eratzen eta garatzen ditu, ezagutza horiek erabiltzaile-talde baten edo gizarte osoaren esku jartzeko.

Dokumentazioak zenbait espezialitate eta ikerketa-arlo hartzen ditu bere barnean: dokumentuen deskripzio formala egiteko prozeduraz arduratzen da, dokumentu bakoitza, zalantzarik gabe, identifikatuta gera dadin prozedura estandarren bidez, eta metodo horiek baliagarriak izan daitezen edozein dokumentu-mota edo euskarrirentzat, eta, hala, informazio-trukaketa eta ezagutzarako sarbide unibertsala ahalbidetzen ditu; dokumentuen edukia aztertze eta deskribatzeko metodoak ikertzen ditu, dokumentuak haien eduki semantikoan oinarrituta aurkitu ahal izateko, eta ez bakarrik aldez aurretik dokumentuak badaudela dakigunean; dokumentuen analisi, errepresentazio, gordetze eta berreskuratzearen automatizazioa ikertzen du; erabiltzaile edota erakunde baten informazio-beharak asetzeko, informazio dokumentaleko sistemek eduki behar duten egitura ikertzen du; informazioaren ezaugarriak aztertzen ditu, eta baita ezagutzaren prozesuak ere; eta, oro har, informazioak dituen alde legalak, estatistikoak, ekonomikoak eta gizartekoak interesatzen zaizkio: erreproduktzio-eskubideak, egile-eskubideak, irakurketa publikoaren funtzioa, informazioaren eta kulturaren hedapenerako herrialde eta nazioarteko politikak, kultura-ondarea, informazio-industrien ekoizpenak, eta abar.

Dokumentazioa lanbide bat da, eta bere barnean sartzen dira, espezializazio desberdinekin, informazio dokumentaleko sistemak diseinatzeaz, eratzeaz eta ustiatzeaz arduratzen diren profesionalak. Jarduera ekonomikoa ere bada, hain zuzen, herrialdeek daukaten azpiegitura zientifiko eta teknikoaren barrukoa, eta bi erakunde-motatan gauzatzen da: dokumentazio-zerbitzuetan eta liburutegietan.

Liburutegiak “irakurketa publikoa” kontzeptuari lotuta daude, hau da, herri-tarrok kulturaz jabetzeko dauzkagun eskubideei. Dokumentazio-zerbitzuak, berriz, dokumentazio zientifiko eta teknikoari lotuta daude, edo erabiltzaile-talde zehatzei, gehienetan ezagutza-esparru espezializatuetan. Horregatik, dokumentazio-zerbitzuetan liburuak baino gehiago izaten dira aldizkako argitalpenak eta literatura grisa (argitaratu gabeko dokumentuak edo bide arruntetatik plazaratzen ez direnak;

adibidez, barne-txostenak, lan-dokumentuak, kongresuetako materiala...). Halere, liburutegien eta dokumentazio-zerbitzuen arteko mugak ez dira beti garbi izaten, eta zerbitzu baten izendapena nahiko arbitrarioa izan liteke, edo tradizioaren eraginak zerikusi handia izan lezake horretan; adibidez, egunkarietako dokumentazio-zerbitzuei askotan *artxiboak* deitzen zaie. Herrialde anglosaxoietan, dokumentazio-zerbitzuek *special libraries* edota *information centres* izenak hartzen dituzte.

Dokumentazioan dokumentu kognitiboek dute interesa, hain zuzen gizarteko sormen kultural, zientifiko edo teknikoa jasotzen duten dokumentuek. Artxiboek, ordea, dokumentu administratiboak jasotzen dituzte, hau da, erakunde, enpresa edo pertsona pribatuek beren eginkizunetan sortutakoak (kontratuak, ordainagiriak, eskaerak, proiektuak...). Dokumentu horiek bere horretan ez dute “baliorik”; bai, ordea, dagokien espedientearen barruan eta horien sailean.

1.3. DOKUMENTAZIO INFORMATIBOA

Paul Otleten izkribuetan, dokumentazioak bere oinarri zientifikoak Informazioaren eta Komunikazioaren Teoria Orokorretik hartu zituen, eta diziplina informazio-zientzien barruan sartu zen, zientzia horiek informazioaren transmisio- eta berreskuratze-prozesuak ikertzen dituztelako. Dokumentazio-prozesua informazio-prozesuaren osagarri da: informazioa berreskuratu egiten da informazio-iturri berriak lortzeko.

Dokumentazio informatiboaren diziplinak dokumentazioaren printzipio teoriko, metodologiko eta praktikoak ikertzen eta erabiltzen ditu, komunikazio-zientzietan eta komunikazio-enpresetan egiten den lan informatiboaren zerbitzura.

Bere sortzetik, kazetaritzako dokumentazioaren helburua izan da *informazioa informatzea*. Komunikabideetan, helburu hori lortzen da erredaktoreek, informazio orokorra osatzeko behar duten atzera-begirako informazioaz hornitzeko, informazio guztia aztertu, artxibatu eta berreskuratzen dutenean (Galdón 1986, 20).

XX. mendean, kazetaritza berriak izan zuen garapenari esker, dokumentazioa aintzat hartu eta zerbitzuak hobetu ziren. Era berean, zerbitzu horien bilakaerak lagundu zuen komunikabideen aurrerakuntzan; izan ere, informazioa sakonago aztertzen zen, eta formula eta genero berriak sortu ziren. Aurrerantzean, komunikabide guztietan dokumentazioa oinarritzkoa izango zen informazio-lana ahalik eta modu egokienean aurrera ateratzeko.

1.4. DOKUMENTUA. DOKUMENTU-MOTAK

Komunikazioak eta informazioak betidanik gizarte-harremanen nolakotasuna azaldu izan dute. Ezagutza beti hasten da gertatzen, egiten edota pentsatzen denaren inguruko informazioarekin; eta gizarte-harremanek eta eginkizunek komunikazioa

eragiten dute. Halaber, harreman eta eginkizun horien funtsa eta ematen zaien garrantzia gaur egungo gizartearen ezaugarri bihurtu dira. Pertsonen arteko komunikazioari masa-komunikazioa gehitu zaio, zeinek informazio asko transmititzen duen audientzia zabal bati zuzenduta.

Gizakien arteko komunikazio zuzena denboraren eta lekuairen mende dago. Teknologiek urruntasuna ezabatzen dute, baina komunikazioak denboran iraunkorra izateko “arrastoa” utzi behar du, informazioa euskarri batean erregistratu behar da, eskuizkribu, liburu, marrazki, argazki, disko edo beste edozein euskarritan, hau da, dokumenturen batean. Horren bidez, mezuak modu diakronikoan eskuratu ahal dira, eta, hala, iraupen informatiboa sortzen da eta mezuak antola daitezke, ondoren, informazio hori era askotan erabili ahal izateko.

Informazioa da dokumentuak duen ezaugarri bereizgarria. Dokumentuaren helburua ezagutza hedatzea denez, dokumentuaren erabilerak egiaztatuko du horren balioa. Hau da, informazioa mezu batek duen kalitate potentziala da, eta bere benetako funtzioa betetzeko jasotzaile bat behar du:

Dokumentua da euskarri iraunkorrean erantsita dagoen edozein mezu —ikonikoa edo sinbolikoa— helburu informatiboarekin erabilia (Martínez 1996, 61).

Euskarriaren, mezuaren kodearen eta igortzeko eta hedatzeko eraren arabera bereizten dira dokumentuak bata bestetik.

- Euskarriak: paperezkoak (liburuak, notiziak, liburuxkak...); euskarri magnetikoak (zintak, bideo-zintak, disketeak...); euskarri optikoak, hau da, laser-izpien bidez idatziak eta irakurtzekoak, eta plastikozkoak, aluminiozkoak eta beste zenbait materialetakoak izan daitezke; euskarri kimiko argiarekiko sentikorrek (filmak, negatiboak, diapositibak), etab.
- Mezuaren kodeak: testu idatziak, grafikoak (mapak, planoak), ikonografiak (argazkiak, koadroak), entzunezko dokumentuak (zintak, diskoak), ikus-entzunezko dokumentuak (filmak, bideoak), hiru dimentsiokoak (maketak, monumentuak, museoek gordetzen dituztenak), informatikoak (ordenagailuen bitartez irakurtzen direnak) edo multimedia (aurreko kodeak konbinatzen dituztenak).
- Dokumentuak beren arlo tematikoaren arabera, maila intelektualaren arabera (zientifikoak, teknikoak edo dibulgaziokoak) edo hedapenaren arabera ere (argitaratua, argitaragabea, publikoa, pribatua, pertsonala) sailka ditzakegu.
- Dokumentu idatzi eta argitaratuak, halaber, luzeraren arabera desberdintzen dira:
 - a) Liburua: 48 orrialde baino gehiagoko dokumentua, eta unitate bibliografikoa dena.

- b) Liburuxka: gehien jota 48 orrialde dituen dokumentua, eta unitate bibliografikoa dena.
- Dokumentuaren aldizkakotasunaren arabera, banaketa hau daukagu:
 - a) Argitalpen monografikoa: testua, irudia edo biak dituen argitalpena, zuzenean irakur daitekeena, eta liburu bakar batean edota liburuki mugatu batzuetan osatua dena.
 - b) Aldizkako argitalpena: argitalpen-mota hau, inprimatua edo ez, faszikulu edota liburuki jarraitua eta zenbakitua (zenbakiekin edota indikazio kronologikoekin), aldian behin ematen da argitara, bukaera zehaztu gabe.
- Dokumentuek duten egitura eta informazioa kontuan hartuta, berriz, honako hauek dauzkagu:
 - a) Lehen mailako dokumentuak: jatorrizko informazioa osoa eskaintzen dutenak.
 - b) Bigarren mailako dokumentuak: lehen mailako dokumentuak deskribatzen dituztenak (bibliografiak, katalogoak, indizeen buletinak)³.

BIBLIOGRAFIA OSAGARRIA

- Abadal Falgueras, E. (1994). *La Documentación en España*. Madrid: CINDOC (CSIC); FESABID.
- Fuentes i Pujol, M.E. (1997). *Documentación y periodismo*. Pamplona: Eunsa.
- Galdón López, G. (1986). *El Servicio de documentación de prensa: funciones y métodos*. Barcelona: Mitre.
- García Gutiérrez, A. (1999a). “Aproximación al concepto y al objeto de la Información/Documentación”. In García Gutiérrez, A. (ed. apail.). *Introducción a la documentación informativa y periodística*. Alcalá de Guadaira (Sevilla): MAD, 23-61 orr.
- López Yepes, J. (1978). *Teoría de la Documentación*. Pamplona: Eunsa.
- , (1993). *¿Qué es Documentación? Teoría e historia del concepto en España*. Madrid: Síntesis.
- , (konp.) (1989). *Fundamentos de información y documentación*. Madrid: Eudema.

3. Egile batzuek hirugarren mailako dokumentuak ere aipatzen dituzte. Ez dago adostasunik horiek zehazterakoan; halere, esan dezakegu hirugarren mailako dokumentuek lehen mailako informazioa eskaintzen dutela, hau da, jatorrizkoa, baina, nahiz eta erreferentzialak ez izan, bigarren mailakoen egitura dutela (adibidez, hiztegiak, lexikoak, thesaurusak, entziklopediak).

- , (koord.) (1996). *Manual de información y documentación*. Madrid: Pirámide.
- Martínez Comeche, J.A. (1996). “El mensaje documentario y el documento”. In LÓPEZ YEPES, J. (koord.). *Manual de información y documentación*. Madrid: Pirámide, 48-61. orr.

2. Informazio- eta dokumentazio-iturriak

2.1. ERREFERENTZIAKO LANAK

Erreferentziako lanak dokumentu bereziak dira; ez daude eginak hasieratik amaieraraino irakurtzeko, galderei erantzuteko baizik. Erabiltzaileak nahi duen informazioa erraz eta azkar eskaintzea da helburua, edozein dela gaia eta nahi den sakontasuna. Horretarako, informazioaren aurkezpena laburra izaten da, eta erraz aurkitzeko eran antolatua. Oro har, dokumentu garestiak eta maiz eraberritu beharrekoak dira. Hori dela eta, dokumentazio-zerbitzuetan oinarritzekoak jasotzea eta besteak non kontsulta daitezkeen jakitea da ohikoena.

Erreferentziako lanak mota askotakoak dira, eta irizpide desberdinen bitartez sailka ditzakegu:

- Arlo tematikoa: orokorrak edo espezializatuak.
- Eskaintzen duten informazioa: datu praktikoak, datu estatistikoak, definizioak....
- Maila intelektuala: helduentzat, umeentzat edo espezialistentzat.
- Estaltzen duten esparru geografiko edota kronologikoa.
- Euskarria: papera izan da euskarri tradizionala, baina azken urteetan CD-ROMak eta Interneten bitartezko eskaintza ugaritu egin dira; digitalizazioak aukera berriak eskaintzen ditu eta bizkortasun handiagoa; izan ere, testuez gain, irudiak, soinua eta abar erabiltzeko aukera ematen du.

Sarritan, galdera baten erantzuna hainbat dokumentutan aurki daiteke; beraz, testuinguru bakoitzerako egokiena zein den erabaki beharko dugu (berriena, zehatzena, azkarrena, merkeena...). Informazio bat aurkitzeko hauexek dira eman beharreko pausoak:

- Zalantza edo galdera argi eta garbi azaldu.
- Galderari dagokion gaia zehaztu.
- Zer informazio-mota behar den argitu.
- Eskuragai diren iturriak ezagutu.

- Galderari hobekien erantzungo dion iturria hautatu; eta, azkenean,
- Datuak informazio-iturrian atzeman.

Erreferentziako dokumentuen berri jakiteko, horien bibliografiak argitaratzen dira. Bibliografia batzuek oinarrizko lanak jasotzen dituzte (1.000tik 2.000 titulura bitarte), eta beste batzuek, berriz, eskaintza zabala aurkezten dute (20.000 titulu baino gehiago). Interneten badaude dokumentu horietan espezializaturiko webguneak. Hona hemen batzuk:

- *Biblioteca básica: selección de fondos para bibliotecas públicas*. Madrid: Comunidad de Madrid, Consejería de Educación y Cultura, 1993.
- Walford, A. J. (ed.). *Walford's guide to reference material*. 6th ed. London: The Library Association, 1993- . 3 lib.
- *The Reference Shelf* <<http://www.hcc.hawaii.edu/hspl/srefshelf.html>>. Erreferentzia lan ugari biltzen ditu.
- *My Virtual Reference Desk* <<http://www.refdesk.com/outline.html>>. Atari honek erreferentziako dokumentu elektroniko ugari eskaintzen ditu (entziklopediak, mapak, almanakak, hiztegiak...), eta horretaz gain, beste baliabide askotarako sarrera du (bilatzaileak, tutorialak, software-guneak...).
- *Lycos Directory: Reference* <<http://dir.lycos.com/Reference/>>. Lycos direktorioak proposatzen dituen erreferentziako lanak.
- Hernández, T. (2001). *Fuentes de información digital* <<http://rayuela.uc3m.es/~tony/recursos/intro-recursos.htm>>. Interneteko baliabide hautatu eta komentatuak, Madrilgo Carlos III. Unibertsitateko irakasle batek kazetaritzako ikasleendako prestatuak.
- Lorenzo, N. (2001). *Referencia On-line* <<http://anas.worldonline.es/nlorenzo/index.html>>. Erreferentziako dokumentu elektroniko garrantzitsuen hautaketa, EHUko liburuzain batek prestatua.
- *Documéntate: portal documental* <<http://www.documentate.com>>. Atari espainiar honek hainbat eta hainbat erreferentziako baliabide eskaintzen ditu, komentatu eta baloratuta.

Erreferentziako lanak jasotzen duten informazioaren arabera banatuz gero, lehen eta bigarren mailako informazioa eskaintzen duten obrak ditugu. Lehendabizikoetan galderen erantzunak zuzenean aurkituko ditugu; bigarrenetan, ordea, bila ari garen informazioa zein dokumentutan dagoen jakingo dugu, eta gero dokumentu horietara joko dugu datuen bila.

2.1.1. Informazioa zuzenean

Lehen mailako informazioa eskaintzen duten erreferentziako lanak honako hauek dira: hiztegiak, entziklopediak, errepertorio biografikoak, gidak eta direktorioak, atlasak, kronologiak eta urtekariak, estatistikak eta lege-bildumak. Informazioa zuzenean eskaintzen dutenez, horiek izango dira garrantzitsuenak kazetaritza-jardueran.

2.1.1.1. Hiztegiak

Hainbat hiztegi daude eta hainbat helbururekin erabiltzen dira, hala nola hitzen esanahia edo definizioa jakiteko, idazkera ziurtatzeko, hitzen jatorria jakiteko, sinonimoak edo beste hizkuntza bateko baliokideak aurkitzeko, akronimo eta siglen adiera argitzeko. Halaber, orokorrak edo arlo berezietakoak izan daitezke (ekonomia, artea, zinema, komunikazioa, psikologia, informatika...).

• *Hiztegi-bildumak*

- *Your Dictionary.com* <<http://www.yourdictionary.com/>>.
Atari honek 270 hizkuntzatako 1.500 hiztegi baino gehiago jasotzen ditu, eta hizkuntzalaritzako zerbitzu osatuenetarikoa du.
- *Onlook Dictionaries* <<http://www.onelook.com>>.
Galderen erantzun gisa, hainbat hiztegierekiko loturak eskaintzen ditu: 751 hiztegi eta lau bilioi hitz jasotzen ditu.

• *Definizioen hiztegi orokorrak*

- *Diccionario de la lengua española*. Real Academia Española. 22 ed. Madrid: Espasa-Calpe, 2001. Interneten kontsulta daiteke <<http://www.rae.es>>.
- *Diccionario ideológico de la lengua española*. Julio Casares. Barcelona: Gustavo Gili, 1987.
- *Gran Larousse de la langue française*. Paris: Larousse, 1989.
- *Harluxet Hiztegi Entziklopedikoa* <<http://www1.euskadi.net/harluxet>>.
Hiztegi entziklopedikoa, Klaudio Harluxet Fundazioak argitaratua.
- *Hiztegi Batua*
<<http://www2.euskaltzaindia.net/Temas/Pro/Arauak/HiztegiBatua.htm>>
Euskaltzaindiaren lanak idazkera eta zenbait erabilera finkatzen ditu.
- *Diccionarios Vox* <<http://www.vox.es/consultar.html>>.
Gaztelaniazko hiztegi orokorra, sinonimo eta antonimoen hiztegia, eta baliokideak gaztelaniaz-ingelesaz eta gaztelaniaz-frantsesaz eskaintzen ditu. Hurrengo helbide honetan <<http://www.diccionarios.com/>> aurrekoetz gain, baliokideak gaztelaniaz-katalanez ere kontsulta daitezke.

- *Vademécum de español urgente* <<http://www.efe.es/esurgente/lenguas/>>. Gaztelaniazko zalantza arruntenak argitzeko eta akats ohikoenak zuzentzeko tresna egokia da.

• *Hiztegi espezializatuak*

- *Diccionario Unesco de ciencias sociales*. Barcelona: Planeta-Agostini, 1987-1988.
- Martínez de Sousa, J. *Diccionario de bibliología y ciencias afines*. Madrid: Fundación Germán Sánchez Ruipérez, 1993.
- Benito, A. *Diccionario de ciencias y técnicas de comunicación social*. Madrid: San Pablo, 1991.
- *Zientzia Hiztegia* <<http://www.zientzia.net/hiztegia/index.asp>>. Elhuyarrena, Zientzia.net atarian.
- *Words of Art* <<http://www.arts.ouc.bc.ca/fiar/glossary/gloshome.html>>. Arteari buruzko hiztegia.
- *Jane's Defence Glossary* <<http://www.janes.com/defence/glossary>>. Defentsako gaiak eta militarrek.
- *International Law Dictionary and Directory* <<http://august1.com/pubs/dict/index.shtml>> Nazioarteko zuzenbidea.
- *MoneyWords* <<http://www.moneywords.com>>. Ekonomia.
- *MFI Financial Glossary* <<http://www.gomfi.com/glossary/>>. Finantzak.
- *FOLDOC* (Free Online Dictionary of Computing) <<http://wombat.doc.ic.ac.uk/foldoc/index.html>>. Informatika, Internet.
- *INTERDIC* <<http://www.ferca.net/interdic/>>. Informatika, Internet.
- Vander Stiechele, R. *Multilingual Glossary of medical*. <<http://allserv.rug.ac.be/~rvdstich/eugloss/welcome.html>>. Medikuntzan erabiltzen diren hitz arrunt eta teknikoak, Europako Batasuneko bederatzi hizkuntzatan.
- *Dictionary of Terminology Advertising* <<http://advertising.utexas.edu/research/terms/>>. Publizitatea.

• *Baliokideen hiztegiak*

- *Logos/ Multilingual E-Translation Portal* <<http://www.logos.it>>. 150 hizkuntza eta 8 milioi sarrera eskaintzen ditu (horietatik 33.100 baino gehiago euskarazkoak dira: *Bitez-Logos* <http://www.bitez.com/Diccionarios/transl_eu.htm>).
- *Elhuyar Hiztegia: gaztelania-euskara* <http://www1.euskadi.net/hizt_el/hiztcv.asp>. (euskara-gaztelania <http://www1.euskadi.net/hizt_el/indice_e.asp>).
- *Euskalterm* <http://www1.euskadi.net/euskalterm/indice_e.htm>. UZEIren sareko hiztegi handi honek euskara, frantses, gaztelania eta ingelesezko terminoak jasotzen ditu.
- *3000 Hiztegia* <http://www1.euskadi.net/hizt_3000/indice_e.htm>. Euskara-gaztelania eta gaztelania-euskara.

• *Beste hiztegi batzuk*

- Corominas, J. *Diccionario crítico etimológico castellano hispánico*. Madrid: Gredos, 1991.
- *Gran diccionario de sinónimos y antónimos*. Madrid: Espasa-Calpe, 1992.
- Wennrich, P.; Spillner, P. *International encyclopedia of abbreviations and acronyms of organizations*. 3rd ed. München: K.G. Saur, 1990.
- *Sinonimoen Hiztegia. Antonimoduna*. <http://www1.euskadi.net/hizt_sinon/indice_e.htm>.
- *Acronym Finder* <<http://www.acronymfinder.com>>. Datu-base amerikar honek nazioarteko 228.000 akronimo baino gehiago jasotzen ditu, bakoitza bere definizioarekin.

2.1.1.2. *Entziklopediak*

Entziklopediek era askotako jakintza arloak jasotzen dituzte, kontzeptuak azaldu nahian. Ikerketa bat hasteko, gaiaren ikuspegi orokor bat eskaintzeaz gain, sarritan, oinarritzko bibliografia, argazkiak, mapak, kronologiak eta beste ere eskaintzen dituzte. Gainera, elkarrekin zerikusia duten artikulua etengabe kontsultatzeko aukera ematen dute. Entziklopediak orokorrak edota espezializatuak izan daitezke (zinema, literatura, artea...), eta informazioaren antolaketa alfabetikoa edota sistematikoa izaten da.

• **Entziklopedia orokorrak**

- *Enciclopedia universal ilustrada europeo-americana*. Madrid: Espasa-Calpe, 1988- . 70 lib. + gehigarriak.
- *Diccionario enciclopédico Espasa*. 12^a ed. Madrid: Espasa-Calpe, 1990. 24 lib.
- *Nueva enciclopedia Larousse*. 4^a ed. Barcelona: Planeta, 1987-1988. 20 lib.
- *The New Encyclopaedia Britannica*. London: Encyclopaedia Britannica, 1994.
Nazioarteko entziklopedia ospetsuena. Interneteko bertsioan sartzeko, harpidetza egin behar da, baina, erregistratu ondoren, 14 egunetan doan kontsultatzeko aukera ematen du <<http://www.eb.com/>>.
- *Encyclopedia americana*. New York: American Corporation, 1994.
- *Enciclonet* <<http://www.enciclonet.com/index.jsp>>.
Micronet enpresaren entziklopedia.
- *Encarta online* <<http://encarta.msn.es>>.
Microsoft enpresaren entziklopediaren gaztelaniazko bertsioa linean.
- *Encyclopedia.com* <<http://www.encyclopedia.com>>.
50.000 sarrera ditu. Bilaketaren ondoren, entziklopediako sarrerez gain, sarrera horiekin zerikusia duten prentsako albisteen laburpenak eskaintzen ditu; testu osoak ere bai, baina horiek ordaindu egin behar dira.
- *Encyberpedia* <<http://www.encyberpedia.com/ency.htm>>.
- *Smithsonian Encyclopedia* <<http://www.si.edu/resource/faq/start.htm>>.
- *Free Internet Encyclopedia* <<http://www.cam-info.net/enc.html>>.

• **Entziklopedia espezializatuak**

- *La gran enciclopedia vasca*. Bilbao: La Gran enciclopedia vasca, 1966. 18 lib.
- *Enciclopedia general ilustrada del País Vasco*. San Sebastián: Auñamendi, 1968.
Cuerpo A: Diccionario Enciclopédico Vasco. 53 lib.
Cuerpo C: Bibliografía. Jon Bilbao. 10 lib.
- *Enciclopedia de historia universal*. Dir. William L. Langer. Madrid: Alianza, 1984-1990.
- *Enciclopedia de historia de España*. Dir. Miguel Artola. Madrid: Alianza, 1988- .
- *Enciclopedia Salvat de la ciencia y de la técnica*. 2^a ed. Barcelona: Salvat, 1990.
- Riquer, M. de; Valverde J. M. *Historia de la literatura universal*. Barcelona: Planeta, 1984-1986.

- *Summa artis: historia general del arte*. Dir. M. Bartolomé Cossío; J. Pijoan Soteras. 9ª ed. Madrid: Espasa-Calpe, 1989- .
- *Webopaedia* <<http://www.pcwebopaedia.com>>. Informatika, Internet.
- *The Catholic Encyclopedia: New Advent* <<http://www.knight.org/advent/cathen/cathen.htm>>. Erlijioa.
- *Enciclopedia de símbolos gráficos* <<http://www.symbols.com/index/wordindex-a.html>>. Sinboloak.

2.1.1.3. Errepertorio biografikoak

Errepertorio biografikoak pertsona nabarmenen (kirolari, artista, politikari, zientzialari...) datu biografikoen berri izateko oso tresna aproposak dira. Maiz, *who's who* deitzen zaie, horixe izaten baita askoren titulua. Beren hedapen geografikoaren arabera (nazioartekoak, herrialde batekoak), jasotzen duten arloaren arabera (orokorrak edota espezializatuak) eta informazioaren jatorriaren arabera bereizten dira.

- *Archivo biográfico de España, Portugal e Iberoamérica*. München: K.G. Saur, 1991- .
- *Diccionario de autores: quién es quién en las letras españolas*. Madrid: Fundación Germán Sánchez Ruipérez: Pirámide, 1989. 282 or.
- *Quién es quién en España y Principado de Andorra*. Alcobendas: J.L. Campillo Alonso, 1990.
- *The international who's who*. London: Europa, 1935- . Urtekaria. Linean ere eskuratu ahal da, baina harpidetza eskatzen du. <<http://www.internationalwhoswho.com/>>.
- *Who's who in Spain*. Barcelona: Who's who in Spain, 1990. 1.400 or.
- *Who's who in the world*. Chicago: Marquis, 1970- . Seihilabetekaria.
- *Biography.com* <<http://www.biography.com>>. 25.000 pertsonaren biografia eskaintzen dute webgune eder honetan.
- *Biographical Dictionary* <<http://www.s9.com/biography>>. 28.000 biografia baino gehiago, pertsona historikoenak zein gaur egunekoak.
- *Buscabiografías* <<http://www.buscabiografias.com>>. Datu-base espaniarra.

- *The union list of artist name* <<http://www.ahip.getty.edu/vocabulary/ulan.html>>. 100.000 artista baino gehiagoren datuak.

2.1.1.4. Gidak eta direktorioak

Gida eta direktorioen helburua da pertsona edota erakundeen helbide eta izenak eskaintzea. Oinarrizko informazio horretaz gain, zenbaitetan beste datu batzuk ere ematen dituzte: erakundeen organigramak, helburuak, finantzaketa...

- *España 25.000*. Barcelona: Fomento de la Producción, 1968- . Urtekaria. Espainiako enpresa garrantzitsuenen datuak.
- *Los cargos en el poder*. Madrid: Los Cargos en el Poder, 1987- . Hilabetekaria. Espainiako administrazioetako kargu nabarmenenak (legebiltzarra, ministerioak, botere judiziala, autonomia-erkidegoak, udalak), eta baita enpresa pribatuetakoak ere.
- *Kompass Europe* [Fitxategi informatikoa]. Brussels: EuroKonsort. Linean dagoen datu-basea. Europako enpresen direktorioa; esparru guztietakoak, bakoitzaren produktu eta arduradunen datuekin. Interneteko bertsioan <<http://www2.kompass.com/>> 70 herrialdetako 1,6 milioi enpresaren inguruko informazioa eskaintzen da, eta horiek ekoizten dituzten 23 milioi produktura.
- *1994 directory of EC information sources*. 6^a ed. Genval, Belgium: Euroconfidentiel, 1994. 1.100 or. Europako Batasunaren direktorioa: erakundeak, egitarauak...
- *Yearbook of international organizations*. München: Saur; New York: Bowker, 1990. 3 lib. CD-ROM euskarrian ere bai. Nazioarteko erakundeen direktorioa; arlo guztietakoak (ekonomikoak, politikoak, kooperaziokoak...).
- *The world of learning*. 41st. ed. London: Europa, 1991. 2.000 or. Urtekaria. Mundu osoko unibertsitateetako datuak, eta baita hainbat ikerketa eta kultura zentrotakoak ere.
- *Sareko Argia* <<http://www.argia.com>>. Euskal kulturaren aurkibidea eskaintzen du.
- *Inguma. Euskal Komunitate Zientifikoaren Datu-basea* <<http://www.inguma.org>>. Euskarazko liburuak, artikulak, hitzaldiak eta beste, eta horien egileen datuak.
- *Quién es quién en información y documentación en España* <<http://olivo.csic.es:4500/ALEPH/SPA/MAR/QEQ/MAR.QEQ/START?>>.

2.1.1.5. Atlasak eta urtekari geografikoak

Lan hauek estatu, herrialde edo eskualdeetako datu geografikoak eskaintzen dituzte. Mapak osatzeko baliagarriak dira, horien bitartez informazioa, batez ere nazioartekoa, ulergarria izan dadin. Atlas historikoek nazioarteko harremanen bila-kaera azaltzen dute. Urtekariak herrialde bakoitzeko oinarritzko datuak eskaintzen dituzte (historia hurbila, gobernuaren osaketa, ekonomia, eta abar.).

- *Cities of the world*. 3rd ed. Detroit, MI: Gale Research, 1988.
- *The Europa world year book*. London: Europa, 1989- . Urtekaria.
- *The Times atlas of the world*. Comprehensive ed. 9th. ed. London: Times Books; Madrid: Akal, 1992.
- *Urtekaria 2000*. Madrid: DLS, 2001.
- *El Estado del mundo: anuario económico y geopolítico*. Madrid: Akal, 2001.
- *Anuario*. Barcelona: Planeta-De Agostini, 1995.
- *PCL Map Collection* <<http://SunSite.Informatik.RWTH-Aachen.DE/Maps/>>. Oso bilduma ederra.
- *National Geographic Maps and Geography-atlases, GPS, games*. <<http://www.nationalgeographic.com/resources/ngo/maps/>>.
- *The World Factbook 2001* <<http://www.odci.gov/cia/publications/factbook/index.html>>. CIAk osatutako urtekari honek munduko herrialdeen informazio ekonomiko, geografiko, demografiko eta politikoa jasotzen du.

2.1.1.6. Kronologiak eta urtekariak

Kronologiek eta urtekariak urteko edo iragan hurbileko gertakizun nabarmenenak jasotzen dituzte, dataren arabera sailkatuak. Herrialde batekoak edota nazioartekoak izan daitezke, eta orokorrak edota arlo batekoak. Egunkari eta aldizkari askok ere plazaratzen dituzte.

- *Crónica de la humanidad*. Esplugues de Llobregat: Plaza y Janés, 1987.
- *Keesing's record of the world events*. Harlow: Longman, 1977- . Astekaria. Mikrofitxetan, linean eta CD-ROMean ere eskura daiteke. Internetern <<http://www.keesing.com>>.
- *CNN.com dailyalmanac* <<http://cnn.com/almanac/daily>>.

2.1.1.7. Estatistikak

Estatistikak oso baliagarriak izaten dira informazioa prestatzeko eta gai baten inguruko egoeraren berri izateko, baita herrialdeen arteko konparazioak egiteko ere. Nazioartekoak edota herrialdeetakoak izan daitezke, eta orokorrak edota espezializatuak. Estatistika-ekoizleak ondokoak dira: nazioarteko erakundeak (EB, NBE, Unesco, ESKE Europako Segurtasun eta Kooperaziorako Erakundea...), administrazioak eta erakunde pribatuak (Data Service & Information).

- *International statistical year book* [fitxategi informatikoa]. Rheinberg: DSI, Data Service & Information, 1990- . CD-ROM.
1940tik aurrerako nazioarteko erakundeen estatistikak plazaratzen ditu (Europako Batasuna, OCDE, FMI, NBE...).
- *Anuario estadístico*. Paris: Unesco, 1963-1999.
Ingelesezt, gaztelaniazt eta frantsesezt argitaratua. Hainbat gairen inguruko datuak jasotzen ditu: hezkuntza, komunikabideen ekoizpena eta kontsumoa, liburuen argitalpenak, liburutegi-kopuruak eta beste.
- *Euskadi zenbakitan*. Vitoria-Gasteiz: Eustat, 2000.
Argitalpen hau eta oro har Euskal Estatistika Institutuaren informazioa bere webgunean dira eskuragai <<http://www.eustat.es>>.
- *Instituto de Estadística de Navarra* <<http://www.cfnavarra.es/estadistica/>>.
- *Anuario estadístico de España*. Madrid: INE, 1859- . Urtekaria.
Interneten *Instituto Nacional de Estadística* (INE) <<http://www.ine.es>>.
INE-k osatutako informazioaz gain, nazioarteko zerbitzari estatistikoen direktorioa ere jasotzen du.
- *INSEE* <<http://www.insee.fr>>.
Institut National de la Statistique et des Études Économiques, Frantziako estatistika erakundearen webgunea.
- *EuroStat* <<http://europa.eu.int/comm/eurostat/>>.
EBko estatistikak.
- *Statistical Resources on the Web* <<http://www.lib.umich.edu/govdocs/stats.html>>.
Estatistikan espezilizatutako baliabide eta esteka asko, ondo sailkatuak.
- *Price's list of lists* <<http://gwis2.circ.gwu.edu/~gprice/listof.htm>>
Direktorio berezi honek edozein gairen inguruko nazioarteko rankingak eta estatistikak jasotzen ditu (ekonomikoak, kiroltakoak...).

2.1.1.8. Legeak

Legegintzak gizarte osoan eta eginkizun anitzetan du eragina. EAE-n Eusko Jaurlaritzak zein foru aldundiek argitaratzen dituzte buletinak. Hona hemen aldizkari ofizial batzuk:

- *Euskal Herriko Agintaritzaren Aldizkaria*
<http://www.euskadi.net/cgi-bin_k54/bopv_00?E>.
- *Bizkaiko Aldizkari Ofiziala*
<http://web.bizkaia.net/lehendakaritza/Bao_bob/ca_bao.htm>.
- *Gipuzkoako Aldizkari Ofiziala*
<<http://www.gipuzkoa.net/euskera/gao/aldizkar.htm>>.
- *Boletín Oficial de Navarra* <<http://www.cfnavarra.es/bon/969/96923idx.htm>>.
- *Boletín oficial del Estado*. Madrid: BOE, 1936- . Egunerokoa. Mikrofitxan, mikrofilmean, CD-ROMean eta legedia linean ere —*Iberlex* datu-basean— kontsultatu ahal da.
Interneten, 1999tik aurrera argitaraturiko zenbaki guztiak <<http://www.boe.es>>.
Baita helbide honetan ere <<http://www.cde.va.es/boe>>.
- *Nuevo diccionario de legislación*. Pamplona: Aranzadi, 1975-1978. Horren gehigarria: *Apéndice 1975-1985 al nuevo diccionario de legislación*. Pamplona: Aranzadi, 1986-1990.
- *Repertorio cronológico de legislación*. Pamplona: Aranzadi, 1930- . CD-ROMean: *BDA: base de datos Aranzadi. Legislación*. Pamplona: Aranzadi, 1989- . Hiruhilabetekaria.
- *LEGIFRANCE* <<http://www.legifrance.gov.fr>>.
Webgune ofiziala: legedia, jurisprudentzia...
- *Diario oficial de las Comunidades Europeas. Legislación*. Luxemburgo: Comunidad Económica Europea, 1986- . Egunerokoa. CD-ROMean eta linean ere —*Celex* datu-basean— kontsulta daiteke.
EBko zuzenbidearen ataria: *Eur-Lex* <<http://europa.eu.int/eur-lex/es/>>.

2.1.2. Dokumentuen erreferentzia bibliografikoak

Liburu, aldizkari, artikulua, datu-base edota beste dokumentu batzuen erreferentziak jasotzen dituzten lanak ditugu hemen. Bigarren mailako informazioa ematen dutenez, ez dira oso erabiliak kazetagitintzan, bai, ordea, ikerketa zientifikoaren munduan. Obra horien bitartez jakingo dugu zein dokumentuk lantzen duen interesatzen zaigun gaia, egile batek zein liburu idatzi dituen, argitalpen baten datuak, eta abar.

2.1.2.1. Liburuen erreperitorioak

Hainbat erreperitorio-mota daude: ofizialak, komertzialak, gaurkotuak, atzera-begirakoak, orokorrak, espezializatuak...

• *Bibliografia ofizialak*

Herrialde bateko argitalpen guztien erreferentziak plazaratzen dituzte. Estatu-ko erakunde baten ardura izaten dira, zeinek legezko gordailuaren bidez jasotako material guztia katalogatzen duen. Horrelako bibliografiak estatu guztiek osatzen dituzte: Frantzia *Bibliographie nationale française*, Britainia Handian *British National Bibliography*, Estatu Batuetan *Cumulative Book Index* (ingelesean argitaratutako liburuak soilik jasotzen ditu).

Zoritzarrez, Euskal Herrian ez daukagu horrelakorik; Biblioteka Nazional bat falta da⁴, besteak beste halako egitasmoak aurrera ateratzeko eta, oro har, biblioteka eta kulturgintza alorretan gidari eta bultzatzaile izateko. Bibliografian aipagarriak dira Jon Bilbaok eta Joan Mari Torrealdaik eginiko erreferentzia-bilketa mardulak:

- *JAKIN Euskal Bibliografia datu-basea*
<<http://www.jakingunea.com/grafikoak/bibliografia/default.html>>
Joan Mari Torrealdairen XX. mendeko euskal liburuen bibliografia datu-base batean Interneten.
- Bilbao, J. *Eusko bibliographia*. San Sebastián: Auñamendi: Estornés Lasa Hnos., L.G. 1970- .
- *Bibliografía española*. Servicio Nacional de Información Bibliográfica. 1958- . Madrid: Dirección General de Archivos y Bibliotecas, 1959- . Urtekaria. 1985etik aurrera Biblioteka Nazionalak osatua. CD-ROM euskarrian ere plazaratua, *Bibliografía nacional española* izenburuarekin.
Espainian 1958tik aurrera inprimatutako liburu guztiak jasotzen ditu. Sekzio independenteetan aldizkako publikazioak (1979tik aurrerakoak), mapak (1980tik aurrerakoak) eta musika inprimatua (1985etik aurrerakoa) plazaratzen dira. CD-ROMean dagoen bertsioak 1976tik katalogatutako dokumentuak batzen ditu.
ARIADNA <<http://www.bne.es/esp/cat.htm>> Espainiako Biblioteka Nazionalaren katalogoa; argitaratutako liburu, aldizkari eta egunkari, mapa, bideo eta abarren datuak jasotzen ditu.
- *Bibliographie nationale française* <<http://bibliographienationale.bnf.fr>>.

4. Katalunian, Errioxan, Andaluzian eta beste zenbait autonomia-erkidegotan badaude ordea.

• **Bibliografia komertzialak**

Asko daude; inportanteenak herrialde edota hizkuntza jakin batean argitaratutako liburuak eta salgai direnak biltzen dituzte. Liburuen inguruko mundu komertzialarekin lotura izaten dute; ez dute izaten bibliografia ofizialen kalitatea, baina azkarrago argitaratzen dira. Herrialde guztietan ditugu horrelako bibliografiak; esaterako, Frantzia *Livres hebdo*, *Les livres disponibles*; Britainia Handian *The Bookseller*, *British Book in Print*, eta Italian *Giornale della Libreria*.

- *Libros españoles en venta*. Agencia Española del ISBN. Madrid: Ministerio de Cultura, Centro del Libro y de la Lectura, 1990- . Urtekaria. CD-ROMeko bertsioak *ISBN: libros de España* izenburua du. Espainian 1965etik aurrera argitaratu diren eta salgai dauden liburuen bibliografia komertziala da. Interneten *Agencia Española del ISBN: Títulos* <<http://www.mcu.es/bases/spa/isbn/ISBN.html>>.
- *Books in print*. New York: R. R. Bowker, 1948- . Urtekaria. Linean eta mikrofitxa ere eskuragai. CD-ROM euskarrian, *Books in print plus* eta *Books in print with reviews plus* bertsioak ditugu. AEBetako liburuen bibliografia komertziala da, milioi bat titulurekin.
- *Durangoko Euskal Liburu eta Disko Azoka* <<http://www.durangokoazoka.com>>. Liburu eta diskoen datu-basea.

• **Katalogoak**

Liburutegi bateko edota batzuetako dokumentuen erreferentzia bibliografiakoak jasotzen dituzte; horregatik, katalogoak kontsultatzen ditugunean zuzenean dakigu obrak non aurkitzen diren.

- *REBIUN: catálogo colectivo* [fitxategi informatikoa]. Barcelona: DOC 6, 1992- . CD-ROM. Espainiako hainbat unibertsitatetako liburutegien katalogo kolektiboa; liburu eta aldizkarien erreferentziak jasotzen ditu. Interneten, *Rebiun en línea* <<http://www.crue.org/cgi-bin/rebiun>>.
- *Sudoc. Système Universitaire de Documentation* <<http://www.sudoc.abes.fr>>. Frantziako unibertsitateen arteko katalogoa da eta 5 milioi erreferentzia baino gehiago biltzen ditu.
- *Euskal Kulturaren Dokumentazio Zentrua* <<http://www.fsancho-sabio.es/eusk/>>. Sancho el Sabio Fundazioan euskal liburutegia, fototeka eta familia-artxiboak kontsulta daitezke.
- *Basque Studies Library* <<http://www.library.unr.edu/depts/basqlib/basque.html>> Nevadako Unibertsitatea, Renoko liburutegia.

- *Euskal Herriko Unibertsitateko Liburutegia*
<<http://www.biblioteca.ehu.es/indice50.htm>>.
EHUko liburutegiko zerbitzuen aurkibidea eta sarrera; katalogoa eskaintzen du, baita aldizkari batzuen testu osoak ere.
- *Euskaltzaindiako Azkue Bibliotekaren katalogoa*
<http://www.euskaltzaindia.net/Inicio_e.htm>.
Euskaraz egindako lehenengo katalogoa. Hizkuntzalaritzarekin eta bereziki euskararekin zerikusia duten liburuak eta aldizkariak biltzen ditu. *Euskera* aldizkariaren hustuketa-lana jasotzen du.
- *Euskadiko Liburu eta Liburutegi Zerbitzua*
<<http://www.kulturaondarea.org/libroybibliotecas/03default.htm>>.
Gasteizko Gotzaindegiaaren Seminarioko Liburutegia, Loiolako Santutegiko Liburutegia, Lazkaoko Beneditarren Liburutegia, Lege Gordailua, Jaurilaritzaren Euskal Kultur Ondarearen Zentroa, Eresbil Dokumentazio Zentroa eta hainbat udal liburutegitako katalogoak kontsulta daitezke.
- *Liburutegiak, Dokumentazioguneak eta Artxiboak* <<http://www.eibar.org/joana-albret/estekak.htm>>.
Joana Albret Bibliotekonomia Mintegia euskal elkarteak osatutako esteka bilduma.
- *Library of Congress* <<http://www.loc.gov/homepage/lchp.html>>.
Liburutegi ospetsu horren webgunea.
- *RDIB. Recursos de interés bibliotecario* <<http://rdib.metropoli2000.net>>.
Katalogo automatizatuak, RedIRISen barruan dauden liburutegi eta dokumentutegiak eta estekak, munduko liburutegi guztien datuak jasotzen dituzten web orriekin.
- *Bibliotecas españolas y de todo el mundo* <<http://exlibris.usal.es/bibesp/>>.
- *The WWW Virtual Library* <<http://vlib.org/>>.
- *PL the Internet Public Library* <<http://www.ipl.org/index.text.html>>.

2.1.2.2. Aldizkarien erreperitorioak

Arlo zehatz batean argitaratzen diren aldizkariak edota argitalpen baten inguruko datuak ezagutzeko erabiltzen dira.

- *ISSN compact. List of serial title word abbreviations* [fitxategi informatikoa]. Paris: Chadwyck Healey France, 1992- . Hiruhilabetekaria. Mikrofitxan eta zinta magnetikoan ere eskura daiteke.
ISDS-k osatua (International Standard Data System), aldizkako 600.000 argitalpenen datuak biltzen ditu, 193 herrialdetakoak, eta argitalpen horien laburdurak, ISO-ren arauaren arabera. Interneten, *ISSN online*
<<http://www.issn.org/ISSNONLINE.html>>.

- *Ulrich's international periodicals directory*. New York: R. R. Bowker, 1932- . 3 lib. Urtekaria. Linean, mikrofitxan eta CD-ROMean ere eskura daiteke; CD-ROMeko bertsioak *Ulrich's plus* titulua du.
Bibliografia komertziala; 145.000 titulu batzen ditu, 180 herrialdetakoak. Interneten, *Ulrichsweb.com* <<http://www.ulrichsweb.com/UlrichsWeb/>>; harpidetza eskatzen du.
- *Digital information in the Information Research field*
<<http://informationr.net/ir/freejnl.html>>.
Informazio-zientzien inguruko aldizkarien esteka-bilduma, bakoitzaren edukiaren azalpenarekin.
- *UnCover* <<http://www.carl.org/uncover/>>
Nazioarteko 17.000 aldizkari baino gehiago husten ditu, 7 milioi artikulua eskainiz. Jatorrizko artikulua eskuragai, ordaindu eta gero.
- *BUBL's Journals* <<http://bubl.ac.uk/journals/>>.
Informazio-zientzien inguruko aldizkarien aurkibideak, laburpenak eta, batzuetan, artikuluen testu osoa.
- *Revistas electrónicas sobre Biblioteconomía y Documentación*
<<http://www.ugr.es/~felix/g7/g7home.htm>>.
Bibliotekonomia eta Dokumentazioaren inguruko aldizkarien direktorioa.

2.1.2.3. Aldizkari zientifikoetako artikuluen erreperitorioak

Aldizkarietako artikulua oso baliotsuak izaten dira edozein ikerketatarako, azken informazioa eta datu zehatz eta espezializatuak jasotzen dituztelako. Aldizkari zientifikoaren hustuketa egiten dute, gai zehatzetan informazio-bilaketak errazteko asmoz. Eskaintzen duten informazio-motaren arabera, dokumentu hauexek ditugu:

• *Aurkibideen erreperitorioak*

Arlo jakin bateko aldizkari espezializatuen aurkibideen fotokopiak biltzen dituzte. Dokumentazio-zerbitzuek osatzen dituzte maiz.

- *HAEE Liburutegia* <<http://www.ivap.org/eusk/liburute.htm>>
Beste baliabide batzuen artean, liburutegian jasotzen diren aldizkarien aurkibideen buletina kontsulta daiteke.
- *Compludoc: Universidad Complutense de Madrid*
<<http://www.ucm.es/BUCM/complu/menu.htm>>
Aldizkari askoren aurkibideen buletinak, fakultateen arabera sailkatuak.
- *Current Contents* <<http://www.isinet.com/prodserv/cc/cchp.html>>.
Institute for Scientific Information (ISI) erakundearen webgunea da; 7000 aldizkariren aurkibideak jasotzen ditu.

• *Laburpen-errepertorioak*

Aldizkari espezializatueta argitaraturiko artikuluen erreferentzia bibliografiakoak biltzen dituzte, bakoitzaren laburpenarekin, eta indizeekin, bilaketa errazteko. Laburpen-aldizkari garrantzitsuenek datu-baseak osatu dituzte, eta linean edota CD-ROMean ere hedatzen dira.

- *Sociofile* [fitxategi informatikoa]. CD-ROMean. Lauhilabetekaria. 460.000 erreferentzia bibliografiko baino gehiago ditu, 295.000 laburpenekin, nazioarteko 2.000 aldizkaritatik jasota, eta 1974tik aurrera *Sociological Abstracts* eta *Social Planning Policy and Development Abstracts* aldizkarietan plazaratuak.
- *Francis* [fitxategi informatikoa]. CD-ROMean. Gizarte-zientzietan espezializatutako Frantziako datu-base honek 1,5 milioi erreferentzia jasotzen ditu.
- *Communication Abstracts*. Newbury Park, California: Sage, 1978- . ISSN: 0162-2811.
- *Current Cites (Digital Library SunSITE)*
<<http://sunsite.berkeley.edu/CurrentCites/>>. Informazioaren teknologien inguruko liburu, artilulu eta dokumentu elektronikoen bibliografia.
- *AskERIC* <<http://www.askeric.org>>
ERIC hezkuntza-arloko datu-base famatuaren Interneteko bertsioa. Erreferentzia eta laburpenez gain, artikuluen testu osoak jasotzeko aukera ematen du, baina horretarako, artikuluen testu osoak jasotzeko alegia, ordaindu egin behar da.
- *Datathéke* <<http://milano.usal.es/dtt.htm>>. 250 aldizkariren hustuketa eskaintzen du, Salamankako Unibertsitateko Itzulpen-gintza eta Dokumentazioko Fakultateak egina.
- *ReID: base de datos de resúmenes de Información y Documentación*
<<http://nostromo.servitel.es/sisdoc/reid/reid/inicio.htm>>.

• *Indizeen errepertorioak*

Aldizkari espezializatueta argitaraturiko artikuluen erreferentzia bibliografiakoak jasotzen dituzte, bakoitza bere indizeekin, bilaketa ahalbidetzeko. Indizeak intelektualak (deskriptoreak) edo automatikoak (KWIC, KWOC) izan daitezke. Indize automatikoak titulueta agertzen diren hitzekin osatzen dira. Bertsio informatizatuak abantaila handiak ditu, paperaren edo mikrofitxaren aldean. Alde batetik, infomazioa metatu ahal da informazio berria aurrekoari gehituz eta, bestetik, bilaketa asko errazteaz gain, zehatzagoa da eta irizpide desberdinen arabera egin daiteke.

- *CSIC: bases de datos* [fitxategi informatikoa]. Madrid: Consejo Superior de Investigaciones Científicas (CSIC), 1990- CD-ROM. Sei hilabetekaria. Linean eta

disketean ere eskuratu ahal da. Paperean ere argitaratzen da, honako titulu hauekin: *Índice español de humanidades*, *Índice español de ciencias sociales*, *Índice español de ciencia y tecnología* eta *Índice médico español*.

Espainiako 1.700 aldizkaritako artikuluen hustuketa. Interneten, *Bases de datos del CSIC* <<http://www.csic.es/prod/dbsconx.html>>.

- *PAIS international in print: public affairs information service*. New York: PAIS, 1991- . Hilabetekaria. Linean eta CD-ROMean ere eskuratu ahal da. *PAIS on CD-ROM* izenburua du CD-ROMeko bertsioak.

Zientzia Politikoak, Administrazio Publikoa, Zuzenbidea, Nazioarteko Harremanak eta gizarte-zientzietako hainbat artikuluren bibliografia selektiboa da. 1.600 aldizkariren hustuketa egiten du, eta baita mundu osoko hainbat liburu, urtekari, estatistika, txosten eta abarrena ere. CD-ROMak 1982tik hona plazaraturiko erreferentziak jasotzen ditu, hiru hilabetetik hiru hilabetera berrituz. Interneten, *OCLC Public Affairs Information Service* <<http://www.pais.org/>>.

- *Article@INIST* <<http://services.inist.fr/public/fre/consult.htm>>
Artikulu eta monografiaren katalogo bat da, Frantziako CNRS, Ikerketa Zientifikorako Zentro Nazionalak sortua.

2.1.2.4. Beste dokumentu batzuen erreperitorioak

• *Tesien bibliografiak*

- *Tesis doctorales*. Madrid: Ministerio de Educación y Ciencia, Consejo de Universidades, 1990- . 3 lib. ISBN 84-369-1827-4.
Espainiako unibertsitateetan 1976-1977ko ikasturtetik aurrera aurkeztutako doktorego tesien erreperitorioa. Interneten, *Bases de Datos TESEO* <<http://www.mcu.es/TESEO/teseo.html>>.
- *Sudoc. Système Universitaire de Documentation* <<http://www.sudoc.abes.fr>>.
Frantziako unibertsitateetan aurkeztutako tesien erreferentzien bilgunea.
- *Dissertation Abstracts* [fitxategi informatikoa]. Ann Arbor, MI: University Microfilms International (UMI). Hilabetekaria. Paperean ere eskura daitezke zenbait atalen argitalpenak.
Estatu Batuetako eta beste herrialde batzuetako 200 erakundetan 1981etik aurrera onartutako 200.000 tesi baino gehiagoren erreferentziak biltzen ditu, bakoitzaren laburpenarekin.
- *ProQuest Information and Learning: UMI* <<http://www.umi.com>>
Webgune honek hainbat datu-basetarako sarrera eskaintzen du (komertzialak eta ez-komertzialak), eta milioika dokumentu jartzen ditu eskuratzeko moduan; besteak beste: *ProQuest Direct* (5.000 argitalpen gaino gehiagoren laburpen eta testu osoak), *Dissertation Services* (milaka tesiren aurkibideak), *Serials and Newspapers in Microform* (milaka egunkari eta aldizkariren artxibo digitalizatuak).

- *Networked digital library for theses and dissertations (Ndldt)* <<http://ndltd.org>>. Virginia Tech Unibertsitateak gidatutako proiektu honetan tesien bertsio elektronikoak eskaintzen da; gaur egun nazioarteko 120 unibertsitatek hartzen dute parte, besteak beste, Kataluniako unibertsitateek (*Catàleg de Tesis Doctorals de Catalunya* <<http://www.tdcat.cbuc.es>>).

• *Datu-baseen erreperitorioak*⁵

- *Internet invisible* <<http://www.internetinvisible.com>>. Interneten doan kontsulta daitezkeen datu-baseen direktorioa.

• *CD-ROMen erreperitorioak*

- *CD-ROMS in print*. Westport; London: Meckler, 1987- . Urtekaria. CD-ROMean ere bai. Nazioartean eskuragai diren 3.500 CD-ROM baino gehiagoren informazioa.
- *Welcome to Info Access* <<http://sunsite.nus.sg/bibdb/bibdb.html>>. CD-ROM euskarrian diren datu-baseen datu-basea da.

2.2. BESTE INFORMAZIO-ITURRI DIGITAL BATZUK

2.2.1. *Liburutegi digitalak*

- *Euskal testuen gordailua* <<http://www.vc.ehu.es/gordailua/>>. Euskal testu klasikoak biltzen ditu, Gerra Zibilera bitarteko 100etik gora liburu eta dokumentu.
- *Athena* <<http://un2sg4.unige.ch/athena/>>. Hainbat hizkuntzatan idatzitako 10.000 liburutik gora biltzen ditu.
- *Biblioteca virtual Miguel de Cervantes* <<http://cervantesvirtual.com/>>. Gaztelaniazko ehunka lan klasiko jasotzen ditu, baita hizkuntza honetara itzulitako autore ezagunen zenbait lan ere.
- *Gallica* <<http://gallica.bnf.fr/classique/>>. Frantziako Liburutegi Nazionalaren liburutegi digitala da, 86.000 dokumentu baino gehiago biltzen ditu eta *Classique* atalaren barruan idazle klasikoen bilduma dago.
- *Internet Public Library: Books* <<http://www.ipl.org/reading/books/>>. Internet Public Library-ren web-orrialde hauetan 20.000 titulu eskaintzen dira, gehienak ingelesez idatziak, baina baita jatorrizko bertsioak ere.

5. Ikus 143. or.

2.2.2. Informazio-iturri ofizialak

Informazio ofiziala kontsultatzeko baditugu, halaber, erakundeek sortutako zerbitzuak. Hona hemen Interneten aurki daitezkeen informazio-iturri ofizial batzuk:

- *EJ-GV: Eusko Jaurlaritza-Gobierno Vasco* <<http://www.ej-gv.net>>. EAEko Administrazioaren zerbitzuen ataria.
- *Comunidad Foral de Navarra* <<http://www.cfnavarra.es>>.
- *Ministerio de Administraciones Públicas* <<http://www.map.es>>. Espainiako administrazio guztien datuak kontsultatzeko direktorioa: ministerioak, autonomia-erkidegoak, udaletxeak, Kongresuaren eta Senatuaren datuak...
- *Admiweb* <<http://www.admiweb.org>>. Sektore publikoan espezializatutako direktorioa; administrazio publikoko erakunde guztien datuak jasotzen ditu.
- *Le site du Premier ministre - portail du Gouvernement français* <<http://www.premier-ministre.gouv.fr>>.

2.2.2.1. Europako informazio-iturri ofizialak

- *Europa - The European Union On-Line* <<http://europa.eu.int>>. EBko informazio guztia jasotzeko erakunde horren atari ofiziala.
- *Centro de Documentación Europea de Valencia* <<http://www.uv.es/cde>>. EBko aldizkari ofiziala, EBko ebazpenak eta beste hainbat informazio jasotzeko toki ederra.
- *ISPO (Information Society website of the European Commission)* <<http://www.ispo.cec.be>>. Information Society Project Office informazio gizartearen inguruko gaiak lantzen dituen bulegoa da.

2.2.2.2. Nazioarteko informazio-iturrien direktorioak

- *AdmiNet* <<http://www.adminet.com>>. Mundu osoko administrazioak aurkitzeko tokia.
- *Governments on the WWW* <<http://www.gksoft.com/govt/en>>. Gobernuetako erakundearen direktorioa, 220 herrialderen parlamentu, ministerio, auzitegi goren, banku zentral eta alderdi politikoen datuak jasotzen ditu. Oso ona.
- *Political Database of the Americas* <<http://www.georgetown.edu/pdba/>>.
- *FedWorld (AEB)* <<http://www.fedworld.gov>>. AEBetako Administrazioaren ataria.

2.2.2.3. Nazioarteko erakundeak

- *NBE* <<http://www.unsystem.org>>. NBEren webgune ofiziala. Atari honek, besteak beste, nazioarteko erakunde garrantzitsu guztiekiko estekak ditu (FMI, Unesco, OME, OIT...).
- *UNESCO* <<http://www.unesco.org>> Amerikako Estatuak Erakundearen zerbitzua.
- *OCDE* <<http://www.oecd.fr>>. Oso informazio ekonomiko interesgarria eskaintzen du hemen Ekonomia-Lankidetzaren eta Garapenerako Erakundeak.

2.2.3. Beste informazio-iturri batzuk

2.2.3.1. Balio handiko direktorio batzuk

- *The Argus Clearinghouse* <<http://www.clearinghouse.net>>. Interneteko oso direktorio selektiboa, non balio handiko baliabideak jasotzen diren.
- *Trade Wave Galaxy* <<http://galaxy.einet.net>>.
- *The WWW Virtual Library* <<http://vlib.org>>.
- *BUBL LINK/ 5:15 Catalogue of Selected Internet Resources* <<http://bubl.ac.uk/link/>>.
- *Sosig -Worldwide Resources Organised by UDC* <http://sosig.ac.uk/subjects/udc_list.html>

2.2.3.2. Enpresen direktorioak

- *Guíame* <<http://www.guiame.net>>. Enpresen inguruko eta ekonomiako sektoreei buruzko datuak jasotzeko oso gune aproposa.
- *Páginas Amarillas.es. Directorio de empresas TPI* <<http://www.paginas-amarillas.es>>.
- *Legazpi. Comunidad virtual del transporte* <<http://www.legazpi.com>>. Garraio-sektoreari buruzko datuak, legedia, arauak, enpresak, datu ekonomikoak eta beste.
- *Camerdata on-line* <<http://www.camerdata.es>>. Espainiako merkataritza-ganberaren direktorioa; bere datu-basean bi milioi enpresa baino gehiagoren inguruko informazioa dago.

- *Dun & Bradstreet* <<http://www.dun.es>>.

Nazioarteko enpresa garrantzitsuenen datu-basea du; horretaz gain, hainbat zerbitzu eskaintzen ditu; besteak beste, txostenak, enpresa eta produktuen segimendua, ikerketak, eta abar.

2.2.3.3. *Beste iturri batzuk*

- *Instituto Nacional de Consumo*

<<http://www.consumo-inc.es/rware/consumo.html>>.

Webgune honetan, thesaurus baten bitartez, kontsumoan espezializatutako publikazioen testuak eta erreferentziak eskaintzen dira, gai askorekin: elikadura, kalitatea, merkataritza, zuzenbidea, publizitatea, ingurumena...

- *Weatherpost Historical Weather Database*

<<http://weatherpost.com/historical/historical.htm>>

Munduko 2.000 hiritako eguraldiaren datu historikoak eskaintzen ditu.

- *Idealis* <<http://www.idealists.org>>.

153 herrialdetako 206.600 laguntza-erakunderen datuak.

- *Pangea* <<http://pangea.upc.es>>.

Gobernuz kanpoko erakundearen direktorio bat.

2.3. **KOMUNIKABIDEEN EKOIZPENA**

Kazetaritza dokumentaziorako gehien erabiltzen den iturria hedabideek sortutako informazioa izaten da maiz. Hona hemen hedabideen berri jakiteko hainbat baliabide:

2.3.1. *Komunikabideen errepertoriak*

- *GM: guía de los medios de comunicación*. Madrid: Remarca, 1994-. Hiruhilabete-karia.

Espainia, Andorra, Portugal eta Gibraltarreko komunikabideen errepertorioa; ba-koitzaren prezioa zehazten da.

- *The World's news media: a comprehensive reference guide*. Harlow: Longman, 1991.

Komunikabideen direktorioa, 198 herrialdetako datuekin.

- *Agenda de la comunicación*. Madrid: Presidencia del Gobierno, 2000.

Interneten, *Agenda de la comunicación de España*

<<http://www.la-moncloa.es/web/asp/min03.asp>>.

Direktorio ofiziala, non Espainiako komunikabideen datuak eta erakunde publikoenak jasotzen diren. Bilaketa ahalbidetzen du.

- *Kidon Media Link* <<http://www.kidon.com/media-link/index.shtml>>.

Nazioarteko komunikabideen direktorio bat. Egunkari, aldizkari, irrati, telebista, zinema-ekoiztetxe eta albiste-agentzien datuak azaltzen ditu, herrialdeka antolatuta.

- *News and Newspapers Online* <<http://library.uncg.edu/news>>. Kalitate handiko nazioarteko direktorioa, non linean diren egunkariak jasotzen diren, bakoitzaren deskribapen laburrarekin.
- *Newspapers* <<http://www.newspapers.com>>. Kazetaritza idatzian espezializatutako nazioarteko datu-basea.
- *Prensalatina* <<http://www.prensalatina.com/>>. Komunikabideen direktorio on bat, 1.500 komunikabiderekin.
- *Mediapolis* <<http://mediapolis.es/>>. Komunikabideen inguruko baliabideen bilduma.
- *Infoprensa* <<http://www.infoprensa.net>>. Espainian egindako direktorio honek egunkariak eta irratien webguneak jasotzen ditu; 120 herrialdetako 600 komunikabide, hain zuzen.
- *Radio-Locator. The MIT list of radio stations on the Internet* <<http://www.radio-locator.com/cgi-bin/home>>. Interneten diharduten irratien nazioarteko datu-base bat.
- *wwiTV.com - Your Streaming Media Portal* <<http://wwitv.com/portal.htm>>. Interneteko irrati eta telebistetako ataria.

2.3.2. Testu osoak CD-ROM formatuan

Egunkari askok aprobe txatu dute publikazioaren digitalizazioa beren ekoizpenak CD-ROM formatuan merkaturatzeko. Lehenbizikoak 80ko hamarkadan agertu ziren, nazioarteko komunikabide garrantzitsuenen eskutik. Espainian, *Abc*-k 1994an plazaratu zuen bere gehigarri kulturala CD-ROMean, eta horren atzetik azalduko ziren *El Mundo del Siglo XXI*, *El Periódico de Catalunya*, *La Vanguardia*, eta abar. CD-ROM formatuan egunkariaren urte bateko zenbakiak kaleratzen dituzte, edota urtekariak; adibidez, *Gara*-k eta *El País*-ek.

- *Financial Times on CD-ROM* [fitxategi informatizatua]. London: FT Information Services; Cambridge: Chadwyck-Healey, 1988- . Hiruhilabetekaria.
- *The Guardian on CD-ROM* [fitxategi informatizatua]. London: Guardian Newspapers; Cambridge: Chadwyck-Healey, 1900- . Hiruhilabetekaria.
- *The Economist on CD-ROM* [fitxategi informatizatua]. London: FT Information Services; Cambridge: Chadwyck-Healey, 1987- . Hiruhilabetekaria.
- *Le Monde sur CD-ROM* [fitxategi informatizatua]. Reading; Paris: Research Publications International, 1993- . CD-ROM. Hiruhilabetekaria.

2.3.3. Albisteen erreferentzia bibliografikoak

2.3.3.1. Paperean

- *El País: índice de los años... 1976/1977-1995*. Madrid: PRISA, 1988-1995. Urtekaria.

2.3.3.2. CD-ROM formatuan

- *Baratz* [fitxategi informatizatua]: *base de datos de prensa*. Madrid: Baratz, 1991- . CD-ROM. Linean ere eskuratu ahal da <<http://www.baratz.es/baratz>>. Datu-base honek hainbat egunkari eta aldizkaritan agertutako artikuluen erreferentziak jasotzen ditu, 1981etik aurrerakoak, 500.000 erregistro baino gehiagorekin. Ekonomia- eta politika-gaiek dute nagusitasuna.
- *Bases de datos con noticias de prensa* [fitxategi informatizatua]. Madrid: Microdoc 1991- . CD-ROM. Astekaria. Datu-base honek Espainiako 33 egunkariren eta nazioarteko 100 aldizkariren eta 9 egunkariren hustuketa egiten du. Ekonomia- eta enpresa-gaietan espezializatua da.
- *Documentación de medios* [fitxategi informatizatua]. Madrid: Micronet, 1991. Desagertu zen. Aurrekoekin batera, datu-base hau aitzindari izan zen Espainian.

2.3.4. Komunikabideen eskaintza Interneten

2.3.4.1. Albisteak

2.3.4.1.1. Titularrak

- *Sareko Argia: Euskal Herriko egunkari elektronikoa* <<http://www.argia.com>>. Hari@-k euskararen eta euskal kulturaren inguruan kazetetan plazaratutako titularren bilduma jasotzen du, bakoitza dagokion komunikabidearen edizio elektronikoaren estekarekin. Buletin gisa ere banatzen da posta elektronikoaren bitartez.
- *Titulares.com* <<http://www.titulares.com>>. Espainiako 150 komunikabidetatik ateratako titularrak, bakoitza dagokion komunikabidearen edizio elektronikoaren estekarekin. Azken 30 egunetako titularretan bilaketak egiteko aukera ematen du. Gure interesaren profila osatzeko eta horri dagozkion titularrak egunero gure posta elektronikoaren bitartez jasotzeko aukera ematen du, dena doan.
- *Iconoce* <<http://www.iconoce.com>>. Ekonomia-, politika-, mundu- eta kirol-arloetako eguneroko hitz nagusiak, bakoitzaren atzean zenbat albistetan agertzen diren azalduta. Titularretan estekak daude albiste osoa kontsultatzeko. 500 komunikabide digitaletatik 10.000 albiste jasotzen dira egunero. Bezeroei beste zerbitzu batzuk ere eskaintzen dizkiete, hala nola dosierrak eta prentsa-buletinak.
- *EcoBolsa. Servicio de información bursátil* <<http://www2.ecobolsa.com/noticias/>>. Ekonomia-gaietan espezializatua.
- *Total News* <<http://www.totalnews.com>>. AEBetako egunkarien titularrak.

2.3.4.1.2. Laburpenak

- *Euskal kultura prentsan 1900-1975*
<http://www.euskomedia.org:8080/euskomedia_eu/index.jsp>.
Eusko Ikaskuntzak mantentzen duen datu-base honetan erreferentzia bakoitzari laburpen txiki bat erantsi zaio.
- *PrensaDigital* <<http://www.prensadigital.com>>.
Ez dira benetako laburpenak, albisteen titularrak eta sarrerak baizik. Albiste guztiak *El Periódico de Catalunya* egunkaritik hartuak dira, eta egunkari horren edizio digitalarekin estekak dauzka. Azken 30 egunetako albisteak kontsulta daitezke.

2.3.4.1.3. Komunikabideen jarraipena eta dosierren osaketa

- *MyNews* <<http://www.mynewsonline.com>>.
Espainiako MyNews enpresak bere bezeroei proposatzen die gai zehatz batzuen jarraipena, informazioa hainbat komunikabidetatik hartuta. Profil zehatz bat osatu ondoren, bezeroek interesatzen zaizkien albisteak jasotzen dituzte goizero. Horretaz gain, edozein unetan enpresaren datu-basea kontsultatzeko, albisteak jaisteko eta dosierrak osatzeko aukera ere badago. Bi aukera daude: unean uneko erabilera ordaindu edota harpidetza kontratatu.
- *Dossier de prensa* <<http://dossierdeprensa.com>>.
Nazioarteko komunikabideetatik egunero hautatutako 15.000 albisterekin hiru zerbitzu osatzen dira: marka baten edota izen baten segimendua; aldez aurretik enpresak antolatutako gai orokor baten segimendua; eta, azkena, bezeroak eskatutako gai zehatz baten segimendua.
- *En la prensa.com* <<http://www.enlaprensa.com>>.
Aldez aurretik zehaztutako enpresa, marka edo pertsona baten inguruan publikatzen denaren berri ematen du, posta elektronikoaren bitartez edo webgunean.

2.3.4.1.4. Komunikabideen pertsonalizazioa

- *El país.es* <<http://www.elpais.es>>.
Hautatutako sail eta egunetako albisteak jasotzeko aukera ematen du, posta elektronikoaren bitartez.

2.3.4.1.5. Beste batzuk

- *BuzzCity* <<http://es.buzzcity.com>>.
Sisteman proposatutako en artean erabiltzaileak hautatutako webguneetan egoten diren aldaketen berri ematen du posta elektronikoaren bitartez.

2.3.4.2. Aurrez agertutako informazioa

Gaur egun, komunikabide gehienek dute webgunea, eta hor kontsulta daiteke informazioa. Badira hemeroteka aberatsak eta erabiltzeko baliabide indartsu eta

eraginkorrak eskaintzen dituztenak; gehienbat nazioarteko argitalpenak eta ordainketa-bidezkoak izaten dira. Beste batzuek asteko zenbakiak bakarrik eskaintzen dituzte, edota kontsultak (*browsing*, data zehatzetako zenbakien kontsultak), baina bilaketak egiteko aukerarik gabe.

2.3.4.2.1. Hemerrotekak

- *Euskaldunon Egunkaria Sarean* <<http://www.egunkaria.com>>. 1999tik aurrera plazaratutako zenbakiak jasotzen ditu, eta bilaketak hainbat modutara egiteko aukera ematen du (tituluetan soilik, egilea, emaitzen hurrenkera kronologikoa...). Baina, beharbada, emaitzak aurkezteko era da benetan txalogarriena: lehendabizi, lortutako dokumentuen kopurua ematen du, eta gero artikulua bakoitzaren titularra eta lehendabiziko bost lerroak, egokitasunaren arabera ordenaturik, eta bakoitzaren atzean albiste osoa bi modutara bistaratzeko aukera, hau da, testu moduan edota inprimatu zen moduan.
- *Sareko Argia* <<http://www.argia.com>>. *Argia* aldizkariak 1999tik aurrera plazaratutako zenbakiak eskuragai, bilaketa eta kontsulten bidez; eta 1963tik 1996ra bitartean argitaratutako elkarrizketak (5.000 inguru).
- *El País* <<http://www.elpais.es>>. Aurreko hilabeteko zenbakiak soilik.
- *El Mundo* <<http://www.elmundo.es>>. 1997tik aurrera plazaratutako zenbakiak.
- *Diario Médico* <<http://diariomedico.com>>. 1997tik aurrera plazaratutako zenbakiak, baina *browsing* moduan.
- *Hola* <<http://www.hola.com>>. 1998tik aurrera kaleratutako zenbakien azalak eta aurkibideak, *browsing* moduan.
- *The Washington Post* <<http://washingtonpost.com>>. 1977tik aurrera plazaratutako zenbakiak eskaintzen dira, baina ordaindu egin behar da.
- *Le Monde* <<http://www.lemonde.fr>>. 1987tik aurrera plazaratutako zenbakiak kontsulta daitezke (2002ko martxoan, 717.770 artikulua). Bilaketak egin daitezke, eta aurkitutako artikuluen tituluak eta sarrerak doan irakurtzen dira; testu osoa jasotzeko, ordea, ordaindu egin behar da.
- *MyNews* <<http://www.mynewsonline.com>>. Enpresa honek gaztelaniaz dagoen hemeroteka digital handienetarikoa jartzen die eskura bere bezeroei datu-base batean.
- *Non-U.S. Newspaper Archives on the Web* <<http://www.ibiblio.org/slanews/internet/ForArchives.html>>.

Nazioarteko egunkarien artxiboak kontsultatzeko ehun esteka baino gehiago jasotzen ditu, batzuk doan eta beste batzuk ordaindu beharrekoak.

- *Lexis-Nexis* <<http://www.nexis.com>>. AEBetako datu-base komertzial honek 2,8 bilioi dokumentu jasotzen ditu; besteak beste, ehunka egunkariren testuak.
- *Pressed* <<http://www.pressed.com>>. Datu-base komertzial honek Frantziako egunkari garrantzitsuenen testuak jasotzen ditu (1987tik aurrerakoak), eta France Press agentziakoak (1983tik aurrerakoak). Bilaketak eta titularren kontsulta doan dira, baina testu osoak jasotzeko, ordaindu egin behar da.
- *Electric Library* <<http://www.elibrary.com>>. Informazio bilaketak aldi berean 150 egunkaritan egiteko aukera eskaintzen du; laburpenak doan kontsultatu ahal dira.
- *News Library* <<http://www.newslibrary.com>>. AEBetako eta Kanadako egunkari askoren hemerrotekak.
- *Dialog Bluesheets. Databases by Subject Category* <<http://library.dialog.com/bluesheets/html/bls.html>>.

2.3.4.2.2. Agentzien artxiboak

- *Agencia Efe* <<http://www.efes.es>>. Albiste une oro berrituz gain, *Efe-data* barruan dauden datu-baseak kontsulta daitezke (1988tik aurrerako informazioa, eta biografiak eta txostenak); horretarako, beharrezkoa da harpidetza. Proba doan.
- *Reuters* <<http://www.reuters.com>>. Informazio ekonomikoan espezializatua.

2.3.4.2.3. Telebisten artxiboak

- *Television News Archive* <<http://tvnews.vanderbilt.edu/index.html>>. AEBetako Vanderbilt Unibertsitateak ABC, CBS eta NBC kateetako 1968tik aurrerako programak eta albiste hautatuak jasotzen ditu. Kontsultak doan dira, baina bideoen kopiak ordaindu egin behar dira.
- *Footagenet* <<http://www.footagenet.com>>. Ikus-entzunezko hainbat artxibotako albiste, erreportaje, dokumental eta abarren artean bilaketak egiteko bidea ematen du, baina kopiak artxibo bakoitzarekin negoziatu behar dira.

2.4. KAZETARITZAN ESPEZIALIZATUTAKO BALIABIDEAK

Hona hemen kazetaritzan espezializatutako hainbat baliabide digital; aurrekoan bezala, zerrenda ez da itxia, besteak beste, Interneteko aukerak egunez egun handituz eta aberastuz doazelako.

- *Periodistadigital.com* <<http://www.periodistadigital.com>>. Oso direktorio erabilgarria kazetariarentzat.
- *e-periodistas.com*. <<http://www.unav.es/fcom/guia>>. Nafarroako Unibertsitateko Komunikazio Zientzietako Fakultateak osatutako gida, non baliabideak, datu-baseak, erakundeak, bilatzaileak eta beste hainbat ahalbide biltzen eta baloratzen diren. Horretaz gain, komunikazioaren inguruko albiste-buletin bat eskaintzen du.
- *Guía de recursos de internet* <<http://www.elpais.es/guiaderecursos/index.html>>. El País egunkariak osatutako gida.
- *Journalismnet* <<http://www.journalismnet.com/>>. Webgune honek bilatzaile orokorrak eta espezializatuak biltzen ditu, eta komunikabideen datuak, azken albisteak, informazio ekonomikoa eta abar eskaintzen.
- *Journalistexpress* <<http://www.journalistexpress.com>>. Orri bakar batean hainbat eta hainbat baliabide kontsultatzeko aukera: sarean dauden argitalpenik onenak, kazetaritza-ikerketak egiteko baliabideak, eta beste, baina beti AEBetakoak.
- *Journalism and Mass Communications Resources* <<http://bailiwick.lib.uiowa.edu/journalism/>>. Kazetari-lanerako eta ikasketetarako baliabideen gida, Karla Tonella Iowako Unibertsitatekoak bildua eta komentatua.
- *Presses.online.fr* <<http://presses.online.fr>>. Kazetaritza digitalaren inguruko Frantziako gida honek hedabideen nazioarteko direktorio bat, kazetaritza digitalaren inguruko berriak, argitalpenak, hezkuntza-baliabideak eta beste jasotzen ditu.
- *The European Journalism Page* <<http://www.demon.co.uk/eurojournalism/media.html>>. Kazetariarentzako baliabideen bilduma interesgarria, non, besteak beste, Europako komunikabideen direktorio bat agertzen den.

2.5. DOKUMENTAZIOAN ESPEZIALIZATUTAKO BALIABIDEAK

- *IFLA Electronic Collections* <<http://www.ifla.org/II/index.htm>>. International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA) erakundearen orriak, oso ondo osatuak. Besteak beste, gaiaren oinarritzko dokumentu digitalak, erakundeen datuak, zehaztasun teknikoak eta abar eskaintzen dira.

- *Library and Information Science Abstracts (LISA)* [fitxategi informatikoa]. CD-ROMean.
171.000 erreferentzia bibliografiko baino gehiago ditu, 1969tik aurrera 550 aldizkaritatik jasota.
- *Electronic Journals in Librarianship and Information Science*. Thomas Parry Library <<http://www.inf.aber.ac.uk/tpl/ejlib/>>.
- *BUBL LINK/ 5:15 Library and Information Science*
<<http://bubl.ac.uk/link/lis.html>>.
- *The Libraries FAQ Index* <<http://www.ibiblio.org/librariesfaq/faqidx.htm>>.
- *DoIS: Documents in Information Science* <<http://dois.mimas.ac.uk/>>.
- *ISOC-DC: Base de datos de Biblioteconomía, Documentación y Política Científica*
<<http://www.cindoc.csic.es/prod/dbsonx.html>>.
- *Biblioteconomía en Internet*. Biblioteca de la E.U. de Biblioteconomía y Documentación de la UCM. <<http://www.ucm.es/BUCM/byd/05.htm>>.
Gida, direktorio, berri-zerrenda, aldizkari elektroniko, katalogo, datu-base eta beste hainbat baliabideren bilduma sailkatua.

BIBLIOGRAFIA OSAGARRIA

- Carrizo, G.; Irureta-Goyena, P; López de Quintana, E. (1994). *Manual de fuentes de información*. Madrid: CEGAL.
- Delgado Soler, C. (1999). “La Comunicación en internet”. In García Gutiérrez, A. (ed. apail.), *Introducción a la Documentación informativa y periodística*. Alcalá de Guadaira (Sevilla): MAD, 417-447 orr.
- Fuentes, M.E.; Jiménez, M.A.; González, A. (2000). “Servicios y sistemas de acceso a la información periodística en Internet”. In Fuentes i Pujol, M. E. (zuz.). *Bibliodoc 2000. Anuario de Biblioteconomía, Documentación e Información*. Barcelona: Col·legi Oficial de Bibliotecaris-Documentalistes de Catalunya, 85-102 orr.
- Merlo Vega, J.A.; Sorli Rojo, A. (1997). *Biblioteconomía y Documentación en Internet*. Madrid: CINDOC (CSIC).
- Moreiro, J.A. (koord.) (2000). *Manual de documentación informativa*. Madrid: Cátedra. “Recursos de información útiles para la práctica periodística”, 408-421 orr.
- Pons Serra, A. (1995). “Fuentes de información para la actividad periodística”. In Fuentes I Pujol, M.E. (ed. apail.). *Manual de documentación periodística*. Madrid: Síntesis, 53-76 orr.
- Sorli Rojo, A.; Merlo Vega, J. (1999). “Directorios de fuentes de información y referencia en Internet”. *Revista Española de Documentación Científica*, vol. 22, nº 3, 411-416 orr.

3. Baliabide informatiboen antolakuntza eta ustiapena

3.1. DOKUMENTAZIO INFORMATIBOA

3.1.1. *Kazetaritzako informazioaren adierazleak*

Kazetaritzako informazioa garaiko gertakizunen azalpen informatiboa da. Entziklopedia zabalena osatzen du, kanal eta euskarri askoren bidez egunero eraberritua, eta inguruko mugimenduen berri jakiteko irrikan dagoen pertsona anonimoa du hartzaile. Honako hauek dira informazio horren ezaugarri garrantzitsuenak (García; Lucas, 1987):

1) **Informazio kopurua:** komunikabideek informazio-multzo handiak ekoizten dituzte. Horren inguruan ideia bat izateko, esan dezagun egunkari batek urtean batez beste 20.000 berri argitaratzen dituela, eta ia beste horrenbeste argazki. Gainera, kontuan izan behar da egunkari eta aldizkari asko daudela, eta horietaz aparte telebistak, irratiak eta abar.

2) **Entziklopedismoa:** eskaintzen den informazioa alor guztietakoa da; gai politikoak, ekonomikoak, kulturakoak, zientziakoak, kirolekoak, bitxikeriak eta abar lantzen dira. Azkenean, edozein datuk izan dezake interesa, edo komunikabideak berak pitz dezake horren inguruko interesa.

3) **Informazio despertsionalizatua:** ez dakigu zein diren benetako iturria eta hartzailea, eta komunikabideak sarritan bere gain hartzen du iturri-papera.

4) **Unibertsaltasuna:** lurraldetasunari dagokionez, eta baita iturriari zein informazioaren hedapenari dagokienez ere.

5) **Arintasuna eta sakontasuna era berean:** komunikabidearen (kazeta, irrati, telebista), eta kazetari bakoitzaren estiloaren arabera izango da, baina beste eragile asko ere sartzen dira arlo honetan; esaterako, komunikabideak zenbaterainoko interesa duen informazioa hedatzeko, gaiari buruz espezialistarik duen edo ez, agentziek igorritako berrietara errazegi eta gehiegi jotzen duen, notiziarako uzten den edo dagoen lekua, notizia zein ordutan jakin den, hartzailearen interesa eta abar.

6) **Espezializazioaren** hainbat maila: informatzailearen eta komunikabide desberdinen artean.

7) **Errepikapena**: sinkronian —notizia bera komunikabide desberdinetan agertzen da—, eta diakronian —komunikabide berean egun desberdinetan—.

8) **Diziplina artekoa**: ezagutza asko eta askotarikoak jasotzen dira, eta, hortakotz, espezializazioa zailago bihurtzen da.

9) **Ideologizazioa**: komunikabideek eguneroko informazioa eratzen dute, eta eginkizun horretan komunikabidearen sorreran dauden interes politiko edo ekonomikoak ez dira kanpoan geratzen. Hartzaileak ere interpretatu egiten du komunikabideek eskaintzen dioten informazioa, bere beharren edo sistemak eragindako beharren arabera.

10) **Informazio-modak**: kazetaritzako informazioa buruzagi politiko, kultural eta gizartekoek eraiki eta hondoratzen dute; moden bultzatzailea da eta, era berean, moden mende dago.

11) **Sakabanaketa** maila guztietan: iturrietan, tokietan, gertakizunetan, fokatzean, hartzaileetan eta erabiltzen den terminologian.

12) **Zaharkitzea**: komunikabideetako informazioen iraupena desberdina izaten da; adibidez, baliteke hainbat informaziok ordu batzuk baino ez irautea.

Azken batean, gaur egungo kazetaritzaren arazoa ez da albiste-buletinak betetzea, argitara eman daitekeena baino informazio askoz gehiago eskaintzen baitute informazio-iturriek egunero. Gakoa zera da: tarrapatan heltzen den informazio-kopuru handia menderatzea, informazioa egiaztatzea eta informazioaren ezagutza kritikoa edukitzea, eta, azkenean, berriak duten garrantziaren eta entzulearen interesen arabera aukeratzea eta aurkeztea. Notiziaren dokumentazioak eta atzerako ikerketak lagunduko diote kazetariari eginkizun horretan, eta, halaber, kazetaritzaren sinesgarritasunaren eta kalitatearen seinale izango dira.

Enpresa informatibo gehienek dagoeneko onartu dute dokumentazioaren beharra, eta, horrenbestez, eratu dituzte barne-egiturak erredakzioari informazioa osatzeko beharrezkoa zaion aurreko informazioa eskaintzeko. Komunikabideetako dokumentutegiek bi helburu nagusi dituzte: 1) komunikabidearen ekoizpenaren artxiboa osatzea, ekoizpen hori gordez eta aztertuz, eta 2) aktualitateko informazioa aberasteko eta hobetzeko behar den informazio dokumentala eskaintzea, edozein euskarritan, eta edozein dela informazio horren jatorria.

Dokumentazio-zerbitzurik gabeko enpresa txikietan, kazetari bakoitzaren ardura izango da beharrezkoa izango zaion aurreko informazioa gordetzea, edota beste bide batzuetatik eskuratzea. Galdón López-en esanetan (1989, 30):

Dokumentazio informatiboa edo kazetaritzakoa modu informatibo bat da; eta bere ardura informazioa osatzeko beharrezkoak izango diren, testu, erreferentzia, ideia, gertakizun, azterketa eta iritziak aukeratzeta, sailkatzea, eskuratzeta eta gordetzea izango da.

Beste arlo batzuetako dokumentazioarekin alderatuta, kazetaritzakoak berezko ezaugarriak ditu. Bestalde, kazetaritzako dokumentua testu idatzia, entzunezkoa, irudizkoa edota ikus-entzunezkoa izan daiteke.

3.1.2. Kazetaritzako dokumentazioaren ezaugarri orokorrak

Dokumentazio informatiboak berezko ezaugarriak ditu, eta komunikabide mota desberdinetan egiten da. Hona hemen ezaugarri horiek (Fuentes 1995):

1) **Iturrien jatorriaren dikotomia.** Komunikabideak informazio-ekoizle eta hedatzaileak dira, baina, era berean lan hori egiteko komunikabideak informazioaz elikatzen dira. Aurreko informazioari dagokionez, iturri nagusia komunikabideetako dokumentazio-zerbitzuak izaten dira. Horien helburua da ekoizpen informatiboa aberasteko eta hobetzeko behar den informazio dokumentala eskaintzea. Horretarako, lehendabizi, komunikabideak berak sortutako informazioa jaso eta aztertuko dute zerbitzu horiek, baina, horretaz gain, beste komunikabideek sortutakoa, erreferentziako lanak, kanpoko datu-baseak eta abar kontsultatu beharko dituzte.

2) **Informazio desberdinen gehitze jarraitua.** Ezaugarri hau komunikabideek eskaintzen duten informazioaren tipologiari lotuta dago: kopuru handiak, entziklopedismoa, sakabanaketa...

3) **Erantzun azkarra.** Informatzaileek denbora gutxi daukate berriak osatzeko; horregatik, eskakizunei aurre egiteko, ezinbestekoa da erantzunak azkarrak izatea, baina baita zehatzak eta fidagarriak ere.

4) **Informazioaren zaharkitzea.** Komunikabideek ekoizten duten informazioa oso azkar zaharkitzen da. Whatmore Britainia Handiko ikertzaileak egindako ikerketa baten arabera, egunkarietako dokumentazio-zerbitzuetan eskatutako informazioaren %90 azken hiru hilekoan ekoitzia izaten da. Horrek derrigortzen du dokumentazio-zerbitzuek luzerako gordeko dituzten dokumentuak zorrotz hautatzera.

5) **Dokumentu-mota desberdinak jasotzea.** Testu idatziaz gain, irudiak, entzunezko dokumentuak edota ikus-entzunezkoak ere nahitaezkoak dira hainbat komunikabidetan.

6) **Erabiltzaileen aniztasuna.** Komunikabideetako dokumentazio-zerbitzuak komunikabideen zerbitzura daude, eta kazetariak dira zerbitzu horiek erabiltzen lehenak; irati eta telebistetan, beste profesional batzuekin batera erabiltzen dituzte.

Baina kazetaritzako dokumentazioa beste erabiltzaile batzuei ere interesatzen zaie: erakunde publiko eta pribatuei, enpresei, ikertzaileei, ikasleei eta jendeari oro har.

3.2. *PROZESU DOKUMENTALA*

Dokumentazio-zerbitzuek, atzera-begirako informazioa eta dokumentazioa eskaintzeko, zenbait eginbehar dituzte, eta eginkizun-sail horri prozesu edo kate dokumentala deitzen zaio. Hor egiten diren lanek elkarren arteko eragina dute helburu bateratua lortzeko. Prozesu dokumentala dokumentuekin erabiltzen diren espezializazio-tresna eta prozeduren multzoa da, dokumentuak errepresentatu, berreskuratu eta erabiltzeko xedearekin. Honako funtzio hauek ditu:

1. **Sarrerako funtzioak.** Zerbitzuari interesatzen zaizkion dokumentuak zehaztea eta jasotzea dira sarrerako funtzioak, eta hemen sartzen da dokumentuak hautatzea, eskuratzea eta erregistratzea.

2. **Tratamendurako funtzioak.** Bi helburu dituzte: dokumentuak ordenatzea eta dokumentuak eta horien informazioa errepresentatzea. Hauek dira ematen diren pausoak: dokumentuen deskribapen bibliografikoa, dokumentuen edukiaren analisi (laburpena, sailkapena eta indexazioa) eta, azkenean, dokumentua ordenatu eta gordetzea.

3. **Irteerako funtzioak.** Dokumentazio-zerbitzuek dituzten baliabideen ustiapena da, eta erabiltzaileen galderei erantzunez edo dokumentuak eta ekoizpen dokumentalak hedatuz egin daiteke.

4. **Arreta funtzioak.** Prozesu osoa kudeatzen eta planifikazioa bideratzen dutenak dira.

Prozesu dokumentaleko eginkizunak berdintsuak dira dokumentazio-zerbitzu guztietan. Halere, erakunde baten (komunikabide, enpresa, unibertsitate, administrazio...) edota erabiltzaile-talde jakin baten behar informatiboak asetzeko antolatzen dira. Hori dela eta, erakundearen izaerak, erabiltzaileen ezaugarriek, horien interesek eta dokumentazio-zerbitzuaren baliabideek baldintzatuko dute prozesu bakoitza.

Informazioaren digitalizazioa eta sareen hedapena eragin handia izaten ari dira dokumentazio-zerbitzu askoren antolamenduan. Zenbaitetan, ondare handiak gordetzea baino errentagarriago bilakatu da informazioa eskuratzeko prozedurak ezagutzea eta, eskakizunen arabera, premiazkoak diren unean soilik jasotzea.

3.3. SARRERAKO FUNTZIOAK

3.3.1. Dokumentuen iturriak

Dokumentazio-zerbitzuak erakunde jakin baten barruan eta jakintza-esparru espezializatueta aritzen dira; horregatik, badakite esparru horietan zeintzuk diren dokumentazio-iturri inportanteenak, hau da, dokumentu interesgarri asko sortzen dituztenak, informazio landua eskaintzen dutenak, erabiltzaileen lana egiteko egokiak direnak, merkeenak... Sarritan, iturri nagusiak (dokumentu interesgarri gehien sortzen dutenak) eta osagarriak bereizten dira.

3.3.1.1. Barruko iturriak

Komunikabideetako dokumentazio-zerbitzuetan atzera-begirako informazioa eskuratzerakoan iturri nagusia komunikabidea bera izango da, hainbat arrazoiengatik; besteak beste, komunikabideari interesatzen zaizkion gaiak jasotzen dituelako, bere esparru geografikoaren, ideologiaren eta sakontasun mailaren arabera eginak. Berrerabiltzeko “neurrira” egindakoak direla esan genezake eta, ikuspegi horretatik, ordezkaezinak⁶. Gainera, baliteke dokumentu batzuk bakarrak izatea, eta, komunikabideak berak gorde ezean, betiko galtzea. Azken finean, barne-ekoizpenak bide ematen du jakiteko komunikabideak gai bat, hartzaileari eskaintako informazioa, nola tratatu duen; komunikabidearen testigantza da, komunikabidea bera zer den eta zer izan den.

Barne-ekoizpenaren jabea komunikabidea bera da, eta dohainik da —ez da dohainik, ordea, ekoizpena gordetzea eta horren tratamendua—, eta horrek informazioaren komertzializazioa ahalbidetzen du, eta, hala, ondarea errentagarriagoa da (telebistetako saio eta irudien salmenta, prentsako datu-baseen komertzializazioa...). Egindako dokumentu guztiak sartzen dira barne-ekoizpenean, ez bakarrik argitaratu edo emititutakoak.

3.3.1.2. Kanpoko iturriak

Jatorri eta euskarri desberdinetako dokumentuak izaten dira, informazioa hobetzeko eta aberasteko erabiliak.

a) Komunikabidearen kodea duten iturriak. Telebistetako kazetariak eguneroko informazioa osatzeko dokumentazioko irudiak eta ikus-entzunezko dokumentuak erabiliko dituzte, baina, horretarako, barne-produkzioak izango dira garrantzitsuenak, kanpokoekin, hau da, beste telebista, filmoteka edota agentziek eskainitakoekin, lortzeko zailtasunak (denbora) eta copyright-en arazoak (ordaindu beharra) daukelako. Irratietan, teorian, entzunezko dokumentuek izan beharko lukete garrantzi-

6. Adibidez, *El Diario Vasco*-n, *Efe*-n edo *El País*-en ondareek ezingo dute ordezkatu *Euskaldunon Egunkaria*-ren barne-ekoizpen dokumentala.

tsuenak, baina, praktikan, ez da horrela izaten. Esan beharra dago irratien enpresa garrantzitsuetan soilik daudela ganorazko dokumentazio-zerbitzuak, eta fonoteketan musika dela elementu nagusia. Egunkari eta aldizkarietan, berriz, informazio idatziaz aparte, argazkiak erabiltzen dira (barrukoak edo agentzietakoak).

b) Beste kode bat duten iturriak. Telebista eta irratietako kazetariak informazioa prestatzeko edota datuak ziurtatzeko, prentsa idatziko kazetariak bezala egiten dute, hau da, dokumentu idatzia kontsultatzen dituzte, informazio idatzia kontsultatzea errazagoa delako. Soinu-dokumentuak eta ikus-entzunezkoak ez dira hain erosoak: irakurgailuak behar dituzte, irakurketa sekuentziala dute, denbora errealean irakurtzen dira eta asimilatzen zailagoak dira. Egunkari, aldizkari eta telebistek erabiltzen dituzte diapositibak, argazkiak eta irudi digitalak. Eta soinu-dokumentuak bai irratietan, bai telebistetan erabiltzen dira.

c) Beste komunikabideek sortutako dokumentuak oso egokiak dira dokumentazio-zerbitzuak aberasteko, beste gai edo ikuspegi batzuk jasotzen dituztelako. Egunkariak eta aldizkariak erabiltzen dira gehien komunikabide guztietan, testu idatzia errazagoa eta azkarragoa delako informazioaz jabetzeko; gainera, informazio asko du eta zuzenean irakurtzen da, ez da tresnarik behar. Lehen, dokumentazio-zerbitzu bakoitzak aztertu eta gorde behar zituen interesatzen zitzaizkion argitalpenak; gaur egun, zorionez, gero eta ugariagoak dira beren ondare dokumentala eskaintzen eta komertzializatzen dutenak.

d) Erreferentziako lanak ere oso baliagarriak dira komunikabideen dokumentazio-zerbitzuetan, batez ere lehen mailako informazioa eskaintzen dutenak, hau da, galderi zuzenean erraz, azkar eta ziurtasunez erantzuteko eginak direnak.

e) Beste iturri interesgarri batzuk: erakunde, elkarte, alderdi politiko eta abarrek sortutako txostenak eta liburuxkak; hainbat liburu; datu-baseen kontsultak, eta Interneten bidez jaso daitekeen hainbat informazio.

3.3.2. Dokumentuen hautaketa

Iturriak ikusi ditugu, baina, zer dokumentu gorde eta aztertuko dute dokumentazio-zerbitzuek? Komunikabideak egiten eta jasotzen duen guztia (notiziak, teletipoak, argazkiak, erakundeetako informazioa...) gordetzea eta aztertzea ezinezkoa da. Dokumentazio-zerbitzuetan ez da inoiz egongo nahikoa baliabide hori egiteko eta, gainera, hori egiteak ez du zentzurik.

Dokumentazioaren helburua informazioa berriro erabili ahal izatea denez gero, dokumentuak zorrotz hautatu beharko dira, gerorako interesa izango duten dokumentuak soilik aztertzeko. Hautaketarako irizpideak helburu eta baliabideen arabera finkatuko dira; politika argia eta ezaguna izan beharko dute, eta dokumentazio-zerbitzuaren, erredakzioaren eta zuzendaritzaren artean hitzartu beharko da. Horrela egiten ez bada, benetan erabilgarriak ez diren dokumentuak gordetzeko

arriskua dago, eta horrek zerbitzua gainezka jarriko du, edo dokumentu interesgarriak betiko galduko dira. Dokumentu informatiboak hautatzeko, bi irizpide nagusi daude:

a) Dokumentuaren balio informatiboa: kontuan hartu behar da albistearen garrantzia eta etorkizunean interesik izango duen, baina baita dokumentuan nola tratatu den informazioa ere (fidagarritasuna, sakontasuna, kalitatea, originaltasuna...).

b) Dokumentuak duen interesa eta egokitasuna dokumentazio-zerbitzu jakin batean: dokumentazio-zerbitzuaren lehentasunak, gaiaren interesa, errepikapenak...

Sarritan, komunikabideek jorratzen dituzten berriak luzatu egiten dira (hau-teskundeak, epaiketak, gerrak, kirol-lehiaketak...); kasu horietan komenigarria izaten da notiziak irauten duen bitartean aukera zabalak izatea, kazetariak edozein unetan eskuratu ahal ditzan plazaraturiko informazio eta datu gehienak. Eta notizia bukatu ondoren egin liteke behin betiko hautaketa, soilik azken datuak eta gerorako garrantzitsua izango den informazioa gordetzeko. Halere, kasu guztietan komeni izaten da denbora (urteak) joan ahala dokumentuak berrikustea eta balioa galdu dutenak baztertzea.

Testu osoko datu-baseetan hainbat atal kanpoan uzten dira sistematikoki (iragarpenak, telebista- eta irrati-programazioak...), eta beste guztia gorde egiten da. Kasu horietan, informazioa berreskuratzerakoan egiten da hautaketa.

3.3.3. Dokumentuen erregistroa

Dokumentazio-zerbitzuetan dokumentu berri bat jasotzen denean, dokumentu horri kode bat ematen zaio, jadanik dokumentazio-zerbitzuaren sistemaren barruan dagoela adierazteko; sarritan, kodeak sailean doazen zenbakiak izaten dira. Eginkizun hori dokumentua erregistratzea da⁷, eta zerbitzua kudeatzeko balio du, hau da, zenbat dokumentu gehitu diren jakiteko, horien mugimenduak kontrolatzeko, erostaketak administratzeko eta abar.

Eskuzko sistemetan erregistro-liburu baten bidez egiten da kontrol hori: dokumentu bakoitzari kode bat dagokio, eta kodea erregistro-liburuan eta dokumentuan bertan adierazten da. Erregistro-liburuan, kode bakoitzaren atzean dokumentuaren ezaugarriak agertzen dira laburbilduta:

Liburutegiko erregistro-liburuak jasotzen duen informazioaren adibidea:

000028989 / Izenburua / Egilea / Data / Banatzailea / Prezioa / Faktura-zenbakia /

7. Ez nahastu erregistro informatikoaren kontzeptuarekin; erregistro informatikoa analisirako unitatea da.

Informatizatuta dauden dokumentazio-zerbitzuetan erregistroa ordenagailuaren bidez egiten da, datu-base bat osatuz. Hor ere unitate bakoitzak identifikazio-kode bat izaten du. Prentsako dossier-sistema askotan, ordea, dokumentuak ez dira erregistratzen.

3.4. DOKUMENTUEN DESKRIBAPEN FORMALA⁸

Dokumentuak hautatu ondoren, aztertu egiten dira, daukaten informazioa eskuratzeko moduan izan dadin. Hori egin ezean, liburu-, egunkari-, argazki- edo zinta-multzoak gordetzen dira, baina informazioa bilatzea erabat ezinezkoa da, zeren eta paper guztiak irakurri, zinta guztiak entzun edo argazki guztiak begiratu beharko ditugu informazio baten bila ari garen bakoitzean. Azterketa behin betiko egiten da, eta horren emaitza bigarren mailako dokumentuak izaten dira (katalogoak, bibliografiak, indizeak, erreferentzien datu-baseak). Informazioa bilatzerakoan, bigarren mailako dokumentuek sarbide anitz eskaintzen dituzte; esaterako, egilea, titulua, gaia, data, hizkuntza, dokumentu-mota. Jatorrizko dokumentuak, ordea, antolaketa bakarra onartzen dute; adibidez, artikulua dagozkien aldizkarietan antolatzen dira, eta aldizkariak, dataren arabera.

Deskripzioa egiterakoan unitate dokumentalak⁹ bereizi behar dira: dokumentu osoa (deskribapen monografikoa), dokumentuaren zati bat (deskribapen analitikoa) eta dokumentuen bilduma (deskribapen kolektiboa), alegia. Banaketa horren ondorioz, analisisa azalekoa edo oso sakona izan liteke: hemerroteketan, analisi bat egiten da aldizkari bat deskribatzeko; prentsako dokumentazio-zerbitzuetan, ordea, artikulua bakoitza analizatzen da.

3.4.1. ISBD araua

Deskribapen formalaren edo bibliografikoaren bidez, dokumentuaren ezauzgarri formalak identifikatzen dira, eta helburua dokumentua bereiztea da. Eginkizun horren normalizazioa eta bateratze-lana betidanik egin da nazioarteko erakundeetan. ISO¹⁰, Unesco¹¹, FID¹² eta IFLA¹³-ren lanari esker, 1977an ISBD *International Standard Bibliographic Description* sortu zen, deskribapen bibliografikoa egiteko nazioarteko araua.

Arau horren jatorrian beste bi asmo ere bazeuden: alde batetik, argitaratzen diren dokumentuen ezagutza bultzatzea, eta, bestetik, edozein dokumentu edozein

8. Ahal izan dugun neurrian, atal honetan erabilitako terminologia *Katalogatzeko oinarrizko terminologia* lanetik hartu dugu.

9. Unitate dokumentala informazio-iturri bat da, artifizialki islatua, unitate informatibotzat hartua eta dokumentazio-sistema batean deskribapena jasoko duena.

10. *International Organization for Standardization*, 1947an sortua.

11. *United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization*, 1946an sortua.

12. *International Federation for Documentation*, 1895ean sortua.

13. *International Federation of Library Associations and Institutions*, 1927an sortua.

tokitatik eskuratzeko ahalbidea bermatzea. IFLA Liburutegi Elkartea eta Erakunde Nazioarteko Federazioaren programaren arabera, 1973az geroztik munduan plazaratu diren dokumentuen berri izateko modu eraginkorrena herrialde bakoitzak bere *Bibliografia Nazionale* osatzea litzateke, eta eginkizun hori Biblioteka Nazionalen¹⁴ eskuetan jarri beharko litzateke. Bestalde, eskuragarritasuna bermatzeko herrialde bakoitzak eduki beharko luke nazioarteko maileguaz arduratuko litzatekeen erakunde bat. Helburu horiek lortzeko beharrezkoa zen deskripzio bibliografikoa era bateratuan egitea, dokumentu guztientzat baliagarria izatea eta ordenagailuen bidez erabiltzeko modukoa. MARC formatua da ISBD araua ordenagailuan erabiltzekoa. ISBD araua baliagarria da edozein dokumentu-mota deskribatzeko. ISBD(G) orokorrean oinarrituta, dokumentu desberdinen deskripziorako beharrezkoak diren ezaugarriak landu dira: ISBD(M) monografiak, ISBD(S) aldizkako argitalpenak, ISBD(CM) mapak, ISBD(CP) publikazioen zatiak, eta abar.

Esan beharra dago komunikabideetako dokumentazio-zerbitzuek arau hori hartzen dutela oinarritzat, baina ez diotela hertsiki jarraitzen. Oro har, motza edota zurrunegia gertatzen zaie analisi sakona behar duten argitaratu gabeko dokumentuetarako. Zoritxarrez, ordea, dokumentazio-zerbitzuek ez dute sortu deskribapen formala egiteko beste eredurik.

Monografiak deskribapen bibliografikoa —ISBD(M)— egiterakoan zortzi eremu ditugu ISBD arauan:

1. Izenburuaren eta erantzukizunaren eremua.
2. Edizioaren eremua.
3. Material-motaren eremua (musika inprimatuarekin, aldizkariarekin eta mapekin erabiltzen da).
4. Argitalpenaren eremua (argitaralekua, argitaletxea eta urtea, besteak beste).
5. Deskribapen fisikoaren eremua (orrialdeak, neurriak, osagarriak, eta abar).
6. Sailaren eremua (sailaren izenburua eta zenbakia, besteak beste).
7. Oharren eremua (arlo bati edota dokumentu osoari buruzkoak, eta legezko gordailua).
8. Zenbaki normalizatuaren eta eskuratzeko baldintzen eremua (ISBN¹⁵, ISSN¹⁶, salneurriak).

14. Euskal Herrian Joana Albret Bibliotekonomia Mintegiak aldarrikatzen du Biblioteka Nazionalaren beharra.

15. *International Standard Book Number*. Liburuak identifikatzeko zenbaki bat da, lau multzotan hamar karakterez osatua: lehenengo multzoak liburua zein herrialdetan argitaratu den adierazten du; bigarrenak argitaletxea adierazten du; hirugarrena argitaletxeak ematen dion saileko zenbakia da; eta, azkena, kontrolerako zenbakia. Edizio bereko liburu guztiek zenbaki bera dute.

16. *International Standard Serial Number*. Aldizkako argitalpenak bereizteko erabiltzen den nazioarteko zenbakia, 1971n sortua.

Eremuak betetzeko informazioa honako leku hauetatik hartzen da¹⁷: 1) izenburua eta egilea, ataritik; 2) argitaraldia, ataritik; 4) argitalpena, ataritik edota aurretikoetatik; 5) deskripzio fisikoa, dokumentu osotik; 6) saila, dokumentu osotik; 7) oharrak, edozein iturritatik; 8) ISBN eta salneurriak, edozein iturritatik. Deskripzioa osatzerakoan hainbat laburdura eta sinbolo erabiltzen dira: or. (orrialde), cm (zentimetro), argit. (argitaraldia), et al. (eta beste batzuk), ed. apail. (edizioaren apailatzailea), s.l. (*sine loco*, argitaralekurik gabe), s.n. (*sine nomine*, argitaletxerik gabe)...

Deskripzioan erabiltzen diren sinboloak:

- . - eremuak edota oharrak banatzeko
- = elementu bat errepikatzen da beste modu batean
- [] informazioa ez da atera iturri nagusitik
- ... zatiak ezabatu dira
- : elementu osagarriak (lekua : argitaletxea; izenburua : azpizenburua)
- ; mota bereko elementua errepikatzen da (2. egilea); baita saileko zenbakia eta neurriak banatzeko ere
- , beste argitalpen bat edota data banatzeko
- . azpisailaren zenbakia edo izena

Aldizkarien deskribapena: ISBD(S). Aldizkarien deskribapenean ondorengo elementu hauek aipatzen dira: titulua; dokumentu-mota; ardura intelektual (argitalpen arruntekin ez da erabiltzen); lehen eta azken aleen zenbakia eta data; argitalpena eta banatzailea (argitaralekua, argitaletxea eta urtea); deskribapen fisikoa; aldizkakotasuna; ISSN (Aldizkako Argitalpenen Nazioarteko Zenbaki Normalizatua); noiz eskuratu den eta oharrak.

Aldizkarien deskribapena eta kontrola izenburuan oinarritzen da, eta hori aldatzen denean argitalpen berritzat jotzen da. Bestalde, 3. eremua zenbatzeko erabiltzen da, eta publikazioa desagertzen denean bakarrik ixten da. Publikazioak izaten dituen aldaketak oharren arloan jartzen dira; baita publikatzeko epeak ere. Aldizkako argitalpenen kontrol bibliografikoa eramateko, Unescoren babespean, ISDS¹⁸ erakunde-sarea osatu zen argitalpenei izenburu-klabeak emateko¹⁹, eta ISSN zenbakiak banatzeko.

17. Liburuen egitura formala: 1) Sarrera: azala, atariaurrekoa, atariko eta beste aurretikoak, eskaintza, hitzaurrea eta aurkibidea; 2) Testua: sarrera, testua, oharrak, epilogo eta irudiak; 3) Osagarriak: bibliografia, indizeak, eranskinak eta gehigarriak.

18. *International Serial Data System*.

19. Izenburu-klabeak egiteko, nazioarteko kodeak izenburua edota izenburua eta beste elementu batzuk erabiltzen ditu (arduraduna, lekua, lehengo zenbakiaren data, etab.), identifikazioa egiterakoan eraginkorra izan dadin.

Zatien deskribapena: ISBD(CP). Zati horiek unitate handiagoen barruan daudenean (adibidez, monografia baten kapitulua edota aldizkari bateko artikulua), honako datu hauek jasotzen dira: zatiaren egilea; zatiaren titulua; obra osoaren egilea; obra osoaren titulua; eta zatiaren kokapena obra osoaren barruan.

3.4.2. *Fitxa nagusiaren sarrera*

Lan baten deskribapen bibliografikoa burutu ondoren, sarrerak ezarri behar zaizkio, fitxa bibliografikoa katalogoetan ordenatzeko. Oro har, fitxa nagusiak egile-sarrera jasoko du, eta fitxaren kopiek bigarren mailako sarrerak izango dituzte (beste egile-sarrera batzuk, izenburu-sarrera, gai-sarrera, eta abar); katalogoan sarrera horien guztien bitartez aurkitu ahal izango da fitxa.

1) Erantzulearen izena. Erantzukizuna kontzeptu zabala da²⁰. Beti dago erantzuleren bat, baina batzuetan ez da jakiten zein den. Bat baino gehiago direnean erabaki egin behar dugu zein den inportanteena: hiru baino gutxiago izanez gero, lehena izango da, eta hiru baino gehiago direnean, ez da inor nagusitzen. Erantzukizun banatua edo mistoa ere izan daiteke, batek baino gehiagok funtzio berdinak (adib. bi egile) edota desberdinak betetzen dituztenean (adib. egilea eta itzultzailea).

2) Sarrera nagusia erakunde baten izena izan dadin, hiru baldintza hauek bete behar dira nahitaez: erakundea publikazioaz arduratzea, dokumentuak erakundearen inguruko informazioa hedatzea eta erakundearen jarrerak adieraztea. Argitalpenak eginkizun jakin baten ondorio direnean (jardunaldiak, erakusketak...), eginkizunaren izenaren ondoren zehazten da.

HERRI KOMUNIKABIDEEI BURUZKO JARDUNALDIAK (2. 1993. Arrasate)

EUSKO LEGEBILTZARRA. Liburutegia eta Agiri Gordetegia.

3) Izenburua: egilea zein den ez dakigunean edota hiru baino gehiago direnean eta erakundeen baldintzak betetzen ez direnean, izenburua izango da sarrera nagusia, eta, horretarako, hurbileko erdaren kasuan, artikulua ez den lehenengo hitza azpimarratuko da.

Sarrerak osatzeko, erantzuleen izenak eta izenburuak forma bateratuan jartzen dira (*autoritateak*), eta, horretarako, forma ezagunenak eta jatorrizko hizkuntza-koak aukeratzen dira. Erantzuleak izenkideak direnean, jaiotzaren eta heriotzaren datak gehi dakizkioke izenari. Abizenak artikulua badu, hori aurrean gordetzen da («LA FUENTE, Cristina»), baina preposizioa, edota artikulua eta preposizioa, dituztenean, elementu horiek izenaren ostean jartzen dira («FUENTE, Manuel de la»). Beste alfabeto batekoak baldin badira, transliterazioa egiten da; alfabeto bateko ka-

20. «Alcanza tanto al concepto de autor personal en cuanto persona o personas principalmente responsables de la creación del contenido intelectual o artístico de una obra como al influjo en la creación de la misma».

raktreak, letrak eta zeinuak beste alfabeto bateko karaktereen bidez banan-banan adieraztea da transliterazioa. Forma bateratu horiek *autoritate* izena hartzen dute, eta lan-fitxategi berezi baten bidez kontrolatzen dira. Hona hemen adibide batzuk:

Izenburu hautatuak:

[Don Quijote de la Mancha] eta ez Vida del ingenioso hidalgo...

Taldeak osatzen dituzten lanekin ere erabiltzen dira (legeak, hitzarmenak...):

FRANTZIA [Kode Penal, 1973].

Izen bateratuak:

Nazio Batuak, eta ez NBE, N.B.E., Nazio Batuen Erakundea;

Etxepare, Bernart, eta ez Echepare Bernard d' edo Dechepare, Bernard.

Batzuetan, katalogoetan erreferentzien fitxak agertzen dira. Horiek ez daukate deskribapen bibliografikorik, orientazio modura eginak baitira, eta onartzen ez den sarrera batetik onartzen den beste batera bidaltzen gaituzte:

Txillardegi - ikus Jose Luis Alvarez Enparantza.

Normalean, fitxak hiru katalogotan banatzen dira: erantzuleak, izenburuak eta gaiak. Beste batzuetan, ordea, sarrera guztiak katalogo bakar batean ordenatzen dira: hiztegi-katalogoa deitzen diote horri. Modu batean zein bestean, katalogoaren barruan fitxak alfabetikoki ordenatzen dira, sarreraren arabera. Fitxa bakoitzak honako informazio hau eskaintzen du:

- Sarrera
- Deskribapen bibliografikoa
- Beste sarrera batzuk
- Erregistro-zenbakia
- Kokapen-kodea

3.5. DOKUMENTUEN EDUKIAREN ANALISIAREN PARADIGMA

Deskribapen bibliografikoaren bidez dokumentuak identifikatu egiten ditugu, bereizi egiten ditugu, baina informazioa bilatzeko hori ez da nahikoa izaten. Eskaera gehienak tematikoak izaten dira, eduki bila ari dira: pertsona edo erakunde baten datuak, gertaerak. Ez dakigu nork idatzi duen eta noiz plazaratu diren informazio horiek, ezta horren inguruan dokumenturik dagoen ala ez ere. Codinak (1995) dioen moduan, informazioa *aurkikuntzaren testuinguruan* berreskuratzen da²¹. Horren-

21. «Contexto de descubrimiento. La recuperación de información se caracteriza por tener lugar en un contexto en el cual los usuarios del sistema de información tienen la necesidad de descubrir qué entidades cumplen una condición [...]; mientras que en otros sistemas de información, los usuarios, partiendo de una entidad previamente conocida, quieren saber algo más de ella» (Codina 1995, 214).

bestez, dokumentuek duten informazioa aurkitu ahal izateko, dokumentuen edukiaren analisisia egiten da.

Analisi dokumentala da dokumentuen esanahia jaso, zatitu eta errepresentatzeko jarraitu beharreko prozedura-multzoa, kontuan izanda dokumentua, osorik edo zati bat, berreskuratu ahal izatea dela helburua. Prozedura hori irudikatzeko, García Gutiérrez-ek (1999a, 217) ondorengo eskema hau egiten du:

- **Analisia:** hasierako ekintza da, irakurketa enpiriko bat bezalakoa, eta bi une ditu: alde batetik, testuaren errekonozimendua eta desegituratzea, eta, bestetik, testu-egilearen proposamenen hautaketa. Horretarako, sena ez da nahikoa, dokumentalistak sistema bat behar du testua aztertzeko. Halere, funtsezko atal hau oso gutxi ikertu da.
- **Sintesia:** aurretik zatitu den diskurtsoa berrirori osatzea da. Hemen dokumentalistak mugak izango ditu; hortaz, sintesia testuingurukoa eta globala, edukiaren garrantziaren eta lehenetsunaren arabera eginga izan beharrean, partziala eta osatugabea izateko arriskua dago. Bestalde, sintesia ez da analisiaren emaitza interesgarri bakarra, datuak atera eta gauzak ziurtatu edo ondorioztatu ere egin daitezke; horregatik, beharbada, *transformazio* kontzeptua hobeto dagokio atal honi.
- **Errepresentazioa:** sarritan, errerepresentaziorako metodoak analisi dokumentalarekin nahasten dira. Kritika orokor moduan esan dezagun errerepresentaziorako sistema dokumentalak adierazleen kidetasunean soilik oinarritzen direla, eta horrek kodetze gogor bat ezartzen du, eta, beraz, mezuen garraioa etetea ekartzen du. Errepresentazioa testuetatik ateratako mezuei zein erabiltzaileek egindako eskaerei aplikatzen zaie.
- **Berreskuratzea:** berreskuratzea edo informazioa bilatu eta lortzea, analisi dokumentalaren alde teoriko, metodologiko eta pragmatikotik baztertu izan da. Baina berreskuratzea da lehenengo fasearen (analisi) helburua; une horretatik mugimendu guztiak baldintzatzen ditu. Azken hamarkadan, berreskuratzea izan da produktu informatikoen hobekuntza helburu duten sistemen ebaluazioaren ardatza.

Eredu horretatik abiatuta, García Gutiérrez-ek ondorengo ikerketa-bideak bereizten ditu:

a) Hitzaldiaren objektuari buruzkoak:

- Produkzioaren eta estrukturaren ezaugarriak, dokumentologiaren ikuspuntutik.
- Aldagai diskurtsiboen zerrenda: generoak, estiloak, euskarriak eta abar.

b) Prozesuari buruzkoak:

- Aukeraketa dokumental baten teoria eratzea komunikabideei aplikatuta.
- Irakurketa dokumentalaren metodologiak lantzea, aldagai desberdinen arabera.
- Sintesiaren metodologiak lantzea.
- Errepresentazio dokumentalen eta hizkuntzen metodologiak lantzea.
- Bilatze-estrategien eta berreskurapenaren metodologiak lantzea (logika matematikoa gaindituz).
- Sorgailu eta analizatzaile azkarrak eratzea (testuinguru teknologiko erreal nahiz simulatuetan).

c) Produktuari buruzkoak:

- Produktu dokumental berriak lantzea, sistema dokumentalaren ekonomia, merketa eta publizitatea.
- Produktu dokumentalen gizarte-eraginaren eta kalitatearen kudeaketa.
- Sareetan barneratzea.
- Informazio dokumentalaren erabilpenaren teoria.

3.6. DOKUMENTUEN LABURPENA

Dokumentazioan, laburpena (*abstract*, ingelesez) dokumentuaren edukiaren errepresentazio laburra eta zehatza da, interpretazio edo kritikarik gabe egina, eta, halaber, laburpengilea nabarmendu gabe. Laburpenak balio du dokumentu baten muinaren berri jasotzeko, azkar eta ahal den zehaztasun handienarekin.

Aldizkari zientifikoen garapenak ekarri zuen laburpenaren hedatzea. 1665ean, ordurako *Journal des Sçavants* aldizkariak jasotzen zituen laburpenak, baina XIX. mendearen amaieran eta XX. mendearen hasieran sortu ziren laburpen-aldizkari garrantzitsuenak: *Physics Abstract* (1898an), *Chemical Abstract* (1907an), *Biological Abstract* (1926an), *Sociological Abstract*, eta beste. Hortik aurrera laburpena izan zen informazio eta ikerketa zientifikoak hedatzeko baliabide erabilgarrienetariko bat.

Testu bat laburtzea testu baten makroegitura semantikoa azaltzea da; horretarako, zenbait gauza ezabatu edo murriztu egin behar ditugu; informazioaren bat baztertu eta beste bat aukeratu. Ideia zehatzetatik orokorretara jo behar da, horiek bildu eta osatu. Hau da, topiko batetik diskurtso bat osatzeko egiten den prozesuaren kontrakoa.

3.6.1. *Prozesuko parte-hartzaileak*

Hauek dira laburpenaren prozesuko parte-hartzaileak: jatorrizko dokumentua (objektua), laburpengilea (subjektua), erabiltzailea (hartzailea) eta laburpena bera (ekoizpena).

3.6.1.1. *Laburpengilea*

Laburpengilea profesionala da, eta bere lana egiteko ezaugarri batzuk bete behar ditu: dokumentuak tratatzen dituen gaiak ezagutzea, testuak irakurtzeko eta ulertzeko trebezia, analisia eta sintesia egiteko ahalmena, hizkuntza ondo jakitea eta argi azaltzea. Laburpengilea profesionala dela (dokumentalista edo analista) esan dugu, baina azken urte hauetan zabaltzen ari da laburpenak dokumentuen egileek beraiek egiteko joera; esate baterako, gaur egun, arlo zientifikoetan dokumentuen %75 baino gehiago argitarazen dira egileek egindako laburpenekin. Horrek baditu onurak: egileak dokumentua eta gaia ondo ezagutzea; azkartasuna, zeren eta dokumentuekin batera egiten eta hedatzen baitira (adib.: aldizkarietako artikulua beren laburpenekin batera plazaratzen dira), eta, gainera, kostu ekonomikorik ez izatea. Halere, laburpena egileak berak egiteak ez du nahitaez haren kalitatea ziurtatzen; izan ere, gaizki eginak, oso partzialak eta beren artean homogeneotasunik gabekoak izan daitezke.

3.6.1.2. *Dokumentua*

Edozein dokumentu labur daiteke: testua, hitzaldi baten grabazioa, irudiak, ikus-entzunezko dokumentuak... Testu bat laburtzeak beti dakar aukeraketa eta itzulpena egitea, baina irudien eta ikus-entzunezko dokumentuen laburpenak itzulpen bikoitza eskatzen du; hau da, kontzeptu garrantzitsuak hautatu, eta ondoren, horiek beste kode batera egokitu behar ditugu, hizkuntza idatziaren kodera. Dokumentu zientifiko eta teknikoak ere laburtzen dira, eta horien artean gizarte-zientzietakoak, batez ere aldizkari zientifikoetako artikulua, txostenak, tesiak, jardunaldietako txostenak, patenteak eta abar. Komunikabideen ekoizpena ere laburtzen da.

3.6.1.3. *Erabiltzailea*

Batez ere ikertzaileak, indizegileak eta erreferentzia-zerbitzuetako langileak baliatzen dira laburpenez. Komunikabideetan, berriz, kazetariak eta dokumentalistak.

3.6.1.4. *Laburpena*

Jatorrizko dokumentua prozesu analitiko-sintetiko batetik igaro eta gero sortzen den emaitza da laburpena. Ondoko ezaugarri hauek ditu laburpenak:

- Jatorrizko dokumentuaren eta erabiltzaileen arteko bitartekaria da. Hartzaileari dokumentu baten edukia azkar eta zehatz identifikatzeko gaitasuna eskaintzen dio, hark dokumentua interesgarria eta egokia zaion ikus dezan, eta jatorrizko dokumentua jasotzea interesatzen zaion erabaki dezan. Hau da, laburpenak dokumentuak bahetzeko lagungarriak dira.
- Jatorrizko dokumentuaren aurrerapena da. Ikertzaileari interesatzen zaizkion gaien ekoizpen zientifikoaren inguruan ezagutza gaurkotua erdiesten laguntzen dio.
- Hizkuntza-mugak gainditzeko baliagarria da, hedapen handia duten hizkuntzetan plazaratzen delako.
- Batzuetan jatorrizko dokumentua ordezkatzan du, laburpenak berak informazio-beharra zuzenean asetzen duenean.
- Oso baliagarria da informazioa bilatzeko. Bestalde, indexazio automatikoa eskaintzen duten sistema informatizatuetan, laburpena osatzen duten hitzak erabilgarriak izaten dira dokumentuak bilatzeko.
- Interesgarria da indexazio intelektuala egiterakoan, dokumentuak jorratzen dituen kontzepturik garrantzitsuenak adierazteko terminologia egokia aurki daitekeelako laburpen on batean.

Baina laburpenak bere hartan ia ez dauka baliorik. Kantitatean eta hedapenean oinarritzen da bere balioa, hau da, sistema batean integratzen denean. Hiru modutan hedatzen dira laburpenak: laburpen-aldizkarietan, erreferentzien datu-baseetan eta jatorrizko dokumentuekin batera.

3.6.1.4.1. Laburpenak nola egin

Laburpenak egiteko, hauek dira eman behar diren pausoak²²:

1. Dokumentua aztertu (irakurri, entzun, ikusi...), batez ere aurkibidea, aurkezpena eta ondorioak (egunkarietako artikuluetan: titularrak, aurretitularrak eta azpitularrak, *lead*-ak, leihoak, tartekiak, argazki oinak...); izan ere, kontuan hartu behar da batzuetan ezinezkoa izango dela dokumentua osorik irakurtzea (tesiak, liburuak, txostenak...).
2. Dokumentuaren ideia garrantzitsuenak atera, eta gordeko diren kontzeptuak hautatu.

22. Laburpenak plazaratzen dituzten aldizkariak (Unesco, *Guía para la preparación de resúmenes*) eta arauak sortzen dituzten erakundeak (UNE 50-103-90 eta ISO 214:1976 arauak) laburpenak egiteko aholkuak eta arauak ematen dituzte.

3. Laburpena osatu: testuan agertzen diren esaldiak errepikatu gabe; sintaxia, puntuazioa eta gramatika kontuan harturik; eta laburpenari berezko egitura emanez, estilo eta tamaina egokian.

Testu zientifikoen laburpenetan ondokoak azaldu behar dira: lanaren helburuak, erabili den metodologia, lortutako emaitzak eta ikerketaren ondorioak.

Estiloari dagokionez, laburpenak argia eta zehatza izan behar du, errepikape-nak eta anbiguotasunak albo batera utzita. Lehendabiziko esaldiak dokumentuaren ideia nagusia hartuko du, titulua errepikatu gabe. Ideia bakoitza esaldi edota pasarte batean joango da; laburpena motza baldin bada, paragrafo batekin nahikoa izan daiteke. Akronimoak erabiliz gero, esanahia parentesi artean azalduko dugu, izen osoa baino ezagunagoak ez badira behintzat. Laburpenak leiala izan behar du jatorrizko dokumentuarekin, eta interpretazio pertsonalik gabekoa; neurrikoa izango da, irakurleak jakin ditzan dokumentuaren nondik norakoak, eta laburra.

Chaumier-ek (1986) laburpenak egiteko honako aholku hauek ematen ditu: esaldi motzak erabili; estilo telegrafikoa baztertu; ez nahastu denborak; boz aktiboari eman lehentasuna; ez hasi laburpena «artikulu hau...», «dokumentu honetan...» edo horrelako formulekin; ez jaso dokumentuak eskaintzen dituen adibideak; ez errepikatu titulua; ez jaso “ezagunak” diren gauzak; egilearen terminologia erabili, behintzat garbia eta zehatza denean; ez erabili neologismorik, eta, beharrezkoak direnean, definizioa azaldu; ez erabili laburdura larregi; sinonimo eta aliterazioak²³ saihestu; zenbaketa bakoitzerako termino generiko bat erabili, eta ondorioen ardura egileei utzi.

3.6.1.4.2. *Laburpen-motak*

Dokumentazioan erabiltzen diren laburpenak tamainaren eta helburuen arabera sailkatzen dira:

1. Laburpen indikatibo edo deskriptiboak adierazten du zer gai aztertzen duen dokumentuak, eta nola aztertzen duen; 10-50 hitz nahikoa izaten dira. Sarritan tituluaren azalpena izaten da gai nagusiaren gida.
2. Laburpen informatibo edo analitikoak, informazio kuantitatibo edota kualitatiboa azaltzen du. Egokiak dira batik bat dokumentuak gai bakarra jorratzen duenean. 100-300 hitzekoa izaten da, baina batzuetan 500era ere hel daiteke, dokumentuaren aberastasunaren eta konplexutasunaren arabera.

Erauzkin edo estraktuak eta laburpen kritikoak ez dira erabiltzen dokumentazioan. Erauzkina dokumentuaren edukia azaltzeko dokumentutik bertatik hartutako zatiek osatzen dute. Laburpen kritikoak dokumentuari buruz laburpengi-

23. Aliterazioa: elkarren ondoan doazen hitzetan hots edo silaba jakin bat errepikatzea da.

leak duen iritzia eta interpretazio kritikoa jasotzen ditu; adibidez, literatur aldizkarietan plazaratzen diren liburuen laburpen kritikoak.

Laburpena izan daiteke dokumentu osoarena (deskribapen monografikoa), dokumentuaren zati batena (deskribapen analitikoa) edota dokumentu-multzo batena (deskribapen kolektiboa). Monografiak, gai bakar bat lantzen dutenean, laburpen bakarra izaten dute; artikulua eta txostenek, ordea, bakoitzak berea. Liburutegietan ez da egiten laburpenik.

3.6.2. Laburpenen erabilera komunikabideetan eta automatizazioa

Egunkari eta aldizkarietan argitaratzen diren artikulua erreferentzien datu-baseetan laburtzen dira. Bi irizpide daude hori egiteko. Bata da laburpen indikatiboa, hau da, kazetariaren eta jatorrizko dokumentuaren arteko bitartekaria. Oso laburpen motzak izaten dira (bi, hiru edo lau lerrokoak) eta titularrek eskaintzen duten informazioa osatzea eta zehaztea da helburua; adibidez, *El País*-ek garai batean egiten zituenak. Beste irizpidea laburpen informatiboa egitea da, hau da, kontsulta gehienei zuzenean erantzuteko asmoz egindakoa; honek jatorrizko dokumentua ordezkatzeko du; esaterako, *El Correo*-k garai batean zituenak. Halere, egunkari horretan iritzi-artikuluei laburpen indikatiboa egiten zitzaion; izan ere, pentsatzen zuten kasu horietan bai edukia bai forma benetan garrantzitsuak zirela eta kazetariak jatorrizko dokumentua kontsultatu nahiko zuela.

Halere, esan beharra dago azken urte hauetan sistema informatikoen indartzeak eta merkatzeak prentsako testu osoen datu-baseen hedapena ekarri duela, eta laburpenak sektore eta erabilera jakin batzuetara baztertu direla.

Argazkiak laburtzen dira informatizaturik dauden sistemetan, eta hauekin, irudien erreferentzien datu-baseak osatzen dira. Entzunezko eta ikus-entzunezko dokumentuak ere laburtzen dira: albistegietako berriak banan-banan laburtzen dira, dokumentalistak osatzen duen *tituluaren* edota titulu eta laburpenaren bidez; beste hainbat saiotan (erreportajeak, dramatikoak, filmak...) laburpena saioaren sinopsia izaten da; dokumentu musikaletan laburpena grabazioaren mamia izaten da (gaiak, iraupena, ezaugarriak...). Entzunezko eta ikus-entzunezko dokumentuen laburpenak garrantzitsuak dira, dokumentu horiek ezin direlako zuzenean irakurri, irakurgailuak behar baititugu, eta, gainera, haiek irakurtzea geldoa eta konplexua delako. Hori dela eta, interesatzen zaigun grabazioa zein den jakiteko, analisisa zenbat eta zehatzagoa izan, hobe; hartara, alferreko ikustaldiak saihestuko ditugu.

Lengoaia naturalaren prozesamenduaren ikerketaren barruan, testuen itzulpenak, indexazioa eta baita laburpena bera ere era automatikoan egiteko moduak aztertu dira. Adibidez, *Copernic* metabilatzaileak <<http://www.copernic.com>> aurreko aukera horiek eskaintzen ditu. Teknika estatistikoak eta linguistikoak erabiltzen dira testu bateko esaldi eta hitz garrantzitsuenak automatikoki lortzeko. Laburpen prozesuan aurkitu dituzten zailtasunak hizkuntzaren aldetikoak dira, bai

sintaxiaren arlokoak (hitzaren funtzioa esaldiaren barruan, eta esaldiarena testuan), bai semantika eta pragmatikaren arlokoak (esanahi bat baino gehiago, ulerkuntza, asmoak, interpretazioak eta komunikazio-testuinguruak).

3.7. DOKUMENTUEN SAILKAPENA ETA INDEXAZIOA

Laburpenak dokumentuaren nondik norakoak azkar eta zehatz atzemateko balio du. Bestalde, indizeek ere adierazten dute dokumentuen edukia, baina hauen bete-behar nagusia informazio-bilaketa ahalbidetzea da; horretarako, indizeek dokumentuak eskuratzeko sarrerak eskaintzen dituzte. Indexazio-prozesua eta informazioaren bilaketa elkarri lotuta daude: indexazioan dokumentuen edukia adierazteko erabilitako terminoak erabili beharko baititugu informazioa bilatzerakoan. Dokumentuen indexaziorako eguneroko lengoaiatik ateratzen baditugu terminoak, inolako kontrolik gabe, indexazioa lengoiaia naturalean (edota askean) eginda dagoela esaten da. Baina indexaziorako eguneroko lengoaiak balio mugatua du eta arazoak sortzen ditu termino polisemiko asko, sinonimo ugari eta kontzeptu bat adierazteko amaigabeko aukerak eskaintzen dituelako. Normalizaziorik ez badago, analista bakoitzak modu batean indexatuko du dokumentua, eta informazioa bilatzeko ere arazo bera izango da.

Horrenbestez, arazoak saihesteko, lengoiaia dokumentalak garatu dira; erabiltzaileen eta dokumentuen arteko “zubiak”, igarobideak, alegia.

*Lengoiaia dokumentala lengoiaia artifiziala da, terminoz eta termino horien arteko harremanez osatua. Bere helburua da sistema dokumental batean dokumentuek dituzten kontzeptuak eta erabiltzaileen eskaerak egituratzea*²⁴.

Hona hemen lengoiaia naturalaren eta dokumentalaren arteko desberdintasunak:

LENGOAIA NATURALA	LENGOAIA DOKUMENTALA
• komunikazio zuzena ahalbidetzen du • konplexua da • anbiguo da • ilogikoa da • askea da	• komunikazioa bitartekari bidezkoa da • sinplea da (semantika- eta sintaxi-aldeak) • hiztegi estereotipatua du • zehatza da • kontrolatua da • logikoa da • normalizatua da

24. AFNOR *Association Française de Normalisation*-ek, Frantziako Errepublikak normalizazio arazoetarako duen agentzia ofizialak, honako definizio hau ematen du: «Langage artificiel constitué de représentations de notions et de relations entre ces notions, et destiné, dans un système documentaire, à formaliser les données contenues dans les documents et dans les demandes des utilisateurs».

Lengoaia dokumentalak, duten egituraren arabera, hierarkikoak edo asoziatiboak izan daitezke.

1. Lengoaia dokumental hierarkikoak: indizeek mendekotasunezko harremanak dituzte euren artean; beren antolamendua orokorretik zehatzera doa, esanahiaren arabera; zehatzagoak diren indizeak orokorren barruan daude.
2. Lengoaia dokumental asoziatiboak: terminologia normalizatuaren hiztegi modukoak dira, non indizeak zerrenda alfabetikoetan azaltzen diren; indize guztiek balio berdina dute, beren esanahia kontuan hartu gabe.

Indizeak, berriz, prekoordinatuak edo postkoordinatuak izan daitezke, bakoitzaren osagaien arabera:

1. Indize prekoordinatuak: elementu semantikoak indexazioa egiterakoan lotzen dira, indizeak gero eta zehatzago bilakatuz. Adib.:

lana

lan-istripuak

lan-istripuak eraikuntza-sektorean

lan-istripuak eraikuntza-sektorean Bizkaian

2. Indize postkoordinatuak: indizeek egitura semantiko sinplea dute; horregatik, kontzeptu konplexuak adierazteko, indize desberdinak konbinatuko dira, behar diren beste. Adib.:

lan-istripuak / eraikuntza-sektorea / Bizkaia

Oro har, lengoaia dokumental hierarkikoak prekoordinatuak izaten dira, eta lengoaia dokumental asoziatiboak postkoordinatuak. Halere, sarritan lengoaiak berez ez dira era batekoak edo bestekoak, eta bietako aspektuak konbinatzen dituzte. Bestalde, indizeen osaketak entropiaren printzipioari jarraitzen dio: ahalik eta hitz gutxienekin ahal dugun informazio gehiena adierazi nahi da (erredundantziaren kontrakoa). Indexazioa egiterakoan hauek dira eman beharreko pausoak²⁵:

- Dokumentua aztertu, eta lantzen dituen kontzeptuak geureganatu.
- Kontzeptu garrantzitsuenak hautatu.
- Kontzeptu horiek itzuli erabiltzen den lengoaia dokumentalera.

Kontzeptuak osotasunaren eta zehaztasunaren irizpidea kontuan izanda hautatu behar dira:

Indexazioaren osotasuna lotuta dago aukeratzen diren kontzeptuen kopururekin, eta dokumentuaren osotasuna adierazteko haiek duten gaitasunarekin. Baina, batik bat, esan nahi du atzeman behar direla erabiltzaileentzat balioa edukiko duten

25. ISO/DIS-ek aholkuak ematen ditu 5.963ko arauan.

kontzeptu guztiak, hau da, indexazioa egiterakoan kontuan hartu beharko dutela sistemari erabiltzaileek aurkeztuko dizkioten eskakizunak.

Indexazioaren zehaztasunak indizeak kontzeptua azaltzeko duen gaitasuna adierazten du. Zehaztasuna galdu egiten da kontzeptu partikular bat adierazteko esanahi zabalagoa duen indizea erabiltzen denean. Egokiena zehaztasun handiko indizeak erabiltzea da, bi kasutan izan ezik:

- a. Indizegileak pentsatzen duenean zehaztasun gehiago emateak bilaketa erraztu ordez zaildu egingo duela sistema jakin baten barruan; adibidez, gaiak marjinalak direnean.
- b. Kontzeptuak garatu gabe agertzen direnean dokumentuan; kasu honetan indexazio zehatzak ekarriko luke benetan interesgarriak ez diren dokumentuak jaso izana bilaketaren ondoren.

Indexazioa egiterakoan eduki behar dugun jokabidea galdera hauetan labur daiteke: a) erabiltzaileak zeren bila hasiz gero nahiko luke dokumentu hau aurkitu?; b) kontzeptu hau (indizearena) bilatzerakoan, dokumentu honek aseko luke erabiltzailearen informazio beharra?

3.7.1. Lengoaia dokumental hierarkikoak (sailkapenak)

Lengoaia dokumental hierarkikoen helburua dokumentuen sailkapena da; horregatik, sarritan, *sailkapena* deitzen zaie. Sailkatzeak esan nahi du berdintsuak diren gauzak biltzea eta desberdinak direnak banatzea. Horretarako, dokumentuaren gai nagusia dagokion sailkapeneko indizearekin adierazten da. Hori dela eta, sailkapenak erabil daitezke dokumentuak fisikoki kokatzeko.

Lengoaia dokumental hauek ezagutza hierarkikoki egituratzen dute, mendekotasun-logika baten bidez. Zuhaitzen itxura hartzen dute, non enborretik adar nagusiak irteten diren, indizerik orokorrenak adieraziz. Adar nagusiak zatituz joaten dira, gero eta adar txikiagoak sortuz, hau da, indize gero eta zehatzagoak adieraziz. Sarritan, sailkapenak kodeak erabiltzen dituzte mendekotasunezko egitura adierazteko. Adib.:

```

1
1.1
1.1.1
1.1.1.1
1.1.1.2
1.1.2
1.1.3
1.2
1.3
2

```

Horrelako sistemak zeharo osatu behar dira indexaziorako erabili baino lehen. Oro har, sistema itxiak dira, eta berrikuntzak eta aldaketak onartzeko malgutasun gutxi dute. Sistema hauen barruan sar ditzakegu sailkapen geografikoak (kontinentek, estatuak, eskualdeak, lurraldeak, herriak), kronologikoak (mendeak, urteak, hilabeteak, egunak) edota entziklopedikoak²⁶.

3.7.1.1. Sailkapen entziklopedikoak

Sailkapen entziklopedikoak dira lengoaia dokumental zaharrenak; lehen-dabizikoak XIX. mendearen amaieran eta XX. mendearen hasieran sortu ziren. Sailkapen hauek arrazionalistak eta positibistak dira, eta gizakiaren ezagutza osoa sailkatu nahi dute. Sailkapen entziklopedikoen barruan honako hauek dira aipagarrienak: Dewey Sailkapen Hamartarra; Sailkapen Hamartar Unibertsala (SHU); Library of Congress-en Sailkapena; Bliss-en Sailkapena; Ranganathan-en Sailkapena, eta BBC, Europako ekialdeko herrietan erabiltzen dena.

Melvil Dewey estatubatuarrek 1876an asmatu zuen bere izena hartuko zuen sailkapena, Dewey Sailkapen Hamartarra. Sailkapen horrek hedapen eta arrakasta handia izan zuen AEBetan, Britainia Handian eta Commonwealth-eko herrialdeetan; toki askotan ia ofiziala bilakatu zen, eta gaur egun 25.000 liburutegi baino gehiagok erabiltzen dute.

Sailkapen Hamartar Unibertsala²⁷ (SHU) Paul Otlet-ek eta Henri La Fontaine-k sortu zuten, 1905ean, Bruselako Nazioarteko Bibliografia Institutuan²⁸, eta *Manuel du Répertoire Bibliographique Universel* argitalpenean plazaratu zuten. Dewey Sailkapenaren garapen bat da, hark zituen mugak gainditu nahian egina. Europan zabalkuntza handia izan zuen, eta oraindik ere liburutegi gehienetan erabiltzen da Europan. Espainian, 1939ko Ministerio Dekretuak agindu zuen horren erabilera liburutegi publikoetan, eta *Espainiako Bibliografia* osatzeko ere erabiltzen da.

Dewey Sailkapena legez, SHU ere sailkapen alfazenbakizkoa da; zenbakiak zati hamartarrak izango balira bezala erabiltzen ditu: hortaz, 33 ez dago 329 baino lehen, baizik eta atzean, biak zero komaren eskuinean egongo balira bezala, hurrenkeran 0'33 eta 0'329 bihurturik. SHUk gizakiaren jakintza osoa 10 ataletan banatzen du; ondoren, atal bakoitza beste hamar azpiataletan banatzen du, eta horrela hurrenez hurren.

26. Cornella-k bilketa zehatzak (alfabetikoak, kronologikoak eta geografikoak) eta bilketa anbiguoak (gaiak eta funtzioak) bereizten ditu. Cornella, A. (2000). *Infonomía! com: La empresa es información*. Bilbao: Deusto, 140-142 orr.

27. *Universal Decimal Classification* (UDC); gaztelaniaz, *Clasificación Decimal Universal* (CDU).

28. Nazioarteko Bibliografia Institutua Paul Otlet-ek eta Henri La Fontaine-k sortu zuten, 1892an, eta 1938an, Nazioarteko Dokumentazio-Federazio bilakatu zen.

SHUren oinarrizko elementuak hauek dira: 1) zenbaki nagusiak; 2) zenbaki laguntzaileak (erkideak eta bereziak); eta 3) zeinuak (sailkatzeko balio dutenak eta ez dutenak, eta zeinu tipografikoak). Zenbaki nagusiak zenbaki orokorrak dira, eta gizakiaren jakintza adierazteko erabiltzen dira. Oinarrizko taula 9 zenbakiz osatuta dago gaur egun:

0	Orotarikoak.
1	Filosofia.
2	Erljioa. Teologia.
3	Gizarte-zientziak. Estatistika. Politika. Ekonomia. Zuzenbidea. Administrazioa. Babes Soziala. Aseguruak. Hezkuntza. Etnologia.
4	(Libre geratu zen 1962an, Hizkuntzalaritzari eta Filologiari, Literaturaren ondoan jarrita, 8 zenbakia eman zitzaizenean).
5	Zientzia Hutsak, Zehatzak eta Naturakoak.
6	Zientzia Aplikatuak, Medikuntza eta Teknikak.
7	Arteak. Arte Industrialak. Argazkigintza. Musika. Jokoak. Kirolak.
8	Hizkuntzalaritza. Filologia. Literatura. Literatur kritika.
9	Arkeologia. Historiaurrea. Geografia. Biografia. Genealogia. Historia.

Oinarrizko sailkapen horrek ez du aldaketarik jaso, eta gaur egun nolabaiteko desoreka dago, zeren eta arlo gutxi batzuetan biltzen da azken hamarkadetakoko ekoizpen bibliografiko gehiena (3an eta 6an gertatzen da hazkunderik handiena; 1ean eta 2an, ordea, oso urria da gaur egungo ekoizpen bibliografikoa).

Egitura horren barruan sartzan dira kontzeptuak; hauek gero eta zehatzagoak dira ondoren egiten diren zatiketen ondorioz, eta, horrenbestez, gero eta kode luzeagoak osatzen dira. Adib.:

- 3 - Gizarte Zientziak. Estatistika. Politika. Ekonomia. Zuzenbidea. Administrazioa. Babes Soziala. Aseguruak. Hezkuntza. Etnologia.
- 33 - Ekonomia politikoa. Ekonomia.
- 331 - Lana.
- 331.2 - Diru-sariak. Ordainak.
- 331.22 - Soldata-motak. Soldata-sistemak. Soldaten gehigarriak.
- 331.226 - Familien plusak.

Hona hemen Dokumentazioaren eta Komunikazioaren inguruko indize batzuk, SHU sailkapenean:

02	Bibliotekonomia. Bibliotekologia (zatiketa batzuk:)
025.4	Sailkapena eta indexazioa. Indexatzeko eta informazioa berreskuratzeke lengoaiak. Thesaurusak eta horien eratzea.
025.45 SHU	Sailkapen Hamartar Unibertsala.
026	Biblioteca bereziak. Gai bereziei buruzko bibliotekak edo liburu bildumak.
026.064	Filmotekak.
07	Egunkariak. Prentsa. Kazetaritza (zatiketa batzuk:)
070.13	Prentsa-askatasuna. Zentsura. Bizitza pribatuaren urratzea nola eragotzi. Gai pribatuak.
070.3	Antolakuntza komertziala.
070.39	Prentsa-agentziak.
070.4	Antolakuntza editoriala (egunkariaren edukiari buruzkoa): kazetaritza-estiloa, zuzendaritza, kazetariak, berriemaile bereziak, kanpoko kolaborazioak.
316	Soziologia (zatiketa batzuk:)
316.65	Iritzia. Iritzi publikoa.
316.77	Komunikazioaren soziologia.
65	Industriaren, merkataritzaren eta komunikazioen zuzendaritza eta antolakuntza.
654.1	Telegrafia. Telefonía. Telebista. Irratia (zatiketa batzuk:)
654.17	Irudien transmisioa. Telebista.
654.19	Irrati-difusioa.
62	Ingeniaritza. Teknika.
621.397	Teknologia (zatiketa batzuk:)
621.397.13	Telebista (teknologia).
621.397.743	Kable-bidezko telebista (teknologia).
659	Publizitatea eta propaganda. Informazio komertziala eta industrialia. Harreman publikoak (zatiketa batzuk:)
659.1	Publizitatea eta propaganda.
659.113	Publizitatearen planteamendua. Publizitatearen kontrola.
659.113.3	Publizitate-kanpainak, eratzen dituenaren ikuspuntutik. Ekoizpenaren eta salmentaren arteko koordinazioa.
659.148	Ikus-entzunezko publizitatea. Publizitaterako film soinudunak. Telebistako publizitatea.
659.3	Jendearen informazioa. Masa-komunikazioa (mass-communication).
7	Artea. Industria-arteak. Argazkigintza. Musika. Jokoak. Kirolak.
77	Argazkigintza.
791.43	Zinema.

Dokumentuen edukia zehazten den heinean, errepresentazioak kode-kate luze eta konplexuak bilakatzen dira. Halere, zenbakiak nahi den zehaztasun-maila gainditzen badute, indizegileak ez du zertan jarri kateko azken zenbakiak. Hala izaten da liburutegi askotan, non SHU liburuak ordenatzeko erabiltzen baita, eta ez dokumentuak indexatzeko tresna zehatz bezala.

SHUk bi aurkezpen eskaintzen ditu: aurpezken hierarkikoa (ikusi duguna) eta indizeen antolaketa alfabetikoa. Azken hori oso egokia da bilaketetarako. Adib.:

Telebista (egile eskubideak)	347.786
– ekipoa (teknologia)	621.397.6
– emisioak (antolakuntza eta kudeaketa)	654.197
– instalazioak (teknologia)	621.397.7
(antolakuntza eta kudeaketa)	654.17
(teknologia)	621.397.13
Telebista, kable-bidezkoa (teknologia)	621.397.743
Telebista, koloreetan (teknologia)	621.397.132
Telebista, zuri-beltzean (teknologia)	621.397.131
Telebista publizitarioa (publizitatea)	659.148
Teletipoak	654.145
Telexa (teknologia)	621.394.9
Teluritoak (mineralogia)	549.74

SHUren edizio-mota bat baino gehiago dago²⁹: edizio laburtua, indizeen %2 edota %10 jasotzen dituen —hau da gehien erabiltzen dena—; tarteko edizioa, indizeen %30 jasotzen dituen; eta edizio osoa, 160.000 banaketa baino gehiago dituen. Bestalde, edizio bereziak ere plazaratzen dira; horiek arlo jakin batzuei dagozkie. Katalogo sistematikoetan fitxa bibliografikoak SHUren kodeen arabera ordenatzen dira. Baina, batez ere, liburutegietan liburuak apaletan kokatzeko erabiltzen da SHU; horretarako, kodeari liburuaren sarrera nagusiaren lehendabiziko hiru letrak gehitzen zaizkio, eta, hainbat tokitan, izenburu-sarreraren beste hirurak. Horren arabera, *Géneros informativos audiovisuales* Mariano Cebrián-ek idatzitako liburuak, esaterako, honako kokapen-kode hau jasoko luke:

654

CEB

gen

29. Espainiako Estatuan 1991tik aurrera FID *International Federation for Documentation* eta AENOR *Asociación Española de Normalización y Certificación* erakundeek osatutako lan-talde bat arduratzen da SHUren itzulpenez, egokitzapenez eta argitalpenez.

Kokapen-kodea liburuaren bizkarrean (txaplata baten bidez) eta katalogoko fitxetan adierazten da.

3.7.1.2. Sailkapen bereziak

Sailkapen entziklopedikoak ez dira beti egokiak izaten, batik bat ondare espezializatuak aztertzerakoan. Hortaz, behar horiei aurre egiteko, sailkapen espezializatuak sortu dira. Asko eta oso desberdinak dira. Batzuetan, sailkapen entziklopedikoetan oinarritzen dira; esaterako, hortik interesatzen zaizkien klaseak soilik hartu eta banaketa berriak gehitzen dituzte. Bestalde, eguneroko informazioaren ezaugarriak eta kazetarien behar informatiboak direla eta, sailkapen entziklopedikoak ez dira oso erosoak. Horregatik, prentsako dokumentazio-zerbitzu gehienek sailkapen bereziak landu dituzte, prentsa-ebakinak eta argazkiak sailkatuz, dosierrak osatzeko. Sailkapenak, batez ere, informatizaturik ez dauden dokumentazio-zerbitzuetan erabiltzen dira.

3.7.1.3. Sailkapenen alde onak eta mugak

Sailkapen entziklopedikoak oso hedaturik daude, hori dute abantaila nagusia. Hortaz, dokumentuak sailkatzeko kode bera erabiliko da toki desberdinetan, eta, hartara, bilaketa askoz errazagoa da, eta informazio-trukeari eta lankidetzari bideak zabaltzen zaizkio.

Teorian, sailkapen entziklopedikoen antolamendua logikoa denez, horiek erabiltzeko ez da beharrezkoa erabiltzaileak trebakuntza berezirik izatea. Liburuak zuzenean erabiltzailearen eskura jartzen dituzten biblioteketan (adibidez, EHUren Leioakoan), antzeko gaiak aztertzen dituzten dokumentuak batera topatuko ditu erabiltzaileak apaletan. Praktikan, ordea, liburuzainak oso ondo ezagutzen du sailkapena, baina erabiltzaileak ahal duena egiten du.

Prentsako dokumentazio-zerbitzuetan erabiltzen diren sailkapenek gaien ikuspegi orokorra eskaintzen dute, eta iturri desberdineko dokumentuak zuzenean eskuratu ahal dira. Sailkapen entziklopedikoak egokiagoak dira bibliografia-funts orokorretarako, gai espezializatuatarako edo liburuak ez diren beste dokumentu-mota batzuetarako baino (prentsa-artikuluak, argazkiak, txostenak, bideoak...). Bestalde, sailkapen bereziak parekoak diren zerbitzuetan soilik dira baliagarriak.

Sailkapenek zeharo osatuak egon behar dute dokumentuak indexatu baino lehen; izan ere, oro har, sistema itxiak dira, malgutasun gutxikoak, eta eguneratzen zailak. Sailkapen entziklopedikoei dagokienez, aldaketek nazioarteko adostasuna behar dute, eta horrek zaildu eta garestitu egiten ditu berrikuntzak. Komunikabideetan erabiltzen direnek zabalak izan behar dute, kazetaritzako informazioa berez aldakorra eta aurretik jakin ezin dena delako. Baina zabal izate horrek indexazioan eta bilaketetan zehaztasuna galtzea ekartzen du. Horregatik, prentsa-dosierrak oso tresna baliagarriak dira iturri desberdinen bidez gaiaren ikuspegi orokorra

2. irudia. Euskal Kulturaren Batzarrea-k (EKB) prentsa-buletinak eta prentsa-dosierak osatzeko erabilitako sailkapena.

SAILKAPENARI BURUZ

Orri guztien ageri den Kode zenbakia, boletinaren sarreran ageri den sailkapen kodeari dagokio. Orrien ordenaketa sailkapenari begira dago, hau da, kodearen arabera osatua, azpisail bakoitzaren barnean datari begira; horren baitan egunkariak ordenatu gabe ematen delarik.

SAILKAPENA

1.EUSKARA

1.0 Orokorra	
1.1 Irakaskuntza	1.1.0 Orokorra 1.1.1 AEK 1.1.2 HABE 1.1.2.1 Erakundea 1.1.2.2 Euskaltegiak 1.1.3 Euskaltegi Instituzionalak (Udal, Diputazio, Irale...) 1.1.4 Euskaltegi Pribatuak eta beste 1.1.5 Euskaltegi espezialduak (Itzulpen eskola, haur euskaltegiak, alfabetatze teknikoak) 1.1.6 Euskalduntzeko materiala
1.2 Hizkuntza	1.2.0 Orokorra 1.2.1 Filologiari linguistika, e.a. 1.2.2 Hobekuntza eta modernizazioa
1.3 Erabilpena	1.3.0 Orokorra 1.3.1 Kanpaina eta ekintza 1.3.1.1 Salaketak 1.3.2 Soziolinguistika, Azterketak 1.3.3 Plangintza, Programaketa, Memoriak 1.3.4 Estadistikak
1.4 Erakunde, elkarte, euskalgune, pertsonaia e.a (Euskaltzaindia, EHE, AED, Euskal-Txoko, ...)	
1.5 Eritzia	

2 IRAKASKUNTZA

2.0 Orokorra	
2.1 Hautzaindegiak	
2.2 Oinarrizkoa	2.2.0 Orokorra 2.2.1 Ikastolak 2.2.1.0 Orokorra 2.2.1.1 Iparraldea 2.2.1.2 Nafarroa 2.2.1.3 Komun. Autono. 2.2.2 Publikoa 2.2.2.0 Orokorra 2.2.2.1 Iparraldea 2.2.2.2 Nafarroa 2.2.2.3 Komun. Auton. 2.2.3 Pribatua
2.3 Ertaina	2.3.0 Orokorra 2.3.1 Ikastolak 2.3.2 Publikoa 2.3.3 Pribatua
2.4 Goi mailakoa	2.4.0 Orokorra 2.4.1 Publikoa 2.4.2 Pribatua 2.4.3 U.E.U
2.5 Elkarte, sindikatu (Irakasle elkarte, EHIK, Adarra; Irakasle abertzale, e.a.)	
2.6 Bestelako ekintzak	
2.7 Material didaktikoa	
2.8 Eritzia	

3. KOMUNIKABIDEAK

- 3.0 Orokorra
- 3.1 Telebista
- 3.2 Irratia
- 3.3 Prentsa-Urtekaria (Informaziozkoa)
- 3.4 Prentsa-agentzia
- 3.5 Publizitatea
- 3.6 Eritzia

4. ADMINISTRAZIO PUBLIKO ETA ERAKUNDE POLITIKOAK

- 4.0 Orokorra
- 4.1 Udalak
- 4.2 Diputazioak (Araba, Bizkaia, Gipuzkoa)
- 4.3 Erakunde autonomiko eta kidekoak
- 4.4 Erakunde estatalak
- 4.5 Erakunde europarrak eta mundua
- 4.6 Alderdi, sindikatu, e.a.
- 4.7 Hizkuntz Legedia
 - 4.7.1 Lege araudia
 - 4.7.1.1 Ordenantzak
 - 4.7.1.2 Arauak eta legeak
 - 4.7.1.3 Atzerriko legeak
 - 4.7.2 Epaiketak, errekurtsoak...
- 4.8 Eritzia

5. GIZARTE-ZERBITZUAK

- 5.0 Orokorra
- 5.1 Justizia
- 5.2 Osasuna
- 5.3 Telefonoak
- 5.4 Posta
- 5.5 Garraioa eta zirkulazioa
- 5.6 Aseguruak eta Ongizatea
- 5.7 Erlijioa
- 5.8 Eritzia

6. IHARDUERA-EKONOMIKOA

- 6.0 Orokorra
- 6.1 Lehen sektorea (nekazaritza, arrantza..)
- 6.2 Bigarren sektorea (Industria, eraikuntza..)
- 6.3 Merkataritza
- 6.4 Finantz-erakundeak
- 6.5 Eritzia

7. KULTURA

- 7.0 Orokorra
- 7.1 Kultur ekintzak orokorki (erakusketa, herrietako aldizkaria, kongresu...)
- 7.2 E.H. ren historia, geografia, kultur ondarea, ikerketa, e.a.)
- 7.3 Erakunde, elkarte, kultur gune, pertsonaia... (Eusko Ikaskuntza, artxiboak...)
- 7.4 Literatura
 - 7.4.0 Orokorra
 - 7.4.1 Ahozkoa (Bertsolari elkarteak, txapelketak)
 - 7.4.2 Idatzia (Jatorrizkoa, itzulia, idazle)
 - 7.4.3 Promozioa (sariketa, subentzio, ...)
- 7.5 Beste sailak
 - 7.5.0 Orokorra
 - 7.5.1 Musika eta dantza
 - 7.5.2 Antzerkia
 - 7.5.3 Zinema
 - 7.5.4 Arte plastiko eta grafikoak (komiki testodunak)
 - 7.5.5 Kirola
- 7.6 Liburu, disko, bideo (politika, produzio konkretua)
- 7.7 Eritzia

8. BESTEHIZKUNTZAK

lortzeko, baina ez dira egokiak, ordea, informazio jakin bat edota datu zehatzak eskuratzeko.

Indexazioa egiterakoan, dokumentu baten edukia indize bakar baten bidez adieraztea da ohikoa, dokumentua fisikoki toki bakar batean koka daitekeelako; indizeak tiradera gisa erabiltzen dira dokumentuak biltzeko eta banatzeko. Dokumentuaren edukia azterketa oso azalekoa da, gai nagusia soilik adierazten duelako. Indize bat baino gehiago egitea posible bada, liburutegietan indize orokorragora joko dute; komunikabideetan, ordea, hori ezinezkoa da, artikuluek eta argazkiek daukaten informazio asko galdu egingo litzatekeelako. Horregatik, komunikabideetako dokumentazio-zerbitzuetan dokumentuen kopiak egiten dira, eta kopia bakoitza indize batean jartzen da, guztien bidez aurkitu ahal izateko; edo, bestela, fitxategi osagarri bat osatzen da, beste sarrera posible guztiak jasotzeko.

Laburbilduz, sailkapenak, bereziki sailkapen entziklopedikoak, asko erabiltzen dira gaur eguneko ere, batez ere dokumentuen indexazio oso sakona eta zehatza behar ez duten tokietan. Liburutegietan, liburu eta aldizkarien antolaketa dute helburu; bilaketarako, ordea, gai-sarreraren zerrendak³⁰ erabiltzen dituzte batik bat. Komunikabideetako dokumentazio-zerbitzuek, berriz, prentsa-ebakinak eta argazkiak antolatzeke erabiltzen dituzte sailkapenak, dosierak osatuz. Iturri desberdinetatik gaien ikuspegi orokorra eskaintzea da prentsa-dosierren abantaila nagusia.

3.7.1.4. Sailkapenen erabilera Interneten

Sailkapenak beste loraldi bat izaten ari dira Interneten³¹. Antolakuntza hierarkikoa da hor hedatuena, beharbada ohituta gaudelako irakurketa sekuentzial horretara, garrantziaren arabera antolatuta. Egituraren paradigma da, hipertestu edota eredu erlazionalen aurrean.

3.8. LENGOAIA DOKUMENTAL ASOZIATIBOAK

Lengoaia dokumental asoziatiboak termino normalizatuen zerrenda alfabetikoak dira, kontrolatutako terminologiaren hiztegi modukoak. Lengoaia horiek hedapen handia izan dute dokumentutegietan, honako arrazoi hauengatik batik bat:

1. Dokumentuen indexazio zehatza lortzeko egokiak dira, posible baita dokumentuak duen kontzeptu garrantzitsu bakoitza —eta ez gai orokorra soilik— indize baten edota batzuen bidez adieraztea.
2. Oso baliagarriak dira sistema informatizatueterako. Terminoak banaturik aurkezten dira, eta bilaketa egiterakoan euren artean konbinatzeko malgutasun osoa eskaintzen dute, eta, horrenbestez, bat egiten dute datu-base dokumentalen funtzionamenduarekin.

30. Hizkuntza dokumental asoziatiboa.

31. Ikus 141. or.

3. Eguneratzeko errazak izaten dira, indize berriak arazorik gabe gehitzen baitira zerrendetara, eta, egitura paralelo horretan, indize guztiek balio berdina dute.

Lengoaia dokumental asoziatiboen artean deskriptoreak, thesaurusak eta gai-sarreraren zerrendak (liburutegietan erabiltzen direnak) ditugu.

3.8.1. Deskriptoreak

1953. urtean, Taube-k, indexazioa egiteko sailkapen entziklopedikoen mugak gainditu nahian, sistema berri bat sortu zuen. Dokumentutik bertatik ateratako hitz solteak (*uniters* edo hitz bakunak) erabiltzea proposatu zuen, informazioaren elementu sinpleenak direlako. Behar beste hitz onartuko ziren, baina izen soil eta deklinatu gabeak izan behar zuten. Indexazioan erabilitako hitz guztiak zerrenda alfabetikoan aurkeztuko ziren, bilaketa errazteko eta sinonimoak baztertzeko asmoarekin. Bilaketa hitz solteen bidez edota hitzen konbinaketaren bidez egingo zen, eta, horretarako, eskuz fitxa bereziak sortu beharko ziren.

Sistema horrek honako aurrerapen hauek ekarri zituen: a) indexazioa errazago egin ahal zen, indizeak dokumentutik bertatik ateratzen baitziren, kodetze artifizialik gabe; b) dokumentuen analisia zehatzagoa eta osoagoa zen, haien edukia adierazteko indize bat baino gehiago erabili ahal baitzen; c) informazioa bilatzerakoan emaitza onak lortzen ziren indizeen konbinaketaren bidez; d) eta, dokumentu berrien analisiaren ondorioz, indizeak modu naturalean gehitu ahal ziren.

Baina sistema horrek bere mugak ere bazituen:

1. Erabilitako terminoak testuingurutik kanpo agertzen ziren zerrendetan, eta, horrenbestez, esanahiak nahasmena sor zezakeen (adib., *ganbera*).
2. Zerrendak luzatzen ziren neurrian, sinonimia eta ia-sinonimia kontrolatzea zaila zen; bilaketarako zer termino zen erabilgarri jabetzea ere gaitza bihurtzen zen.
3. Informazioa bilatzerakoan oso erraz sortzen ziren konbinaketa faltsuak. Adibidez, *automobila*, *salmenta* eta *Europa* terminoen konbinaketak hainbat esanahi har ditzake:

Europako automobilen salmenta
Automobilen salmenta Europan
Japoniako automobilen salmenta Europan

Hori zela eta, isiltasun edota zarata dokumental handia gertatzen zen.

Informazioa bilatzerakoan dokumentu egokiak eta desegokiak jasotzeari deitzen zaio “zarata dokumentala”. Hori indizeen polisemiaren edota indizeen konbinaketa faltsuen ondorioa da.

Informazioa bilatzerakoan egokiak diren dokumentu guztiak ez lortzeari deitzen zaio “isiltasun dokumentala”. Indexazioa egiterakoan eta informazioa bilatzerakoan indize desberdinak erabili direlako gertatzen da (sinonimoak, ia-sinonimoak, hitz zehatzagoak edota orokorragoak erabiltzen ditugunean).

Neurri batean, arazo horiei aurre egin nahian sortu ziren deskriptoreak. Deskriptoreak dokumentuen kontzeptu inportanteenak azaltzeko erabiltzen dira, kontzeptu bakoitza adierazteko hitz batez edota hitz-multzoaz baliatuz. Gainera, hitz horiek ez dute, nahitaez, dokumentuan bertan agertu behar. Lengoia postkoordinatua izan arren, prekoordinazioa ere onartzen dute kontzeptuetan, zalantzak eta zarata dokumentala murriztearren. Hitz batek edo gehiagok osatzen dute deskriptorea, baina, entropiaren printzipioari jarraituz —ahal den hitz gutxien edo bat bakar bada, hobe—, deskriptore konposatuak beharrezkoak direnean baino ez dira onartzen:

- a) Hitzak berak bakarrik esanahi garbia ez duenean.
- b) Hitzak kontzeptu orokorregia adierazten duenean, eta beste batzuekin, ordea, esanahia zehaztu egiten denean.
- c) Hitzaren esanahia aldatzen denean beste indize batzuekin konbinatzerakoan.

Adibidez, honelako deskriptore konposatuak onartzen dira:

kontzientzia-eragozpena (kontzientzia / eragozpena)
merkataritza-ganbera (merkataritza / ganbera)
nazioarteko harremana
laguntza ekonomikoa
babes ofiziala
odol-azterketa

Bi motatako deskriptoreak ditugu: 1) kontzeptuak adierazten dituztenak —*deskriptore* deituak, besterik gabe—; eta 2) izate indibidualak adierazten dituztenak (elkarte, enpresa edo pertsonen izenak, akronimoak, lekuak, etab.); hauek ere bi multzotan banatzen dira: identifikatzaileak (edota deskriptore onomastikoak) eta deskriptore geografikoak.

3.8.1.1. Deskriptoreen aurkezpen formalak

Deskriptoreak deklinatu gabeko izenak izaten dira. Oro har, singularrean joango dira, baina plurala ere onartzen da erabilgarriagoa denean. Sistema batzuetan singularra kontzeptu abstraktuekin erabiltzen da eta plurala zehatzekin.

Kontzeptu bat adierazteko forma bat baino gehiago dagoenean, forma ezagunena aukeratzen da deskriptorea izendatzeko. Akronimoak izen osoa baino askoz ezagunagoak direnean soilik onartzen dira. Azkar desagertzen diren izendapenak kontrolatu, eta batzuetan baztertu egingo dira (adibidez, *Hamarreko Europa*,

pneumonia ezohikoa, Bi gehi Lau Konferentzia, Europa Urdina, Berdeak, Banderen Gerra....). Kazetariak bere lana berehala irakur dadin idazten du; dokumentalistaren lanak, ordea, ahalik eta denbora gehien irautea komeni da.

3.8.1.2. Anbiguitasuna baztertzeko bideak

- Homonimoak daudenean, deskriptoreari kalifikatzaile bat gehitu parentesi artean; kalifikatzailea deskribatzailearen parte izango da, kasu honetan. Adib.: *muin (anatomia)*.
- Izena izen-sintagma bihurtu. Adib.: *korronte* soilaren ordez, *korronte elektrikoa* onartu.
- Hitz polisemikoaren ordez beste baliokide bat onartu.
- Deskriptoreari erabilera-oharra gehitu: termino baten esanahia zehazteko; termino baten esanahi bat baztertzeko; zeinu edota akronimoen esanahia adierazteko; definizioak eskaintzeko; neologismoak itzultzeko, etab. Adib.:

UNED

EO Urrutiko Hezkuntzarako Unibertsitate Nazionalea

software

EO programa informatikoa. Sistema informatiko batek funtziona dezan eta bere eginkizunak bete ditzan behar diren programa eta errutinen multzoa

zinema

EO zinematografiaren teknika eta artea. Zinemaren industria eta horren ekoizpena adierazteko zinematografia erabili, eta lan zinematografikoak proiektatzeko tokiak adierazteko, berriz, zinema-areto erabili.

3.8.2. Thesaurusak

Lehenengo thesaurusa AEBetako ASTIA *Armed Services Technical Information Agency*-k sortu zuen, 1966an. Thesaurusak dira lengoaia dokumental garatuenetarikoa: deskriptore-zerrendak dituzte oinarrian, baina zerrenda horiei harremanak gehitzen dizkiete. Thesaurusek deskriptoreen ingurune semantikoa adierazten dute, eta, hala, deskriptoreen zehaztasuna zenbaterainokoa den hobeto jakin ahal dugu, eta deskriptore batetik bestera mugitzea ere, indexazioan zein informazio bilaketan, errazagoa da.

3.8.2.1. Deskriptoreen arteko harremanak

3.8.2.1.1. Baliokidetasun-harremanak

Termino baliokideek onartutako deskriptore batera bidaltzen dute. Bi motatakoak izaten dira: sinonimo linguistikoak eta sinonimo dokumentalak. Sinonimo

linguistikoek deskriptorearen esanahi bera dute; hala, kontzeptu bat adierazteko diren termino desberdinak deskriptore bakar baten bidez adieraziko dira. Adib.:

<i>Terminoak</i>	<i>Deskriptorea</i>
kale/karrika/ibilbide	kale
elkarte/sozietate/elkargo	elkarte

Baina thesaurusetan sinonimiaren zentzua zabaltzeko egiten da, sinonimia dokumentalaren bidez deskriptore bakar baten barruan termino hurbilak biltzen baitira, nahiz eta esanahia desberdina izan. Hori, thesaurus jakin batean, termino zehatzegiak edota erabilgaitzak direnean egiten da, eta kontzeptu baten aldaera edota antonimoekin ere bai.

<i>Terminoak</i>	<i>Deskriptorea</i>
fusil/pistola	arma arin
komunikabide/hedabide	komunikabide
enplegu/langabezia	langabezia

Sinonimoak arazo bihurtzen dira kontrolatuak ez direnean; sinonimo kontrolatuak, ordea, onuragarriak dira, bilaketa errazten dutelako; izan ere, asko erabiltzen diren terminoak jasotzen dira. Baliokidetasun-harremana *ikus* eta *ordezkatua* oharrekin adierazten da. Harreman horrek zentzu bikoitza du, eta bidaltze marka hauekin adierazten da: *ikus* markak, onartzen ez den termino batetik deskriptorera bidaltzen du; eta *ordezkatua*-k, deskriptoreak ordezkatzeko dituen terminoak adierazten ditu.

BAZTERTUAK

Deba	ikus	Deba
fusil	ikus	arma arin
trafiko-istripu	ikus	errepide-istripu
zinemagile	ikus	zinema-zuzendari

DESKRIPTOREAK

Deba	ordezkatua	Deba
arma arin	ordezkatua	fusil pistola
errepide-istripu	ordezkatua	trafiko-istripu
zinema-zuzendari	ordezkatua	zinemagile

3.8.2.1.2. Harreman hierarkikoak

Harreman hauetan deskriptore orokorragoek deskriptore zehatzagoak biltzen dituzte. Jakintza-arloak, osotasuna/zatiak, antolaketa geografiko edota administrazioak eta beste izan daitezke. Harreman honek ere zentzu bikoitza du, eta *termino zehatza* edo *orokorra* oharren bidez adierazten da

<i>arma</i>	TZ	<i>arma arin</i> <i>arma astun</i> <i>arma biologiko</i> <i>arma kimiko</i> <i>arma nuklear</i> <i>arma zuri</i>
<i>Biologia</i>	TZ	<i>Botanika</i>
<i>eguzki-sistema</i>	TZ	<i>Lur</i>
<i>pilota-jokalekua</i>	TZ	<i>frontoi labur</i> <i>frontoi luze</i> <i>trinket</i> <i>errebote</i>

Thesaurus gehienek, interesatzen zaien diziplina arlotan sailkatu ondoren, gaika banatzen dituzte deskriptoreak. Banaketa nahiko subjektiboa izaten da; horrenbestez, gerta daiteke diziplina bereko bi thesaurusen banaketa desberdina izatea. Beste thesaurus batzuek, ordea, funtzioak erabiltzen dituzte: nahiz eta abstraktuagoa izan, terminoak zuhertasun handiagoz sailkatzen dira. Funtzioak prozesuak, ekipoak, giza faktoreak, osagai materialak, eta abar izan daitezke. Adib.:

<i>gerra</i>		
<i>*gerra/ekintzak</i>	TZ	<i>bataila</i> <i>borroka</i> <i>eraso</i> <i>errendizio</i> <i>gerra-deklarazio</i> <i>inbasio</i> <i>setio</i> <i>su-eten</i>
<i>*gerra/pertsonak</i>	TZ	<i>errefuxiatu</i> <i>gatibu</i> <i>gerra-presu</i> <i>zibil</i>
<i>*gerra/teknikak</i>		

3.8.2.1.3. Hurbiltasun-harremanak

Harreman zabalenak dira, loturak semantikoak, hierarkikoak edota baliokidetasunekoak ez direnean adierazteko erabiliak. Deskriptore batzuetatik beste batzuetarako pasabidea errazten dute, baita familia semantiko desberdinen artekoa ere, eta bilaketa zabaltzeko erabiltzen dira. Batzuetan, polihierarkia saihesteko erabiltzen dira. Adib.:

tradizioak

TH balio sozial
errito
kondaira
ohitura
portaera-eredu

trafikoa

TH garraiobide
gidaritza
trafikoaren erregulazio

3.8.2.2. Harremanak adierazteko ISO-ren arauak

SN	scope note	EO	Erabilera-oharra	NA	Nota de Alcance
TT	top term	TN	Termino Nagusia	TT	Top Term
USE	use	Ikus	Ordezkoa	USE	Use
UF	used for	O	Ordezkatua	UP	Usado por
BT	broadier term	TO	Termino Orokorra	TG	Término Genérico
NT	narrow term	TZ	Termino Zehatza	TE	Término Específico
RT	related term	TH	Termino Hurbila	TR	Término Relacionado

TN arlo semantiko edota kategoria bateko indize nagusia da. Askotan, orokorregia denez, ez da erabiltzen deskriptore gisa.

3.8.2.3. Thesaurusen aurkezpena

Thesaurusak hainbat modutan aurkez daitezke. Honako hauek dira arruntenak:

1. **Aurkezpen alfabetikoa** (edota hiztegi kontzeptuala): deskriptoreak alfabetikoki ordenatuta agertzen dira, eta bakoitzaren atzean bere harremanak agertzen dira, ordena jakin bati jarraituz (erabilera-oharra, termino balio-kidea, termino nagusia, termino orokorra, termino zehatzak eta termino hurbilak). Gehienetan, hierarkia maila bakarra azaltzen da.
2. **Indize permutatuak**: deskriptoreen zerrenda alfabetikoak dira, baina hemen deskriptore konposatuak balio semantikoa daukaten hitz guztien

3. irudia. ISOC-en Hirigintzako Thesaurusaren aurkezpen alfabetikoa.

TR PESCA DE BAJURA
PESCA DE GRAN ALTURA

PESCA DE ALTURA 0408

TG SISTEMA DE EXPLOTACION PESQUERA
TR PESCA ARTESANAL
PESCA DE BAJURA
PESCA DE GRAN ALTURA

PESCA DE BAJURA 0408

TG SISTEMA DE EXPLOTACION PESQUERA
TR PESCA ARTESANAL
PESCA DE ALTURA
PESCA DE GRAN ALTURA

PESCA DE GRAN ALTURA 0408

TG SISTEMA DE EXPLOTACION PESQUERA
TR PESCA ARTESANAL
PESCA DE ALTURA
PESCA DE BAJURA

PETROLEO 1002

TG COMBUSTIBLES
TE FUEL OIL
GASOLEO
GASOLINA
QUEROSENO
TR CARBURANTES
OLEODUCTOS

Petroquímica

USE: INDUSTRIA PETROQUIMICA

PIB 0403

NA Es igual al PNB menos el ingreso neto recibido del exterior.
UP Producto Interior Bruto
TG INDICADORES ECONOMICOS
TR CONTABILIDAD NACIONAL

PIEDRA ARTIFICIAL 0202

TG MATERIALES PETREOS ARTIFICIALES
TR PIEDRA NATURAL

PIEDRA NATURAL 0202

TG MATERIALES PETREOS NATURALES
TR PIEDRA ARTIFICIAL

Piensos

USE: CULTIVOS FORRAJEROS

Piezas

USE: HABITACIONES

PILARES 0201

UP Soportes
TG ELEMENTOS ARQUITECTONICOS

PINTURA 0202

TG TECNICAS DE CONSTRUCCION

PINTURA ARTISTICA 1202

TG ARTE PLASTICO

PIRAMIDES DE POBLACION 1401

TG DEMOGRAFIA
TR ANALISIS DEMOGRAFICO
CARACTERISTICAS DEMOGRAFICAS
COMPOSICION SOCIAL
ESTRUCTURA POR SEXO Y EDAD
GRUPOS DE EDAD

PIROLISIS 1001

TG TRANSFORMACION DE RESIDUOS
TR INCINERACION

PISCICULTURA 0407

UP Piscifactoria
TG INDUSTRIA ALIMENTARIA

Piscifactoría

USE: PISCICULTURA

PISCINAS 0605

TG INSTALACIONES DEPORTIVAS ESPECIALES
TR DEPORTES NAUTICOS
NATAcion

PISOS TUTELADOS 0602

TG EQUIPAMIENTO DE BIENESTAR SOCIAL PARA LA INFANCIA Y LA JUVENTUD
TR CASAS REFUGIO
HOSPICIOS
JUVENTUD
NIÑOS
REFORMATORIOS

PISTAS DE ATLETISMO 0605

TG CAMPOS Y PISTAS
TR ATLETISMO

PISTAS DE ESQUI 0605

TG CAMPOS Y PISTAS
TR DEPORTES DE INVIERNO
ESQUI

PISTAS DE PATINAJE 0605

TG CAMPOS Y PISTAS
TR DEPORTES DE INVIERNO

PISTAS POLIDEPORTIVAS 0605

TG CAMPOS Y PISTAS
TR COMPLEJOS POLIDEPORTIVOS
POLIDEPORTIVOS
TENIS

4. irudia. ISOC-en Hirigintzako Thesaurusaren aurkezpen semantikoa.

INDUSTRIA Y SERVICIOS 0407

- . ECONOMIA DEL CAMBIO TECNOLÓGICO
- . CAMBIO TECNOLÓGICO
- . INNOVACION
- . OBSOLESCENCIA TECNOLÓGICA
- . INVESTIGACION Y DESARROLLO
- . INVESTIGACION CIENTÍFICA Y TÉCNICA
- . PROGRESO CIENTÍFICO
- . ORGANIZACION INDUSTRIAL
- . ESTRUCTURA INDUSTRIAL
- . PLANTAS INDUSTRIALES
- . PRODUCCION ARTESANAL
- . ZID
- . ZUR
- . POLITICA INDUSTRIAL
- . CRISIS INDUSTRIAL
- . DESARROLLO INDUSTRIAL
- . INDUSTRIALIZACION
- . PLANIFICACION INDUSTRIAL
- . RECONVERSION INDUSTRIAL
- . REESTRUCTURACION INDUSTRIAL
- . REINDUSTRIALIZACION
- . PARQUES TECNOLÓGICOS
- . PRODUCCION INDUSTRIAL
- . CAPACIDAD DE PRODUCCION
- . CRECIMIENTO DE LA PRODUCCION
- . ECONOMIA SUMERGIDA
- . ESTRUCTURA PRODUCTIVA
- . PRODUCTOS INDUSTRIALES
- . PRODUCTOS MANUFACTURADOS
- . TÉCNICAS DE PRODUCCION
- . SECTOR INDUSTRIAL
- . INDUSTRIA AGROALIMENTARIA
- . AGROINDUSTRIA
- . INDUSTRIA ALIMENTARIA
- . INDUSTRIA CONSERVERA
- . PISCICULTURA
- . INDUSTRIA AUXILIAR
- . INDUSTRIA DE LA CONSTRUCCION
- . INDUSTRIA DE LA DEFENSA
- . INDUSTRIA DEL ARMAMENTO
- . INDUSTRIA DE LA MADERA
- . INDUSTRIA DEL MUEBLE
- . INDUSTRIA DEL PAPEL
- . INDUSTRIA DE TRANSFORMACION
- . INDUSTRIA DEL CUERO
- . INDUSTRIA DEL CALZADO
- . INDUSTRIA ELECTRICA
- . INDUSTRIA ELECTRONICA
- . INDUSTRIA ENERGETICA
- . INDUSTRIA MECANICA
- . INDUSTRIA AERONAUTICA
- . INDUSTRIA AUTOMOTRIZ
- . INDUSTRIA NAVAL
- . MAQUINARIA
- . MECANICA DE PRECISION
- . INDUSTRIA METALURGICA
- . PRODUCTOS METALICOS
- . INDUSTRIA MINERA
- . CANTERAS
- . EXPLOTACION MINERA
- . INDUSTRIA PETROQUIMICA
- . PRODUCTOS PETROLIFEROS
- . TECNOLOGIA DEL PETROLEO
- . REFINERIAS DE PETROLEO
- . INDUSTRIA QUIMICA
- . INDUSTRIA DEL PLASTICO
- . INDUSTRIA SIDERURGICA
- . PRODUCTOS SIDERURGICOS
- . INDUSTRIA TEXTIL
- . INDUSTRIA DE LA CONFECCION
- . INDUSTRIAS PUNTA
- . SECTOR SERVICIOS
- . COMERCIO INTERIOR

- . . . ACTIVIDADES COMERCIALES
- . . . ACTO DE COMERCIO
- . . . COMPRA
- . . . SERVICIOS POSTVENTA
- . . . VENTA
- . . . VENTA A CREDITO
- . . . VENTA AL POR MAYOR
- . . . VENTA AL POR MENOR
- . . . VENTA AMBULANTE
- . . . VENTA POR CORRESPONDENCIA
- . . . COMERCIALIZACION
- . . . FERIAS COMERCIALES
- . . . DISTRIBUCION COMERCIAL
- . . . CLIENTELA
- . . . COMERCIO MAYORISTA
- . . . COMERCIO MINORISTA
- . . . PROVEEDORES
- . . . MERCADO
- . . . MERCADO INTERIOR
- . . . SECTOR TURISMO
- . . . INDUSTRIA TURISTICA
- . . . POLITICA TURISTICA

SECTOR PRIMARIO 0408

- . AGRICULTURA
- . ECONOMIA AGRARIA
- . PRODUCCION AGRARIA
- . EXCEDENTES AGRICOLAS
- . RENTA DE LA TIERRA
- . POLITICA AGRARIA
- . COLONIZACION
- . CONTRARREFORMA AGRARIA
- . DESARROLLO AGRICOLA
- . PLANIFICACION AGRICOLA
- . REFORMA AGRARIA
- . GANADERIA
- . EXPLOTACIONES GANADERAS
- . POLITICA GANADERA
- . PRODUCCION GANADERA
- . MATERIAS PRIMAS
- . PESCA
- . ECONOMIA PESQUERA
- . CALADEROS
- . ESTRUCTURA PESQUERA
- . EXPLOTACIONES PESQUERAS
- . SISTEMA DE EXPLOTACION PESQUERA
- . PESCA ARTESANAL
- . PESCA DE ALTURA
- . PESCA DE BAJURA
- . PESCA DE GRAN ALTURA
- . FLOTA PESQUERA
- . PRODUCCION PESQUERA
- . POLITICA PESQUERA
- . SILVICULTURA
- . ECONOMIA FORESTAL
- . EXPLOTACIONES FORESTALES
- . PRODUCCION FORESTAL
- . POLITICA FORESTAL

ECONOMIA REGIONAL 0409

- . ANALISIS REGIONAL
- . DESEQUILIBRIO REGIONAL
- . ECONOMIA RURAL
- . ECONOMIA URBANA
- . POLITICA ECONOMICA REGIONAL
- . DESARROLLO REGIONAL
- . PROGRAMAS DE DESARROLLO REGIONAL
- . PLANIFICACION REGIONAL

5. irudia. CEDEFOP-en Lanbide Heziketako Thesaurusaren indize permutatuak.

293

simulation training
 skill training
 USE: skill development
 specialist training
 staff training
 supervisory training
 supplementary training
 USE: continuing vocational training
 teacher training
 teacher training college
 technical training
 trade union training
 trades' training
 USE: craft training
 type of training
 updating training
 vocational training
 vocational training planning
 USE: planning of training
 youth training
 transfer of learning
 knowledge transfer
 USE: transfer of learning
 technology transfer
 transferable skill
 transition from school to work
 translation
 automated translation
 machine translation
 USE: automated translation
 translator
 transnational cooperation
 USE: crossborder cooperation
 transnational corporation
 USE: multinational enterprise
 transport
 transport worker
 air transport
 air transport personnel
 ground transport
 USE: land transport
 inland water transport
 land transport
 railway transport
 road transport
 sea transport
 urban transport
 transportation
 USE: transport
 travel agency
 travel agency employee
 travel and tourism personnel
 travel guide
 commercial traveller
 USE: sales representative
 EC treaty
 trend
 population trends
 Trentino-Alto Adige
 tugman
 USE: boatman

K
W
I
C

arabera sailkatzen dira; adibidez, *prentsa-dokumentazioa* bi bider agertuko da, batean “p” eta bestean “d” zeinuen arabera). Hurrenkera hau interesgarria da, zerrenda alfabetiko arrunt batean banaturik agertuko liratekeen deskriptoreak bildu egiten dituelako.

3. **Aurkezpen semantikoa** (edota zuhaitz hierarkikoa): deskriptoreak arlo semantikoaren barruan azaltzen dira, esanahiaren arabera. Beren zehaztasun-maila kode-, zeinu- edota alineazio-bidez azaltzen da. Aurkezpen honek arlo semantiko batean erabilitako termino guztien ezagupen zehatza eskaintzen du.
4. **Aurkezpen grafikoa**: hainbat aurkezpen grafiko daude (taulak, eskemak...). Deskriptoreak beren arlo semantikoaren barruan azaltzen dira, hierarkia eta harremanak adierazteko sistema desberdinak erabiliz. Adibidez, eskema gezidunetan termino nagusia eskemaren erdigunean jartzen da, deskriptorez inguratua, erdialdean orokorrenak eta kanpoaldean zehatzenak. Harreman hierarkikoak gezien bidez adierazten dira, eta hurbiltasun-harremanak marren bidez. Beste familia bateko deskriptoreekiko hurbiltasun-harremanak adierazteko, deskriptore horiek eskematik kanpo jartzen dira, bazterretan. Eskema honek, indexaziorako eta bilaketarako, arlo bateko terminologia guztia begi-bistan jartzen du berehala.

3.8.2.4. *Thesaurusak nola osatu*

Thesaurus bat osatzen hasi baino lehen, thesaurus horren testuingurua zehaztu behar da nahitaez, hau da, zehaztu behar da zein izango den bere arlo semantikoa, zer dokumentu indexatuko duen eta zer sistema dokumentalen barruan erabiliko den. Hori guztia zehaztu ondoren, hiru metodo hauek daude aukeran:

1. Metodo induktibo edo sintetikoa: lehendik dauden diziplina horretako hiztegiak, indizeak, eskuliburuak, erreferentziako lanak eta abar bildu, eta hortik thesaurusen terminologia jasoko da. Bildutako terminologia arlo semantikotan banatuko da.

Arlo bakoitzeko terminologia aztertuko da, sinonimoen edota sinonimo dokumentalen bila. Horrelakorik egonez gero, deskriptorea zein izango den erabakiko da, eta besteak termino baliokide bihurtuko ditugu. Gero, termino bakoitzaren esanahia aztertuko da, eta, garbia ez bada, beharrezko oharrak osatuko dira. Ondoren, harreman hierarkikoak eratuko dira eta, azkenean, hurbiltasun-harremanak, arlo bereko zein arlo desberdinetako deskriptoreen artean.

2. Metodo deduktibo edo analitikoa: aztertuko diren dokumentuen lagin errepresentatibo bat osatuko da. Gero, dokumentu horiek indexatuko dira lengoaia askean, eta hortik lortutako indizeek osatuko dute thesaurusaren terminologia. Hori burutu ondoren, aurreko metodoan adierazitako pausoak segituko dira.

3. Bitariko metodoa: aurreko biak erabiltzen ditu oinarrizko terminologia lortzeko.

Thesaurus bat egitea lan izugarria da; lan-talde baten hilabete askotako egin-kizuna izaten da, eta onespren handia behar du. Horregatik, sarritan, thesaurus berri bat egin ordez, diziplina berekoak egokitu egiten dira. Thesaurus ospetsuenak nazioarteko erakundeek osatuak dira. Komunikazio-alorrean *Communication and Information Thesaurus*-a dugu, Jean Aitchisonek osatua Unesco eta FID-en babesean.

Thesaurus geografiko bat egiterakoan, banaketa administratiboa, geografikoa, politikoa edota historikoa izan daiteke, dokumentutegiaren ikuspegiaren eta interesen arabera. Thesaurusak hizkuntza batekoak edota hizkuntza anitzekoak izan daitezke. Datu-baseak eratzeko eta kudeatzeko programa informatiko askok bidea ematen dute thesaurusak osatzeko eta erabiltzeko.

3.8.2.5. *Thesaurusen eguneratzea*

Thesaurus baten kalitatea, dituen terminologiaren eta harremanen erabilgarritasunean datza. Tresna bizia da, eta eguneratu behar izaten da. Horretarako, erabiltzen ez diren deskriptoreak kendu eta zehatzegiak direla-eta gutxitan erabiltzen direnak deskriptore orokorragoetan bildu egiten dira; halaber, orokorregiak direla-eta gehiegi erabiltzen diren indizeak zehaztu eta indize berriak sortu, informazioa bilatzeko erraztasuna ematen duten baliokideak gehitu, eta kontzeptu berriak adierazteko deskriptore berriak sortu egiten dira.

Deskriptore berri bat onartu aurretik, ziurtatu egin behar da benetan beharrezkoa dela. Frogatu behar da kontzeptua ezin dela azaldu beste deskriptore baten bidez edo beste deskriptore batzuen konbinaketaren bidez. Deskriptorea onartu ondoren, dagokion arlo semantikoa erabaki behar da, eta baita bere harremanak ere.

3.8.2.6. *Komunikabideetako ekoizpenaren indexazioa*

Gaur egun, komunikabideetako dokumentazio-zerbitzuek dokumentuen indexazio zehatza egiteko, deskriptoreen zerrendak eta thesaurusak erabiltzen dituzte batik bat. Dokumentu informatiboak indexatzeko, Lasswell-en paradigmari jarraitzen zaio —notizia osatzeko erabiltzen diren 5W-ak—: *who, what, where, when, why-how-what for*; hau da: nor, zer, non, noiz, zergatik-nola-zertarako. Indexazioa egiterakoan izan behar dugun jokabidea galdera honetan labur daiteke: «kontzeptu hau (indizearena) bilatzerakoan dokumentu honek aseko luke nire informazio-beharra?». Erantzuna baiezkoa bada, kontzeptua aukeratu egingo dugu. Ezezkoa bada, berriz, horrek adierazten du kontzeptua ez dagoela zeharo garatua dokumentuan.

Indexaziorako, laburpena egiteko erabilitako zatiak eta laburpena bera dira dokumentuaren zatirik garrantzitsuenak. Bestalde, dokumentu informatiboen indexazioan, kontuan hartu behar ditugu komunikabideetako dokumentuen ezaugarri batzuk:

1. Dokumentu horietan errepikapenak eta aipamen hutsak askotan gertatzen dira; horrek kontzeptuak zorrotz hautatzera behartzen gaitu.
2. Batzuetan, izenburuek ez dute balio edukia azaltzeko (sentsazionalismoa, aurreiritziak, jakintzat ematen den informazioa...).
3. Notiziak pilatu egiten dira; berria den informazioa soilik aipatzea eta gai bereko dokumentuak indexatzerakoan koherentzia handia eskatzen du horrek.

3.8.3. Gai-sarreraren zerrendak³²

Gai-sarreraren zerrendak liburutegietan erabiltzen dira, liburuen edukia indexatzeko. Helburua da liburuen gaia adieraztea eta eskuratzea erraztea³³. Gai-sarrerak fitxetan agertzen dira, deskribapen bibliografikoaren ondoan³⁴. Gehiengotik, liburu baten edukia adierazteko gai-sarrera bat besterik ez da erabiltzen. Sistema honek azpigiak ere erabiltzen ditu, eta horiek marra (-) baten bidez lotzen zaizkie gai-sarrerei, eta lau motatakoak izan daitezke:

1. Azpigiak: bere osotasunean aztertzen ez den gai baten ezaugarri, nolakotasun, ekintza eta abarrak adierazten dituzte. Adib.:

Telebista
Telebista-ekoizpena
Telebista-hargailuak
Telebista-igorgailuak
Telebista-programak
Telebista pribatua

32. *Lista de encabezamientos de materia para las bibliotecas públicas*. 2º ed. revisada. Madrid: Ministerio de Cultura, Dirección General del Libro y Bibliotecas, 1987. Euskaraz lan honen bi itzulpen ditugu: *Liburutegi publikoetako gaien izenburuen zerrenda*. Itz. UZEI. [Bilbo]: Bizkaiko Foru Aldundia, Kultura Saila, L.G. 1993; eta Labayru Ikastegiak *Biblioteketarako gaiburuen zerrenda* izenburuarekin itzulitakoa, argitaratu gabea.

33. «[El encabezamiento de materia] trata de condensar sintéticamente la materia de un libro, entendiendo por materia, no el mensaje, la información o el discurso, que forman el contenido de un libro, sino el asunto o tema sobre el que versa dicho discurso». *Lista de encabezamientos de materia para las bibliotecas públicas...*, 13. or.

34. Ikusten dugunez, liburutegietan bi sistema erabiltzen dira batera dokumentuen edukia deskribatzeko: SHU, hizkuntza dokumental hierarkikoa, liburuak apaletan kokatzeko; eta asoziatiboa den hau, gai-sarrerak osatzeko eta katalogoetan bilatu ahal izateko.

2. Topografikoak: gai bat zehazteko leku-izenak dira (adib. *Komunikabideak-Italia*). Leku-izenak ere izan daitezke gai-sarrerak, historia, geografia eta soziografia aztertzen denean (adib. *Frantzia-Kanpo politika*, *Frantzia-Klima*, *Frantzia-Legeria*, *Madril-Immigrazioa*, *Bartzelona-Bizitza kulturala...*).
3. Kronologikoak: gaiak garai jakin batean kokatzen dituzte. Zerrendan agertzen direnak Historia azpigaiari loturik daude (adib. *Kuba-Historia-Independentzia Gerra, 1895-1898*; *Espainia-Historia-Bigarren Karlistaldia, 1872-1876*).
4. Formakoak: diskurtsoaren forma adierazten dute (adib. *-Argazkiak*, *-Grabatuak...*) edo genero literarioa (*-Eleberriak*, *-Saiakerak...*); hauek gai-sarrerak ere izan daitezke (*Eleberriak*, *Hiztegiak*, *Bibliografiak...*).

Gai-sarrerak harremanetan jartzeko honako ohar hauek erabiltzen dira:

- Erreferentzia sinplea: onartzen ez diren terminoetatik onartzen diren gai-sarreretara bidaltzen du (*Ikus*); gai-sarrera horietan onartzen ez diren terminoak (*Ordezkatuak*) agertuko dira. Adib.:

Nazioarteko harremanak

	<i>Ikus</i>	<i>Nazioarteko politika</i>
<i>Nazioarteko politika</i>	<i>Ordezkatua</i>	<i>Nazioarteko harremanak</i>

- Erreferentzia osagarriak (*Ikus baita ere*): gaiarekin lotuta dauden beste termino batzuetara edota termino orokorragoetara bidaltzen dute³⁵. Adib.:

Gizarte-komunikabideak

<i>Ikus baita ere</i>	<i>Gizarte-komunikazioa</i>
	<i>Masa-kultura</i>
	<i>Informazio publikoa</i>

3.9. INFORMAZIOAREN HEDAPENA

Informazioa hedatzea eta berrerabili ahal izatea dira dokumentazioaren arrazoi nagusiak, eta arrazoi horiek dokumentazio-lanak sortutako baliabideak ustiatzea dakarte. Informazioa eta dokumentuak hedatzeko hainbat modu daude, hainbat ekoizpen eta zerbitzu dauden bezala. Zerbitzuek, oro har, bi eskema erabiltzen dituzte:

- *Pull* erako sistemak, non informazio bat behar duena horren eske abiatzen den dokumentazio-zerbitzura.

35. Horren ohar osagarriak (*-n adierazia*) gai-sarrera zehatzagoak erabil ditzakeela adierazten dio liburuzainari; *Erabil daitezke baita ere...* oharrak ere beste aukera batzuk daudela adierazten du.

- *Push* erako sistemak, non erabiltzailearentzat interesgarria izan daitekeen informazioa zuzenean bidaltzen zaion, sisteman sartu bezain laster.

Sistema biak osagarriak dira. Onena litzateke erabiltzaileak informazio bat behar duenean jaso ahal izatea eta, era berean, interesatzen zaiona zuzenean berari helaraztea. Erakundeen barruan, hori guztia lortzeko eta benetan *just-in-time* informazio-sistema bat eratzeko oso garrantzitsuak bilakatu dira Intranet sareak.

Informazioa eta dokumentuak hedatzeko hauek dira forma ohikoenak:

1. Eskatutakoa bilatu.
2. Lehen mailako dokumentuen hedapena.
3. Bigarren mailako dokumentuen hedapena.
4. Informazioaren hedapen selektiboa.

3.9.1. Eskatutakoa bilatu

Eskatutako bilaketak egiten dira erabiltzaileen eskaera zehatzei erantzuteko. Hauexek dira ematen diren pausoak:

1. Erabiltzaileak eta dokumentalistak elkarrekin hitz egingo dute, bilaketaren helburuak eta baldintzak zehazteko.

Lehendabizi, erabiltzaileak informazio-beharra zehaztu behar du: eskaeraren zergatia eta helburua, jadanik ezagutzen dituen informazio eta dokumentuak, galdera mugatu behar du (datak, esparru geografikoa...). Zer erantzun nahi duen ere zehaztu behar du: ekoizpen-mota (datuak, dokumentuak, erreferentziak), dokumentu-mota (liburuak, artikulak, txostenak...), kontsultatzeko era (mailegua, fotokopiak, kontsulta, etab.), dokumentuen hizkuntza, eskakizunaren premia, aurrekontua (ea prest dagoen ordaintzeko, eta zenbat)... Galdera horiek guztiak beti ez dira zehatz-mehatz eta banan-banan planteatzen; sarritan, erakunde baten barruan, adibidez, batzuen erantzuna agerikoa delako. Halere, informazio hori guztia beharrezkoa izaten da gaizki-ulerturik ez izateko.

2. Informazio hori guztia jaso ondoren, dokumentalistak ikusi behar du zein izango diren bigarren mailako iturri aproposenak (datu-baseak, katalogoak, erreferentziako lanak, etab.), eta, ondoren, bilaketarako plana eratuko du; plan horren pausoak eta lehentasunak finkatuko ditu. Eskakizuna iturri bakoitzari dagokion lengoia dokumentalean planteatzen zaio, eta, hala, bilaketarako estrategia aproposenak eratuko dira.
3. Bilaketa egingo da, aukeratu diren iturrietan kontsultatuz, eta lortutako emaitza aztertu beharko da, egokia den edo ez ikusteko.

4. Erabiltzaileari eskainiko zaio emaitza, eta berak baieztatu beharko du egokia den bere beharretarako. Emaitza egokia ez bada edota emaitzak arazoaren beste alderdi batzuk agerian utzi dituelako alderdi horietako batean sakondu nahi badu, erabiltzaileak berriro planteatu ditzake bere nahiak.

Eskakizunaren eta dokumentazio-zerbitzuaren artean egokitasuna izan behar da. Hori ez da gertatzen: a) bazterreko gaia denean (adib. *Baratz* datu-basean kirol-edo kultura-gaiak); eta b) galdera-maila, data edota esparru geografikoa desegokiak direnean (adib.: ekonomia lantzen duen datu-base batean *nazioarteko egoera ekonomikoa*; edo emakumeari buruzkoa den batean *emakumearen bazterketa*). Horrelako galderak lekuz kanpo geratzen dira, hor dagoen informazio gehiena horri buruzkoa izango delako. Beti saiatuko gara aurkitzen galdera bakoitzari dagokion iturri egokiena, eta informazio onena, azkarrena, errazena eta merkeena eskaintzen duena.

Erabiltzailearen eta dokumentalistaren arteko harremanak ez dira arazo gabe-koak izaten. Gerta liteke erabiltzaileak nagusikeriazko jarrera hartzea dokumentalistaren aurrean, gaia hobeto ezagutzen duelako, edo ugazaba delako, edo isilpean gorde nahi duelako daraman ikerketa, edo beste hainbat arrazoi direla medio. Alderantziz ere gerta liteke, hau da, dokumentalistak pentsatzea agintea berak daukala; baliteke, informazioa duelako, buruargi goa eta trebeagoa sentitzea; tresneriaren eta informazioaren antolamenduaren berri duelako, erabiltzailea oztapatzailetzat hartzea; eta zer esan askotan lana egiteko dituen baliabide kaskarrei buruz!

Baina dokumentazio-prozesuaren helburua informazioaren erabilera da; horregatik, erabiltzailearen (kazetaria) eta dokumentalistaren arteko harremana aberasgarria eta emankorra izan dadin, ezinbestekoak dira elkarren arteko konfidantza, begirunea, onarpena eta oniritzia.

3.9.1.1. Galdera-motak

1. Galdera zehatzak eta erantzun bakarrekoak. Adib.: enpresa bateko zuzendariaren izena, lege baten data, herrialde bateko biztanle-kopurua, idazle batek idatzitako liburuen tituluak...
2. Bestelakoak: galderak ez du erantzun bakar bat, gaia jorratzen duten hainbat dokumentu baizik. Galdera horien artean honako hauek daude:
 - 2.1. Atzera-begirako bilaketa behar duten galderak. Galderaren erantzuna epe zabal batekoa da, prozesu edota garapen historikoa delako. Sarritan, gaiaren sintesia egiten duen dokumenturen bat eskura daiteke, edota beharrezkoa izaten da gaia mugatzea. Adib.:

1. G. *Ekonomiaren bilakaera EAE-n*

1. E. *Galdera mugatu: a) datak (10 urte, 5 urte, urtebete); b) Barne Produktu Gordina, sektoreak, langabezia...; c) datuak soilik, iritzi-artikuluak...*

2. E. *Dokumentu orokorretara jo; adibidez, urtekarietara.*

2.2. Gaur egungo galderak. Galderei garaiko dokumentuekin erantzuten zaie; halere, zahartze kontzeptuak balio desberdina hartzen du gaiaren arabera.

2.3. Sintesia. Hemen berezia dena ez da galdera, horri ematen zaion erantzuna baizik: dokumentalistak osatutako sintesia. Horrelako zerbitzuak legebiltzarreetan, gobernuetan, erakundeetan eta hainbat enpresatan daude; baita komunikabideetan ere, hau da, horko dokumentazio-zerbitzuek biografiak, kronologiak, mapak eta beste osatzen dituztenean zuzenean komunikabideak plazara ditzan.

3.9.2. *Lehen mailako dokumentuen hedapena*

Bilaketa askoren emaitza erreferentzia bibliografikoen zerrenda izaten da; hori lortu ondoren, dokumentazio-zerbitzuak jatorrizko dokumentuak kontsultatzeko bidea ematen du, bai zerbitzuan bertan, bai mailegu edo kopien bitartez.

3.9.2.1. *Dokumentuen kontsulta zuzena*

Bi modutan egiten da:

a) Eskuratze kontrolatua: erreferentziak lortu ondoren, interesatzen zaizkion dokumentuak eskatuko ditu erabiltzaileak. Sistema honekin, bilduma erabat kontrolatu ahal da; batik bat, dokumentu baliotsu eta hauskorrekin erabiltzen da. Beste batzuetan, antolaketak daukan garrantziagatik aukeratzen da sistema hau.

b) Eskuratze askea: dokumentuak gaiaren arabera antolaturik daude, erabiltzaileak zuzenean eskuratzeko moduan (adib. EHUren Leioako liburutegian).

3.9.2.2. *Mailegua*

Kontrol administratibo zorrotza behar du, eta liburutegien artekoa baldin bada, liburutegi-sare sendoa³⁶.

36. Ikerketa-lanerako Leioako Erreferentzia- eta Dokumentazio-Zerbitzuaren bidez, nazioarteko liburutegi garrantzitsuenetan dagoen edozein liburu jaso dezakegu liburutegien arteko mailegu bidez, baita edozein aldizkaritan plazaratutako artikuluen fotokopiak ere.

3.9.2.3. *Fotokopia*

Dokumentuak eskuratzeko bide erosoenetarikoa da, baina arazo legalak sor ditzake Jabego Intelektualaren Legearen ondorioz. Dokumentu zientifikoen erreprodukzioan bateragarriak izan beharko lukete egileen, editoreen eta ikertzaileen interesek. Alde batetik, ikertzailea informazio-ekoizlea da, eta bere lanak ahalik eta hedapen handiena izatea interesatzen zaio; bestalde, besteek argitaratzen dituzten lanak eskuratu nahi ditu lehenbailehen. Baina fotokopiak neurririk gabe egitea argitaletxeentzat kaltegarria da, salmentak eta harpidetzak jaitsi egin litezkeelako. Baina egiten den kopia bakoitzerako argitaratzailearen edo egilearen baimena eskatzea ezinezkoa denez, *fair use* edo “erabilera zintzoa” sistema hedatu zen: ez du liburu osoen erreprodukzioa onartzen, baina bai kapituluena edo aldizkarietatik hartutako artikulua, maileguaren orde, eta erabilera pertsonalerako, ikerketarako eta ikasketarako. Halere, fotokopien ugaritzeak sistema aldatu egin du neurri batean, eta, gaur egun, fotokopiagailu eta aldagailuen salmentei zerga ezartzen zaie egile-elkarteari ordaintzeko.

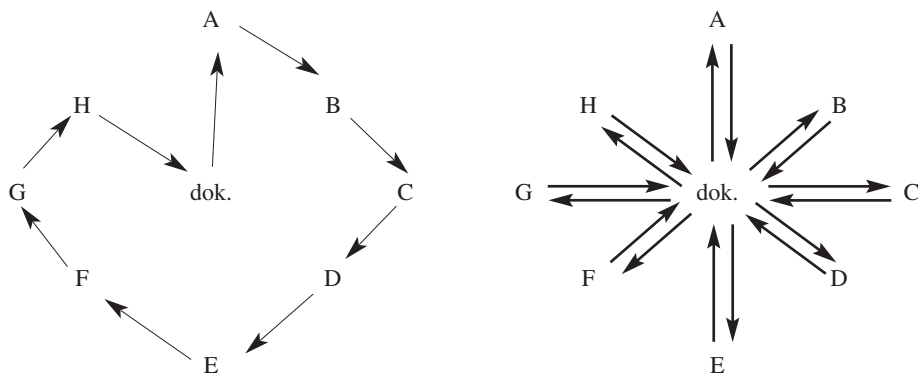
3.9.2.4. *Mikroformak*

40ko hamarkadako teknologia hau informazioa gordetzeko, lekua aurrezteko eta dokumentu luzeen kopiak bidaltzeko erabiltzen da, kopiak merkeak eta pisu eta bolumen gutxikoak direlako (adib. tesien ediziorako). Irakurri ahal izateko, irakurgailua behar da, edota irakurgailu-kopiagailua, kopiak paperean atera nahi baditugu. Bi motatakoak dira: a) mikrofitxak (105 x 148 mm.ko txartelak dira; irudi-kopuru desberdina dute, erredukzioaren arabera: 60 or., 98 or., etab.); eta b) mikrofilmak (arruntenak 16 edo 35 mm.koak dira; kartutxodunak edo kartutxo gabekoak izan daitezke).

Egunkarietan mikroformen erabilera 60 eta 70eko hamarkadetan hedatu zen, AEBetan, bildumak eta ebakinen artxibo historikoak gordetzeko. Geroztik, egunkari askok, besteak beste *El Correo* eta *El País*-ek, edizio berezi bat ateratzen dute teknologia horretan, eta dokumentazio-zerbitzuetan eta liburutegietan arrakasta handia du.

3.9.2.5. *Dokumentuen zirkulazioa*

Erabiltzaileen artean zirkuitu bat osatzen da, banan-banan eta ordena jakin bati jarraituz, kontsulta ditzaten interesatzen zaizkien dokumentu heldu berriak. Sistema hau erakundeetan erabiltzen da, batez ere aldizkariekin eta lege-buletinekin. Bi zirkuitu-mota daude: kiribila eta izarra. Azken horrek lan gehiago eskatzen du, baina dokumentuak kontrolatuago daude.

Erakunde eta enpresen barruan hedatzen ari diren Intranet-sistemek eta dokumentuen digitalizazioak eragina izango dute hurrengo urteetan sistema honetan eta, oro har, informazioa eta dokumentuak hedatzeko modu gehienetan.

3.9.2.6. Prentsa-buletinak

Erabiltzaile-talde baten interesei jarraituz, sistematikoki egunkariak hustu eta interesgarriak diren artikulua hautatzen dira. Artikulu horiek fotokopiatu eta sailkatu egiten dira irizpide sinpleen arabera. Gero, buletin horiek interesatuen artean banatzen dira denbora jakin batean, hau da, egunero, astero... Horrelako produktuak asko erabiltzen dira erakunde eta enpresetan, eta dokumentazio-zerbitzu, prentsa-kabinete edota kanpoko enpresa baten ardurapean izan daitezke.

3.9.2.7. Dosierrak

Gai jakin bati buruzko dokumentuen bildumak dira, atzerako bilaketa baten ondorio edota dokumentazio-zerbitzuak sistematikoki eginak. Gaiaren ikuspegi zabala eta sakona eskaintzen dute. Dosierraren barruan dokumentuak ordenaturik azaltzen dira (azpigaiak, informazio-mota, kronologikoki, etab.), eta iturri askotakoak izaten dira. Prentsa-dosierretan, dokumentuen iturria egunkariak edo egunkari eta aldizkariak izan ohi dira.

3.9.3. Bigarren mailako dokumentuen hedapena³⁷

Bigarren mailako dokumentuak dokumentazio-zerbitzuak sortutako produktuak dira, eta, gehienetan, aldizkakotasun jakin batean ekoizten dira. Hauexek dira ezagunenak:

37. Neurri batean, aztertu dugu gai hau erreferentziako lanak ikusi ditugunean.

3.9.3.1. Dokumentu eskuratu berrien buletinak

Buletin hauek dokumentazio-zerbitzura heldu diren azken dokumentuen erreferentziak jasotzen dituzte. Aldizkakotasuna dokumentuen kopuruaren arabera erabakitzen da.

3.9.3.2. Dokumentu berrien bibliografiak

Aurrekoen antzekoak dira, baina hemen argitaraturiko dokumentuak jasotzen dira, nahiz eta dokumentazio-zerbitzuan ez izan. Sarritan, erosketak bideratzeko balio dute, erabiltzaileen eskakizunen arabera.

3.9.3.3. Atzera-begirako bibliografiak

Gai bati buruzko bilaketaren ondorioz lortutako bibliografia da, gaia epe zabal batean aztertua. Analitikoak izan daitezke, hau da, erreferentzia bibliografikoaz gain, dokumentuen laburpenak eta indizeak eskaintzen dituztenean.

3.9.3.4. Laburpen-aldizkariak

Gai-eremu zabal baten barruan (komunikazioa, psikologia, emakumea, etab.) argitaratutako edota jasotako liburu edo artikuluen erreferentzia bibliografikoak eta laburpenak jasotzen dituzte sistematikoki.

3.9.3.5. Indizeen aldizkariak

Aurrekoen antzekoak dira, baina erreferentzia bibliografikoak eta indizeak jasotzen dituzte. Indizeak intelektualak edo automatikoak izan daitezke. Indize automatikoak, erreferentzia bibliografikoan agertzen diren hitzak erabiliz, ordenagailuak zuzenean osatutakoak dira.

3.9.3.6. Aurkibideen buletinak

Dokumentazio-zerbitzura epe jakin batean heldu diren aldizkarien aurkibideen fotokopiak jasotzen dituzte.

3.9.4. Informazioaren hedapen selektiboa

Informazioaren hedapen selektiboa zerbitzu berezi bat da, pertsonalizatua. Dokumentazio-zerbitzuak, erabiltzaile baten interesak zein diren jakin ondoren, erabiltzaileari interesatzen zaion gaiaren inguruan zerbitzura heltzen diren dokumentu edo informazio berriak bidaltzen dizkio aldizka. Gehienetan, zerbitzu hau atzerako bilaketa batekin hasten da, eta gero, egindako eskaera aldiaren behin berriro planteatzen zaie ondare berriei. Prozesu hau nahiko erraza bilakatu da datu-baseekin: erabiltzaileak interesatzen zaion gaia zehaztu, eta hortik bilaketarako

profila osatzen da; profil hori datu-base eguneratuekin alderatzen joaten da. Profil estandarrak ere izan daitezke, erabiltzaile batzuek interes berdintsuak dituztenean.

Komunikabideetako dokumentazio-zerbitzuek elikatzen dituzten erredakzioko agendak atal honetan sartzen dira. Kasu horietan dokumentazioaren ardura izaten da gertakizunak aurreikustea eta sistema informatizatuetan erregistratzea, kazetariak kontsulta ditzaten. Gainera, aurreikusitako gertakizunak lantzeko materiala ere aldez aurretik prestatzen dute.

3.10. ERANSKINA: ERREFERENTZIA BIBLIOGRAFIKOAK

3.10.1 Erreferentzia bibliografikoen osaketa

Dagoeneko aztertu dugu liburutegiek nola egiten duten deskribapen bibliografikoa ISBD araua erabiliz. Ikus dezagun orain nola egin behar den edozein ikerketa-lanetan erabilitako dokumentuen erreferentzia. Hori egiteko, Hegoaldean Espainiako araua dugu, UNE 50-104-94, nazioarteko ISO 690:1987 arauan oinarritua. Arau horiek erreferentzia bibliografikoetan agertu behar duten elementuak zehazten dituzte, honako dokumentu hauentzat: monografiak, aldizkako argitalpenak, monografiaren atalak eta ekarpenak, aldizkako argitalpenetako artikulak eta patenteak. Horretarako, arauan nahitaezko elementuak eta aukerakoak daude. Lehendabizikoei oinarritzko erreferentzia osatuko dute; bigarrenak, berriz, zehaztasun handiagoa nahi denean erabiliko dira.

Erreferentzia bibliografikoa osatzeko, dokumentua bera izango da iturri nagusia. Datuak dokumentuan agertzen diren moduan jarriko dira, estiloari dagozkion xehetasunak izan ezik (letra larria, puntuazioa...), eta elementu bakoitzak ondo bereizita agertu beharko du, baina arauak ez du agintzen puntuazioa eta xehetasun tipografikoak nola jarri.

<u>Monografiak</u>		
erantzukizun nagusia		Garate, Gotzon.
izenburua		<i>Izurri berria.</i>
mendeko erantzukizuna	<i>auk.</i>	
argitaraldia		4.
argitalpena	<i>auk.</i>	Donostia: Elkar,
(argitaralekua: argitaletxea)		
argitalpen-data		1988.
deskribapen fisikoa	<i>auk.</i>	107 or.
saila	<i>auk.</i>	(Euskal literatura beltza; 21)
oharrak	<i>auk.</i>	
zenbaki normalizatua		ISBN 84-7529-224-0.

Hona hemen oinarritzko erreferentzia baten eta erreferentzia zehatz baten adibideak:

Garate, G. *Izurri berria*. 4. argit. Donostia: Elkar, 1988. ISBN 84-7529-224-0.

Garate, Gotzon. *Izurri berria*. 4. argit. Donostia: Elkar, 1988. 107 or. (Euskal literatura beltza; 21). ISBN 84-7529-224-0.

Erantzukizun nagusia. Arduradun nagusiaren abizenak izenaren aurretik jartzen dira, erreferentzia bibliografikoak zerrenda batean alfabetikoki ordenatze aldera; beste kasuetan lehenengo izena eta gero abizenak jar daitezke. Sarritan, abizenak letra larriz ipintzen dira, erreferentzien hurrenkera garbiago ikus dadin. Izenaren inisiala bakarrik ere jar daiteke.

Erantzule nagusiak bi edo hiru direnean, dokumentuan gailentzen dena jarriko da lehendabizi. Inor ez bada nabarmentzen, agertzen diren ordenan ezarriko dira. Hiru izen baino gehiago direnean, lehenengoa jarriko da eta besteak ezaba daitezke, «et al.» (*et alii*) laburdura edota horren baliokidea («eta beste batzuk») jarrita.

Dokumentuak zenbait egileren lanak biltzen dituenean, edizioaren apailatzailerak (editore literarioa edota zientifikoa) har dezakegu erantzule nagusitzat bere izena nabarmentzen denean dokumentuan. Halakoetan, parentesi artean, «ed. apail.» laburdura jarriko da izenaren atzean. Dokumentu baten erantzule nagusitzat erakunde bat har dezakegu, dokumentuak erakundeari buruzko informazioa eskaintzen duenean.

Ardura nagusia norena den ez dakigunean, arlo hori hutsik geratuko da, eta erreferentziako lehendabiziko elementua titulua izango da. Kongresu, erakusketa, jardunaldi eta horrelakoetan, ekitaldiaren izenaren atzean zenbatgarrena izan den, urtea eta non egin den jarriko da, parentesi artean eta erreferentziatzailearen hizkuntzan. Adib.:

Nafarroako Kondairen Biltzarra (3. 1994. Iruñea)

Dokumentuaren **izenburua** hizkuntza batean baino gehiagotan agertzen bada, gailentzen dena jarriko da; horietako bat ere ez bada nabarmentzen, lehena ezarriko da, edota dauden guztiak “=” ikurraz banatuta. Azpi-izenburua ere jar daiteke, horren aurrean bi puntuak ezarrita. Titulua luzeegia bada, amaierako elementuak ezaba daitezke eten-puntuak jarrita. Erreferentzia modu argiagoan irakurri ahal izateko, dokumentuaren izenburua italikoz edo, eskuz edota idazteko makinaz idazten badugu, azpimarratuta jartzea komeni da.

Mendeko erantzukizuna (aukeran): itzultzaile (itz.), egokitzaile (egok.) eta abarren izenei egin duten lana gehituko zaie, iturrian datorren moduan edo laburtuta. Adib.:

Xabier Olarra-k ingelesezetik itzulia.

Argitalpena: Joaquín González; sarrera eta oharra: Clara Sánchez.

Dokumentuaren lehen **argitaraldia** bada, ez da aipatzen, baldin eta ez bada ezer berezirik egin, hau da, egokitu, zuzendu, handitu... Ondorengo argitaraldiak

iturrian agertzen diren moduan jarriko dira, zenbaki arabiarrek erabiliz. Gainontzeko ohar guztiak labur daitezke. Adib.:

- 1. argit. egokitua.
- 4. argit.
- 3^a ed.
- 4ème ed.
- 2nd ed., ed. by R.W. Davies

Argitaralekua (aukeran) dokumentuan agertzen den moduan ezarriko da, eta ezezaguna bada, estatua, probintzia eta abar gehitu ahal ditugu, parentesi artean eta erreferentziatzailearen hizkuntzan. Leku bat baino gehiago agertzen denean nabarmen, lehena edota guztiak jar daitezke, ordena errespetatuz eta puntu eta komarekin banaturik. Lehena bakarrik ipintzen badugu, kortxete barruan «etab.» laburdura gehituko diogu. Adib.:

Donostia [etab.]
 Barcelona (Arizona)
 Madrid; Barcelona

Gauza bera gertatzen da **argitaletxe** bat baino gehiago direnean. «Argitaletxea», «editorial», «y Cía», «S.A.», oharrak ez dira jasotzen; bai, ordea, «press». Argitaletxe bat baino gehiago aipatzea erabakitzen denean, bakoitza dagokion argitaralekuaren atzean ezarriko da. Mendeko argitaratzaileak baldin badira (adib. erakundeen kasuan), gainerako erakundeak ezabatu egingo dira identifikaziorako beharrezkoak ez direnean. Adib.:

Barcelona: Col·legi Oficial de Periodistes de Catalunya [etab.],
 Madrid: CINDOC; París: Unesco,
 Bilbo: Euskal Herriko Unibertsitatea, Kazetaritza Saila,

Argitalpen-data argitaletxearen ondoan doa, komen bidez banatuta. Dokumentuan argitalpenaren urtea agertzen ez bada, inprimaketarena, Legezko Gordailuarena (L.G.), copyright-ena edo, kortxete barruan, gutxi gorabeherako data jartzen da. Adib.:

, inpr. 1956.
 , L. G. 1987.
 , [199-].

Deskribapen fisikoak (aukeran) orrialdeak (or.), orriak (o.), zutabe-kopurua, liburuki-kopurua (libk.), aleak eta horiek zer motatakoak diren adieraz ditzake. Orrialdeak zenbatuta ez badaude, informazio hori kortxete artean eman daiteke. Adib.:

[45] or.

IX, 206 or. (zenbaki erromatar eta arabiarrek agertzen direnean)

2 libk.

2 CD-ROM.

1 kasete (VHS)

Dokumentua **sail** edo **bilduma** baten barruan argitaratzen bada (aukeran), sailaren edo bildumaren titulua eta dokumentuari dagokion zenbakia aipatzen dira. Argigarriagoa da informazio hori parentesi artean eta puntu eta komaren bidez baturik eskaintzea. Adib.:

(Instrumentos Paidós; 2).

Oharrak beste elementu batzuen informazioa osatzeko edo zehaztasunak eskaintzeko erabiltzen dira. Interesgarria den edozein informazio jaso dezakete. Adib.:

Testuak ingelesez eta frantsesez.

CD-ROM-ean eta linean ere eskuratu ahal da.

Zenbaki normalizatua. Dokumentuek horrelakorik ez dutenean (adib. soinu grabazioen kasuan), beste zenbaki argigarri bat sar daiteke.

Monografientzat ikusitako eskema dokumentuen zatiak deskribatzeko ere erabil daiteke, zati horiek unitate fisikoei dagozkienean. Adib.:

Butor, Michael. *Sobre literatura. I, Estudios y conferencias 1948-1959*. Traducción de Juan Petit. Barcelona: Seix Barral, 1967.

Reglas de catalogación. Vol. II, *Materiales especiales*. Madrid: Ministerio de Cultura, Dirección General del Libro y Bibliotecas, 1988.

Obra osoaren izenburuaz aparte, liburuki batek bere izenburu propioa duenean, deskribatzeko goraxeago ikusi dugun eskemaz gain, beste aukera bat ere badaukagu: liburukiaren erreferentzia zuzena eskaini, obra osoaren titulua bilduma izango balitz bezala jarrita. Adib.:

Martínez Cuadrado, Miguel. *La burguesía conservadora (1874-1931)*. 7ª ed. Madrid: Alianza: Alfaguara, 1981. 613 or. (Historia de España Alfaguara. Dir. por Miguel Artola; 4). (Alianza Universidad; 49). ISBN 84-206-2019-1.

Aldizkako argitalpenak

izenburua	<i>Scire: representación y organización del conocimiento</i>
erantzukizuna	
argitaraldia	
alearen identifikazioa (datak eta zenbakiak)	Vol. 1, núm. 1 (enero/junio 1995)- .
argitalpena (argitaralekua: argitaletxea)	Zaragoza: Universidad de Zaragoza
argitalpen-data	1995- .
saila	<i>auk.</i>
oharrak	<i>auk.</i> Seihilabetekaria.
zenbaki normalizatua	ISSN 1135-3716

Erreferentzia:

Scire: representación y organización del conocimiento. Vol. 1, núm. 1 (enero/junio 1995)- . Zaragoza: Universidad de Zaragoza, 1995- . Seihilabetekaria. ISSN 1135-3716.

Argitaratzailea erakunde bat denean eta argitalpenak informazio administrazioa edota arauak jasotzen dituenean, orduan, erakundea hartuko da erantzule nagusitzat, eta haren izena izenburuaren aurretik ezarriko da. Adib.:

Barcelona (Probintzia). Diputació. *DBI: butlletí intern de la Diputació de Barcelona*. 1 (març 1993)- . Barcelona: Diputació, 1993- . Bihilabetekaria. ISSN 1133-2336.

Erreferentziako lehendabiziko elementua titulua denean eta arduraduna argitaratzailea ez denean, horren izena izenburuaren atzetik jar daiteke.

Eskainitako eskemak honako dokumentu hauek deskribatzeko balio du: oraindik argitaratzen den aldizkako argitalpena (adibidekoa bezala), jadanik argitaratzen ez den aldizkako argitalpena (kasu honetan lehendabiziko eta azken zenbakien datuak azalduko dira), aldizkako publikazio baten edozein zenbaki edota jarraian plazaratu diren hainbat zenbaki. Azken kasu horretan, izenburua eta aipatzen diren zenbakiak eta hauen datak jar daitezke soilik, eta argitaralekua, argitaletxea eta aldizkakotasuna aipatzea aukerakoa da. Zenbaki berezi bat deskribatzen badugu, egokia da informazio hori oharretan jartzea. Adib.:

Butlletí de l'Associació de Bibliotecaris de Catalunya. Núm. 1 (enero/junio 1982)-núm. 9 (enero/junio 1986). Barcelona: Associació de Bibliotecaris de Catalunya, 1982-1986. Seihilabetekaria. ISSN 0212-0135.

Journal of Documentation. London: Aslib, vols. 39-40, 1983-1984.

Uztaro. Bilbo: UEU, 17. zenb. 1996.

Urtekariak edota aldizkakotasun irregularra duten argitalpenak, monografia gisa ere deskriba daitezte. Horrelakoetan, izenburuari aipatzen den zenbakiaren data edota dagokion edizioa gehituko zaizkio. Adib.:

Euskal Herriko Unibertsitatea. *Irakaskuntza gidaliburua. Gizarte eta Komunikazio-Zientzien Fakultatea*. 97-98. [Bilbo]: EHU, L.G. 1997, 463 or.

Monografiaren atalak. Hurrengo eskema, fisikoki eta bibliografikoki independentea ez den monografia baten atal bat (kapituluak, sekzioak, zatiak, etab.) bereizita deskribatzeko erabiltzen da. Atalari dagozkion xehetasunak lan osoaren datuen atzean jarriko dira.

Monografiaren atalak

erantzukizun nagusia	Yaguello, Marina.
izenburu nagusia	<i>Alice au pays du langage</i> .
argitaraldia	
atalaren zenbakia	
mendeko erantzukizuna	<i>auk.</i>
argitalpena	Paris: Seuil,
(argitaralekua: argitaletxea)	
argitalpen-data	1981
atalaren kokapena dokumentuan	“Chapitre trois, Les éléphants roses”, 41-45 orr.

Erreferentzia:

Yaguello, Marina. *Alice au pays du langage*. Paris: Seuil, 1981.
“Chapitre trois, Les éléphants roses”, 41-45 orr.

Hor, egile batek idatzitako liburu bateko kapitulu bat deskribatzen da. Hurrengo adibidean, berriz, liburuki (libk.) batek baino gehiagok osatzen dute dokumentua, eta erreferentzian 3. liburukiko 6. kapitulua (kap.) deskribatzen da:

Blanco Aguinaga, C.; Rodríguez Puértolas, J.; Zavala, I. M.
Historia social de la literatura española (en lengua castellana).
Vol. III. Coordinador: Julio Rodríguez Puértolas. Madrid:
Castalia, 1979. “[Cap.] VI: La Dictadura: del nacionalsindica-
lismo a la sociedad de consumo”, 71-254 orr.

Monografietakako ekarpenak. Hurrengo eskema monografietan agertzen diren ekarpenen erreferentziak egiteko erabiltzen da; editore literario baten zuzendaritzapean plazaratutako lanak deskribatzeko, alegia.

Monografietakako ekarpenak

– ekarpena:

erantzukizun nagusia
izenburua

Pons Serra, Amadeu.
“Fuentes de información para la actividad periodística”.

In (edo baliokidea)

– dokumentu osoa:

erantzukizun nagusia
izenburua

Fuentes i Pujol, Mª Eulalia (ed. apail.).
Manual de documentación periodística.

argitaraldia

argitalpena

Madrid: Síntesis,

(argitaralekua: argitaletxea) *auk.*

argitalpen-data

1995,

ekarpenaren kokapena dok.

53-76 orr.

Erreferentzia:

Pons Serra, Amadeu. “Fuentes de información para la actividad periodística”. In Fuentes i Pujol, Mª Eulalia (ed. apail.). *Manual de documentación periodística*. Madrid: Síntesis, 1995, 53-76 orr.

Adibide horretan egile baten ekarpena deskribatzen da, eta ekarpena hainbaten artean idatzitako liburu batean plazaratu da. Mª Eulalia Fuentes i Pujol da edizioaren apailatzailea; horregatik hartu da lan osoaren erantzule nagusitzat, eta bere izenaren atzean «ed. apail.» laburdura ezarri dugu.

Aldizkakako argitalpenetan plazaratutako artikulak

erantzukizun nagusia

Basterretxea, Jose Inazio.

izenburua

“Telebistak 25 urte Hego Euskal Herrian”.

mendeko erantzukizuna *auk.*

argitalpenaren izenburua

Jakin

argitaraldia

art. kokapena aldizkarian

urtarrila-otsaila 1997, 98. zenb., 11-20 orr.

(data, zenb., libk., or.)

Erreferentzia:

Basterretxea, Jose Inazio. “Telebistak 25 urte Hego Euskal Herrian”. *Jakin*, urtarrila-otsaila 1997, 98. zenb., 11-20 orr.

Artikulua berreskuratu ahal izateko, ahal diren datu guztiak emango dira. Askotan, aldizkako argitalpenek liburukien oharra dituzte, eta informazio hori zenbakiak azaleztatzeko erabiltzen da —gehienetan, bat egiten du argitalpenaren urteekin—. Kasu horietan, aleen eta orrialdeen zenbaketa liburuki bakoitzaren barnean izateko eginak dira. Egunkarien kasuetan argitalpen-data (urtea, hilabetea eta eguna) eta orrialdea eskaini behar dira.

3.10.1.1. Dokumentu berezien erreferentziak³⁸

Ikusitako eskema horiek dokumentu-mota desberdinekin erabil daitezke; izenburuaren atzean adieraziko da zer dokumentu-mota den³⁹, kortxete artean. Linean dauden fitxategi informatizatuen erreferentzietan, lokalizazioaz gain, kontsultaren data ere jartzea komeni da. Adib.:

- Monografiaren eskema:

Granados, Enrique. *Danzas españolas* [Soinu-grabazioa]. Alicia de Larrocha, piano. London: Decca, 1982. 1 disko konpaktu. MCPS 414 557-2.

Estivill, A.; Urbano, C. *Cómo citar recursos electrónicos* [linean]. [Barcelona: Universitat de Barcelona], 1997. <<http://www.ub.es/biblio/citae-e.htm>>. [Kontsulta: 2000/III/8].

- Aldizkako argitalpenen eskema:

Bibliografía española [Fitxategi informatikoa]: *desde 1976 en cd-rom*. Oct. 1992- . [Madrid]: Ministerio de Cultura, Biblioteca Nacional, 1992- . CD-ROM. Lauhilabetekaria.

Zer. Revista de estudios de comunicación = Komunikazio ikasketen aldizkaria [linean]. 1 zenb. (1996, abendua)- . Bilbo: Gizarte eta Komunikazio Zientzien Fakultatea, 1996- .

38. Ez datoz arauan. Gaia sakontzeko: A. Estivill; C. Urbano (1994 eta 1997). Gehigarri honetan agertzen diren hainbat adibide lan horietatik jaso ditugu.

39. Honako hauek dira izendapen erabilenak: braille, bideo-grabazioa, soinu-grabazioa, fitxategi informatikoa, material kartografikoa, material grafikoa, mikroforma, multimedia (material-mota desberdinak daudenean, batek nagusitasuna hartu gabe), musika, gauzakiak eta filma. Erreferentzien zerrenda material-mota berekoek osatzen badute, edo zerrenda material-motaren arabera sailkatuta dagoenean, informazio hori ez da ematen dokumentu bakoitzeari.

Artikuluaren taulak eta grafikoak bertsio inprimatuan soilik agertzen dira. <<http://www.ehu.es/zer/>>. [Kontsulta: 2002/I/10].

- Ekarpinak monografiatan:

Montsalvage, Xavier. “Cinco canciones negras” [Soinu-grabazioa]. Rafael Frühbeck de Burgos, konduktorea; Victoria de los Ángeles, soprano. In Victoria de los Ángeles. *On wings of song=Sur les ailes du chant*. West Germany: EMI, p1988. 8-11 pista.

Sanz de las Heras, J. <jesus.heras@rediris.es> “Nuevo IWETEL!” [linean]. In: *Iwetel*, 14 abr. 1997. Zerrenda: <iwetel@listsev.rediris.es>. Zerbitzaria: <listserv@listserv.rediris.es>. Mezuaren artxiboa: <<http://chico.rediris.es/archives/iwetel.html>>. [Kontsulta: 2001/IX/25].

- Artikuluak aldizkako argitalpenetan:

Arana, E. et al. “ETB-ispiluan: Programazioa eta edukia” [linean]. *Zer*. Bilbo: Gizarte eta Komunikazio Zientzien Fakultatea, 7. zenb. 1999ko abendua. <<http://www.ehu.es/zer/zer7/sumario7.html>>. [Kontsulta: 2002/I/10].

Euskaldunon Egunkaria Sarean. “Dekretu, agindu eta lege proiektuekin beteko du Jaurkiturak aurrekontua” [linean]. *Euskaldunon Egunkaria Sarean*, 2002ko urtarrilaren 25a. <<http://www.egunkaria.com/gaur/euskalherria/p00006003.html>>. [Kontsulta: 2002/I/25].

Monografiaren eskema **argitaratu gabeko dokumentuekin** ere erabiltzen da. Argitaratu gabeko dokumentuen izenburuak edota ahozko iturrienak (saio, iragarpen eta abarretatik grabatutakoak) koma artean jarriko dira. Dokumentuaren izenburua zehaztu ezin denean, titulu labur eta deskriptibo bat jarriko da kortxete artean, dokumentuaren hizkuntzan. Dokumentu horientzat ohar batzuk nahitaezkoak dira. Adib.:

- Dokumentu-mota zehaztuko duen oharra, beste oharretan agertzen ez denean. Adib.:

Lancaster, F.W. “Electronic publishing and the future of libraries”. Hitzaldia, 1994ko maiatzaren 18an Bartzelonako Escola Universitària Jordi Rubió i Balaguer de Biblioteconomia i Documentació-n emana.

Moscoso, Purificación; Ortiz-Repiso, Virginia. “Diplomatura de biblioteconomía y documentación de la Universidad Carlos III de Madrid”. 14 or. Espainiako profesionalen heziketari buruzko saioan aurkeztutako lana, 59th IFLA General Conference jardunaldien barruan, Bartzelonan, 1993ko abuztuaren 22tik 28ra.

- Dokumentua **tesi** bat denean, ezaugarri hori ere adierazi behar da; baita ematen duen gradua, eta non eta zein urtetan aurkeztu den ere. Zuzendariaren izena ere jar dezakegu. Adib.:

Hernández Pérez, Antonio. *Documentación audiovisual: metodología para el análisis documental de la información periodística audiovisual*. Madrilgo Universidad Complutenseko doktorego tesia, Informazio Zientzien Fakultatean aurkeztua, 1992an; Antonio García Gutiérrez-ek zuzendua.

- **Ahozko iturri**ei dagokienez, komunikazioaren ezaugarriak jartzen dira oharretan; izenbururik erregistraturik ez dagoenean, oharrak ordezkatzeko du titulua. Adib.:

Atxaga, Bernardo. Elkarriketa pertsonala. 1996ko abuztuaren 2an.

- Dokumentua **eskuizkribua** denean, ezaugarri hori ere adierazten da oharretan.
- Dokumentua argitaragabea bada eta jendaurrean aurkeztu ez bada, oharrak erabil daitezke zein liburutegi, bilduma edota artxibotan gordeta dagoen adierazteko. Dokumentuaren kokapen-kodea, erregistro-zenbakia eta beste edozein kode ere gehituko dugu. Adib.:

Crehuet, Pompeu. “[Carta a Eugeni d’Ors]”. Agosto 1916. Arxiu de la Diputació de Barcelona, legajo 3.717, exp. 3, f.18.

3.10.2. Aipuen osaketa

Hala ikuspegi etikotik nola legezkotik, egileek adierazi egin behar dituzte, sistema koherente baten bidez, lan bat egiterakoan erabili dituzten iturriak, bai dokumentuen zatiak erreproduzitzen direnean, bai ideiak parafraseatzen direnean. Aipuak, nahitaezkoak izateaz gain, interesgarriak ere badira, gure lanaren esparrua adierazten dutelako.

Beste dokumentu batetik hartutako zati baten erreprodukzioari *aipu literala* deitzen zaio. Zatia motza denean (bizpahiru lerrokoa), testuaren barruan jartzen da normalean, kakotxen artean. Zatia luzeagoa denean, berriz, testutik atera eta paragrafo bereizi batean eskaintzea komeni da, ezaugarri tipografiko desberdinekin (ezkerreko tabulazioa handiagoa, lerro arteko tartea txikiagoa...).

Aipuek hainbat gauzatarako balio dute, hala nola esaldiak, gaiak, ideiak eta abarrak zein argitalpenetatik atera diren azaltzeko, eta iturrian horiek duten koka-pen zehatza adierazteko. UNE 50-104-94 arauak aipuak osatzeko hiru proposamen egiten ditu: erreferentzia zenbakidunen metodoa, ohar sekuentzialena eta lehenengo elementua eta datarena.

3.10.2.1. Erreferentzia zenbakidunen metodoa

Testuan ezartzen dira zenbakiak (gehienetan parentesi artean), beren ordena naturalean, eta bakoitzari erreferentzia bibliografiko bat dagokio. Lanaren amaieran, erreferentziak ordenatuko dira zenbakiaren arabera. Dokumentu bera berriro aipatzeko, lehendik emandako zenbakia erabiliko da. Dokumentu baten zati zehatzak adierazteko zenbakiari orrialdeak gehituko zaizkio. Adib.

Testua

...komunikabideak ez dira soilik errealitate sozialaren ispilu fidel, baizik eta era sotilean eta zeharka hura osatzen ere laguntzen dute (1). Gay Tuchman-ek (2, 46. or.) aipatzen zuenez, «notizia prozesu instituzionalen barruan eta praktika instituzionalekin elkar hartuta aritzen diren informatzaileen ekoizpena da». Mauro Wolf-ek ere (3) azpimarratu zuen profesionaltasuna ez zela erabiltzen enpresaren aurka, baizik eta bere barruan. Dudarik gabe, Verón-en lana (1) aitzindari izan zen...

Bibliografia

1. VERÓN, Eliseo. *Construir el acontecimiento*. Buenos Aires: Gedisa, 1983.
2. TUCHMAN, Gaye. *La producción de la noticia*. Barcelona: Gili, 1983.
3. WOLF, Mauro. "La ricerca mediologica italiana e la professionalità giornalistica". *Problemi dell'informazione*, 1985, vol. X, núm. 3, 137-161 orr.

Metodo hau ez da asko erabiltzen, beharbada aldaketak zailagoak direlako.

3.10.2.2. Ohar sekuentzialak

Oharrak jarraian eta dokumentuan agertzen diren ordenan adierazten dira, zenbakien bidez. Oharrek aipu bat edo gehiago edota beste mota bateko informazioa eskain ditzakete. Oharrak orri-oinean, kapituluaren bukaeran edo testu osoaren amaieran jartzen dira.

Testua

...komunikabideak ez dira soilik errealitate sozialaren ispilu fidel, baizik eta era sotilean eta zeharka hura osatzen ere laguntzen

dute⁴⁰. Gay Tuchman-ek aipatzen zuenez, «notizia prozesu instituzionalen barruan eta praktika instituzionalekin elkar hartuta aritzen diren informatzaileen ekoizpena da»⁴¹. Mauro Wolf-ek ere azpimarratu zuen profesionaltasuna ez zela erabiltzen enpresaren aurka, baizik eta bere barruan⁴². Dударik gabe, Verón-en lanak⁴³ aitzindari izan ziren...

Bibliografia

TUCHMAN, Gaye. *La producción de la noticia*. Barcelona: Gili, 1983.

VERÓN, Eliseo. *Construir el acontecimiento*. Buenos Aires: Gedisa, 1983.

WOLF, Mauro. "La ricerca mediologica italiana e la professionalità giornalistica". *Problemi dell'informazione*, 1985, vol. X, núm. 3, 137-161 orr.

Metodo hau erabiltzen denean dokumentu baten lehenbiziko aipuak, gutxienez, erreferentzia bibliografikoko oinarritzko elementuak jasoko ditu. Behin aipatuz gero, dokumentu baten hurrengo aipuak egiteko bi aukera ditugu: a) erreferentzia osoa edo laburtua errepikatzea (metodo argiena); eta b) lehenbiziko erreferentziaren zenbakia ematea. Bigarren aukera hori ez da oso komenigarria; izan ere, irakurleentzat deserosoa da, eta lana idatzi ondoren aldaketak egitea zailagoa da.

Horretaz gain, bi zeinu berezi ditugu, arauan ez datozenak baina asko erabiltzen direnak: a) *Op. cit.* jarraian dokumentu bereko beste orrialde bat aipatzeko (adib. *Op. cit.* 54 or.); eta b) *Ibidem* (*ib.* edota *ibid.*), jarraian dokumentu bereko orrialde bera izendatzeko.

Oharretako erreferentzietan egileen izen-abizenak eman daitezke berezko ordenan.

3.10.2.3. Lehenengo elementuaren eta dataren metodoa

Metodo honetan testuan bertan adierazten dira erreferentzia bibliografikoaren lehen elementua, argitalpen-data eta, batzuetan, orrialdea (idea, esaldia edo dena delakoa zehazki nondik hartu dugun adierazteko). Bi egoera gerta daitezke: a) lehenengo elementua (erantzule nagusiaren izena) kontakizunaren barruan azaltzea; kasu horretan horren ondoan argitalpen-data, edota argitalpen-data eta orrialdea jarriko dira, parentesi artean; eta b) lehenengo elementua kontakizunean ez azaltzea; orduan elementu hori besteekin batera joango da, parentesi artean.

40. Hori izan da 70eko hamarkadatik aurrera egin diren ikerketa desberdinen ondorio nagusia.

41. TUCHMAN, Gaye. *La producción de la noticia*. Barcelona: Gili, 1983, 46. or.

42. WOLF, Mauro. "La ricerca mediologica italiana e la professionalità giornalistica". *Problemi dell'informazione*, 1985. vol. X, núm. 3, 137-161 orr.

43. Batik bat *Construir el acontecimiento* liburuaren ondoren plazaratu zituenak.

Lehenbiziko elementua eta data berberak dituzten dokumentuak aipatzen badira (egile batek urte berean idatzitako lan desberdinak), lan bakoitzaren urtearen atzean letra bat jarriko da (1994a, 1994b, 1994c...), euren artean desberdintzeko. Adib.:

Testua

...komunikabideak ez dira soilik errealitate sozialaren ispilu fidel, baizik eta era sotilean eta zeharka hura osatzen ere laguntzen dute (Veron 1983). Gay Tuchman-ek (1983, 46) aipatzen zuenez, «notizia prozesu instituzionalen barruan eta praktika instituzionalekin elkar hartuta aritzen diren informatzaileen ekoizpena da». Mauro Wolf-ek ere (1985b) azpimarratu zuen...

Aipua egiteko metodo hau erabiliz gero, ezinbestekoa da lanaren amaieran erreferentzia bibliografikoen zerrenda eskaintzea, lehenbiziko elementuaren arabera alfabetikoki ordenatua. Elementu horren atzean argitalpen-urtea jarriko da, dagokion letrarekin, letrarik badagokio. Adib.:

Bibliografia

TUCHMAN, Gaye (1983). *La producción de la noticia*. Barcelona: Gili.

VERÓN, Eliseo (1983). *Construir el acontecimiento*. Buenos Aires: Gedisa.

WOLF, Mauro (1985a). *Teorie delle comunicazioni di massa*. Milano: Bompiani.

WOLF, Mauro (1985b). "La ricerca mediologica italiana e la professionalità giornalistica". *Problemi dell'informazione*, vol. X, núm. 3, 137-161 orr.

Erreferentzia bibliografikoen hurrenkera

Eskuarki, erreferentzia bibliografikoak lehenengo elementuaren arabera antolatzen dira, alfabetikoki. Zerrenda luzea baldin bada, dokumentuak gaiaren arabera ere sailka daitezke, edo dokumentu-motaren arabera, gure zerrendan dokumentu-mota desberdinak agertzen badira (adib.: erreferentziako lanak, monografiak, aldizkako argitalpenak, monografiaren atalak eta artikuluak). Kasu guztietan azpitalde bakoitzaren barruan dokumentuek hurrenkera alfabetikoa izango dute.

Ondoren agertzen diren erreferentzia batzuek lehenengo elementua bera daukatenean, bigarren eta hurrengo erreferentzietan elementu hori marratxoak ordezkatzeko. Adib.:

GALDÓN LÓPEZ, Gabriel. *El Servicio de documentación de prensa: funciones y métodos*. Barcelona: Mitre, 1986.

———, *Perfil histórico de la documentación en la prensa de información general (1845 - 1984)*. Pamplona: Eunsa, 1986.

———, *Principios operativos de la documentación periodística*. Madrid: Dossat, 1989.

Artikuluari, ikerketan edo beste edozein lanetan agertzen den erreferentzia bibliografikoen zerrendak honako betekizun hauek izan ditzake: a) testuan aipatzen diren iturri guztiak identifikatzea; b) lana osatzeko erabili diren dokumentuak adieraztea; eta c) gaiarekin zerikusia duten dokumentuen informazioa eskaintzea.

Helburua aipatu diren dokumentuak identifikatzea baldin bada, zerrenda bibliografikoa ez da nahitaezkoa izango aipua egiteko ohar sekuentzialen metodoa erabiliz gero.

BIBLIOGRAFIA OSAGARRIA

- AENOR (1994). *Documentación*. Tomo 2, *Normas fundamentales. Recopilación normas UNE*. Madrid: AENOR.
- Aitchison, J.; Gilchrist, A. (1987). *Thesaurus construction: a practical manual*. 2nd ed. London: Aslib.
- Argia (2001). "Gure liburuaren behar gordinak eta amets birtualak. Liburutegi Nazioanala". *Argia*, otsailaren 18a, 1796 zenb. 31-39 orr.
- Chaumier, J. (1986). *Análisis y lenguajes documentales*. Barcelona: Mitre.
- Codina, L. (1995). "Recuperación de información e hipertextos: sus bases lógicas y su aplicación a la documentación periodística". In Fuentes i Pujol, M.E. (ed. apail). *Manual de documentación periodística*. Madrid: Síntesis, 213-230 orr.
- Estivill, A.; Urbano, C. (1994). "Citations i referències de fonts bibliogràfiques i no bibliogràfiques". *Item*, núm. 15, 4-59 orr.
- , (1997) *Cómo citar recursos electrónicos* [lineal]. [Barcelona: Universitat de Barcelona]. <<http://www.ub.es/biblio/citae-e.htm>>. [Kontsulta: 2000/III/8].
- Euskadiko Liburu eta Liburutegi Zerbitzua* <<http://www.kulturaondarea.org>>.
- Euskadiko Liburu eta Liburutegi Zerbitzuaren web gunearen azterketa* (2001). Joana Albret Bibliotekonomia Mintegia <<http://www.eibar.org/joana-albret/Gogoetak/Txostena.htm>>.
- Fuentes i Pujol, M.E. (1995). "Características generales de la documentación periodística y características específicas de los medios de comunicación escritos". In Fuentes i Pujol, M.E. (ed. apail). *Manual de documentación periodística*. Madrid: Síntesis, 135-145 orr.
- Galdón López, G. (1989). *Principios operativos de la documentación periodística*. Madrid: Dossat.
- García Gutiérrez, A. (1984). *Linguística documental: aplicación en la comunicación social*. Barcelona: Mitre.

- , (1999). “Proceso documental y discurso periodístico: modelo teórico y procedimientos generales”. In García Gutiérrez, A. (ed. apail.). *Introducción a la documentación informativa y periodística*. Alcalá de Guadaira (Sevilla): MAD, 211-222 orr.
- García Gutiérrez, A.; Lucas Fernández, R. (1987). *Documentación informatizada en los medios informativos*. Madrid: Paraninfo.
- Gil Urdiciain, B. (1996). *Manual de lenguajes documentales*. Madrid: Noesis.
- Guinchat, C.; Menou, M. (1992). *Introducción general a las ciencias y técnicas de la información y documentación*. 2ª. ed. cor. y aum. por Marie France Blanquet. Madrid: CINDOC: Unesco.
- ISO (1989-1990). “Directrices para el establecimiento y desarrollo de tesauros monolingües. Norma internacional 2788-1986” [I eta II]. *Revista española de documentación científica*, [I] 1989, vol. 12, nº 4, 463-483 orr.; [II] 1990, vol. 13, nº 1, 601-629 orr.
- , *ISO TC 46/SC 9: Standards for identification and description of information and documentation* <<http://www.nl-bcn.ca/ISO/tc465c9/>>.
- , *ISO 690: Bibliographic references - Content, form and structure* <<http://www.nl-bcn.ca/ISO/tc465c9/standard/690-1e.htm>>.
- , *ISO 690-2, Bibliographic references to electronic documents* <<http://www.nl-bcn.ca/ISO/tc465c9/standard/690-2e.htm>>.
- Izquierdo, J.M.; Moreno, L.M. (1992). “Diseño de una base de datos de prensa controlada por un lenguaje facetado de estructura combinatoria (thesaurus)”. *Revista Española de Documentación Científica*, vol. 15, n. 1, 44-63 orr.
- Jakin (2000). “Liburutegi Nazioanala”. *Jakin*, 118 zenb. maiatza-ekaina.
- Joana Albret *Bibliotekonomia Mintegia* <<http://www.eibar.org/joana-albret>>.
- Katalogatzeko oinarrizko terminologia* (2001). Joana Albret *Bibliotekonomia Mintegia*. Oñati: Herri Ardulararitza Euskal Erakundea.
- Lista de encabezamientos de materia para las bibliotecas públicas* (1987). 2º ed. revisada. Madrid: Ministerio de Cultura, Dirección General del Libro y Bibliotecas. (Lan honen bi itzulpen daude: *Liburutegi publikoetako gaien izenburuen zerrenda* (1993). Itz. UZEI. [Bilbo]: Bizkaiko Foru Aldundia, Kultura Saila. Eta *Biblioteketarako gaiburuen zerrenda*. Labayru Ikastegiak itzultakoa baina argitaratu gabea).
- Llobet, M.; Pañella, I. (1988). “Un thesaurus aplicat a un mitjà de comunicació audiovisual. Experiència a TV3”. *Revista de Biblioteconomia i Documentació ITEM*, num. 2-3 (Gener-Desembre), 51-60 orr.
- López Yepes, J. (koord.) (1996). *Manual de información y documentación*. Madrid: Pirámide.
- Perpinyà i Morera, R. (1995). “Los lenguajes documentales”. In Fuentes i Pujol, M.E. (ed. apail.). *Manual de documentación periodística*. Madrid: Síntesis, 113-132 orr.
- Pinto Molina, M. (ed. apail.) (1994). *La catalogación de documentos: teoría y práctica*. Madrid: Síntesis.

- Reglas de Catalogación* (1995). Ed. refundida y revisada. Madrid: Dirección General del Libro, Archivos y Bibliotecas.
- Rodríguez Vela, C. (1992). "Los lenguajes documentales en las bases de información política y de actualidad". *Revista Española de Documentación Científica*, vol. 15, n. 1, 13-23 orr.
- Slype, G. van (1991). *Los lenguajes de indización: concepción, construcción y utilización en los sistemas documentales*. Madrid: Fundación Germán Sánchez Ruipérez.
- Whatmore, G. (1970). *La documentación de la noticia*. Pamplona: Eunsa.

GEHIGARRIAK

Elebitasunaren auzia: biblioteketako katalogoak

PRUDEN GARTZIA / GERARDO LUZURIAGA

erraza da gure arazoaren muina hitz gutxi batzuetan laburbiltzea: Euskal Herriaren zati haundi batean, gaur egun, euskara ofiziala da, eta administrazio publikoaren jarduera elebitasunaren hatsapenaren arabera antolatu behar da, baina bibliotekari batzuentzat hori ezinezkoa da, edo hain garestia ezen ez du merezi egiterik¹. Bibliotekari horiek, kasu batzuetan, ardura handiko postuetan daude eta, ondorioz, gaur egun oso zaila da euskararen arrastorik aurkitzea Euskal Herriko biblioteka-katalogoetan.

Adibide bat jarriko dugu. Jo ezazu Gipuzkoako edozein herritako Udal Liburutegira, euskaldunen portzentaia % 70etik gora dagoen horietako edozeinetara, non eta D ereduan ikasten duten haurren kopurua % 70etik gora ere egon ohi den, gainerako ia guztiak B ereduan ikasten dutelarik. Sar zaitetz bertara eta begira inguruan: munduko leku gehien-gehienetan gertatzen den bezala, *bezero* gehienak ikasleak dira, beren ikasketekin lotutako lan edo azterketaren bat prestatzera etorritakoak. Era horretako herri batean ikasle ia guztiak gutxienez *euskaldun pasiboak* dira (ondo ulertzen dute euskara, hitz egiteko zailtasunak izan arren), eta hamabi urtetik behera, asko eta asko *gaztelaniadun pasiboak* dira (termino hobeagorik ez zaigu bu-

¹ Pruden Gartzia eta Gerardo Luzuriaga bibliotekariak eta Joana Albret Bibliotekonomia Mintegiko partaideak dira.

uraturan). Bibliotekaria, kasu gehienetan, ondo moldatzen da euskaraz zein gaztelaniaz, eta ingurunean euskararen presentzia nabarmena izaten da (afixak, letreroak, formatu elebiduneko eskaera- edo informazio-orriak, etab.). Orduan gogoratzen duzu ezen, eskolatik bertatik hasita, arakusten zaigula oso garrantzitsua dela norberaren intereseko informazioa norik bere kabuz bilatzen jakitea. Katalogora, beraz. Hor hasiko da zure... ezustekoa? Ezen bai, jakina, zer espero zenuen bada? Gaztelania hutsaz dago.

Hori da euskararen egoera Euskal Herriko biblioteketan, kasurik onenetan hartuta, gehienetan askoz ere okerragoa baita². Horren oinarrian arazoak bat baino gehiago dago. Erantzukizun handiena, dudarik gabe, administrazioarena da: udalak, aldundiak, gobernua, unibertsitateak... zein bere esparruan berea. Baina ez da gure asmoa horretaz jardutea. Artikulu honetan, batez ere beste gai bati helduko diogu, alegia, zein den esparru horretako profesionalak, bibliotekariak, arazoak duten iritzia eta jarrera.

Zer da biblioteka-katalogo bat?

Irakurle ez-aditua aspertzeko arriskua badago ere, ezinbestekoa da biblioteka-katalogoen ezaugarri teknikoak buruz apur bat hitz egitea. Katalogoa biblioteka baten lan-tresnarik garrantzitsuenak da, berak ematen baitu zerbitzu guztietara iristeko giltza. Beraren bidez aurkitzen dugu nahi dugun informazioa, berak adierazten digu gure intereseko gai edo egile jakin horretaz zer dagoen eta non. Erraza da konturatzera biblioteka baten kalitatea neurri handi batean bere katalogoan datzala, hori gabe ez baita posible jakitea ez zer dagoen, ez non, ez nola. Era berean, nabarmena da katalogoa egitea eta dokumentuak katalogatzea (bi gauza desberdin dira) gure lanbidearen operazio sofistikatuena direla, ezagutza tekniko berezianak eskatzen dituztenak, ulergaitzenak erabiltzaile aruntentzat. Azken baliezapen horrek beste azalpen bat behar du.

Biblioteka-katalogo bat, gehien-gehienetan, unibertaltasun-hatsapenaren arabera dago antolatua, hots, guk Euskal Herriko txoririk ezkutuenean egiten dugun dokumentu aruntaren katalogapenik xumeenak ere unibertala izan behar du. Beste hitz batzuekin esanda, ballagarria izan behar du hemen, Zaragozan, Tantzianian eta Kallifornian. Horrek, funtsean, arau unibertsal guztiz zehatz batzuen premia dakar, hots, Zaragoza, Kalifornia, Tanzania eta Euskal Herriko bibliotekariak funtsean berdin-berdin katalogatu behar dute, dokumentua espainieraz, ingelesez, swahiliz edo euskaraz egon arren.

Ez da hain gauza arraroa. Adibidez, ibilgailuen zirkulazio-arauak (automobil edo hegazkinenak, kasu), salbuespenak salbuespen, berdin-berdinak dira mundu osoan, bestela ez bailegoke zirkulatzerik. Bibliotekomariaren kasuan arazoa berbera da: informazioak zirkulatu ahal izateko modu estandar batean antolatu behar da. Horretarako liburuak buruzko informazioa katalogotzen antolatzen da, gaur egun ia beti formatu informatikoan. Hurrengo pausoa katalogo horiek nazioarteko sare informatikoetan integratzea da, edo modu erraz batean esanda, *interneten ipintzea*. Sakoneko helburua honako hauxe baino ez da: munduko edozein erabiltzailek biblioteka-katalogo bat kontsultatzen duenean, haren funtzionamendua modu erraz batean uler dezan, hala nola edozeinek dakien semaforo edo zebrabide bat interpretatzen, munduko edozein lekutan.

Helburu hori betetzea ez da ahuntzaren gaurdiko ezula. Hasteke, era askotako dokumentuak daude: liburak, liburuxkak, aldizkariak, soinuak, dokumentuak, mikroformak... kategoria bakoitzaren barruan mota asko eta askotako azpitxak aurki ditzakegularik. Bestalde, dokumentu horiek hizkuntza askotan daude eginak eta, besteak beste, hainbat alfabeto desberdin erabiltzen dute (latinoa, hirilikoa, arabiarra, txinatarra, etab.). Gainera, katalogatzaileek hizkuntza desberdin asko erabiltzen dute eta, bukarzeko, hizkuntza berekoak izan arren kontu ahalena katalogazio-agentzia desberdin dago munduan. Nola bateratu anabasa hori?

Katalogoak egiteko arauak zer diren

Gaur egun bateratze-lanaren partetik handiena egina dago. Ez dugu azalpena datuetan ito nahi, baina batzuk azpaztea ezinbestekoa da. Bibliotekei dagokienez, munduko erakunde gorenak IFLA delakoa da (*International Federation of Library Associations and Institutions*, 1927'an sortua), zeinak oso harreman estua duen UNESCOrekin⁴. ISOrekin⁵ edo FIDEkin⁶. Orain axola digun gairako, IFLAren emaitzarik garrantzitsuenak ISBD (*International Standard Bibliographic Description*) izeneko araua da⁶. Irakurle arruntaren argitasunerako adibide gisa esan dezagun, gaur egun liburu guzti-guztietan agertzen den ISBN izeneko zenbakia⁷ antzeko arau baten emaitza dela.

Gaitra itzuliz, arau horretan azaltzen da zehatz-mehatz nola deskribatu behar den munduan argitaratu daitekeen edozein dokumentu, alegia, fitxa katalogafiko estandar bat eta haren eremuak ezartzen dira: zeintzuk diren, zer jari behar den bakoitzean eta nola. Eremuak eta azpieremuak bereizteko erabiltzen diren zeinu diakritikoak ere (parentesia, puntua, marra, etab.) zehatz-mehatz azaltzen dira⁸.

Beraz, ISBDren bitartez posible da munduan argitaratutako edozein dokumentu deskribatzea baina, jakina, hori katalogogintzaren lehen pausoa baino ez da. Dokumentu deskribatze bezain garrantzitsua edo gehiago, dokumentu horretara iristeko bideak deskribatzea da (katalogoaren sarbideak, hots, egilea, izenburua, argitaldaria, etab.). Honetan jada ez dago arau umibertsalik, baina mundu mailako adostasuna oso handia da. Horrela, ISBDtik abiatuta hainbat agentzia katalogafiko nazionalak katalogoaren arau propioa sortu du, garrantzitsuenak, duda barik, *Anglo American Cataloguing Rules* (AACR) delarik (Katalogo Eregela Angloamerikarra)⁹. Mundu honetako gauza gehienak bezala, aldaketa asko noiztu du bere ibilbidean: lehenengo argitaraldian (1967) nabarmena izan zen Estatu Batuen pisua (batez ere *Library of Congress*-ena), baina bigarren argitaraldian (1978) adostasuna lortu zen Erresuma Batuko *British Library*-rekin eta Kanadako *Natio-*

nial Library-rekin, era berean aurreko urtean argitaratutako ISBD(G) araua ontzat ematen zelarik. Hortik aurrera arau angloamerikarrak katalogogintzaren munduko erreferentzia nagusia bihurtu ziren besteak beste arabierara, txinerara, daniarara, suomierara, frantsesera, italiarara, norvegiarara, suedierara, japonierara, espainierara, turkierara, urdura eta portugiesera itzuli zirelarik. Bigarren argitalpenak bi berrikuspen izan ditu (1988an eta 1998an), horietarako sortutako batzorde iraunkor batek gidaturik¹¹. Une honetan batzorde horrek sei partaide korporatibo ditu, bi Estatu Batuetakoak, bi Erresuma Batukoak, bat Kanadako eta beste bat Australiakoa, esan daitekeelarik mundu anglofonoaren biblioteka-sare guztien piramidearen gailurra dela (katalogazio-arazoetarako): aldez edo moldez, milaka eta milaka biblioteka daude bere lanetan inplikatuak¹².

Ez dira katalogazio-erregela bakarrik¹³. Eta puntu honetanxe bete-betean sartzen gara gure gaian. Esan beharrik ere ez legoke, arau angloamerikarrak ingelesez funtzionatzaren duten bibliotekentzako eginak dira. Hori faktu hutsa da: herri anglofonoetako katalogoak ingelesez egiten dira hango biblioteketako erabiltzaile naturalak ingelesdu-nak direlako. Arrazoi berberagatik ezin dira Frantzia, Espainia, Italia eta abarretan besterik gabe ezarri, herrialde horietako erabiltzaileak beste hizkuntza batzuetan mintzo direnez gero, katalogoa ere zein bere hizkuntzan egin beharko baita. Beraz, itzulpena baino egokitzapena behar-lizateke, ala beste arau osorik desberdinak sortzea. Praktikan aukera biak ez dira hain desberdinak, katalogo-erregelen oinarria ISBD dela onartuz gero bederen.

Alde horretatik ikusita, Espainiako kasua tipikoa da. Arau angloamerikarren gaztelaniako itzulpenak egin baziren ere¹⁴, aplikatzen dena arau espainiarra da, *Kultura Ministerioak* argitaratutako *Reglas de Catalogación* (1995)¹⁵, alegia. Horiek ere, besteak bezala, ez dira betikoak: 1985ean argitaratu ziren lehenengo aldiz, bibliotekari espainiarrak urte luzeak zeramatzatenean erabat zaharkituta zeuden *Instrucciones para la redacción de los catálogos en las bibliotecas públicas del Estado* erregelak errotik aldatzea eskatzen¹⁶. Zer

dira funtsean erregela berriak, angloamerikarren itzulpen-egokitzapen bat ala ISBDtik abiatuz zuzenean sortutako arauak? Zaila da erantzutea, baina edonola ere arau bien arteko desberdintasunak nahiko txikiak dira.

Ordea, guztiz garrantzitsua da azpimarratzea administrazio publikoaren itzala prozesuan: Kultura Ministerioa izan zen erregela berriak egiteko batzorde bat izendatu zuena eta, era berean, haiek argitaratu eta erabiltzea inposatu zuena bere menpeko biblioteka guztietan. Bibliotekari espainiarrek urte luze-luzeak pasatu zituzten aldaketa bat eskatzen, 60etako bukaeratik garbi ikusten baituzuten ez zegoela erregela zaharrekin segitzirik, baina arazoaren ezbazpena Ministerioaren eskuetan egon da beti. Gaur egun, bertiz, egoera paradoxiko batera iritsi gara: bibliotekari askorentzat hamabost urte eskas baino ez duten erregela espainiar horiek erabat sakratuak bihurtu dira, *betikoa*k, ukitezinak. Baina arazo horretaz beherago muntzatuko gara.

Frantziako katalogazio-erregelaz dugun ezagutza, oro har, apalagoa da. AFNOR izeneko erakundea¹⁷ arduratzen da arauak egin eta argitaratzeaz. Herrialde anglofonoetan edo Espainian ez bezala, alpatu arauok ez dira testu bakar batean bildu eta kodifikatu, eta zein bere aldetik apatzen dira¹⁸. Edonola ere, garbi dago estatua dela arauak egiten dituen, horretarako duen agentzia ofizial baten bidez eta nazioarteko testuinguru baten baitan.

Azken urratsa baino ez da falta, hots, ordenagailua. Izan ere, informatikak berebiziko garrantzia du araututza horretan. Arlo honetan ere Estatu Batuetako Kongresuko Biblioteka izan da, eta da, lider ukaezina. Horrela, 1966an aurkeztu zuen lehenengo aldiriz katalogo informatikoak egiteko formatu estandar bat, MARC izeneko (Machine Readable Catalogue), hain juxtu ere AACRren lehen bertsioa argitaratu baino urtebete lehenago. Helburua, funtsean, katalogazio-erregelen euskarri informatikoaren ezaugarriak zehaztea zen.

Erregelekin gertatzen den bezala (areago), ezaugarri informatikoak ez dira unibertsalak, bertsio desberdinak daudelarik. Herrialde anglofonoetan bertan hortxe ditugu,

adibidez, Estatu Batuetan erabiltzen dena (USMARC), Erresuma Batukoa (UKMARC) edo Kanadakoa (CAN/MARC). Berrietatik sortu dira gure inguru hurbilean erabiltzen direnak, adibidez, Espainian erabiltzen den IBERMARC (USMARCen oinarritua) edo Katalunian erabiltzen den CATMARC (UKMARCen oinarritua). Frantzia, bertiz, INTERMARC. Funtsean denak oso antzekoak badira ere¹⁹, beraien artean konbertsio-programak erabiltzea ezinbestekoa da. Baina egoera azkar aldatzen ari da: aurrean bertan lortu da Estatu Batuetako eta Kanadako biblioteken arteko adostasuna beraien bi formatuak bakar batean urtzeko, MARC 21 izeneko²⁰.

Katalogo elebidunak

Laburbilduz, une honetan, *stricto sensu*, ez dago biblioteka-katalogoak egiteko arau unibertsalik, baina praktikan lider nabarmen bat dago (*Library of Congress*) eta, ondorioz, bateratasuna oso handia da, gero eta handiagoa. Kontuz hala ere!, bateratasun horretan estatu bakoitzak edo katalogazio-agentzia nazional bakoitzak bere arau propio eta bereziak sortu ditu, bere premia bereziak egokituz. Aldez edo moldeaz, horrela jokatu diute Erresuma Batuek, Kanadak, Frantziak, Espainiak edo Kataluniak. Lido horretatik, badirudi arauen kopiaketa hutsak ez duela balio, ez hizkuntza bereko estatuen artean, ezta ere estatu beren hizkuntza desberdinen artean. Aitzitik, ahal duen neurrian agentzia nazional bakoitzak bere arauak sortzen eta lantzen ditu, beti ere nazioarteko testuinguru baten baitan.

Kanadako kasuak berebiziko garrantzia izan dezake gure gaurok garrantzat. Izan ere, ezagutzen ditugun kasuetatik hori da katalogo elebidun bat sortzen arduratu den bakarra:

CAN/MARC was implemented in 1973 as a distinctive MARC format which would address specific Canadian requirements. The primary factor in the development of a Canadian format was the necessity to accommodate Cana-

ELIBITASUNAREN ALUZIA: BIBLIOTEKETAKO KATALOGOAK
• PRUDEN GARTZIA, GERARDO LUZURIAGA •

Biblioteka

*da's two official languages [enfasis gurea]. As the national format of a bilingual country, specific features had to be defined to facilitate the communication of data in the context of bilingual cataloguing. The exchange of bibliographic records on an international basis was also an important factor in determining the format to be used for CAN/MARC. While it was recognized that the Canadian MARC format would address specific Canadian requirements, variations from USMARC have been kept to a minimum.*²¹

Artikulu honen sinatzaileok ez dugu formatu hori ezagutzen, baina garbi dago elebiduna izateak ez duela nazioarteko arautzinta orokorreko (ISBD, AACR, MARC, etab.) inolako etenik ekarri. Alderantziz, Kanadako Biblioteka Nazionala gai izan da arau elebidun propio bat garatzeko eta, era berean, nazioarteko arautzintzan protagonismo handia izateko, besteak beste AACR2 edota MARC 21en sorreran.

Euskal Herriari dagokionez, logika hutsak bide horretatik sakontzea eskatzen digu²², alegia, Frantzia, Espainia edo lurralde anglofonoetako arauak kopiatze hutsa baino, gure arau propioak sortzea, elebitasunari (edo eleantitasunari) garrantzi berezia emanez. Zeintzuk dira oztupoak?

Jarauntsitako egoera

Garbi dago arazo honen soluzioa administrazioari dagokiola, berak baino ez baitu aski gattasun normalizazio-prozesua bideratzeko. Baina, erakundeen erantzukizunaz gain, batez ere sektore horretako profesionalen jarraz jardutea aukeratu dugu artikulu honetan. Euskal gizartearen beste edozein alorretan bezala, ez da zaila bibliotekari euskaltzaileak aurkitzea²³, baina aitor dezagun sektore gisa, oro har, orain arte ez duela jarrera euskaltzalerik izan. Salatuko gara azaltzen zergatik.

Ipar Euskal Herrian, oro har, biblioteka gutxi dago, bibliotekari gutxi ere. Hala ere badira euskararen egoerarikiko arduratuta daudenak, bereziki euskararekin lotuta-

ELIBITASUNAREN ALUZIA: BIBLIOTEKETAKO KATALOGOAK
• PRUDEN GARTZIA, GERARDO LUZURIAGA •

ko hezkuntza-sisteman²⁴, baina Errepublikaren legeek orain arte txikia uzten diete euskararen aldeko ekimenei, are txikiagoa horrelako jarduera espezializatuetan. Esan dezagun, bada, euskararen gaia bizirik dagoela Iparaldeko profesionalen artean, baina giro zehatz batean. Hortik kanpora, ezer askorik ez.

Hego Euskal Herrian egoera askoz ere korapilatsuagoa da. Euskara dakien bibliotekari asko dago, Gipuzkoan bereziki, baina euskararen gaiak ez du lortzen indarririk hartzea. Zergatik? Neurri handi batean arazo historiko bat da, bibliotekari horien formazioarekin estuki lotua. Hitz guxitan laburbil daiteke: EAEn eta Nafarroako Foru Erkidagoan ez dago biblioteka nazionalik edo antzekorik, eta bibliotekonomiako ikasketen egoera gainerako autonomi erkidegoetan baino askoz ere okerragoa da.

Espainiako Erresuman, historikoki, bi erdigune nagusi egon dira: Madril (Biblioteka Nazionalaren inguruan) eta Bartzelona (Kataluniako Bibliotekaren inguruan)²⁵. Ez da kasualitatea, beraz, gaur egun bi araudi izatea (IBERMARC eta CATMARC), eta parekorik ez egotea Galizian edo Euskal Herrian. Lehenengo bibliotekari-eskola Bartzelonan sortu bazen ere (1915ean), 1983 arte Bibliotekonomia ez da unibertsitatean sartu. Azkar asko zabaldu da, hala ere: gaur egun, bibliotekonomiako lizentzia bederatziz unibertsitate desberdinetan lor daiteke, eta diploma beste hiruzpaldutan, hots, tradizio unibertsitario oso ahula duten lekuetan ere (Extremadura, A Coruña, etab.), salbuespen aipagarri batekin: Hego Euskal Herria. Beraz, ikasketak unibertsitateko dagokienetan euskal bibliotekariak kanpoan formatu dira²⁶, eta epe laburrera ere ez dirudi datu hori aldatuko denik²⁷.

Baina esango genuke ikasketak horiek hain berriak izanik, profesional gehienak autodidaktak direla, hots, beste-lako ikasketak dituztenak²⁸ eta oposizio bidez profesionalismoa iritsi direnak. Horietako asko Espainiako hainbat erakundetan izan zuten lehenengo harremana biblioteka munduarekin (Espainiako Biblioteka Nazionalan, Hemenetika Nazionalan, nor bere unibertsitateko bibliotekan bekadun gisa, etab.) eta beraien lankideengandik ikasi zu-

ten ofizioa, eguneroko lanean. Alegia, formazio erabat praktikoa izan dute, gogoeta teorikorako tarte txikia ematen zutena.

Bestalde, arauak ezagutzea eta erabiltzea liburutegi eta dokumentazioarenean oinarria da eta, beraz, urte askotan katalogazioa izan da oposizio guztien frogarik garritatsuenen. Katalogazio-erregelak ondo ikastea lanpostu betetuen giltzaria zen: horrela, bibliotekari horiek ordu luze-luzeak dedikatu zizkieten dokumentuen katalogazioa-ko kasuistika bihurti eta zabal puntuz puntu eta komaz koma ebazten jakiteari... Espainiako erregelen arabera. Gainera, urte luzean Espainiako bibliotekarien ospe profesionala katalogazio-erregela bihurrien menperakuntza exhaustiboan zetzan, eta oposizioak axioma horren arabera antolatzen ziren. Agian apur bat exageratuz esan dezakegu funtzionariogaiak katixima baten moduan ikasten zituela eta, aldi, inork gutxi eskaintzen ziola formazio teorikorik erregela horien izateari eta jatorriari buruz. Horrela, erregelak, tresna izatetik berezko helburu izatera pasatzen dira, zentzua ematen dieten tresnatasunetik at. Emaitza, finean, espero izatekoa zen: gaztelaniako erregelen sakralizazioa.

Gogora dezagun orain, gorago esan dugunari segituz, Espainiako erregelak oso berandu egin zirela (1985ean), bibliotekari espainiarren urte luzetako presio eta ahalegiari esker. Ez da harritzekoa hainbeste neke eta ahalegiaren ondoren lortutakoa bereziki baloratzea, beste ezereen gainetik. Eta horrela zirkulua itxi egiten da: bere irakasleen mentalitatearen ondorioz, profesional bertiarren indarrak gehienak bibliotekaren katalogoa egiten gaitatuko dira, bere ofizioa eta ospea definitzen duten arau sakratu batzuen arabera. Gogoeta teorikoa, aldi, atzendua geratzen da.

Eta euskarra? Erraz uler daiteke goian marraztu dugun unibertsoan gaztelania dela erreferentzia bakarra: eguneroko praxi arruntari hain loturik egon den formazio batean ez euskara soilik, beste edozein hizkuntza ere (ingelesa, frantsesa, katalana...) bazterrean geratzen da. Azken finean, arauak eta bereziki gaztelaniako arauen sakralitza-

tea zalantzan jar ditzakeen edozein gauzak beldurra eragiten du, norberaren ospe profesionalaren aurkako eraso gisa interpretatzen baita. Berriz ere euskarazko araurik ez izateak eta gogoeta teorikoaren gabeziak ondorio latzak dakartzu.

Zer egin?

Behin eta berrito errepikatu dugunez, euskal bibliotekari askok katalogazio elebidunarekiko erakusten duten eszeptizismoa neurri handi batean gogoeta teoriko ezaren ondorioa da. Inoiz ez dute horrelakorik ikusi eta, ondorioz, ezinezkoa inuitzen zaie, edo oso zaila, edo oso garestia.

Ez da zaila horrela pentsatzea: egia esan, une hone tan katalogo elebidun gutxi dago munduan²⁸. Horretaz gain, kanpora irteetan hasita herrialde anglofonoen hegemonia erabatekoa da, eta Kanadako kasua salbu, ingelesaren eremuan elebakartasuna da jaun eta jabe. Faktu horren indarra batzuetan bihurti xamarra da: adibidez, katalunian bertan katalogo guztiak elebakarrak dira.

Baina gauzak oso azkar ari dira aldatzen. Interneten inpaktua erabakigarria izango da. Lehen unean, dudarik gabe, unifikazio ingelesdunaren alde jokatu du (jokatzen ari da), baina laster hasiko dira erreakzioak: orain-txe arte elebakarzte porrokatuak izan diren espainiar edo frantsesak beren iritziak birmoldatera behartuta suertatuko dira. Eta orduan bibliotekari euskaltzaileen txanda izango da. Entzuno ote digu jauritatzak?²⁹

ELEBITASUNAREN ALUZIA: BIBLIOTETAKO KATALOGOAK
• PRUDEN GARTZIA, GERARDO LUZURIAGA •

Biblioteka

1. Beste batzuek elebitasunaren aldeko jarrera garbia dute, baina erakunde publikoen eskimenaren zain daude. Artikulu honetan, neurri bateko edo besteko *espefitkoi* buruz mintzatzuko gara baretz ere.
2. Guxti izan aurren, kasu hobeak ere badira: Eusko Jaurilatzen barmuan HARE eta SHEE-IVER erakunde katalogoak alpa daitezke, edota Gipuzkoa eta Bizkaiko Foru Biblioteken eta zenbait udal liburutegien ahalaginak, edota hainbat erakunde edo elkarteetako biblioteken katalogoak (huskatzainda edo Xerpelar Dokumentazio Zentroa, adibidez). Berezki aipatzeko da Ipar Euskal Herriko bi biblioteken ahalagina lege-babes gabea gortian: Xalbador Librotearen eta IKAS erakunde dokumentazio-zentroa. Unibertsitateetan, bestalde, katalogoak gaztelania hutsez daude, baina orain dela hilaite batzuk EHUK gai horri heltzeko asmoa adierazi du (ikus *Euskararen Erabilaren Normalizaziorako II. Planingiza*, Leioa 1999, «7.3.2. Liburutegien Katalogoa» atala).
3. *United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization*, 1946an fundatua. Bereaktin elkarlanean sortu zen *International Office for Universal Bibliographic Control* delakoa (Kontrol Bibliografiko Unibertsalerako Nazioarteko Bulegoa); izenak berak beste ezek baino hobeto laburbiltzen du IFLAren lanetan erabili den filosofia.
4. *International Organization for Standardization* erakundeak, 1947an fundatua, izenak dioen bezala, terminologia eta estandarizazio arazoet dihardu arlo teknologiko eta ez-teknologikoetan, elektronikaren salbu.
5. *International Federation for Documentation*, 1895ean sortua; bere lanik sonatuen UDC (*Universal Decimal Classification*), Sailkapen Hamartar Unibertsala) izeneko da (gaztelaniaz CDU). 1991tik aurrera tresna horren eguneratzea eta argitaratzea Konsortzio berri batera igaro da. Hain zuzen ere Hego Euskal Herriko biblioteka gehienetan erabiltzen den sailkapen sistema horixe da, bere espainierazko bertsioan (AENOREK —*Asociación Española de Normalización y Certificación*— 1995ean argitaratua).
6. Ez da arau bakarra, multzo aldaerak baten izen komuna baino. Garantiziusena ISBD(G) izeneko da (*General International Standard Bibliographic Description*), 1977an argitaratua eta beste guztien oinarria: monografiarena (M), agitalpen seriatuena (S), antzinako monografiarena (A), musika inprimatuarena (PM) eta mapena (CM). Liburu aruntel buruzkoaren azken bertsioa, hots, ISBD(M), 1987an onartu zen.
7. *International Standard Book Number*.
8. Adibidez, lehenengo eremua izenburu eta erantzikizunaren alpa-menatzen da: arauan argitzen da zer den izenburua, zer erantzikizuna, eta nola eman behar den informazio hori (adibidez, bi azpitermu horien artean barra etzana [/] zeinua dago).

JAKIN 88

ELEBITASUNAREN ALUZIA: BIBLIOTETAKO KATALOGOAK
• PRUDEN GARTZIA, GERARDO LUZURIAGA •

9. Irakurle ez adituak uste baino kasuistika milia aldiz zabalagoa da: go horixe: zein da liburu baten egilea? Nola eman bere izena? Nola eman izenburua? Zein gai jarri? Edozein katalogo onetan biaketa bihurri xamar bat egitera gonbidatzen zaitugu, aukeren ugartasuna frogatu aldera.
10. ISBD eta AACRen arteko harremana, sorretera prozesuan bederen, hori baino konplikatuagoa izan zen, baina bego horrela azalpe-na, gauzak larregi ez korapilatzearren.
11. *The Joint Steering Committee for Revision of AACR*.
12. Ikus *Anglo American Cataloguing Rules*, 2nd. ed., 1998 revision, berezki batzorden partaldearen organigramak eta atzinsolask.
13. Batzuk aipatzearen: Danimarkako (DK) *Katalogiseringsregler for danske biblioteker og bibliografer*, Forebrog udgave, Ballerup: Bibliotekscentralen, 1974; japoniakoak (NCR) *Nippon cataloguing rules*, Prelim. new ed., Tokio: Japan Library Association, 1977; Alemaniakoak (RAK-WB) *Regeln für die Alphabetische Katalogisierung an wissenschaftlichen Bibliotheken*, Berlin: Deutsches Bibliotheksinstitut, 1980; Suediakoak (SKR) *Svenska katalogiseringsregler*, Ny, utökad uppl., Stockholm: Kungl. biblioteket, 1980.
14. *Reglas de catalogación angloamericanas* / American Library Association, Washington: OEA, 1970. Ez da bertsio bakarra, gurtienez beste bi ere egin zitirelarik: 1978an Mexikoko Unibertsitate Autonomoak eta 1983an Costa Ricaoko Unibertsitateak.
15. *Reglas de Catalogación*, ed. refundida y revisada, Madrid: Dirección General del Libro, Archivos y Bibliotecas, 1995.
16. Hiru agitalpen desberdin izan zituen: 1902koa, 1941ekoa eta 1964koa. Baina oraingo erregela espainiaren egileek gogoratzen ditugun bezala, 1967an, angloamerikarrak lehenengo aldiz argitaratu zirenerako, erabat zaharkituta zeuden; hala eta guztiz ere 1980ra arte Kultura Ministerioak ez zuen sortu erregela berriak egiteko Batzorde bat, eta honen lehenengo emaitza 1985ean kaleratu zen, premia larrian ezzen «tanto las bibliotecas en general como los aspirantes a bibliotecarios carecían de unas reglas espaciales para desarrollar su trabajo» (*Reglas de Catalogación* (1995), op. cit., XI. or.; orobat IX-XIII. or.).
17. *Association Française de Normalisation*, Frantziako Errepublikan normalizazio-arazoetarako duen agenzia ofiziala, Espainiako AENOREn edo Estatu Batuetako ANSIren parekoa (gogora dezagun eta horietako agenzia nazionalak ISO(n) biltzen direla). Dokumentazio edo bibliotekonomiaren lortutako arazoak bere jardueraren atal txiki bat besterik ez dira, eta honako siglez lagunduta daude: NF Z (*Normes Françaises*, Z seriea).
18. Guztira hamazazpi arau desberdin eragutzen ditugu, zein bere heburu beretarik dituen. Garantiziusenak hauek dira: NF Z 44-050 (1989) *Catalogage des monographies: Rédaction de la description bibliographique*; NF Z 44-059 (1987) *Catalogage: Chix des*

JAKIN 89

ELIBTASUNAREN ALDIA: BIBLIOTETAKO KATALOGOAK
 • PRUDEN GARTZIA, GERARDO LUZURIAGA •

accès à la description bibliographique; NF Z 44-061 (1986) Catalogue: Forme et structure des vedettes, noms de personne, des vedettes titres, des rubriques de classement et des titres forgés; eta abat.

19. Itxurazko ugaritasun horrek ez du informazio-trukaketa oztopatzen, guztion arteko bateratasuna oso handia delarik, finean deneran oinarritzen baitira. Horretaz gain, *Library of Congress*-en lidegoari esker, tresna gehiago dago biblioteka-katalogo desberdinen informazio-trukaketa ziurtatzeko: adibidez, ANSI/NISO Z39.50 izeneko araua edo protokoloa (ANSI: *American National Standards Institute*), zeina aipatu bibliotekak sortu eta kudeatzen duen. Batez ere internet bidezko komunikaziotan gero eta erabiltzagoa da.

20. IFLAK martxan jarritako UNIMARC izeneko proiektuari buruz, bertiz, ez dugu berririk jaso.

21. *National Library of Canada/Bibliothèque Nationale du Canada*, in <http://www.nlc-bnc.ca/marc>

22. Katalunian, ordea, badirudi inork ez duela planteatzen katalogo ebejdunen gaia, eta aski duela katalan husezkoekin.

23. 1997an bainat bibliotekari eta dokumentalista euskaltzalek *Joana Alzola Bibliotekonomia Minera* sorzea erabaki zuten, euskalaren aldeko ekimenak bideratzeko. Artikulu honen sinatzaileok partaideak gara. Interesa duenak aldizkari honetara bertara edo Kontseldura jo dezake informazio bila. Posta-zerrenda elektronikoa ere sortu berri dugu (<http://www.groups.com/group/joana-albret>) eta laster izango dugu webgune propio bat ere.

24. Frantziako Errepublikan, legez, lizeo guztiek biblioteka eta dokumentazio-zentro bat izan behar dute, bibliotekari profesional batek kudeatua.

25. *Biblioteca de Catalunya* delakoa Kataluniako biblioteka nazionala da, bere titularrak *Generalitat*-a delarik. 1907an sortua biblioteka nazionala izateko xedez, 1932an lortu zuen estatus hori lehenengo aldiz, 1981ean berresturatu (*Llei de Biblioteques, 1981*) eta 1993an berretsiz zuela (*Llei del Sistema Bibliotecari de Catalunya, 1993*). Aspinarrak dezagun Katalunian ez duela inolako lotasunik nazionala hitza erabiltzeko, legian zein azalpenetan. Ikus *Generalitat*-en web-gunean «Noticia histórica» dokumentua, <http://www.gencat.es/bc/flhist.htm>

26. Datuak ez badugu ere, esango genuke gutxi direla Katalunian ikasi duten euskal bibliotekariak, gehiago Salamanca, Zaragoza, Madril edo Granadan.

27. Hainbat urtean EHUK master bat eskaini du (Gasteizko campusean), baina badirudi azken ikasturte honetan hori ere geldu egin dela.

28. Honetan ere ez dugu datuak, baina jakina da bibliotekari asko Historiako lizenziadunak direla.

ELIBTASUNAREN ALDIA: BIBLIOTETAKO KATALOGOAK
 • PRUDEN GARTZIA, GERARDO LUZURIAGA •

29. Kanada, Belgika edo Suitza dira salbuespenik nabarmenenak. Ikus A. Juanena, «El uskera en la catalogación de nuestro patrimonio bibliográfico», in *Aldezkaria*, 1996, 4, 16-21. Kasu horien azterketa biziki garrantzitsua bada ere, A. Juanenaren iritzia irakurri, beraien formulak ezin dira besterik gabe kopiatu. Adibidez, lege-egoera franko desberdina da: aipatu hiru estatuetan elebasiu/anlizasuna lurraldeka antolatzen da (estatua elebasiutuna da, lurraldea ez). Baita ere hizkuntzen egoera: jokoan sartzen diren hizkuntza guztiak (frantsesa, ingelesa, alemana, etab.) normalizatuta daude eta kultur-produzio indartsua dute; ez da hori euskararen kasua. Guk gure formula propioa asmatu behar dugu.

4. Teknologia berrien aplikazioa dokumentazioan

4.1. INFORMATIKA DOKUMENTALA⁴⁴

4.1.1. Komunikabideen informatizazioa

Komunikabideetako erredakzioetan eta dokumentazio-zerbitzuetan erabiltzen diren baliabide informatikoen berri jakiteko, lagungarria egingo zaigu azken hamarkadetakako teknologiaren garapenari erreparatzea. Beste sektore batzuetan gertatu den moduan, enpresa informatiboek ere azpiegitura teknologikoetan inbertitu dute, beren prozesuak hobetzearen eta errentagarritasuna handitzearen. Besteak beste, dokumentazio-zerbitzuetako prozesuetan eta kazetarien testu-idazketan eta egokitzapenetan aurrerakuntzak izan dira.

Enpresa informatiboetan informatikaren sartzea lau epetan gertatu da:

1. Aurrekariak (1954-1972). Fotokonposizioa eta inprimaketa izan ziren informatizatu ziren lehen arloak, 60ko hamarkadaren hasieran. Ordenagailuetan oinarritutako fotokonposizio-sistemek eta offset-errotatibek inbertsio ekonomiko handia eskatu zuten, baina askoz langile gutxiago behar ziren, eta horrek lantegietan greba handiak ekarri zituen⁴⁵. Erredakzioetan, ordea, ezer gutxi aldatu zen. Garai horretan dokumentazio-zerbitzu batzuetan mikrofilma erabili zen artxiboan leku gehiago izateko.

2. Bideo-terminalak eta sistema zentralizatuak (1973-1982). Prozesatzeko gaitasun gabeko terminalak sartu ziren erredakzioetan. Horien bidez, testu-prozesamendurako oinarritzko funtzioak egin eta testuak fotokonposizio-makina batean atera ahal ziren. Dokumentazio-zerbitzuen informatizazioa hasi zen, baina egunkari garrantzitsuetan bakarrik. 70eko hamarkadaren amaieran, telematika sortu zen.

3. Macintosh eta PC-ak (1982-1992). 80ko hamarkadan mikroordenagailuak sartzen hasi ziren erredakzioetan, batik bat autoedizio- eta infografia-sailetan, baina baita dokumentazio-zerbitzuetan ere, barneko datu-baseak osatzeko. Infor-

44. Ahal izan dugun neurrian, kapitulu honetan erabilitako terminologia eta definizioak UZEI (2001) lanetik hartu ditugu.

45. Martín Aguado, J.A.; Piñuela Perea, A.; González Díez, L. (1993). *Tecnologías de la información impresa, información gráfica, autoedición*. Madrid: Fragua, 44. or.

matizazioak prentsako dokumentalisten espezializazioa eta profesionalizazio-beharra ekarri zuen. Aurreko sistemekin alderatuta, mikroordenagailuek eskaintzen dituzten abantailak asko dira; besteak beste, prezio merkeagoak, aplikazio-programen garapen azkarra, mantenimendu erraza eta merkea eta telekomunikazio-arazorik ez.

4. Sareen arteko konexioak eta bezero-zerbitzari arkitektura (1992-). 90eko hamarkadan ordenagailua zeharo finkatu zen lan-tresna moduan, eta Internet sarea garrantzia hartzen hasi zen egunkarietan. Kazetaritza digitala sortu zen; horren bidez, sistema informatiko desberdinak konektatzeko eta erredakziora urrutitik testuak bidaltzeko aukera sortu zen. Dokumentazio-zerbitzuetako erreferentziak eta testu osoak zuzenean eskuratzeko aukera ere sortu zen, eta, hala, dokumentazio-zerbitzuentzat egunkarietatik kanpo merkatu berri bat zabaldu zen.

4.1.2. Oinarri informatikoak: ordenagailuak

Ordenagailua ikurra edo sinboloak erabiltzen dituen makina elektronikoa da, programa bati jarraituz informazioa prozesatzen duena. Barne-egituraketa dela eta, makina hauek erabil dezaketen informazio-mota digitala da, hots, 0 eta 1 digituen bidez kodetutik dagoena.

Informazio-unitate txikiena **bit**-a da (*binary digit*), eta 0 edo 1 balio dezake. Baina txikiegia denez, ordenagailuak unitate moduan informazioa memorizatu edo transmititzeko **byte**-a erabiltzen du. Bytea karaktere bat adierazteko behar den bit-katea da. Gehienetan zortzi bitez osatzen da eta, orduan, zortzikote deitzen zaio, baina seikote ere izan daiteke.

Kilobyte =	1.024 byte
Megabyte =	1.048.576 byte
Gigabyte =	1.073.741.842 byte

Konputagailuak hiru motatakoak dira: ordenagailuak, miniordenagailuak eta mikroordenagailuak (PC-ak); halere, mikroordenagailuak hainbeste garatu dira, non askotan ez den erraza horietako modelo batzuen eta miniordenagailuen artean dagoen aldea atzematea. Mikroordenagailuetan, bateragarriak (IBM-k sortu zuen modeloarekin) edo bateraezinak (adib. Apple) ditugu; bateraezinek osagarri eta programa bereziak behar dituzte. Ordenagailuak bilakaera izugarria izaten ari dira:

- Beren azkartasuna, ahalmena eta memoria handituz doaz.
- Gero eta erabiltzen errazagoak dira erabiltzaile-interfazei esker. Horiek gailu fisiko edo logikoak dira, bi sistemaren arteko komunikazioa errazteko —kasu honetan, erabiltzailearen eta sistema informatikoaren artekoa—, erabiltzaileak lan egin dezan, sistemaren zehaztasun fisikoekin arazorik eduki gabe (menuak, ikonoak...).

- Informazio desberdinak kudeatzeko gaitasuna dute: multimedia-sistemak.
- Sarean lan egiteko ahalmena dute; sare lokalak baliabideak konpartitzeko sortuak dira (datu-baseak, periferikoak, aplikazio-programak, informazioa, dokumentu elektronikoak), eta sareak euren artean konektatzeko aukera ere badago.

Ordenagailuek bi atal dituzte: hardwarea (edo egitura fisikoa), eta softwarea (edo atal logikoa).

4.1.2.1. Hardwarea

Hardwarea edo ordenagailuaren euskarri fisikoa konputagailu bat osatzen duten elementu fisikoen multzoa da (zirkuituak, txipak...). Hona hemen elementu horiek zehatzago azalduta:

1. Prozesatzeko unitate zentrala (PUZ): ordenagailuaren muina da, datuak prozesatzen dituena. Ondoko atal hauek ditu:

- Unitate Aritmetiko-Logikoa (UAL): eragiketa aritmetikoak, logikoak eta bestelakoak egiten ditu.
- Kontrol-unitatea: eragiketak koordinatu, lengoia kodetuan idatzitako aginduak interpretatu eta informazioa tratatu behar duten zirkuituetara behar diren seinaleak bidaltzen ditu.
- Memoria nagusia: prozesadoreari estuki lotutako memoria da. Bertatik zuzenean berreskura daitezke programa-aginduak eta datuak, eta bertan idazten da emaitzako informazioa memoria lagungarrira edo irteerako gailura bidali aurretik. Bi atal ditu: RAM, memoria bizia, irakurtzeko eta idazteko balio duena; eta ROM, memoria hila, irakurtzeko soilik balio duena, eta sistema eragilearen zenbait zati gordetzen dituena.

2. Periferikoak: unitate osagarriak dira, unitate zentraletik independenteak, baina harekin batera funtzionatzeko prestatuak, posibilitateak gehitzeko. Sarrera-irteerako gailuak eta memoria lagungarriak sartzen dira hemen:

- Memoria lagungarria: memoria zentrala ez den beste edozein memoria; informazio-kopuru handia gordetzeko ahalmena du (adib. disko gogorra).
- Sarrera-irteerako gailuak: sisteman datuak sartu edo ateratzeko erabiltzen da; adibidez, teklatura, sagua, eskanerra, lapitz optikoa, hizketa-ezagutzailerak, argazki-kamera digitala, pantaila, inprimagailua, hizketa-sintetizadorea, bihurgailu digitala edo analogikoa...

4.1.2.2. *Softwarea*

Softwarea edo sistema logikoa ordenagailu-sistema jakin batean erabil daitezkeen programak dira. Honako hauek ditugu:

1. Sistema eragilea: makinaren oinarrizko programa-multzoa da, makinak eskaintzen dituen zerbitzu guztien erabilera bideratzen duena, batez ere lanen gestioa, periferikoetako sarrera-irteerako eragiketak, prozesu desberdinei baliabideak esleitzea, fitxategi- eta programa-biblioteken atzipena eta lanen bateragarritasuna segurtatuz. Sistema eragile ezagunenak MS-DOS, Windows, Unix, Linux eta Mac OS dira.

2. Aplikazio-programak: problema espezifiko bati erantzuten dion programa edo programa-multzoa dira. Neurrira egindakoak edo estandarrek izan daitezke. Estandarren artean, besteak beste, testu-tratamendua, maketazioa, kontabilitatea eta datu-base dokumentalak ditugu aplikazio arruntenak.

4.2. **DATU-BASEEN KUDEASISTEMAK**

Gaurko dokumentazio-sistemak ordenagailuez baliatzen dira ia operazio guztietarako: dokumentuak erregistratzeko, analizatzeko eta kudeatzeko; informazioa bilatzeko; ekoizpen dokumentalak osatzeko...

Informatikak informazio-kopuru izugarria jasotzeko aukera ematen digu; horregatik, gero eta garrantzitsuagoa da informazio hori ondo aukeratzea, hau da, behar duguna besterik ez jasotzea; gainera, behar bezain pronto eta behar den momentuan jasotzea. Datu-baseen kudeasistemak dira, gaur egun, dagoen teknologia aurreratuena informazio-kopuru handia maneiatzeko. Datu-base bat datu-bilduma da, programa desberdinekin erabil daitekeena, ordenagailuan irakur daitekeen euskarri batean grabatua, eta erregistro deitzen diren unitate logikoetan artikulatua. Badira datu-baseak osatzeko eta erabiltzeko aplikazio-programak. Erregistroek eta eremuek osatzen dute datu-baseen egitura. Honako datu-base hauek ditugu:

- Datu-base erlazionalak. Erlazioaren kontzeptu matematikoan oinarritzen dira. Hauetan, datu-egiturak taulak dira, hau da, datu bakoitza ilara batean eta zutabe batean jarriko da. Honelako datu-base bati egin dakizkiokeen galderak aldeztu aurretik pentsatuta daude; taula bateko edota taula batzuetako zutabeen eta ilaren arteko konbinazio posible guztiak izango dira. Datu-base erlazionalak oso datu egituratuekin erabiltzen dira eta, sarritan, kalkuluak egin daitezke; adibidez, kontabilitaterako, biltegi bateko kudeaketarako eta horrelakoetarako erabiltzen dira.
- Datu-base dokumentalak. Hauetan datuak gutxi egituraturik daude, eremu askoren luzera eta edukia ezin da aldeztu aurretik jakin (adib. dokumentu

batzen izenburua), eta arazo linguistikoei aurre egin behar izaten diete. Datu-basearen erregistroak dokumentuak dira, eta ez taula bateko ilarak. Indizeek soilik osatuko dituzte taulak, baina informazioa dokumentuaren barruan banatuta egongo da. Honelako datu-baseetan bilaketak egiterakoan erabiltzaile batek erabil ditzakeen irizpideek ez dute mugarik. Datu-base dokumentalak, jasotzen duten informazio-motaren arabera, bi multzotan banatzen dira:

1. Erreferentzien datu-baseak: dokumentuen edo entitateen erreferentziak jasotzen dituzte.

- 1.1. **Datu-base bibliografikoak:** dokumentuen erreferentzia bibliografikoak dituzte, laburpenekin edo laburpenik gabe. Informazioa berreskuratzeko bi pauso eman behar dira sarri: lehenik datu-basea kontsultatu, behar dugun informazioa zein dokumentutan dagoen jakiteko, eta bigarrenik jatorrizko dokumentuak eskuratu eta kontsultatu.
- 1.2. **Direktorioak:** erakunde, enpresa, elkarte edo pertsona-talde baten datu garrantzitsuak biltzen dituzte, hala nola organigrama, helburuak, eginkizunak, aurrekontuak, helbideak...
- 1.3. **Objektuak** deskribatzen dituzten erreferentzien datu-baseak: monumentuen deskripzioak, museo bateko ondarearenak, eta abar.

2. Datu-base iturriak: lehen mailako informazioa jasotzen dute eta, gehiengotan, informazio horren sortzaileen eskuetan daude.

- 2.1. **Zenbakizko datu-baseak:** zenbakizko informazioa eskaintzen dute eta, horretaz gain, sarritan datuen tratamendua ahalbidetzen dute (estatistikak, inkestak, burtsako datuak...). Zenbaitetan, datu-base erlazionalak izaten dira, dokumentalak baino gehiago.
- 2.2. **Testu osoko datu-baseak** (*full text*): zuzenbidekoak (BOE, EHAA, Celex...), teletipoetakoak (Efe-Data; France Press), egunkarietakoak, eta abar, batez ere ASCII kodean⁴⁶.
- 2.3. **Irudien datu-baseak:** irudiak eta horien deskripzioak gordetzen dituzte; azken horiek erreferentzien datu-base bat osatzen dute bilaketak egiteko.
- 2.4. **Multimedia datu-baseak:** irudiak, soinuak, testuak, ikus-entzunezkoak eta abar dituzte; oro har, hipertextu-sistemen bidez egituratzen dira.

46. *American Standard Code for Information Interchange*: datuen tratamendurako sistemetan informazio alfazenbakizkoa adierazteko erabiltzen den zortzi biteko kode estandarra, zazpi informazio-bitek eta paritateko batek osatua, eta alfazenbakizko 128 karaktere ematen dituen.

7. irudia. Infolur. Euskal Herriko hirigintzari eta lurralde-antolaketari buruzko datu-baseko erregistro bat.

ERREFERENTZIA-EREDUA:

NUM. DOC: 00002915

TIPO DOC: TRABAJO CIENTIFICO SIN PUBLICAR.

AUTOR: IBARRA LOZANO V

PROMOTOR: INSTITUTO VASCO DE ADMINISTRACION PUBLICA. ESCUELA VASCA DE ESTUDIOS TERRITORIALES Y URBANOS. HERRI-ARDURALARITZAREN EUSKAL ERAKUNDEA. LURRALDE ETA HIRI -IKASKETETARAKO EUSKAL ESKOLA.

TITULO: REGULACION DEL SUELO RURAL EN EL PLANEAMIENTO CON CRITERIOS AMBIENTALES: LOS PERIMETROS DE PROTECCION DE LAS CAPTACIONES DE ABASTECIMIENTO DE AGUA (PROPUESTA PARA LAS ENCARTACIONES -BIZKAIA)

LUGAR ED: BALMASEDA

FECHA ED: 1989

PAGINAS : 102

ILUSTRAC: SI

PLANOS : SI

BIBLIOGR: SI

IDIOMA D: CASTELLANO

CLASIFIC: MEDIO AMBIENTE RECURSOS, ORDENACION

DESC GEO: ENCARTACIONES, BIZKAIA, CANTABRIA

DESC MAT: ABASTECIMIENTO DE AGUA, CAPTACION DE AGUAS, PROTECCION DEL MEDIO AMBIENTE, CALIDAD DEL AGUA, RECURSOS NATURALES; GEOLOGIA, HIDROLOGIA, AGUA

RESUMEN: EN ESTE ESTUDIO SE DELIMITAN LAS AREAS DE PROTECCION DE LOS RECURSOS HIDRICOS DE UNA COMARCA EMINENTEMENTE RURAL, LAS ENCARTACIONES, TOMADO COMO EJEMPLO DE LA IMPORTANCIA DE LOS ASPECTOS MEDIOAMBIENTALES EN LA ORDENACION DEL TERRITORIO. PRESENTA UNA SINTESIS DE LA SITUACION DE LAS REGIONES DE MONTAÑA, ASI COMO DEL PLANEAMIENTO EN SUELO RURAL. ACLARA LOS CONCEPTOS DE CALIDAD DEL AGUA Y CONTAMINACION, ASI COMO LA IMPORTANCIA DE LA PROTECCION DE LOS RECURSOS HIDRICOS MEDIANTE LOS PERIMETROS DE LAS CAPTACIONES DE ABASTECIMIENTO Y LAS BASES LEGALES Y ADMINISTRATIVAS QUE LOS SUSTENTAN, APLICANDO TODO ELLO AL CASO DE LA COMARCA DE LAS ENCARTACIONES Y EL MUNICIPIO DE TRUCIOS.

-INCLUYE: MAPA DE AREAS DE PROTECCION DE LOS RECURSOS HIDRICOS EN LAS ENCARTACIONES (BIZKAIA) A ESCALA 1:50.000, MAPA DE PERIMETROS DE PROTECCION DE LAS CAPTACIONES DE ABASTECIMIENTO DE TRUCIOS A ESCALA 1: 25.000.

LOCAL DO: INSTITUTO VASCO DE ADMINISTRACION PUBLICA. ESCUELA VASCA DE ESTUDIOS TERRITORIALES Y URBANOS. HERRI-ARDURALARITZAREN EUSKAL ERAKUNDEA. LURRALDE ETA HIRI IKASKETETARAKO EUSKAL ESKOLA. BILBAO

Aurreko banaketa datu-baseek duten informazio-motaren arabera da; hau da, ikus-entzunezko dokumentuekin osa dezakegu bai erreferentzien datu-base bat (deskripzioak), bai multimedia datu-base bat (deskripzioak eta ikus-entzunezkoak). Baina datu-baseak sailkatzeko beste irizpide batzuk ere erabil daitezke; adibidez:

- Eskuragarritasuna: datu-base publikoak (adib. *Efe-Data*) edo pribatuak (adib. *El Correo*).
- Banaketa: lokala, linean, editatua.
- Ekoizlea: instituzionalak edo komertzialak.
- Arlo tematikoa: ekonomiakoak, prentsakoak, zuzenbidekoak, psikologia-koak...

4.2.1. Datu-baseen egitura

Datu-baseen egitura erregistroek eta eremuek osatzen dute. Erregistroak oinarritzko informazio-unitateak dira, hau da, fitxategia osatzen duten osagaietako bakoitza da erregistroa. Eremuak erregistroaren zatiak dira. Erregistro bakoitzak entitate bat adierazten du, errealitatean dagoen zerbait. Adibidez, datu-base batek jaso ditzake komunikazioari buruz aldizkari zientifikoetan agertzen diren artikuluen deskribapenak; artikulua bakoitzak (entitatea) bere erregistroa edukiko du datu-basean; eta «izenburua», «egilea», «data» eta abar izango dira eremuen izenak. Eremu horiek balio desberdina jasoko dute erregistro desberdinetan. Ikus dezagun **erregistro** baten egitura:

ZENBAKIA: 067

EGILEA: abizena izena, abizena izena

IZENBURUA: (testua)

ITURRIA: (testua)

DATA: urtea/hilabetea/eguna

LABURPENA: (testua)

DESKRIPTOREAK: (1. deskrip.), (2. deskrip.), (3. deskrip.), (4. deskrip.)

SIGNATURA: 2001IPEH106

Erregistroak artikuluen datuekin betetzen ditugunean, ordenagailuak, automatikoki, informazio guztia sartu dugun ordenan fitxategi batean gordetzen du, fitxategi sekuentzialean:

/001/Titularra/Egilea/Iturria/Data/Laburpena/Deskriptoreak/Signatura/002/Titularra/Egilea/Iturria/Data/Laburpena/Deskriptoreak/Signatura/003/Titularra/Egilea/Iturria/Data/Laburpena/Deskriptoreak/Signatura/004/Titularra/Egilea/Iturria/Data/Laburpena/Deskriptoreak/Signatura/005/Titularra/Egilea

8. irudia. *Sociofile* erreferentzien datu-baseko erregistro bat.SilverPlatter 3.11sociofile 1/74-8/95

1 of 24

TI: The Effects of Television Violence on Antisocial Behavior: A Meta-Analysis

AU: Paik, -Haejung; Comstock, -George

IN: Dept Communication U Oklahoma, Norman 73019

JN: Communication-Research; 1994, 21, 4, Aug, 516-546.

CO: CRES DG

AVA: Document delivery from University Microfilms International (UMI).

DT: aja Abstract-of-Journal-Article

LA: English

CP: United-States

PY: 1994

AB: A meta-analysis of studies pertaining to the effect of TV violence on aggressive behavior finds a positive & significant correlation, albeit to varying degrees depending on the particular research question. Erotica emerges as a strong factor even when it is not accompanied by portrayal of violence. Additionally, the effect of TV violence on the antisocial behavior of boys & girls is found to be marginally equal in surveys. 5 Tables, 1 Figure, 3 Appendixes, 56 References. Adapted from the source document. (Copyright 1995, Sociological Abstracts, Inc., all rights reserved.)

DE: Violence- (D905400); Behavior-Problems (D072400); Television-Viewing (D859800)

IP: aggressive behavior; television violence; meta-analysis

SH: mass phenomena; communication (0828); studies in violence; studies in violence (2858)

CC: 0828; 0800; 2858; 2800

SN: 0093-6502

AN: 9500671

AV: UMI

Baina fitxategi horrek irakurmen sekuentziala du, hau da, bilaketa bakoitzean informazio bat aurkitzeko ordenagailuak gordeta duen informazio guztia irakurri beharko luke. Hori geldoegia denez, informazioa bilatzeko ordenagailuak automatikoki beste bi fitxategi osatzen ditu: indizeen fitxategia eta alderantzizko fitxategia.

Indizeen fitxategira eremuetan sartu dugun informazioa joango da, alfabetikoki ordenatua. Informazio bat behin bakarrik agertuko da eta, horren ondoan, kontagailu batek adieraziko du zenbat erregistrotan agertu den. Adibidez, aurreko kasuan egile baten abizen-izenak alfabetikoki ordenaturik agertuko dira behin bakarrik —idazkera bateratuaren eta normalizatuaren kontrola eramanez gero, noski—, eta ondoan zenbat erregistrotan agertu diren jarriko du. Indizeen fitxategi bat baino gehiago egon daiteke, eta bakoitzera eremu bakarreko edota eremu batzuetako informazioa joango da. Fitxategi horietara doan informazioa soilik bilatu ahal da.

Alderantzizko fitxategia indizeen fitxategiari lotuta dago, erakusle baten bidez, eta, hemen, erakusle bakoitzari dagozkion erregistro-zenbakiak agertuko dira.

Indizeen fitxategia	Alderantzizko fitxategia	Fitxategi sekuentziala
fundamentalismo islamdar	12 36	
fundazio	13 57	
funtzionario	14 121	
fusilatze	15 236	
futbol 12-7	16 467	
futbol amerikar	17 498	121.....
futbolari	18 654	
gaeliko		
minbizi		
mintegi		467.....
misil		
mitologia		
mobilizazio		
monarkia		
monasterio	95 45	
munduko txapelketa 95-4	96 121	
museo	97 467	
musika	98 566	
musikagile		

Adibidean ikusten den moduan, indizeen fitxategira hitz solteak edota hitz-multzoak joango dira; hortaz, banatzaile bakarreko eremuak zehaztuko dira datu-basea osatzerakoan. Banatzailea, oinarritzko datuak mugatzeko erabiltzen den kontrol-karaktere edo sinboloa da (testu arruntetan zuriuneak eta puntuazio-zeinuak izaten dira), eta, horien erabileraren arabera, bi eremu-mota daude:

- Banatzaile bakarrek: banatzaile-mota bakarra dute, eta bi banatzailearen artekoa indizeetara doa. Adibidez (,): *futbol, munduko txapelketa*, (deskriptoreak, egileak eta abar banatzeko erabiltzen dira).
- Banatzaile anitzekoak (, . - : ; ¡ ¸ ? / ()): indexazio automatikoari esker hitzak banan-banan doaz indizeetara. Tituluetan, laburpenetan, testu osoetan eta mota horretako eremuetan sartzen den informazioa banatzeko erabiltzen dira; hemen, bilaketa zehazteko baliabide berezi batzuk erabil daitezke: hitzak elkarren ondoan, esaldi berean edo paragrafo berean egotea, adibidez; edo bata-bestearen artean izan daitezkeen hitzen gehieneko kopurua ere zehaztu daiteke.

4.2.1.1. Indexazio automatikoa

Gaur egun, programa informatiko gehienek dute indexazio automatikorako aukera. Horretarako, baliorik gabeko hitzen zerrenda bat sartzen da ordenagailuan, hau da, esanahi lexikorik gabeko hitzak (*stopwords*): preposizioak, artikulua, adberbioak, adizlagunak...

Datu-basea osatzerakoan erabakitzen da zein eremu indexatuko diren automatikoki; batez ere izenburua, laburpena edo dokumentuaren testua izaten dira. Eremu horietako informazioa ordenagailuan sartzen denean, programak banan-banan aztertzen du sartutako hitz bakoitza, hau da, bi banatzailearen artean dagoen karaktere-kate bakoitza, ikusteko ea baliorik gabeko hitzen zerrendan dagoen. Erantzuna baiezkua izanez gero, hitza ez da indexatzen; ezezkua baldin bada, berriz, hitza indizeetara joango da.

Indexazio automatikoak dokumentuak dituen terminoak jasotzen ditu, dauden moduan. Ez dauka profesionalen kosturik. Hiztegi zehatza eta bateratua erabiltzen duten zientzietan egokia da informazioa bilatzeko. Gizarte-zientzietan, berriz, ez da horren egokia, eta are gutxiago komunikabideen ekoizpenetan; izan ere, informazioa bilatzerakoan “zarata” eta “isiltasun” handia sortzen da. Eraginkorragoa da informazioa landua bada; esaterako, laburpenekin, non hitz egokiak eta esanahi betekoak erabiltzen diren. Oso gauza zehatzak bilatzeko ere baliagarria izaten da.

Intelektualki egindako indexazioa oso bestelakoa da. Hemen, dokumentua irakurri, kontzeptu garrantzitsuenak aukeratu eta moldatu egiten dira lengoai dokumental zehatz batera. Informazioa bilatzerakoan, emaitza onena indexazio intelektuala eta indexazio automatikoa batera erabiliz lortzen da.

4.3. TELEMATIKA ETA INFORMAZIOAREN INDUSTRIA

Telekomunikazioen eta informatikaren arteko loturari esker, urruntasuna ez da inolako eragozpena informazioaren hedapenerako. Lotura horrek, halaber,

teledokumentazioaren sorrera ekarri du. Teledokumentazioak esan nahi du edozein tokitatik kontsulta daitezkeela beste edozein tokitan eskura dauden datu-baseak eta informazioa. Horretarako oinarritzko ekipoa honako hau da:

- Terminala: konputagailuarekin komunikatzeko erabiltzen den gailua da, normalean teklatu eta pantailaz osatua; aginduak sartzeko eta emaitzak ikusteko balio du. Terminala mikroordenagailu bat denean, terminal adimendun deitzen zaio, modu lokalean hainbat lan egin ditzakeelako.
- Modema: ordenagailutik irteten diren seinale digitalak modulatu eta haiek seinale analogiko bihurtzeko gailua da, telefono-linea konbentzionalak onar ditzan, eta alderantziz, telefono-lineatik sartzen diren seinale analogikoak desmodulatu eta seinale digital bihurtzen ditu, ordenagailuak onartzeko moduan. Modemaren abiadura baud-etan neurtzen da, hau da, segundoko bidaltzen den bit-kopuruan: 2.400 baud, 9.600, 33.600, 56.000...
- Telefonoa.
- Komunikazio-txartela.
- Komunikazio-sarea: komunikazioa bideratzeko telekomunikazio-sare arrunta, datu-sarea (IBERPAC), Zerbitzu Integratuetakako Sare Digitala (ISDN), sateliteak eta abar daude.
- Inprimagailua, emaitzak paperean jaso nahi baditugu.

Telematikari esker, informazioaren industriak garapen handia izan du, batez ere AEBetan, informazio-ekoizle handiek informazioa linean⁴⁷ kontsultatzeko moduan jarri dutelako; adibidez, *National Library of Medicine*-k *Index Medicus* aldizkari ospetsuaren informazioa *Medline* datu-basean sartu eta komertzializatzen hasi ziren, nahi zuenak sarean kontsulta zezan. Halere, gehienetan, handizkari handiek eskuratu dute datu-baseen ustiapena; horretarako, informazioa ekoizleen-gandik jaso, beren ordenagailuetan egituratu, datu-baseak sortu eta horren komertzializazioaz arduratzen dira. Bezeroengandik jasotzen duten ordainaren zati bat informazioaren ekoizleengana doa. Enpresa horiei ostalari (*host*) deitzen zaie. Munduko garrantzitsuena AEBetako *Dialog* dugu, zeinek 500 datu-base baino gehiago eskaintzen dituen. Prentsa-arloan ere baditugu banatzaile garrantzitsu batzuk: *Nexis*, *Vu/Text*, *Datetimes*...

Europar enpresa horiek ez dute AEBetan duten besteko garrantzia. Besteak beste, honako hauek daude: *Telesystems/Questel*, Frantzia; *ESA/IRS* Europako Espazio Agentziarena, Italia; eta *INKA/DIMDI*, Alemanian. Espainiako Estatuan,

47. Linean (*on-line*): sistema informatikoaren parte bat linean dagoela esaten da unitate zentralarekin konektatuta dagoenean, eta makinaren eta unitatearen artean zuzeneko transmisioa egin daitekeenean. Hala ez bada, lineaz kanpo (*off-line*) dagoela esan ohi da.

sarean dauden datu-baseak gutxi dira; oro har, txikiak dira, informazio lokala dute eta informazio-ekoizleek ustiatzen dituzte zuzenean (Abadal 2001).

Internet sareak azken urte hauetan hartu duen garrantziak ate gehiago zabaldu dizkie datu-baseei.

4.4. INTERNET

Internet 60ko hamarkadan hasi zen, eta 90eko hamarkadan hedatu zen erabat. Espainian, IRIS programak unibertsitateetako eta ikerketa-zentroetako ekipamendu informatikoak elkarren artean lotu zituen 1990ean. Bi urte geroago, Interneteko lehenengo zerbitzu-hornitzailea sortu zen, eta 1995ean, lehenengo egunkari elektronikoak agertu ziren sarean.

Internet mundu guztiko sare informatikoa da, sareen sarea; TCP/IP komunikazio-protokoloaren bidez, milioika ordenagailu lotzen ditu elkarren artean⁴⁸. Erakundeek edozein ordenagailu, sistema eragile edota programa erabil dezakete; baldintza bakarra makinak aipatutako protokolo horrekin lan egin ahal izatea da, eta hori erraz lortzen ari dira, ez dagoelako marka komertzial baten mende.

Ordenagailu-sare bat komunikazio-sare baten bidez elkarri lotutako ordenagailu-multzoa da, elkarren artean informazioa (programak, datuak...) trukatu eta erabili ahal izateko prestatua. Sareek ondorengo elementu hauek behar dituzte: a) komunikazio-kanalak, datuak bidali eta jaso ahal izateko (kobrezko kablea, kable koaxiala, zuntz optikoa, uhin irrati-elektrokoak, komunikazio mugikorak, sateliteak); b) ekipo laguntzaileak, komunikazio-kanalak konektatzeko; eta c) protokoloak (FDDI, X.25, ISDN Zerbitzu Integratuetako Sare Digitala, ATM...).

Interneten, sare-mota desberdinak erabiliz, elkarren artean konektatutako ordenagailuak daude. Sare fisikoan hainbat sare estandarrek funtzionatzen dute (ATM, ISDN...), eta horien gainean maila baxuko protokolo bat erabiltzen da (TCP/IP protokoloa), maila altuagoa duten protokoloekin lan egin ahal izateko (http, telnet, ftp...). Maila altuko protokoloek hainbat zerbitzutarako sarbidea ematen dute (posta elektronikoa, datu-baseak...). Interneten barruan gehien erabiltzen diren zerbitzuak honako hauek dira: web-zerbitzarietarako konexioak, posta elektronikoa (gizabanakoen arteko komunikazioa, posta-zerrendak eta eztabaida-taldeak ahalbidetzen ditu), fitxategien transferentziak eta konexioak (beste ordenagailuetan dauden programak eta fitxategiak erabiltzeko).

⁴⁸ Protokoloa, datuek sarean zehar behar bezala zirkula dezaten balio duten arauen eta prozeduren multzoa da. TCP (datuak paketetan jarri eta helmugan jatorrizko formara itzultzeko protokoloa) eta IP (datuen ibilbidea kudeatzeko protokoloa) dira nagusiak.

Web-a (*World Wide Web*, *WWW*, edo amarauna) hipertestuan oinarritutako sistema bat da, Interneten informazioa bilatu, eskuratu eta ikusteko aukera ematen duena. Hemen gehien erabiltzen den lengoaia HTML da (*HyperText Markup Language*, hipertestua markatzeko lengoaia), eta testu-markak edo etiketak ezartzean oinarritzen da⁴⁹.

Hipertestua, dokumentuan ezarritako esteka aktibagarriei esker, irakurketa ez-lineala egiteko aukera ematen duen informazio-aurrezpena da, hau da, dokumentuko leku batetik bestera edo beste dokumentu batera zuzenean igarotzeko aukera ematen du.

Hipertestuak informazio heterogeneoa erabiltzeko bidea ematen du, eta dokumentu bakarrez edo bat baino gehiagoz osatua egon daiteke. Dokumentuan bertan agertzen dira estekak (nabarmendutako hitz edo irudiak izaten dira), eta badugu hitz, irudi edo informazio-gai batetik bestera joatea, nahi izanez gero. Estekan sakatuta beste fitxategi batera igaroko gara. Esteken bidez dokumentu batetik bestera igarotzeari nabigatzea deitzen zaio.

Hipertestuak egitura desberdinak izan ditzake: hierarkikoa, sekuentziala, ezaguerakoa edota aurrekoen konbinazioa. Egituraketa oso sinplea edo oso konplexua izan daiteke, baina hiperdokumentua eratzea beti ere konplexua izaten da.

Hipertestua da Interneten informazioa egituratzeko gehien erabiltzen den sistema (web). Horretaz gain, entziklopediak, eskuliburu teknikoak, jokoak eta beste argitaratzeko ere erabiltzen da eta, behar duten memoriagatik, CD-ROMa da beren euskarri egokiena. Entziklopedietan, artikulua bakoitza hiperdokumentuaren korapilune bat da, eta irudi, soinu, bideo edo beste artikulua batzuekiko estekak eduki ditzake.

Gaur egun, Internet web-a da; 2001ean 8.745.000 webgune zeuden —horietako batzuk oso handiak ziren, 100.000 orrialde baino gehiagokoak— eta egunetik egunera handituz doa. Lanerako interes handiko baliabideak eskaintzen ditu. Webguneen jarduera nagusiak honako hauek dira: %15,5 informazioa; %14,2 zerbitzu profesional, zientifiko eta teknikoak; %12,8 beste zerbitzu batzuk (administrazio publikokoak salbu); %11,8 salmentak; %8,5 industria; %6,6 hezkuntza; eta %4,7 artea, josteta eta aisialdia, besteak beste. Webgune pornografikoak, ordea, %2,4 dira. Webguneen %47 AEBetakoak dira eta hizkuntzari dagokionez, %73etan ingelesa erabiltzen da; frantsesaren eta gaztelaniaren erabilera %03an kokatzen da (*Web Characterization*, 2002).

49. HTML lengoaia SGML-ren (*Standard Generalized Markup Language*, markatzeko lengoaia orokor estandarra) azpimultzoa da.

Hauek dira webaren ezaugarriak:

- globalitatea
- eskuragarritasun unibertsala
- tamaina handia
- izugarrizko hazkundera
- garapen azkarra
- finkotasun eza
- forma aldetiko heterogeneotasuna
- kalitateari dagokionez, aldea izaten da batetik bestera.

Orri nagusi bati hierarkikoki loturiko web-orrialdeen multzoa da webgune bat, zein URL (*Uniform Resource Locator*) baten bidez errepresenta daitekeen, eta unitate dokumentala (besteetatik bereizgarria) eta unitate instituzionala osatzen dituen; halaber, nork osatu duen jakin daiteke.

Gaurko egunean, Internet da informazio-iturri handiena; hala, informazio-hautaketarako indize tematikoak eta bilaketa-tresnak dira gailu garrantzitsuenak. Datu-base dokumentalak dira biak, html dokumentuak jaso, bildu eta kudeatzen dituztenak. Horrelako asko daude; esaterako, Espainiako Buscopio datu-baseak horien 3.800 erregistro baino gehiago ditu (ikus <<http://www.buscopio.com>>).

4.4.1. Indizeak

Indizeak gizakiok osatutako errepertorioak dira, eta indizegileak ematen die balioa. Doitasun handia dute, baina osotasun txikia; izan ere, webgune gutxi eta horietako bakoitzari buruz ere indize gutxi jasotzen dituzte. Indizeetan nabigatu egiten da, hau da, indize orokorretatik zehatzetara igaro daiteke; ezagutzaren zuhaitzaren egitura ezagutzen dugunean eta argia denean behintzat, kategoriak bilatuko ditugu, ez erregistroak. Egokienak dira bilaketa orokorrak egiteko (adib. *inpresionismoa, Aljeriako independentzia, Nobel sariak...*).

Indizeen berri jakiteko, indizeen direktorioak daude; adibidez, *The Virtual Library* <<http://www.vlib.org>> edo *Argus Clearinghouse* <<http://www.clearinghouse.net>>. Kalitate handikoak dira biak; bigarrenak, gainera, webguneak ebaluatu egiten ditu.

Indize ezagunena *Yahoo* da <<http://www.yahoo.com>>; halere, jasotzen duen guztia ez dira indizeak. Kategorien %90ek baliokideak dituzte Dewey sailkapenean. *New!* indikazioak azken 7 egunetako berrikuntzak azaltzen ditu. @ indikazioarekin adar desberdinetan egon daitezkeen kategoriak azaltzen dira. Eta marra batek metabaliabideak (goian) eta baliabideak (behean) banatzen ditu.

Aipatzekoa da *Open Directory Project* (ODP) <<http://www.dmoz.org/>>; behetik gora osatutako direktorio bat da, mundu osoko 49.800 boluntario baino gehiagoren parte-hartzearekin osatua; 3.500.000 webgune baino gehiago sailkatzen ditu, 49.000 kategoria eta azpikategoriatan (2002/VI). World atalean, euskarazko baliabideak Eibar.ORG <<http://www.eibar.org>> erakundeak biltzen ditu, eta horien ispilua⁵⁰ *Aurki* <<http://www.aurki.com>> direktorioa da. Atari eta bilaketa-tresna handi batzuek (*Google*, *HotBot*, *AOL* eta *EresMas*, besteak beste) ODP eskaintzen dute direktorio gisa.

Beste direktorio euskaldun batzuk: *Kaixo* <<http://www.kaixo.com>>, *Jalgi* <<http://www.jalgi.com>> eta *Euskonet* <<http://euskal.herria.com/indexes.htm>>.

4.4.1.1. Baliabideen sailkapena

Interneteko webguneak eta baliabideak antolatzeko eta deskribatzeko, sailkapenak erabiltzen dira. Batzuetan, espreski egindakoak dira; beste askotan, berriz, liburutegi, dokumentazio-zerbitzu eta datu-baseetan erabilitakoak izaten dira. Programa informatikoei baliabideen sailkapena zuzenean automatikoki egin dezaten aztertzen ari dira (Koch, 1997).

SHU sailkapena erabiltzen duten hainbat webgune:

- *BUBL* <<http://www.bubl.bath.ac.uk>>. Britainia Handiko Interneteko baliabideen katalogoa.
- *NISS. National Information Services and Systems. Directory of Networked Resources* <<http://www.niss.ac.uk>>. Interneteko arlo guztietako baliabideen katalogoa.
- *SOSIG (The Social Science Information Gateway)* <<http://sosig.ac.uk/>>. Gizarte-zientzien arloko baliabideen katalogo selektiboa.

Library of Congress Classification System (LCC):

- *NetFirst* <<http://www.netfirst.ac.uk/>>. OCLC-k bildutako Interneteko 60.000 baliabide baino gehiagoren sailkapena.
- *Informine* <<http://lib-www.ucr.edu/>>. Interneteko baliabideen bilduma, Kaliforniako Unibertsitateko Liburutegiak egina.

Beste sailkapen batzuk:

- *Iconclass* <<http://iconclass.let.ruu.nl/>>. Sailkapen ikonografikoa.
- *Unesco (España)* <<http://www.cicyt.es/bdatos/unescos/portada.htm>>

Thesaurusak:

- *ATT* (Art & Architecture Thesaurus)
- *ERIC*

50. Ispilu: jatorrizko webgune baten erreplika zehatza den beste webgune bat, sareko trafikoa arintzeko eta jatorrizko gunearen erabilgarritasuna hobetzeko jartzen dena.

4.4.2 Bilaketa-tresnak

Bilaketa-tresnak ordenagailuek osatutako datu-baseak dira; doitasun gutxi baina osotasun handia dute (indizeek baino webgune gehiago, eta horietako bakoitzaren inguruan ere indize gehiago). Esate baterako, *Yahoo* indizeak 20 milioi hitz jasotzen ditu, eta *Altavista* bilaketa-tresnak, berriz, bilioi bat (milioi bat bider milioi bat). Bilaketa zehatzak egiteko egokienak dira; horretarako, bilaketa-estrategia osatu behar da. Bilaketa-tresnen balioa datu-basearen tamainaren eta bilaketarako eta datuak ordenatzeko eskaintzen dituzten baliabideen arabera da. Bilaketa-tresnen artean honako hauek dira handienetarikoa: *Google* <<http://www.google.com>>, *Fast-Alltheweb* <<http://alltheweb.com>>, *Webtop* <<http://www.webtop.com>>, *AltaVista* <<http://www.altavista.com>> eta *Excite* <<http://www.excite.com>>.

Adibidez, Google-k arrakasta handia du, duen tamainari eta baliabideak ordenatzeko erabiltzen duen sistemari esker, webguneen ikusgarritasunaren arabera ordenatzen baititu; horrekin esan nahi da esteka asko jasotzen dituzten webguneak hobesten dituela. *Wisenut* <<http://www.wisenut.com>> bilaketa-tresnak ere bi ezaugarri horiek ditu. Bestalde, *Teoma* <<http://www.teoma.com>> bilaketa-tresnaren datu-basea askoz txikiagoa da, baina horren bidez lortzen den emaitzan automatikoki lortutako baliabideei espezialistek hautatutakoak eta kategoria egokiak gehitzen zaizkie, eta, hala, eskuratzeko moduan dagoen informazioaren ikuspegi osatuagoa ematen du.

Bestalde, metabilatzaileak erabiltzen dira bilaketa bat bilaketa-tresna batean baino gehiagotan batera planteatzeko. Horien artean ditugu, besteak beste, *MetaCrawler* <<http://www.metacrawler.com>>, *Copernic* <<http://www.copernic.com>> eta *Infojukebox* <<http://www.infojukebox.com>>. Azken bi horiek bigarren belaunaldiko lan-tresna onenen ezaugarriak dituzte.

4.4.3. Metaetiketak

Metaetiketak argitaratzaileek liburuetan jartzen dituzten fitxa katalogafikoen baliokide elektronikoak dira. Webgune bat deskribatzeko erabiltzen dira; egileak daukan pribilegio bat da, eta bere esku dago betetzea edo ez. Webgunea ikusgarriagoa egiteko modu bat da, eta bilaketa-tresnek oso egokitzat dituzte. Ez dituzte denek erabiltzen, eta beti ez dira ondo betetzen; batzuetan gehiegikeriak gertatzen dira, orriak askotan ager daitezten, nahiz eta egokiak ez izan.

Baliabide elektronikoak deskribatzeko dagoen araua —ISBD (ER)— zaharkituta dago. OCLC, *Online Computer Library Center* <<http://www.oclc.org>> erakundeak saiatzen da ISBDren eremuek metaetiketetan baliokideak eduki ditzaten *Dublin Core Metadata System*-en bidez. Horrek 15 etiketa ditu, sintaxi zehatz batekin: izenburua, egilea, gako-hitzak, deskribapena, argitaratzailea, beste lankide batzuk, data, baliabide-mota, formatua, identifikadorea, iturria, hizkuntza, harre-

mana, estaldura eta eskubideak. Baina DC betetzen zaila da, eta liburuzainek ere gutxitan erabiltzen dute. Bestalde, DC-MARC formatuetan baliokidetasunak egiteko programak garatzen ari dira.

4.4.4. *Internet ikusezina*

Interneten eskuratzeko eran egon arren bilaketa-tresnek indexatu ezin duten informazioari esaten zaio *Internet ikusezina*. Hor sartzen dira, besteak beste, liburutegietako katalogoak, datu-baseak, beren edukia kontsultatzeko bilatzaile bat duten aldizkari elektronikoak eta pasa-hitza eskatzen duten webguneak. Ikusten denez, balio handiko baliabideak dira.

- Datu-baseen direktorio batzuk:

Search	http://www.search.com
Internet Sleuth	http://www.isleuth.com
Invisible Web Catalog	http://dir.lycos.com/Reference/Searchable_Databases
WebData	http://www.webdata.com
Internet invisible	http://www.internetinvisible.com

- Aldizkari elektronikoen direktorio batzuk:

Virtual Library	http://www.edoc.com/ejournal
NewJour	http://gort.ucsd.edu/newjour
Electronic Journals Resource Guide	http://www.harrassowitz.de/ms/ejresguide.html
Highwire Press	http://highwire.stanford.edu
Revues francophones	http://www.enssib.fr/Enssib/resdoc/bib/franco.html

- Liburutegietako katalogoen direktorio batzuk:

WebCats	http://www.lights.com/webcats
Bibliotecas españolas... y de todo el mundo	http://exlibris.usal.es/bibesp/index.htm
LIBWEB	http://sunsite.berkeley.edu/Libweb
Library of Congress	http://lcweb.loc.gov/

4.5. INFORMAZIOA NOLA BERRESKURATU

4.5.1. *Informazioa berreskuratzeko teoria*

Bilduma batetik eskaera zehatz bati dagozkion dokumentuak eskuratu behar ditugunean, dokumentuaren —edo horren errepresentazioaren— eta informazio eskaeraren artean konparazio sistematiko bat egiten da. Prozesu horrek hiru fase ditu:

1. Bilaketarako eredua: dokumentuaren indexazio intelektual edo automatikoaren ondorioa da.
2. Bilaketarako profila: eskakizuna indexatzetik sortzen da.
3. Konparazio sistematikoa: bilaketarako ereduaren eta bilaketarako profilaren arteko konparazioa da.

Konparazio horren ondorioz, interesatzen zaizkigun dokumentuak edo dokumentuen erreferentziak lortzen ditugu. Eginkizun hori nahiko erraza litzateke bilaketetan eta dokumentuen indexazioan lengoaia dokumental bera erabiliko baltiz, edo irizpide berberak erabiliko balira, subjektibotasunik gabe. Baina, askotan, ez da hala gertatzen; sarritan, datu-baseen ekoizleek dokumentuak lengoaia naturalean indexatzen dituzte, azkarragoa eta merkeagoa delako beraientzat, edota bilaketak dokumentuaren testuan egiten dira. Horren ondorioz, bilaketa egiterakoan kontuan hartu beharko ditugu kontzeptuak adierazteko dauden aukera guztiak, hala nola sinonimoak, zatiaren eta osotasunaren arteko harremanak, orokortasun-zehaztasun harremanak, termino hurbilak eta beste; bestela, informazio asko gal genezake (“isiltasun dokumentala”). Baina, bestalde, bilaketa asko zabaltzen badugu, interes gabeko dokumentu anitz azalduko zaizkigu (“zarata dokumentala”).⁵¹

Eskuzko bilaketetan norberak pixkanaka-pixkanaka egokitzen ditu bilaketak, interes gabeko dokumentuak baztertuz. Baina bilaketa automatikoetan beharrezkoa da gauza horiek guztiak agerian uztea; doitasun gutxiago eskaintzen dute, baina dokumentu askotara hurbiltzen gaituzte.

4.5.1.1. Bilaketarako profilaren prestakuntza: eskaeraren indexazioa

Profilaren prestakuntza lengoaia naturalean planteatzen den eskaera batekin hasten da, eta honako zeregin hauek bete behar dira:

- Eskaerak dituen kontzeptuak identifikatu.
- Kontzeptu horiek garatu (sinonimoak, hitz zehatzagoak...).
- Termino guztiak erlazionatu, Boole-ren funtzioak erabiliz.

4.5.1.2. Lortutako erantzunaren balorazioa

Egokitasuna: kontzeptu hau subjektiboa da, bilaketa baten ondorioz lortutako dokumentuen egokitasuna erabiltzaileak epaitzen baitu. Teorian, aditu-talde batek dokumentu guztiak banan-banan ikuskatu ondoren egindako hautaketak izango luke erabateko egokitasuna.

⁵¹. Ikus 83 eta 84. orr.

Doitasuna: zarata dokumentalarekin lotuta dago. Doitasuna gutxitu egiten da indize gehiegi edo orokorrekiak erabiltzen ditugunean. Bilaketa baten doitasuna ehunekotan neurtzen da, eta formula honen bidez adierazten da:

$$\frac{\text{aurkitu diren dokumentu egokiak}}{\text{aurkitu diren dokumentu guztiak}} \times 100$$

Osotasuna: isiltasun dokumentalarekin lotuta dago. Zenbat eta indize gutxiago edo zehatzagoak erabili, orduan eta osotasun gutxiago. Bilaketa baten osotasuna ere ehunekotan neurtzen da, eta honela adierazten da:

$$\frac{\text{aurkitu diren dokumentu egokiak}}{\text{egokiak diren dokumentu guztiak}} \times 100$$

Osotasuna handitzen den neurrian, doitasuna gutxitu egiten da; eta doitasuna handitzen den neurrian, berriz, osotasuna jaitsi egiten da. Sarri esaten da %90eko osotasuna lortu eta erabatekoa lortzeko geratzen den %10 hori eskuratzeko, lortutako %90a beste kostatzen dela.

4.5.2. Informazioa berreskuratzeko baliabideak

Galdeketa-lengoaia datu-baseetan informazioa eskatzeko erabiltzen den lengoaia da, eta datu-baseen kudeasistemak agintzen du.

4.5.2.1. Indexaziorako metodoak eta algoritmoak⁵²

Zer informazio jasotzen du datu-baseak, eta nola egiten du prozesu hori? Galdera horiek garrantzitsuak dira, bilaketa zeharo baldintzatuko dute eta.

Interneteko baliabideen edukia, bereziki webguneena, indexatzen duten programak dira bilaketa-tresnak. Nabigatzailearen bidez eta gako-hitzak idatziz informazioa bilatzeko eta zehaztutako baldintzen arabera aurkitutako dokumentuak kontsultatzeko aukera ematen dute. Horretarako, programa horiek gutxienez ondorengo lau atal hauek dituzte:

1. Robot bat, Internet arakatzen duena, dokumentuak eta dokumentuen helbideak aurkitzeko.
2. Sistema automatiko bat, robotak aurkitutako dokumentu guztiak analizatzeko eta indexatzeko.
3. Galdeketa-sistema bat, hau da, galdeketa-lengoaia (erabiltzaileak galderak planteatzeko) eta kontsultak indizeetara bideratzeko prozedurak (2. eta 3. atalek osatzen dute datu-basea).

⁵². Azpialtal hau lantzeko, Codinaren (1997) dokumentua erabili dugu.

4. Datu-baseen eta html dokumentuen arteko bide moduan dabilen programa bat.

Robotak (edo armiarmak) web-orrialdeak automatikoki atzemateko programak dira, eta aldizkakotasun jakin batekin Internet arakutzen dute. Web-helbideekin zerrenda bat osatzen dute, eta, gero, helbide horietan dauden dokumentuetan sartu eta irakurri egiten dituzte. Helbide-zerrenda hori eguneratzeaz arduratzen dira; horretarako, aldezturik administratzaileek eskuz osatutako URL helbide-zerrenda batetik hasten dira. Gero, zerrendak web-gune berrien administratzaileen inkrizioaz (inprimakiak sarean daude) eta robotak aurkitutako dokumentu berriez elikatzen dira.

Helbide-zerrenda horietatik robotak web-orrialdeetara abiatzen dira, hor dauden testuak irakurtzera eta beren datu-baseetara bidaltzera. Orrialdeetan aurkitutako estekak ere aztertzen dituzte, eta helbide berrietan aurkitutako orrialdeak irakurtzen. Robotek eguneratze-funtzioak ere betetzen dituzte: helbideen zerrenda gainbegiratzen dute aldizka, dauden aldaketak jaso ahal izateko (orrialde berriak, aldatu diren helbideak...). Lan hori guztia automatikoki egiten dute.

Bestalde, datu-baseen kudeasistemak robotek aurkitutako testuak jasotzen ditu, eta horiekin alderantzizko indize bat osatzen du. Indizean hitzak (edo hitz-erroak) behin agertuko dira, eta bakoitzaren ondoan zein helbidetatik jaso den agertuko da. Baliorik gabeko hitzak (*stopwords*) ez dira sartzen indizeen fitxategian; adibidez, hainbat zerbitzaritan *Internet* edo *informazio* hitzak ere baliorik gabekoak dira. Datu-baseak ez ditu jasotzen dokumentuak, horien helbideak baizik. Sistemaren egitura dela eta, sarean dagoena eta datu-basean jasotzen dena ez dira bat etortzen erabat; horregatik, sarritan, bilaketa baten ondoren aurkitutako helbide batzuk jada ez daude indarrean edo ez dira azaltzen azken berrikuntzak. Bestalde, fitxategiek informazio gehiago edo gutxiago jaso dezakete; adibidez, termino bakoitzaren garrantzia, hitzaren kokapena eta ordena dokumentuan, hitza eremu berezietan agertzea (adib. <head>), eta abar.

Galdeketa-sistema programaren zati bat da; erabiltzaileen galderak hartu (batzuetan ia lengoaia naturalean) eta datu-basearen indizea gainbegiratzen du dokumentu egokienak hautatzeko. Lehen aipatu dugun moduan, oro har, bilaketa-tresnen eraginkortasuna lau faktoretan datza: datu-basearen tamainan, dokumentu bakoitzari buruz gordetzen den informazio-kopuruan, galdeketa-lengoiaren malgutasunean eta agerraldiak ordenatzeko sistemaren egokitasunean.

Dударik gabe, galdeketa-lengoaia da, gaur egun, bilaketa-tresnek duten alderik makalena; urrun geratzen zaizkie betiko datu-base dokumentalek edota banatzaile komertzialek (adib. *Dialog*-ek) eskaintzen duten kalitatea eta programa arruntek dituzten baliabideak. Muga horrek jatorri ideologikoa du, teknologikoa baino gehiago. Izan ere, alde batetik, nabarmentasuna kalkulatzeko (eta horren

arabera agerraldiak ordenatzeko) erabiltzen diren metodoetan itsu-itsuan sinesten dute eta, bestetik, erabiltzailea teknologian ezjakintzat jotzen dute.

Eskaera baten aurrean dokumentu bat egokia den ala ez erabakitzeko, sistematik eskaeran erabilitako hitzak eta indizeetan daudenak alderatzen ditu, karakterekateak soilik kontuan harturik. Hau da, erabiltzaile batek «inflazio»-aren inguruan dauden dokumentuak eskatzen baditu, «prezio-igoera» edo beste karakterekate batzuk dituztenak ez dira agertuko. «Inflazio» dutenak soilik hautatuko ditu, nahiz eta termino hori metafora moduan edo ekonomiaren testuingurutik kanpo ere erabili. Dokumentuak identifikatu ondoren, horien nabarmentasuna eskatutako terminoen errepikapenaren arabera izango da.

Sistema honek dituen onuretan erabat sinesteak galdeketa-lengoaiaaren sinplifikazioa dakar: erabiltzaileak ez du zehatz-mehatz adierazi behar bere informazio-beharra; hitz solte bat edo batzuk nahikoa dira, beharbada sinonimo batzuk sartuta, informazio larregi ez galtzeko. Hori eginda, sistemak milaka dokumentu aurkitzen baditu ere, horien hurrenkera dela-eta nahikoa da lehenengo hamarrak edota hogeiak kontsultatzea informazio garrantzitsuenaz jabetzeko.

Baina termino baten errepikapena ez da nahikoa dokumentu baten nabarmentasuna epaitzeko. Batzuetan alderantziz gertatzen da: ondo idazten dutenek ez dute termino bera behin eta berriro errepikatzen eta sinonimoak erabiltzen dituzte; honelako sistemetan “zigortu” egiten dira horrela jokatzeko dutenak, eta euren dokumentuak atzean agertuko dira. Gainera, lengoaia naturala anbiguotasunez beterik dago, termino berak esanahi desberdinak baititu (homonimoak) eta sarritan konbinazio faltsuak gertatzen baitira. Adibidez, dokumentu batean *informazio* eta *autobide* terminoak agertzen badira, haren edukia ez da nahitaez *informazioaren autobideei* buruz izango; beharbada zirkulazio-seinaleei buruz izango da.

Bestalde, hainbat informazio-behar ezin dira besterik gabe hitzak bata bestearen atzean jarrita adierazi, hau da, eragile boolearrak erabili gabe. Terminoen arteko lotura behar dute, nolabaiteko sintaxia; esate baterako, *zinema* eta *literatura* terminoak jarritz gero, ezin da jakin erabiltzaileak zer nahi duen: a) bai *zinema* bai *literatura* terminoak dituzten dokumentuak (*zinema* ETA *literatura*); b) *zinema* edo *literatura* edota termino biak dituzten dokumentuak (*zinema* EDO *literatura*). Bi termino edo gehiago batera daudenean, Interneteko bilaketa-tresnek, besterik ezean, b) aukeratzen dute sarri. Hori dela eta, agertuko diren lehenengo dokumentuek beharbada ez dute beteko a) eskaera.

Baina eman dezagun beste hau dela erabiltzaileari interesatzen zaiona: zinemak eta antzerkiak idazle hegoamerikarren literaturekin duten harremana; nola adierazi hori guztia hitz solteekin besterik gabe? Gaur egungo zerbitzarietan hala-ko galderak planteatzea erabat ezinezkoa da; ezinezkoa da hiru kontzeptu konbinatzea bakoitzari bi edo hiru sinonimo erantsita. Zerbitzariak ez dute galderak euren artean konbinatzen uzten, ezta bilaketaren historia kontsultatzen ere. Hainbat

zerbitzarik galdeketa-lengoaia aurreratuagoa dute, baina, gehienetan, erabiltzailea ez beldurtzeko edo, aukera horiek erdi-ezkutuan daude, nahiz eta halako teknologia eta ezagutza, gutxienez, duela bi hamarkadatik erabiltzen den informazioa berreskuratzeke.

2002an, Buscopio zerbitzuak <<http://www.buscopio.com>> 3.983 bilaketa-tresna eta direktorio aipatzen ditu; horietatik dozena batek beren hedadura eta eraginkortasunagatik erabilpen-kopuruaren %90 jasotzen dute. Aipatzekoak dira ondokoak: *Google* <<http://www.google.com>>, *Lycos* <<http://www.lycos.es>>, *Fast-AlltheWeb* <<http://www.alltheweb.com>>, *WiseNut* <<http://www.wisenut.com>>, *HotBot* <<http://www.hotbot.com>> eta *AltaVista* <<http://www.altavista.com>>. Zerbitzu horiek doan dira, prestigio teknologikoa lortzeko eginak, eta publizitatearen bitartez finantzatzen dira. Espainian honako hauek dira ezagunenak: *Terra* <<http://terra.es>>, *Telépolis* <<http://www.telepolis.com>> eta *Ozú* <<http://www.ozu.es>>; ez dira aurrekoak baino osatuagoak, baina Espainiako zerbitzariak interesatzen bazaizkigu soilik, zarata dokumental handia saihesten dute.

Webguneak bilaketa-tresnetan nabarmentasuna izan dezan, honako pauso hauek ematea komeni da: 1) webgunea bilaketa-tresna garrantzitsuetan erregistratu, horretarako dituzten inprimakiak bete; 2) <head> ataleko <title>-a, nabigatzailearen goiko partean agertuko dena, ondo bete, gunearen gaia adierazteko hitz egokiak erabiliz, analisi eta indexaziorako garrantzi handiko informazioa baita; 3) webgunearen lehenengo orrialdea kontu handiz bete, titulua errepikatuz eta lehenengo paragrafoan gunearen edukia adierazteko hitz adierazkorrak eta sinonimoak erabiliz; 4) <head> ataleko <meta> elementuak erabili dokumentuaren <keywords> edo gako-hitzak betetzeko, bilaketa-tresnetan pisu handiagoa ematen baitiete hor aurkitutako terminoei; eta 5) gaiarekin zerikusia duten beste webgune batzuen estekak jarri (argitasuna), gune horietatik ere estekak jasotzeko baliagarria izan daitekeelako (ikusgarritasuna).

4.5.3. Galdeketarako gaitasuna

Datu-baseen kudeasistemen galdeketarako gaitasuna, erabiltzaileari bilaketa-eredua osatzeko eta konparazio sistematikoa egiteko eskaintzen dizkion aukeretan datza. Oso garrantzitsua da sistema guztietan, eta are gehiago Interneten, non informazio-kopuru izugarria metatzen den. Testu-kopuru handiak maneiatzeko, ikerketa garrantzitsu asko egiten ari dira, bai teknika estatistikoa erabiliz, bai hizkuntza naturalaren prozesamenduan sakonduz. Datuak biltzeko eta berreskuratzeke, datu-base gehienek hurrengo metodoak eskaintzen dituzte:

a. Bilaketa sinpleak

Sistemak irizpide bakarra betetzen duten agerraldiak eskaintzen ditu. Adibidez, «ekologia» eskatzen badugu, halakoetan ez da jasotzen hitza deklinaturik, ezta, esate baterako, «ekologiko» edo «ekologista» izenondoak ere, edo horien deklinabideak.

b. Bilaketa zabalak

Terminoari erroa utzi eta erro hori duten hitz guztiak berreskuratzeko erabiltzen da; eskuinean, ezkerrean edota bi aldeetan izan daiteke. Adibidez, «nekaza*» bilaketak «nekazal», «nekazalgo», «nekazari», «nekazaritza» eta abar berreskuratuko ditu; eta «*turis*» bilaketak, «nekazalturismo», «turismo», «turista», «turistiko»...

Karaktere bat edo gehiago ezkutatzeko, maskaratzailerak erabiltzen dira; esaterako, «De?a» bilaketak «Deba», «Deva», «Dema» eta abar eskainiko lituzke.

c. Gertutasun-irizpideak

Halakoetan, eskatutako terminoek, ezinbestean, leku jakin batean agertu behar dute: elkarren ondoan (*adj*), distantzia jakin batekin (*w/3*: terminoen artean 0, 1, 2 edota 3 hitz) edo esaldi edo paragrafo berean (*near*). Aurkituko diren dokumentuek terminoen arteko erlazioa lantzen dutela ziurtatu nahi izaten da, termino horiek banatuta eta edozein tokitan jasotzen dituzten dokumentuak aldeztatik baztertuz. Adibidez,

prentsa (*near*) argazkilaritza,
edo
prentsa (*w/5*) argazkilaritza
eta ez
prentsa *and* argazkilaritza.

Komatxoak hitz konposatuak aurkitzeko erabiltzen dira; hala nola «“zinema beltza”» (*zinema* eta *beltza* hitzek, biek bata bestearen ondoan eta ordena horretan agertu behar dute).

Nahiz eta hainbat zerbitzarik esaldiak bilatzen dituztela esan, aukera hori erabiltzea ez da batere komenigarria, zeren eta benetan egiten dutena da erabiltzaileak jarritako esalditik baliorik gabeko hitzak ezabatu eta besteak EDO eragilearekin konbinatu. Adibidez, «zein zerbitzarik eskaintzen du Parisko zinema aretoei buruzko informazioa» galdetuz gero, honela interpretatuko luke: «zerbitzarik» EDO «eskaintzen» EDO «informazioa» EDO «Parisko» EDO «zinema» EDO «aretoei». Eta, seguruenik, halako bilaketa baten emaitza ez da izango, ezta hurrik eman ere, erabiltzaileak nahi duena.

d. Kokapen zehatzaren irizpideak

Metodo honen arabera, eskatutakoak dokumentuaren eremu jakin batean agertu behar du. Helburua doitasun handiko dokumentuak lortzea izaten da. Horretarako, datu-baseen eremuak erabiltzen dira eta, oro har, Interneteko dokumentuen metaetiketak. Esate baterako, «zinemaren historia» agertzea dokumentuaren tituluari.

Northern Light <<http://www.northernlight.com>> bilaketa-tresnak honako eremu hauek aukeratzeko bidea ematen du bilaketetan: titulua, URL, herrialdea, hizkuntza, data eta erakunde-mota. *Google*-k <<http://www.google.com>>, bestalde, honako hauek: titulua, URL, hizkuntza eta data.

Batzuetan, konparazioak egiteko ikurrak jartzen dira (<, >, =, eta abar). Adibidez, dokumentuaren dataren eremuan «>2000/01/01 <2000/05/31» jartzen badugu, agertuko zaizkigun dokumentuak 2000ko urtarrilaren lehenetik 2000ko maiatzaren 31ra bitartekoak izango dira.

e. Eragile boolearrak

Eragile boolearrak terminoak konbinatzeko erabiltzen dira.

- **ETA (AND):** bi aldagai edo gehiagori aplikaturik, aldagai horien biderkadura logikoa ematen du. Adibidez, «lege ETA telebista»: dokumentuan biek agertu behar dute, edozein tokitan eta edozein ordenatan.
- **EDO (OR):** bi aldagai edo gehiagori aplikaturik, aldagaien batura logikoa ematen du. Adibidez, «lege EDO araudi»: bata, bestea edo biak agertuko dira berreskuratutako dokumentuetan. Sinonimoak eta ia sinonimoak gehituz gero, osotasuna handitu egiten da; adibidez, «zinema EDO film EDO pelikula».
- **EZ (NOT):** ezeztapenari dagokion eragile logikoa da. Adibidez, «Eibar NOT futbol»: *Eibar* hitza daukaten dokumentuak agertuko zaizkigu, *futbol* hitza dutenak izan ezik.
- **ALA (OR eskusiboa; XOR):** eskatutako terminoek agertu behar dute dokumentuan, baina ez batera⁵³.

Eragile horiek hierarkia bati erantzuten diote eta, horregatik, bilaketa konplexuetan parentesiak erabiltzeko beharra izaten da. Esate baterako, hurrengo bi eskaera hauek ez dira berdinak: «(telebista EDO irrati) ETA lege», «telebista EDO (irrati ETA lege)».

53. Ez da askotan erabiltzen.

f. Bilaketak aurrez hautatutako multzo batean

Behin bilaketa egin ondoren, jasotako erantzunen artean beste hautaketa bat egiteko aukera ematen du sistemak; adibidez, Interneten, Lycos bilaketa-tresnak <<http://www.lycos.com>>.

g. Atzera-elikadura

Sistemari dokumentu bat erakutsi (sarritan, bilaketa egin ondoren lortua) eta horren modukoak aurkitzeko eskatzen zaio. Zerbitzariak dokumentuaren hitz nabarmenenak atera eta eredu bereko dokumentuak aurkitzen ditu. Sistemak batzuetan ondo erantzuten du, eta bestetan ez hainbeste. Kalkulua konplexua denez, denbora behar izaten du.

h. Hiztegi kontrolatua

Bilaketa hiztegi kontrolatu baten bidez egiteko aukera da, eta batzuetan benetako thesaurusak izaten dira. Erabiltzaileak hiztegi horietan mugitzeko aukera du, bilaketa egiteko kontzeptu egokienak hauta ditzan.

i. Emaizten aurkezpena

Bilaketa baten ondoren sistemak milaka erantzun eskaintzen dituenean dokumentu garrantzitsuenak zeintzuk diren jakiteko erabiltzen da. Horretarako, ezinbestekoak dira sistemak agerraldiak ordenatzeko dituen tresnak. Eginkizun horretarako, aspalditik ikertzen ari dira metodo estatistikoak. Horiek, agerraldien nabarmentasuna erabakitze, algoritmoak erabiltzen dituzte, hala nola agerpen-kopurua dokumentuan, agerpenak dokumentuaren toki garrantzitsuetan izatea (tituluan, hasieran...), beste termino batzuekin batera agertzea, eta abar.

Google <<http://www.google.com>> bilaketa-tresnak “ikusgarritasuna” erabiltzen du agerraldiak ordenatzeko, eta arrakasta eta ospe handia lortu du hori dela medio. Irizpide horren arabera, lehenago agertuko dira esteka asko jasotzen dituzten webguneak, besteak baino.

Estandar horietaz gain, askotan sistemek erabiltzaileari emaitzak bere irizpideen arabera ordenatzeko aukera ere eskaintzen diote. Adibidez, hala nahi izanez gero, erabiltzaileak badu emaitzak nabarmentasunaren arabera ordenatzeko aukera, eta horien artean lehentasuna berrienei ematekoa, eta gero, tamainari...

Sistema batzuek agerraldiak modu desberdinetan azaltzeko aukera ere ematen dute; esaterako, dokumentuen titulua, egilea eta gako-hitzak soilik agertzea.

4.6. INTRANET

Erakundeetan informazioa banatu eta bertakoen arteko komunikazioa erraztuko duten mekanismoek berebiziko garrantzia dute. Azken urteetan web kontzep-

tuak gaina hartu du, eta, ondorioz, barne-informaziorako eta komunikaziorako, Intranet-sareak sortu dira. Intranet sare informatiko pribatu bat da, Interneteko protokoloetan oinarritua, TCP/IP protokoloan bereziki, eta enpresa edo erakunde baten barnean erabiltzeko prestatua. Sare hau beste erakunde batzuekin informazioa trukatzeko eta komunikatzeko ere antolatuta dagoenean, Estranet deitzen zaio. Hori dela eta, erakunde batek eduki ditzake, aldi berean, bere web-orrialdeak Interneten (jende guztiak eskuratzeko moduan), bere Intranet (erakundeko kideentzat soilik) eta bere Estranet (berarekin harremanetan diren enpresei zuzenduta). Azken finean, sistemaren administratzaileak erabaki dezake sarearen atal bakoitzak izango duen pribatutasuna.

Nielsen-en (2000, 264-269) arabera, edozein Intranet-sarek hiru osagai hauek eduki beharko lituzke: direktorio bat edukiak egituratzeko, bilatzaile bat orriak indextzeko eta albiste-sistema bat erakundearen eta langileen berriak jasotzeko.

Cornella-k (2000, 223-227) honela sailkatzen ditu Intraneten ohiko edukiak:

- Barne-informazioa:

Barneko datu-baseak (eragiketak, prozesuak, metodoak, dokumentuak eta abar).

Prozedura-eskuliburuak.

Kalitate-eskuliburuak.

Barneko gidak.

Informazio-buletinak.

Formaziorako materiala.

Bulegoko horniketa eta barruko beste eskaerak batzuk.

Ekintzen egutegia.

- Kanpo-informazioa:

Albiste-zerbitzuak.

Balio erantsiko datu-baseak.

Enpresarako Interneteko baliabide selektiboak.

- Komunikazioa:

Eztabaidarako guneak (forumak, berriketak...).

Groupware (lan-taldeak).

Workflow (prozesu ordenatuak, non pauso bakoitzak eskatzen duen aurrekoa ondo bete izana).

Interneten bidezko telefonia.

Bideo-konferentzia.

- Lan-tresnak:

Softwarearen gordetgia, erabiltzaileentzako eskuragai.

Softwarearen eguneratzeak.

Erakunde batean Intranet ezartzeak abantaila handiak ekar ditzake; izan ere, informazioa sisteman sartu, aurkitu eta trukatu ahal da, eta erakundearen barruan komunikazioa erraztu egiten du. Betiere, sistemaren arrakasta jasotzen duen informazioaren kalitatearen eta antolamenduaren mende izango da.

BIBLIOGRAFIA OSAGARRIA

Abadal Falgueras, E. (2001). *Sistemas y servicios de información digital*. Gijón: Trea; Barcelona: Universitat de Barcelona.

Andrieu, O. (1997). *Cómo buscar y encontrar en Internet*. París: Eyrolles; Barcelona: Gestión 2000.

Causton, L. (1998). *Identifying and describing Web resources*. European Commission DGXIII/E-4. (Interactive Electronic Publishing). <<http://www.elpub.org/brochures/>>. [Kontsulta: 2000/IX]

Codina, L. (1995). “Recuperación de información e hipertextos: sus bases lógicas y su aplicación a la documentación periodística”. In Fuentes i Pujol, M.E. (ed. apail). *Manual de documentación periodística*. Madrid: Síntesis, 213-230 orr.

———, (1997). “Cómo funcionan los servicios de búsqueda en Internet: un informe especial para navegantes y creadores de información” [I eta II]. *Información World en Español*, [I] vol. 6, nº 5, mayo, 22-27 orr.; [II] vol. 6, nº 6, junio, 18-26 orr.

Cornella, A. (2000). *Infonomía! com: La empresa es información*. Bilbao: Deusto.

Dublin Core Metadata Initiative (1999). *Dublin Core Metadata Element Set. Version 1.1: Reference Description*. <<http://purl.org/de>>. Horren itzulpena <http://www.rediris.es/metadata/dublin_core_elements.es.html>. [Kontsulta: 2000/IX].

Fuentes i Pujol, E.; González Quesada, A.; Jiménez López, A. (2000). “Documentación e información electrónica”. In Moreiro, J.A. (koord.). *Manual de documentación informativa*. Madrid: Cátedra, 345-422 orr.

Guinchat, C.; Menou, M. (1992). *Introducción general a las ciencias y técnicas de la información y documentación*. 2ª. ed. cor. y aum. por Marie France Blanquet. Madrid: CINDOC: Unesco.

Hernández Pérez, A. (1999). “Informática y telecomunicaciones para documentalistas de prensa. Introducción a la recuperación de información”. In García Gutiérrez, A. (ed. apail.). *Introducción a la documentación informativa y periodística*. Alcalá de Guadaira (Sevilla): MAD, 375-416 orr.

- IWE: El Profesional de la información*. Vol. 7, nº 1 (enero 1998-). Barcelona: Swets & Zeitlinger, 1998- . Hilabetekaria. 1992tik 1997ra IWE: Information world en español izenarekin kaleratu zen ISSN 1386-6710.
- Koch, T. et al. (1997). *DESIRE: Development of a European Service for Information on Research and Education. Specification for resource description methods*. Part 3. *The role of classification schemes in Internet resource description and discovery*.
<http://www.ub.lu.se/desire/radar/reports/D3.2.3/class_v10.html>. [Kontsulta: 2000/IX]
- Lardy, J.-P. (2002). *Vite... tous les outils en une page*. Paris: ADBS. <<http://www.adbs.fr/site/web3/sitespro/lardy/outils.htm>>. [Kontsulta: 2002/VII].
- Maldonado, A.; Fernández, E. (2000). “Análisis comparativo de buscadores en internet”. *Información World en Español*, vol. 9, nº 3, marzo, 40-46 orr.
- Nielsen, J. (2000). *Usabilidad: diseño de sitios web*. Madrid: Prentice Hall.
- Sarriegi, J.M. (2001). “El Directorio abierto”. *Ciberpaís*, nº 8, febrero, 21. or.
- Tramullas, J.; Olvera, M.D. (2001). *Recuperación de la información en Internet*. Madrid: Ra-Ma.
- UZEI (2001). *Informatika eta internet hiztegia*. Donostia: Elkarlanean.
- Vicent, A.; Figueras Pacheco, F.; Aparicio, J.M. (2001). *Cómo buscar*. <<http://www.pntic.mec.es/mem/odisea/cb/indcb.html>>. [Kontsulta: 2001/IX].
- Web Characterization* (2001). OCLC <<http://wcp.oclc.org>>. [Kontsulta: 2002/V].

GEHIGARRIA

CLIP

BOLETÍN de la
SEIDIC

Los contenidos son la clave

...Internet no tiene tanto que ver con informática, aunque ésta es una herramienta importante, sino con información y que, por tanto, los contenidos son la clave. La explotación adecuada de dichos contenidos en un escenario Web debe ser asumida de forma integral por nuestros profesionales, pero entendemos que cada perfil tiene prioridades diferentes y así proponemos diferenciar claramente los productos y encomendar su desarrollo a los respectivos expertos, ...

Es evidente que nuestra profesión se encuentra en una fase muy dinámica, viviendo una pequeña edad de oro a la que no es ajena la irrupción de los nuevos sistemas de información electrónica en general e Internet en particular. Sin embargo, como en otros procesos similares, se generan a veces debates artificiosos que, aunque puntualmente pueden ser beneficiosos, también conllevan el peligro de confundir a los neófitos o distraer prioridades. En nuestro país dicha situación puede ser incluso preocupante, puesto que la revolución Web es simultánea con la implantación de los estudios universitarios de ciclo superior en documentación, que requieren de una cierta maduración temporal.

En el centro de dicho debate se encuentra la definición de un nuevo profesional, que demandado por la sociedad y la empresa, parece requerir un perfil diferente al habitual, lo que lleva a cierta confusión. El gestor de la información o informonista es, sin duda, una tipología emergente, que requiere unos conocimientos diferentes, no necesariamente nuevos, pero que no debe ser necesariamente el modelo final de referencia para los profesionales «tradicionales» que tienen sus propios retos en los campos que les son propios.

Son precisamente esas tareas el objeto de este ensayo, puesto que la realización de las mismas ya es urgente y prioritaria y los falsos debates pueden malograr la obtención de importantes hitos para el futuro, claves para mejorar nuestra consideración social e incluso nuestra posición económica. La idea central es que, además e independientemente de la construcción de un nuevo perfil profesional, debemos proceder a una evolución natural (consecuente) de nuestras actividades para incorporar adecuadamente la revolución informacional. Y ahí es donde este autor encuentra una preocupante ausencia de desarrollos o incluso cierto abandono que no debiera perpetuarse. Los productos y servicios documentales parecen no incorporar, con profundidad, los nuevos recursos y lo que es más grave, cuando se hace, parecen ignorar normas y criterios que ya son parte consustancial de nuestro corpus doctrinal.

El punto de partida es considerar que Internet no tiene tanto que ver con informática, aunque ésta es una herramienta importante, sino con información y que, por tanto, los contenidos son la clave. La explotación adecuada de dichos contenidos en un escenario Web debe ser asumida de forma integral

CONTINÚA EN PÁGINA 3

35

Invierno 2001

1

Con Fina
Isidro F. Aguiló
Los contenidos
son la clave

2

Miguel Ángel
García
Miguel Ángel

5

Miguel Ángel
El papel del profesional
de documentación en
la edición de los libros
de Internet

7

Miguel Ángel
Fuentes 2000II Jornadas de Gestión
del ConocimientoMaster European sobre
Gestión del
ConocimientoII Jornadas de
Bibliotecas Universitarias
de Castilla y León

11

12

VIENE DE PÁGINA 1

por nuestros profesionales, pero entendemos que cada perfil tiene prioridades diferentes y así proponemos diferenciar claramente los productos y encomendar su desarrollo a los respectivos expertos, teniendo en cuenta la perspectiva de sus tareas tradicionales y no planteamientos de otras profesiones que nos pueden resultar utópicos.

Fallan claramente las definiciones y poca ayuda ofrece la bibliografía al respecto, sobre todo cuando la traducción de términos y la adaptación (síntesis) de trabajos ajenos, generalmente anglosajones, se realiza de forma poco crítica y rigurosa y prestando escasa atención a la realidad española. Sin embargo, atendiendo a la distribución tradicional de tareas podríamos indicar que los bibliotecarios deben construir las Bibliotecas Virtuales, los documentalistas elaborar los nuevos Directorios Analíticos, mientras que Portales (y vortales) son responsabilidad de los gestores. Los importantes procesos de digitalización y archivo (bibliotecas y archivo digitales) pueden ser compaginados entre diferentes grupos y, en general, las fronteras perfiladas distan mucho, ni se pretende, de ser compartimentos estancos.

En todos estos casos, la generación y distribución de información en formato electrónico (primaria o secundaria) constituyen el núcleo del esfuerzo, de forma que los nuevos productos y servicios están centrados efectivamente en los contenidos. Ahora se nos puede identificar claramente como agentes de esa industria de los contenidos a la que tanta atención política, económica e incluso mediática se está prestando.

Bibliotecas Virtuales

El catálogo y su implementación electrónica, el OPAC, productos bibliotecarios tradicionales, son el núcleo de la Biblioteca Virtual, pero no deben ser su único componente, como parece entenderse de aquellos procesos que finalizan con la implantación de la pasarela. La construcción de catálogos colectivos, la incorporación de enlaces a documentos en texto completo (incluyendo la digitalización de fondos propios) y las posibilidades abiertas a la interrogación distribuida con Z39.50 y desarrollos similares nos acercan a la biblioteca sin paredes.

Este es el reto del nuevo bibliotecario, eterno ausente de la sala de lectura, cuya labor se

debe sentir en la organización, catalogación y acceso tanto en el mundo físico como en el ciberespacial.

La colaboración, internacional si es posible, es la única alternativa para este desarrollo y las grandes Bibliotecas Virtuales exigen compromisos amplios, responsabilidades compartidas y una mentalidad de trabajo cooperativo no muy habitual pero clave para su éxito. Las herramientas informáticas ya existen, y las iniciativas en otros países muestran el camino a seguir, pero son demasiado visibles las reticencias en muchas pequeñas y medianas bibliotecas y la implicación de las grandes instituciones es cuando menos insuficiente.

Directorios Analíticos

Posiblemente esta sea una de las áreas con más proyección, en la que la labor del especialista está peor definida y que plantea más innovaciones. El documentalista en Internet debe ser capaz de proporcionar una descripción muy por encima del nivel utilizado en los directorios tradicionales tipo Yahoo, un umbral insuficiente desde cualquier punto de vista convencional de nuestra profesión, y además asumir, quizás por vez primera, la responsabilidad de evaluar la calidad de la información, y no solo los aspectos formales.

Un directorio rico en contenidos requiere (y se beneficia) de herramientas documentales, que complementan sus prestaciones y que, extrañamente, se echan a faltar en productos de este tipo. La explosión de las clasificaciones bibliográficas tradicionales debieran atraer la atención hacia los tesauros, la granularidad del sistema debe tener su contrapartida en la capacidad de búsqueda por rangos del motor interno, los mecanismos distribuidos de recuperación pueden acompañarse de otros mecanismos de ayuda automática o semiautomática (elaboración de resúmenes), etc.

Sin embargo, el caballo de batalla es la evaluación, que debe ser objetiva, equilibrando la opinión (individual) de expertos y la visibilidad, medida en términos globales (estadísticos), que respondiendo a la volatilidad de la red debe ser dinámica, permitiendo a los valores de los indicadores evolucionar con el tiempo.

Un directorio de este tipo no debiera ser generalista, una opción peligrosa en una profesión como la nuestra donde la especializa-

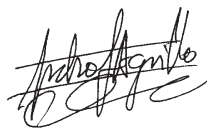
ción temática es rara. En todo caso, el volumen actual de la red y su crecimiento exponencial también aconsejan delimitar las áreas de trabajo a disciplinas concretas, más manejables.

Portales

El término, que puede resultar confuso para un anglosajón, es cristalino para un hispano-hablante. La actual indefinición del concepto está bloqueando el avance hacia productos de calidad, que más allá de rácanas concepciones debe incluir un rico abanico de fuentes. Pero este es el campo de juego del gestor, la persona que compagina tangibles e intangibles, que trabaja a múltiples niveles y con fuentes heterogéneas, diversas, pero con capacidad de integración. El portal, tanto externo como en la Intranet, debe recopilar, pero manteniendo la diversidad, ser rico en contenidos, pero siempre actual, y necesita un referente: un directorio y/o un buscador.

El reto es la selección y evaluación de las fuentes, su integración en un conjunto coherente y útil, su incorporación a un sistema de suministro y acceso a información netamente orientado al usuario y por tanto, muy en la moda actual, no solo que admita personalización sino que aprenda de los patrones de utilización. Los productos informáticos que permiten aplicar estas opciones, al igual que en los casos anteriores, existen ya en el mercado y no hace falta reinventar la rueda.

Los tres modelos presentados, sucintamente, corresponden a tres perfiles de trabajo diferentes, producto más de una evolución que de una revolución, y que pueden y deben compatibilizarse con las tareas habituales. En todo caso, el patrón es común a todos ellos y el mensaje que aflora es reforzar nuestro papel en la producción, distribución y gestión de contenidos, electrónico, por supuesto.

Isidro F. Aguillo
isidro@cindoc.csic.es

5. Prentsako dokumentazioa

5.1. DOKUMENTAZIOAREN EGINKIZUNAK KAZETARITZA IDATZIAN

Dokumentazioak eginkizun informatiboak betetzen ditu komunikabideetako lan informatiboaren alde egiten duenean. Historian zehar funtzio informatibo garrantzitsuenak lau izan dira (Galdón 1986b, 21-41 orr.): informazioa egiaztatzea, aldeztu aurretik prestatzea, osatzea eta orientatzea.

1. Informazioa egiaztatzea eta ziurtatzea. Dokumentazioaren hastapenetako erabilera-akatsak saihesteko sortu zen eginkizun hau, hau da, informazioa inprimatu baino lehen izenak eta datuak egiaztatzeko, eta gertaeren zehaztasuna ziurtatzeko. Eginkizun hau oso garrantzitsua izan zen, eta asko hedatu zen; dagoeneko 20ko hamarkadan *Times* aldizkariko dokumentalistek *checkers* (egiaztatzaile) izena zuten. Oso interesgarria da horretaz Canal Sur-eko estilo-liburuak dioena:

Gure informazioaren doitasuna xehetasun guztietara hedatu behar da. Garrantzi gutxiko zehazgabetasunek edo okerrekin ikusleak entzuten edota ikusten duenaren egiazkotasuna zalantzan jartzea eragin dezakete, garrantzi handiko okerrekin baino gehiago. Errakuntza batek ez die albistegiei sinesgarritasunik kentzen, baina jendeak hobeto gogoratzen ditu okerrak zuzen esandakoak baino, eta okerrak metatze-efektuak sinesgarritasuna deusezten du. Ezagutzen dituen gauzetan diren hutsez konturatuko da ikuslea, eta bere herriko alkatearen izena oker dagoela ikusten badu, dudatan jar lezake gai konplexuetan, adibidez Golkoko Gerrari buruzko berrietan, informazio fidagarria eskaintzeko gai izango ote garen⁵⁴.

Ikusten denez, komunikabideen sinesgarritasunak informazioa egiaztatzea eskatzen du. Baina informazioa egiaztatu behar da ez bakarrik izen, gertaera, data edo aipuetan, baizik eta berriak ikertzea ere ezinbestekoa da, jakiteko esaten dena egia edo gezurra den, okerrak dauden edo erdipurdiko egiak. Informatzaileak ez du izan behar gizarteko liderren errepikatzaile hutsa eta, ahal den neurrian, egia fikzioetik bereizi egin behar du; egia egiaztat aurkeztu behar du; izan daitekeena, posibletzat; faltsua, faltsutzat; eta gauza segurua ez dena zalantzan jarri behar du.

54. Canal Sur Televisión (1991). *Libro de estilo*. Sevilla: Canal Sur Televisión, 38. or.

2. Informazioa aldez aurretik prestatzea. Dokumentazioak albiste izango diren gai eta pertsonen buruzko informazioa eskainiko dio kazetariari, erreportajeak eta elkarrizketak prestatzeko. Horren bitartez, informatzaileak gaiaren puntu garrantzitsuenak eta polemikoenak azkar eta erraz atzeman ditzake, eta, hortaz, informazio mamitsuagoa eta interesgarriagoa osatzeko aukera izango du, topikoak errepikatu beharrean. Gainera, politikariak eta arlo guztietako espezialistak biziki haserretzen dira elkarrizketetan hasiera-hasieratik azaldu behar badituzte beren lanbidearen oinarriak, edo bi edo hiru egun lehenago esan dutena errepikatu behar badute.

Esan beharra dago aldez aurretik ez prestatzeagatik izaten direla askotan informazioan hainbat oker. Bestalde, prestatuta izango da informatzaileak duen tresnarik garrantzitsuenak, bera eta, bere bitartez, hartzailea manipula ez ditzaten.

3. Informazioa osatzea. Maiz, erredakzioetara heltzen den informazioa osatu gabea izaten da, hutsune informatiboak izaten ditu. Horrenbestez, ezinbestekoa izango da informazio hori osatzea, kontuan izanik kazetaritzak, datu bakanak eman arren, bere benetako helburu informatiboa ez duela halakoekin betetzen, baizik eta gertakarien zergatiak eta ondorioak azaltzen dituenen, eta haiek noiz eta non gertatu diren. Gertakizunen esanahia azalduta, hartzaileak errealitatearen ikuspegi osoa eta fidagarria izango du.

Ikus dezagun nola integratzen den osatze-funtzioa kazetaritzako testuetan. Hona hemen van Dijk-ek proposatzen duen notizia-egitura⁵⁵:

55. Dijk, Teun A. van (1980). *La noticia como discurso*. Barcelona: Paidós, 86. or.

Aurrekoa eskema hipotetikoa da, kategoria guztiak jasotzen dituen; izan ere, testu gehienek horietako batzuk besterik ez dituzte hartuko. Berez, titularra eta gertakizun nabarmenenak soilik izango dira nahitaezkoak.

4. Orientatzea. Komunikabideek eskaintzen duten informazioak haien ideologia islatzen du. Dokumentazioak zuzendariari, kontseilu editorialari eta kolaboratzaileei eskaintzen die materiala (datuak, aipuak, laburpenak, iritziak, azterketak eta ideiak) enpresaren oinarri editorialak osa ditzaten.

Lau funtzio horien bidez, dokumentazioak kazetaritza-enpresaren eginkizuna bultzatzen du, eta hartzailearengana heltzen da erredaktoreek osatzen dituzten mezuetan.

5.2. PRENTSAKO DOKUMENTAZIOAREN HISTORIA

5.2.1. Sarrera

Prentsako dokumentazio-zerbitzuen historia azertu duten ikertzaileek diote —Gabriel Galdón López irakaslea da aipagarrienetakoa— XIX. mendearen erdi aldean sortu zirela, AEBetan. Beraz, prentsa-dokumentazioaren mende eta erdiko jardura izango dugu aztergai.

Egunkarietan dokumentazioa ez zen ezerezetik sortu, baizik eta zuzendari eta editore batzuek informazio hobia eskaintzeko zuten arduratik, horretarako balditza egokiak izan zirenean. Dokumentazioaren garapena kazetaritzaren historiari lotuta dago; izan ere, nolabait elkarren arteko eragina sortu zen.

Gaur egungo ezaugarrietako bat da informazioaren eta telekomunikazioen arloetako teknologien bat-egitea. Komunikazioaren esparruan, horrek euskarrien eta edukien arteko banaketa tradizionala desagerrarazi du, besteak beste. Informazioaren autobideek aldaketa handiak ekarri dituzte komunikatzeko eta informazioa trukatzeko moduetan. Argitalpen elektronikoak linean kontsultatu ahal izatea, datu-base asko eskuratu ahal izatea, datuak azkar trukatzeko aukera izatea posta-zerrendaren edo posta elektronikoaren bitartez... Hori guztia dela eta, aldatzen ari dira informazioa kontsumitzeko erak, eta baita, dudarik gabe, informazioa gordezko estrategia dokumentalak ere.

Hona hemen, laburbildurik, prentsa-dokumentazioaren historian erabilitako tresnak eta teknologiak:

	Tresnak eta teknologiak
XVIII. mendearen amaieran	Argitalpenen bildumak.
XIX. mendearen erdi aldean	Ebakinak.
XIX. mendearen amaieran	Egunkarien indizeak. Indizeen argitalpena.
1930 inguruan	Dokumentazio-zerbitzuen hedapena. Ebakinen sailkapen sistematikoak: prentsa-dosierak.
60ko hamarkadan	Bildumen mikrofilmazioa. Mikroformen edizioak. Prentsa-dosierren mikrofilmazioa.
70eko hamarkadan	Indizeen automatizazioa: erreferentzien datu-baseak. Mikroformak eskuratzeko sistema mekanikoak.
80ko hamarkadan	Testu osoko datu-baseak.
80ko hamarkadaren amaieran	Datu-baseen argitalpena CD-ROM formatuan.
90eko hamarkadan	Euskarri optikoak, dokumentuen digitalizazioa, eta dokumentuen kudeaketa elektronikoa (GED sistemak).
90eko hamarkadaren amaieran	Artxiboen eskuragarritasuna Interneten bitartez.

5.2.2. Prentsako dokumentazioaren hastapenak⁵⁶

5.2.2.1. Aurrekariak

Prentsa idatziko dokumentazioaren sorreran honako hauek izan ziren faktore garrantzizkoenak:

- Beste egunkari batzuen erabilera egunkaria osatzeko. XVIII. mendean ez zegoen berri-agentziarik, eta egunkariak atzerrian ez zuten berriemaile berezirik; gainera, berriak hedatzeko denbora asko behar izaten zen. Horregatik, nahiz eta atzerapen handiarekin heldu, atzerriko egunkarietatik berri interesgarrienak hartu eta berriro inprimatzen ziren, zeuden moduan, ukitu gabe. XIX eta XX. mendeetan ere halaxe jarduten zuten European eta Ame-

⁵⁶. Prentsako dokumentazioaren garapen historikoa azaltzeko, batipat, Galdón-en (1986a) lana erabili izan dugu.

riketan; hortaz, garrantzi handiko enpresek beste enpresa batzuetako egunkariak jasotzeko eta trukatzeko bulegoak zabaltu zituzten, eta bulego horietan zuzendari bana ezarri zuten.

- Egunkariak argitaraturiko aleak gordetzea. Hasieratik plazaratutako zenbakiak gordetzen zituzten enpresek, eta, hala, egunkariaren bilduma osatzen zuten. Bilduma horiek garrantzi handia izango zuten etorkizunean, euren-gana joko baitzuten kazetariak aurreko informazioaren bila.
- Hildakoen informazioaren interesa: nekrologiak. Egunkari anglosaxoietan informazio nekrologikoak betidanik piztu du interesa. Pertsona ezagunen bat hiltzen zenean, haren kronika egiten zen, hildakoaren bizitzako datu aipagarrienak jasoz.

Bestalde, hasierako egunkariak bi motatakoak ziren: alderdien organoak ziren edo merkataritzako salerosketek soilik arduratzen ziren. Dokumentazioa sortzeko, berriz, beharrezkoa zen testuinguru informatibo egokia, hau da, egunkariak informazio zabala eta aktualitatezkoa hedatzea, erakunde egoki baten barruan osatua. Hori XIX. mendeko bigarren zatian lortzen hasi zen; izan ere, kazetaritzako enpresei indar ekonomiko handiagoa eman zieten; zuzendari batzuek kalitatezko informazioa eskaintzeko ardura zuten; penny bateko prentsa plazaratu zuten AEBetan eta Britainia Handian; hiriak telegrafoaren bitartez lotu ziren; eta, 1848an, Associated Press erakundea sortu zen.

5.2.2.2. Hasierako zerbitzuak

Harrington-en⁵⁷ esanetan, egunkarietako *morgue*-ak sortu ziren egunkariak ilustrazioak erabiltzen hasi zirenean. Ilustrazioek dirua balio zuten; horregatik, erabili ondoren, gorde egiten ziren, hurrengo batean berriro erabili ahal izateko. Hartara, pertsonen irudiak gordetzea errentagarria zen, eta horiekin batera datu biografikoak jasotzen ere hasi ziren. Esan dugunez, kalitatezko egunkarietan hilberriak informazio arrunta ziren; horregatik, haiek aldeztu aurretik prestatzea eginkizun ohikoa bilakatu zen.

Robert W. Desmond-en⁵⁸ esanetan, dokumentaziorako interesa ez zen bat-batean sortu, baizik eta egunkarietako zuzendari eta editore batzuek informazio hobe eskaintzeko zuten kezkaren ondorioz. Haien bulegoetan erreferentziako liburuak pilatzen ziren eta baita egunkarietako ebakin interesgarriak ere biografiak osatzeko. Zuzendariak erabiltzen zuten materiala (liburuak, egunkari-bildumak eta ebakinak) leku zentralizatu batera eraman zutenean erredaktore guztiek eskura izan zezaten, eta pertsona bat edo gehiago arduratzen hasi zirenean zerbitzu berri horretaz, sortu ziren lehendabiziko dokumentazio-zerbitzuak.

57. Harrington, H.F.; Frankenberg, T.T. (1912). *Essentials in Journalism*. Boston.

58. Desmond, R.W. (1933). *Newspaper Reference Methods*, Minnesota. Prentsa-dokumentazioari buruzko lehendabiziko liburua.

9. irudia. *El País* egunkariko indizeak.**EL PAÍS****ÍNDICE DEL AÑO 1996**

Edita: Diario El País, Sociedad Anónima

Miguel Yuste, 40, 28037 Madrid. Teléfono: (91) 337 82 00. Telex: 42187 / Zona Franca, Sector B, calle D, 08004 Barcelona. Teléfono: (93) 401 05 00. Télex: 97940
ISBN: 84-9969-05-8, para la obra; 84-9969-06-6, para el volumen / Depósito legal: M. 1495/176

© Diario El País, Madrid, 1997

Todos los derechos reservados. Esta publicación no puede ser reproducida, ni en todo ni en parte, ni registrada en, o transmitida por, un sistema de recuperación de información, en ninguna forma ni por ningún medio, sea mecánico, fotográfico, electrónico, magnético, electroóptico, por fotocopia, o cualquier otro, sin el permiso previo por escrito de la editorial

**AB ASESORES
ADMINISTRACIÓN**

Los ejecutivos Mariano Casado, de Santa Bárbara, y Jorge Matallá, de AB Asesores, opinan sobre las privatizaciones: 1 mar., MB25.

FINANZAS

El grupo obtuvo en 1995 unos beneficios consolidados brutos de 1.165 millones de pesetas: 8 feb., MB58.

PRODUCCIÓN Y VENTAS

La sociedad lanza un nuevo fondo garantizado: 3 dic., MB58.

**AB-SAAB-SCANIA
ADMINISTRACIÓN**

Los Wallenberg ponen a la venta el 70% de las acciones de la empresa Scania: 16 feb., MB62.

ABAD, JOSEP MIQUEL

El Grupo Planeta ficha a Josep Miquel Abad para integrarlo en su cúpula ejecutiva: 27 nov., CA3.

BIOGRAFÍA

La Editorial Planeta ficha al consejero delegado del COOB 92, Josep Miquel Abad: 27 nov., MB7.

DECLARACIONES

La ciudad olímpica, 1992-96: entrevista a Josep Miquel Abad, ex consejero delegado del COOB 92: 22 jul., CA5.

ABAD, MERCEDES

Generaciones cruzadas: Beatriz de Moura y Mercedes Abad, editora y escritora: 14 ago., CA1.

ARTÍCULOS

La crónica: de escarabatos pilosas: Club dels Barbutos: 23 ene., CA16.

La crónica: café de Colombia: 25 ene., CA16.

La crónica: Dream team: 17 feb., CA16.

La crónica: los años pulsera: María Yañez, La Bella Donita: 1 mar., CA24.

La crónica: bajo el control de ingen: Cataluña: 20 mar., CA15.

La crónica: una cuestión de carácter: Ignasi Ripoll, carrer de Casseres, Barcelona: 10 abr., CA20, 18 abr., CA2(CD).

La crónica: el hombre deseado: Bailar con Joaquim Molins: 24 abr., CA24.

La crónica: el espejo, el metro y el segorri y su perro: 2 may., CA15.

La crónica: trabajo para ballones: 17 may., CA24.

La crónica: el rock del regulador: La bisbita de Joyeria Sagrats: 11 jun., CA24.

La crónica: Jorobada en las aires del Iro: 28 jun., CA24.

Los apartados o epígrafes de este índice (escritos con mayúsculas y en negrita), más sus correspondientes subdivisiones (también en mayúsculas, pero en letra redonda), están ordenados alfabéticamente. Este criterio se ha seguido tanto en los casos de personas y entidades como en los de países, bloques y conceptos políticos o económicos. España es el único país no registrado como tal; el gran número de artículos referidos a ella aconsejaba un tratamiento especial. Así pues, las subdivisiones del tema "España" figuran como grandes apartados —y, por tanto, en el orden alfabético que les corresponde—, lo cual permite que en tales apartados sea posible una tercera subdivisión.

En todos los casos los artículos comprendidos bajo un mismo epígrafe están ordenados cronológicamente.

Después de la fecha de aparición de un artículo se añade el número de la página. Este número va precedido de iniciales que identifican la edición o el suplemento en que se publicaron. Las abreviaturas que corresponden a las ediciones son las siguientes: MB, lo mismo en la de Madrid que en la de Barcelona; MA, sólo en la de Madrid; B, sólo en la de Barcelona. Las de los suplementos son estas otras: DO, Domingo; N, Negocios; Q, Quadern (suplemento en catalán); S, El País Semanal; AN, Edición de Andalucía; CV, Edición de la Comunidad Valenciana; MA, Madrid; T, Tentaciones; BA, Babelia. Cuando, excepcionalmente, se produce una edición especial o un suplemento extraordinario, esta eventualidad se señala con una X; en el primer caso, la X va a continuación de la inicial que corresponde a la edición, y en el segundo, sola.

Las claves FDE y CD remiten, respectivamente, a una "fe de errores" o a una "carta al director" en la que se corrige o rectifica algún dato de ese artículo. Estas dos aclaraciones van entre paréntesis

La crónica: loca y fuga de locayas: 6 jul., CA24.

La crónica: Bayreuth en Camprodon: 22 jul., CA16.

La crónica: una parte de ron y dos de carabao: 14 sep., CA15.

La crónica: pobres chicos los que tienen que servir: 26 sep., CA16.

La crónica: actos con pactos: 28 sep., CA20.

La crónica: en busca del desruido desperdiciado: 7 oct., CA16.

La crónica: con protesis y a lo loco: 1 nov., CA16.

La crónica: la ciudad de Maagill: 8 nov., CA16, 6 dic., CA2.

La crónica: Good save the queen: parados de mujer: 13 nov., CA24.

La crónica: aventuras y desventuras de la ilustración: Carme Solé: 9 dic., CA16.

La crónica: perdedores habituales: Asociación estudiantil los Gollardos: 28 dic., CA16.

ABB**ADMINISTRACIÓN**

ABB pretende adquirir Babcock & Wilcox y expandir su actividad en la utilización del gas y el mantenimiento de fábricas: 22 sep., N10.

FINANZAS

El grupo de bienes de equipo anunció un resultado antes de impuestos de 2.110 millones de dólares: 29 feb., MB58.

La multinacional obtuvo un beneficio neto de 556 millones de dólares en el primer semestre del año: 9 ago., MB37.

ABB gana 1.280 millones antes de impuestos en el primer semestre, un 32% más que en el de 1995: 31 ago., MB33.

ABBADO, CLAUDIO

Claudio Abbado se quejaba contra Deutsche Grammophon por la utilización de una grabación suya de Mahler en Adagio 30 mar., MB37.

DECLARACIONES

Entrevista a Claudio Abbado, director de la Orquesta Filarmonica de Berlín: 7 ene., S14.

ABBEY NATIONAL

Análisis de los signos del zodiaco, que permite a Abbey National distinguirse por su capacidad ahorradora: 7 ene., N16.

FINANZAS

Por primera vez en cinco años, la entidad alcanza un beneficio de 72 millones de pesetas: 14 feb., MB58.

Abbey National mejora sus beneficios un 10% al obtener 194.940 millones en 1995: 27 feb., MB49.

El Abbey obtuvo unos beneficios brutos de 658 millones de libras, lo que supone un crecimiento del 16%: 8 ago., MB34.

Abbey National Bank anuncia una rebaja en el tipo de interés de sus hipotecas que se sitúan en el 6%: 25 sep., MB58.

PRODUCCIÓN Y VENTAS

La entidad lanza el nuevo fondo de inversión garantizado: Abbey Bolsa FIM: 7 nov., MB66.

Abbey National reduce sus tipos de interés en los préstamos personales: 150 puntos: 6 dic., MB58.

ABBOTT**FRAUDES Y SANCIONES**

Los laboratorios estadounidenses Abbott resalta importancia a los casos en que falló su test del sida: 9 abr., MB28.

PRODUCCIÓN Y VENTAS

Sanidad de Francia no hará un sorteo entre enfermos de sida para proporcionarles el nuevo fármaco del laboratorio Abbott: 1 mar., MB35.

ABELLÁN, EDUARDO

PSDE y PA imponen a Eduardo Abellán como director de la radiotelevisión andaluza: 3 sep., MB26.

Un crispado consejo de RTVA propone a Eduardo Abellán García como director del Ente en sustitución de Joaquín Marín: 3 sep., AN1.

La oposición en el consejo de la RTVA califica de condición apostólica la propuesta de Abellán: 3 sep., AN2.

BIOGRAFÍA

La Junta escoge como director de la RTVA a Eduardo Abellán, un gestor histórico de empresas públicas: 1 sep., AN1.

DECLARACIONES

Entrevista a Eduardo Abellán, director general de la RTVA: 20 nov., AN4.

ABELLÁN, JOSÉ LUIS**ARTÍCULOS**

La igualdad de oportunidades: sobre la discriminación positiva: 1 may., MB29.

El proyecto, clave filosófica del futuro: 30 dic., MB10.

ABELLO, JUAN

Los accionistas alcanzan un acuerdo para nombrar a Juan Abello presidente de Airtel: 10 may., MB59.

Airtel, la compañía de teléfonos móviles GSM, nombra nuevo presidente a Juan Abello y se prepara para su gran despegue: 19 may., N5.

AEBetan dokumentazio-zerbitzuen lehenengo bultzada Gerra Zibilarekin gertatu zen (1860-1865). Garai hartan notiziak, eta ez editorialak, hasi ziren izaten egunkarien oinarri, eta kazetaritza-genero berriak sortu ziren (besteak beste, elkarrizketa). Une horretan enpresa garrantzitsuek egunkariaren indizeak osatzeari ekin zioten, lehendik argitaraturiko informazioa aurkitu ahal izateko; izan ere, egunkariaren bildumen bidez, modu kronologikoan baino ezin zen bilatu aurreko informazioa. Indize zaharrena *Palmer's Index* izan zen, zeinak Britainia Handiko *The Times* egunkariaren informazioa jasotzen zuen 1790etik aurrera, hau da, XVIII. mendean. Baina ezagunena eta garrantzitsuena *The New York Times*-en indizea izan zen. Egunkari horrek 1851n sortu zenetik osatu zuen bere indizea, eta 1862tik aurrera, argitaratu eta komertzializatu ere egin zuen (hasieran urtero, eta 1930etik aurrera hilabetero, eta urteko publikazioen bilduma ere ateratzen zuen).

Europan, egunkari ingelesak izan ziren aurreratuenak informazio biografikoa eta berrien tratamendu sakona eskaintzen. Halere, egunkari horietan dokumentazioaren lana kazetari bakoitzaren ardura zen; ondorioz, XX. mendera arte ez zuten dokumentazio-zerbitzu zentralizaturik izan. Dena dela, aipatzekoa da *The Times* egunkariko atzerriko sailaren buru Donald M. Wallace-ren erreferentziako lanez osatutako liburutegia. Horretaz gain, bi ziren XX. mendea baino lehen dokumentazio-zerbitzua zuten argitalpenak: *Neue Zürcher Zeitung* Alemaniako astekaria eta *Daily Mail* Britainia Handiko egunkaria. Espainian, *La Vanguardia* egunkariak —1881ean sortua— 20ko hamarkadan sortu zuen berea.

5.2.2.3. Lehenengo bilakaera

Prensa-dokumentutegiak dossier-sistemak osatzen hasi ziren, hots, *ebakinen artxiboa*⁵⁹: aurrerantzean ez ziren ebakin solteak gordeko, eta argitalpenak (egunkari propioa eta kanpokoak) sistematikoki hustuko zituzten, etorkizunerako interesa izango zuten notizia guztiak jasotzeko eta informazio biografiko zein tematikoaren prestakuntzan berrerabiltzeko.

Dosierrak barne-publikazioaren indezeen osagarriak ziren. Indizeen aldean, abantaila handiak zituzten, dokumentua zuzenean eskuratu ahal baitzen. Indizeen bidez, jatorrizko artikulua eskuratzeko denbora asko behar zen; egokiagoak ziren ikertzaile edo historialarien lan egiteko erarako, kazetariarentzat baino; izan ere, informazioa indizeetan bilatu beharra zegoen, horiek proposatutako erreferentziak jaso, eta gero egunkariaren bildumetako aleak banan-banan kontsultatu. Dossierrek, ordea, dokumentuak zuzenean eskaintzen zituzten, gai bera lantzen zuten guztiak aldeztu aurretik bilduta, iturri desberdinetakoak eta kronologikoki ordenatuak. Beti prest kontsultatu ahal izateko.

59. *Press cuttings library* Britainia Handian eta *clipping files* AEBetan.

Gai bat jorratzen duten dokumentuak berehala eskuratu ahal izatea da dossierren sistemaren edo prentsa ebakinen artxiboaren helburua. Sistema horren ardatza oso sinplea da: etorkizunerako interesa duten artikulua karpitetan (dossieretan) biltzen dira. Horretarako, ohiko funtsezko banaketa hirukoitza izaten da: gaiak, pertsonak edo erakundeak, eta lekuak. Dossier bakoitzaren barruan artikulua kronologikoki ordenatzen dira; hasieran, plazaratu diren azkenak, berrienak eskura izateko. Dossieretan jatorrizko dokumentuak sailkatzen direnez, gai bera aztertzen duten dokumentuak azkar eta zuzenean eskuratu ahal dira.

Hona hemen dosierak osatzeko egin beharrekoak: iturri desberdinak sistematikoki hustu (egunkari eta aldizkari orokorrak edo espezializatuak, herrikoak zein nazioartekoak); dokumentazio-zerbitzuaren irizpideen arabera gordeko diren artikulua hautatu; eta, ebaki edo fotokopiatu ondoren, artikulua horiek dagozkien dossieretan sailkatu. Sistema hau 30eko hamarkadatik aurrera zabaldu zen batez ere, eta urte askotan erabili da prentsako dokumentazio-zerbitzuetan, prentsa idatzian zein irratan eta telebistan.

Prentsa dossierren sistema oso eraginkorra izan daiteke, Whatmore-ren⁶⁰ esanetan:

Egunkarietako artxiboek kazetaritzako informazioa erabiltzen dute, eta informazio-mota horretarako iturri eskuragarriena egunkariak dira; horregatik, ez da harritzekoa prentsa-ebakinak izatea haien ondarearen zati garrantzitsuena [...]. Eragozpenak eragozpen [prentsan agertzen diren akatsak errepikatzeko arriskua, esaterako], prentsa-ebakinak dira laburpen egokienak; era ulargarrian idatziak izaten dira, gertaerak logikoki aurkeztu dituzte, aldeztu aurretik osatuak; dossier sailkatuetan ordenaturik daudenez, azkar eskuratu ahal dira, eta jasotzen den lehenbiziko papera gaiaren inguruko azken berria da. [...] Prentsa-ebakinek beste abantaila batzuk ere badituzte: erraz garraiatzen eta kopiatzen dira, leku batetik bestera eraman edo bidali ahal izateko gertatzen dira, eta garrantzitsuena da erabiltzaileak lan egin behar duen estiloan eta formatuan idatziak direla.

Sailkapenak, dokumentuak hautatzeko irizpideak bezala, aldatu egiten dira dokumentazio-zerbitzu batetik bestera, eta ez dago sailkapen estandarrik. Halere, prentsa-sailkapenek ondoko ezaugarriak izan behar dituzte: a) zabalak eta malguak, gaur egungo dokumentuei dagokienez, eta baita etorkizunean helduko direnei dagokienez ere, sailkatu ahal izateko; b) azkarrak, dokumentuak indexatzeko zein dokumentuak bilatzeko; c) argiak, dokumentuak indexatzerakoan irizpide egonkorak erabili behar direlako dokumentuak beti aurkitu ahal izateko.

Sistema honek leku handia eta langile asko eskatzen ditu: dokumentalistak, sailkapenak osatzeko eta eguneratzeko, eguneroko artikulua hautatu eta sailkatzeko eta erabiltzaileen eskakizunei erantzuteko; eta dokumentazio-laguntzaileak, ebakinak eta fotokopiak egiteko eta dokumentuak dossieretan ordenatzeko.

60. Whatmore, G. (1978). *The Modern News Library*. London: The Library Association, 17 or.

XX. mendearen hasierako kazetaritzak aurrerapen handia izan zuen: egunkariak argitaraturiko berrien kopurua gehitu egin zen; edizio bat baino gehiago plazaratzen ziren, eta berriak azkar prozesatu beharra eragin zuen horrek. Egunkarien kezka nagusia zen berri asko eta askotarikoak eskaintzea, gertakizunak eta datuak soilik plazaratuz; elkarrizketetan ere fideltasuna azpimarratzen zen. Datuak egiaztatzeko iturri instituzionaletara jotzen zuten, eta zerbait polemikoa zenean, alde desberdinen jarrerak plazaratzen ziren.

Baina mendea aurrera zihoan, eta pixkanaka-pixkanaka zuzendariak ikusi zuten ez zela nahikoa gertakizunak bere hartan plazaratzea nazioarteko egoera konplexua ulertzeko; orduan informazioaren analisiak plazaratzen hasi ziren. Lehen Mundu Gerra izan zen aldaketaren arrazoi garrantzitsuenetakoa, eta dokumentazioaren eginkizun informatiboak zabaltzea eta garatzea ekarri zuen.

The Times, Britainia Handiko egunkaria, izan zen aldaketa horren adibide aipagarriena; egunkari horrek eskaini zuen gatazkaren informazio onena eta osatuena. Egunkari horretako atzerriko sailak urteetan pilaturiko informazio hautatu eta fidagarria erabili zuen Alemaniako politika, armagintza eta guda-planei buruzko informazioa osatzeko. 1915etik aurrera, gudak iraun zuen bitartean, hamabostero plazaratzen zuen *History of the War* gehigarria.

5.2.2.4. Kazetaritza interpretatiboa

Lehen Mundu Gerrak informazioa interpretatu beharra eragin zuen; hortaz, lehen gertakizun interpretatua izan zen. Halere, aldaketa hori AEBetako 1929ko krisi ekonomikoaren garaian eta Bigarren Mundu Gerran iritsi zen bere gorenera: albisteetan, *nork egin du zer* galderaren ondoan, *zergatia* ere garrantzitsu bihurtu zen.

Zuzendariak konturatu ziren eguneroko informazioaren osagarria zela dokumentazioa. 1933an, AEBetako Egunkarietako Zuzendarien Elkarteak informazio esplikatibo eta interpretatiboari arreta eta leku handiagoa eskaintzeko eskatu zuen, eta, halaber, informazio dokumentatua osatzeko —*background of information*—, irakurleak gertakizunen esanahia ulertu ahal zezan. Egunkariak tipografia berezia erabiltzen hasi ziren dokumentazio-gehiarriak adierazteko —*background information in the news*—.

Kazetaritzan formula berriak sortu ziren: *newsmagazine* eta igandeetakoak. *Times*, *Fortune*, *Newsweek* eta beste aldizkari batzuk sortu ziren, informazio kontestualizatua eskaintzeko asmoarekin; gainera egunkariak ezin eskaini zezaketen zerbait egiten zuten hauek: gertakizunen analisisa eta zentzua plazaratu. Horretarako, dokumentazio-zerbitzu garrantzizkoak zituzten⁶¹.

61. *Times* aldizkaria sortu zenean, aste guztian egunkariak argitaraturiko artikulua bildu eta informazio trinkotua eta ordenatua eskaintzen zuen. Lan horretarako, aldizkarian bi langile-mota

Newsmagazine horiek argitalpen independenteak ziren; igandeetakoak, ordea, egunkariei lotuta zeuden. Igandeetakoak egunkarian aste barruan argitaraturiko informazioen sintesia eskaintzen zuen, informazioa ulergarriagoa egiteko eta ikerketa-lanak, gertakizunen ikuspegi orokorra eta informazio osagarriak plazaratzeko.

Garai horretan, informazio- kontzeptua ere zabaldu egin zen, eta, hala, beste gai-mota batzuk ere sartu ziren kontzeptu horren barruan: pertsonen bizitzan garrantzia zuten iraupen luzeko gaiak, jendeak pentsatzen edo egiten zuena, eta ez eguneroko albisteen azalpena soilik.

Halaber, interpretazio- eta ikerketa-lana saritu zen estreinako aldiz: 1940an, Otto D. Tolischus-ek, *New York Times*-eko Berlingo berriemaile bereziak, Pulitzer saria jaso zuen, Alemaniako hedapenaren aurrekari ekonomiko eta ideologikoak —Bigarren Mundu Gerraren eragileetako batzuk— azalduz egindako lanagatik.

Bigarren Mundu Gerraren ostean izan zituen dokumentazioak benetako zabalkundea eta onarpena, informazio interpretatiboak hobeto asetzen zituelako irakurleen beharrak. Izan ere, esaten zuten lan informatiboa hezitzailea zela, eta eguneroko historia interpretatzea, aztertzea eta azaltzea zuela helburu.

Kazetaritza interpretatiboak, dokumentazioaren erabilerarekin batera, markatu zituen 40ko eta 50eko hamarkadak. Gertakizunen esanahi sakona azaltzeko, informazioa ikertu eta egiaztatu beharra zegoela azpimarratzen zuten. Lehengo objektibotasunak (datu soilak onartzea) beste objektibotasun-mota bati utzi zion lekua: kazetariak gai izan behar zuten gertakizunen testuingurua eta ondorioak azaltzeko, berrien esanahi osoa erakutsiz eta irakurleari informazio ulergarria eskainiz. Interpretazioak ez zuten behar berriak aukeratzeko baino iritzi gehiago; kazetaritzak dokumentazioaren bidez elkartu behar zituen interpretazioa eta objektibotasuna.

Idazle askorentzat, informazio sakona eta kontestualizatua zen kazetaritza idatziak zuen baliabide nagusia komunikabide berrien (irratia eta telebista) lehiari aurre egiteko:

Irratiak lehenago egin zuen moduan, telebistak ere bere informazioaren berehalakotasuna erabili zuen egunkariekin lehian aritzeko [...]. Telebistak, eguneroko gertakizun aipagarrien kontakizunean, egunkariei aurrea hartzen zien unean, komunikabide idatziak hasi ziren, gero eta gehiago, egungo gertakizunen azpian zegoen informazioa eskaintzen, telebistako kamerentzat ikusezina zena⁶².

Ikerketa-kazetaritza eta doitasunezkoa, dokumentazioaren eta datu-baseen erabilerari loturik sortu ziren.

ziren nagusi: ikertzaile-egiaztatzaileak (horrela deitzen zitzairen dokumentalistei; 1948an 47 lagun) eta erredaktoreak. Aldizkariaren arrakastak beste esperientzia batzuk eragin zituen formula bera erabiliz: *Fortune* (informazio ekonomikoa), *Newsweek*, *U.S. News*, etab.

62. Roshco, B. (1975). *News-making*. Chicago: The University of Chicago, 48. or.

Historiaren laburpen honetan ikusi ahal izan dugu kazetaritzaren garapena, neurri batean, dokumentazioaren erabileraren ondorioa izan dela eta, era berean, kazetaritzaren garapen horrek prentsako dokumentazio-zerbitzuen hobekuntza bultzatu duela.

5.2.3. Dokumentazio informatiboaren garapena

1909. urtera arte prentsa-dokumentazioari buruzko idazkiak bakanak ziren, baina urte horretan gertakizun garrantzitsu bat izan zen: *Special Libraries Association* elkarte sortu zen AEBetan, eta elkarte horrek argitaratu zuen aldizkarian *newspaper libraries*-ei buruzko lehenengo artikulua azaldu ziren. 1923an, elkarte horren kazetaritza-taldea osatu zen: *Newspaper Group*, eztabaidarako eta esperientziak trukatzeko gunea eta, aurrerantzean, dokumentazio informatiboaren oinarri metodologikoen sortzailea izango zena.

Taldeak eta aldizkariak kazetaritza-enpresetan prentsako dokumentazio-zerbitzuak aintzakotzat hartzea ekarri zuten, eta irakaskuntzan ere izan zuten eragina. Liburuzainen eskolak prentsa-dokumentazioaren garrantziaz konturatu ziren; baita kazetaritza-eskolak ere. 1930ean, kazetariei dokumentazioa erabiltzen irakasteko ikastaroak hasi ziren AEBetan, European baino berrogei urte lehenago.

Minnesotako Kazetaritza Fakultateko irakasle R. W. Desmond-ek argitaratu zuen, 1933an, aurreko teorien sintesia eginez, prentsa-dokumentazioari buruzko lehendabiziko liburua: *Newspaper Reference Methods*. Bere bigarren liburua AEBetako prentsa-dokumentutegien historia jaso zuen: *Newspaper Reference Libraries: Their History and Service*.

50eko hamarkadan, dokumentazio-zerbitzuen zentralizazioa bultzatu zen. Ordura arte egunkari askotan bikoiztasuna gertatzen zen; alde batetik, ebakin-artxiboak, eta, beste aldetik, erreferentziako lanen liburutegiak, non erreferentziako liburuak eta argitalpenen bildumak gordetzen ziren. *New York Times Index*-a erabiltzen zen toki askotan estatuko eta nazioarteko gaien jarraipena egiteko. Indizeen argitalpena garestia zen, egunkari nagusiek soilik egin zezaketen; baina egunkari horien osperako lagungarriak izan ziren, prentsa-mundutik at ere eragina izan baitzuten, eta, hala, unibertsitateetan eta liburutegietan informazio-konsultetarako ohiko tresna bilakatu ziren.

Garai horretan dokumentazio-zerbitzuetan egiten zen lan garrantzitsuenetarikoa ebakinak sailkatzea zen; honela zioen orduko liburu batek:

artikuluak sailkatzea da *morgue* bateko lan garrantzitsuena. Beharrezkoa da lan hori etengabe zaintzea [...] Informazio bat ez da inoiz kodetu behar gaur era batean eta bi aste barru beste era batean. Sistema bat behar da. Gaiek sinpleak eta gogoratzeko errazak izan behar dute⁶³.

63. *Pictured Encyclopedia of the World's Greatest Newspaper* (1928). Chicago.

Liburutegietan erabiltzen ziren sailkapenak (Dewey, Kongresuko Liburutegi-ko Sailkapena, etab.) ez ziren egokiak prentsa-ebakinak sailkatzeko, baina ez zuten sortu sailkapen estandarrik; horrenbestez, dokumentutegi bakoitzak berea eratu zuen. Desmond-en esanetan, indizeak eta erreferentziako liburuak beharrezkoak ziren ebakinen kopurua gutxitzeko, eta azpimarratzen zuen ebakin-artxiboaren balioa ez zegoela kopuruan, baizik eta hautaketa eta sailkapen egokian.

Eskatutako informazioa lehenbailehen eskaintzeko antolatuta zeuden dokumentazio-zerbitzuak. Kazetarientzat akatsik gabeko oroimen eta informazio-iturri izateaz gain, lagungarri zitzaizkien, halaber, egunkari osatuagoa eta fidelagoa egiteko, datuak egiaztatuz, aurrekariak hornituz, materiala aldezturik prestatuz eta talde editorialari gaiak proposatuz.

60ko eta 70eko hamarkadetan, ANPA-k (*American Newspaper Publisher Association*) hainbat kongresu antolatu zituen, prentsa-dokumentuen garrantzi historikoa, mikroformen erabilpena eta dokumentazio-zerbitzuen informatizazioa aztertzeko. 1974an, *Guidelines for Newspaper Libraries* lana argitaratu zen, non prentsa-dokumentutegiek jarraitu beharrek ere duak eskaintzen ziren. 1976an, *Special Libraries Association* elkarteak inkesta bat plazaratu zuen: *Directory of Newspaper Libraries in the U.S. and Canada*; inkesta horrek AEBetako eta Kanadako prentsako 265 dokumentazio-zerbitzuren datuak jaso zituen. Esparru geografiko bateko lehendabiziko ikerketa orokorra izan zen.

70eko hamarkadan hartu zuen dokumentazioak bere lekua Europako zenbait unibertsitatetako Informazio Zientzietako Fakultatean. Espainiako Estatuan, 1975ean sartu zen *Dokumentazioa* ikasgaia Informazio Zientzietako lizentzian, bere hiru ataletan: Kazetaritzan, Ikus-entzunezko Komunikazioan eta Publizitatean.

1964an, Geoffrey Whatmore-k prentsako dokumentazio-zerbitzuei buruzko Europako lehendabiziko liburua idatzi zuen: *News information* (gaztelaniara *La documentación de la noticia* tituluarekin itzuli zuten, Nafarroako Unibertsitateak argitaratua, 1970ean), non prozesu dokumentalaren pausoak aztertzen zituen. Ondoren, Whatmore-k bere bigarren lanean —*The Modern News Library* (1978)— dokumentutegien arazoei aurre egiteko metodologia praktikoa eskaini zuen.

Alemanian —liburu- eta artxibo-zaintzan tradizio handiko herrialdean—, 1971n, Roman Muziol-ek *Pressedokumentation* lana aurkeztu zuen, non ebakinen hautaketaren garrantzia azpimarratzen zuen; bere iritziz, prozesu dokumentalaren oinarria eta ardatza zen ebakinen hautaketa. 1974an, taldeko ikerketa-bilduma argitaratu zen: *Medium und Archive*.

Espanian, 1978an, Robert Coll-Vinent-ek helburu hezitzaileekin argitaratu zuen *Teoría y práctica de la documentación* liburuan, dokumentazioaren garrantzia azpimarratu eta dokumentazio-zerbitzu aurreratuen funtzionamendua deskribatu zuen. 80ko hamarkadan, Gabriel Galdón López, Antonio García Gutiérrez eta

Eulalia Fuentes i Pujol prentsa-dokumentazioari buruzko lanak argitaratzen hasi ziren.

Herrialde guztietan osatu ziren lanbide elkarteak: 1909an, aipaturiko *Special Libraries Association*, AEBetan; 1924an, ASLIB (*Association of Special Libraries and Information Bureaux*), Britainia Handian; 1963an, ADBS, Frantzian. Espainian, 1949an, ANABAD (*Asociación Española de Archiveros, Bibliotecarios, Museólogos y Documentalistas*) sortu zen, eta 1976an, SEDIC (*Sociedad Española de Documentación e Información Científica*). Katalunian, 1984an, SOCADI (*Societat Catalana de Documentació i Informació*) eratu zuten, eta Euskal Autonomia Erkidegoan, 1990ean, ALDEE (Artxibozain, Liburuzain eta Dokumentalisten Euskal Elkartea); halaber, 1997an, Euskal Herrian Joana Albret Bibliotekonomia Mintegia sortu zuten, ehun bazkideko posta-zerrenda eta webgunea dituen <http://www.eibar.org/joana-albret/oinarriak.htm>.

5.3. PRENTSAKO DOKUMENTAZIOAREN BILAKAERA TEKNOLOGIKOA

Bigarren Mundu Gerrak ekarri zuen AEBetako eta Britainia Handiko prentsako dokumentazio-zerbitzuen indartzea. Alemanian, artxibozaintzan eta liburutegietan pilatutako esperientziak eragina izan zuen prentsan 60ko hamarkadan, eta hurrengo hamarkadan 100.000 ale baino gehiago plazaratzen zituzten egunkari guztiek zeukaten dokumentutegia. Europako beste herrialdeetan prozesua geldoagoa izan zen.

5.3.1. Mikrofilmazioa

Dokumentazio-zerbitzuek egunkari-bildumak eta ebakinak gordetzen zituzten⁶⁴; horiek leku handia behar zuten, eta hondatu ere egiten ziren, egunkariak erabilitako papera kalitate txarrekoa baitzen. Mikrofilmazioaren bidez lortu zuten arazo horiei aurre egitea.

AEBetan, 40ko hamarkadan hasi zen mikrofilmazioa; 1970ean, egunkarien %90ek zuten beren bilduma mikrofilmatuta, eta ebakin-artxibo historikoak ere bai askok. Egunkariak mikroformak komertzializatzen zituzten, publikazioaren indizeekin batera. Europan ere egunkari garrantzitsuenek mikrofilmatu zituzten beren bildumak.

Garai horretan hasi ziren ikertzen papera nola erabat ordezkatu eta mikroformak nola mekanizatu, dokumentuak azkar aurkitu ahal izateko. Dударik gabe, mikrofilmazioak konpontzen zuen lekuaren eta dokumentuen iraupenaren arazoa, baina ez zuen konpontzen, ordea, sailkatzeko eta eskuratzeko orduan izaten ziren zailtasunak. Konponbide bateratzaileagoa behar zen.

64. *Los Angeles Times*-ek, 1950ean, lau milioi ebakin baino gehiago; *The Washington Star*-ek, sei milioi.

5.3.2. Informatizazioa

70eko hamarkadan, AEBetan erreferentzien datu-baseak osatzen hasi ziren, mundu zientifiko eta akademikoarentzat. 1972an, *New York Times Information Bank*-ek, *New York Times* egunkariaren taldekoak, norabide hori hartu zuen, egunkariaren indize informatizatua linean komertzializatzeko. Horren asmoa dirua lortzea zen, eta ez dokumentazio-zerbitzu tradizionala ordezkatzeko; hortaz, lehen-dabiziko prentsako datu-base komertziala izan zen; egunkari eta enpresek linean kontsultatu ahal zuten.

Hurrengo urteetan bitariko sistemak ere sortu ziren: erreferentzien datu-baseak eta mikrofilmak erabiltzen zituzten; batzuk, informazioaren erreferentziak aurkitzeko, eta besteak, jatorrizko dokumentuak kontsultatzeko.

Mikrofilmazioa hainbat urtetan erabili zen, dokumentuak gorde, berreskuratu, ikusi eta kopiak jasotzeko. Bitartean, informatika azkar garatzen ari zen, eta ordenagailuen memoriaren handitzeak, datuen transmisioak eta, bereziki, egunkarien produkzioan informatika sartzeak prentsako testu osoko datu-baseen sorrera ekarri zuten 1977an. *Boston Globe*-k eta *The Toronto Globe And Mail*-ek plazaratu zituzten lehendabizikoak.

Erredakzioen informatizazioari esker, digitalizaturik jaso daiteke egunkariko informazioa. Fotokonposizioaren kodeak eta gerorako interesik ez duen informazioa (iragarpenak, denbora-pasa, agenda, etabar) kendu ondoren, informazioa datu-base egitura batera bidaltzen da, datu-base dokumentalen gestiorako programa baten bidez eskuratu ahal izateko. Informazioa artikuluetan agertzen diren hitzen bitartez bilatu ahalko da (indexazio automatikoa), edota horien eta dokumentalistek osatutako deskriptoreen bidez (indexazio automatikoa eta indexazio intelektualak).

Prentsan, testu osoko datu-baseek azkar gaintitu dituzte erreferentzienak, kazetariaren lanak eskatzen duen berehalakotasunari hobeki erantzuten diotelako; izan ere, testua zuzenean eskura daiteke, eta oso bilaketa zehatzak egin ahal dira.

5.3.3. Euskarri optikoak

Nahiz eta abantaila ugari izan, testu osoko datu-baseek ez dituzte zeharo eta egoera guztietan dosierak ordezkutzen. Batetik, testu osoko datu-baseetan artikulak ez dira berreskuratzen jatorrizko formatuan; izan ere, artikulak ASCII formatuan gordetzen dira: irudirik gabe, tipografia bereizgarriarik gabe, eta ez egunkarietan agertu diren moduan. Gainera, testu osoko datu-baseek ez diete ondo erantzuten gai baten inguruan ikuspegi orokorra behar duten eskakizunei, eta, base berean sartuta egon ezean, iturri desberdinak ezin dira une berean kontsultatu.

Euskarri optikoetan, berriz, informazio-kopuru handia gorde ahal dutenez, dokumentuaren irudi digitalizatua gorde daiteke, eta, horrekin, egunkarien orrial-

deen erreprodukzioa faksimile kalitatearekin (testuak zein argazkiak). Dokumentuen Gestio Elektronikorako sistemek (DGE) irudiak digitalizatzen dituzte eskaner baten bidez; horretaz gain, artikulua edota irudien deskripzioak erreferentzien datu-base batean sar daitezke. Erreferentzien datu-base horren bidez egiten da bilaketa, eta jatorrizko dokumentuak pantailan ikusi eta inprimatu ere egin daitezke.

Sistema horiek mikroformen lekua hartzen ari dira: dokumentuen digitalizazioa mikrofilmazioa baino sinpleagoa eta azkarragoa da, eta, gainera, informazioa bilatzeko, gordetzeko eta kontserbatzeko izaten diren arazoak konpontzen ditu.

Hanburgoko Grunher&Jahr taldea aitzindaria izan da sistema horiek erabiltzen, 80ko hamarkadaren hasieran hasi baitzen. Enpresa hori Europako prentsa-talde garrantzitsuenetarikoa da; 30 aldizkari eta egunkari bat plazaratzen ditu (*Stern*, *Geo*, *Brigitte*, *Capital*...), Alemanian, Britainia Handian, Frantzia, Espainian eta AEBetan. 60ko hamarkadan, dokumentazio-zerbitzu bateratua osatu zuen taldeko publikazio guztientzat, argazkien zein testuen tratamendurako. Horretarako, erreferentzien datu-base bat dute (1974tik), eta memoria optikoz osatutako sistema (1986tik), mikrofilmen ordeztu. Dokumentazio-zerbitzuak 250 argitalpen husten ditu, eta bere datu-basean 3,2 milioi artikuluren erreferentziak daude. Dokumentazio-zerbitzuak, taldeko publikazioen eskakizunei erantzuteaz gain, kanpoko bezeroak ere baditu, horien artean *Die Zeit* astekaria eta zenbait telebista-kate. Egunero 120 kontsultari erantzuten diete, eta 4.000 artikulutik 8.000ra bitarte inprimatzen dituzte (Fuentes; Conesa 1994).

Halere, egunkari gehienetan argazkitegiak informatizatzeko soilik erabiltzen dituzte euskarri optikoak, edota, kanpora begira, datu-baseak komertzializatzeko, CD-ROM formatuan. 80ko hamarkadaren bigarren zatian hasi ziren datu-base zientifikoak euskarri optikoan komertzializatzen. Prentsako datu-baseak ere sartu dira prozesu horretan, eta gaur egungo joera da linean dauden datu-baseak ere horrela komertzializatzea; adibidez, 1990etik Britainia Handiko *The Times* eta *The Guardian* CD-ROM formatuan eskura daitezke.

5.3.4. Prentsako datu-baseak

Prentsako testu osoko datu-baseak 80ko hamarkadatik erabiltzen dira AEBetan. Banaketa-enpresak sortu dira; horiek kazetaritza-enpresekin kontratuak sinatzen dituzte, egunkarietako testu osoko datu-baseak biltzeko eta banatzeko.

Esate baterako, MEAD DATA enpresak —lehendik testu osoko datu-baseen munduan sartuta zegoen, LEXIS zuzenbideko datu-basearekin— NEXIS datu-basea osatu zuen; hor 130 argitalpenen testu osoak jasotzen dira, besteak beste, *The New York Times*, *The Washington Post* eta *Financial Times* egunkariak, eta *Time* eta *The Economist* aldizkariak; hiri-egunkariak eta tirada txikikoak ere biltzen dira.

Egunkarien informazioa formatu digitalean bidaltzen zaio zuzenean NEXIS-i, eta horrek bere datu-basean jasotzen du. Egunkariak telematikaren bidez kontsultatzen dute datu-basea, zerbitzu horren truke NEXIS-i ordainduta. Baina egunkari bakoitzak ere jasotzen du dirua, beste bezero batzuek kontsultatzen dutenean egunkariaren informazioa. Bestalde, datu-basea osatzea eta horren eguneraketa ez zaio batere kostatzen egunkariari. Gainera, datu-baseen hedapen bateratuak bezero gehiago erakartzen du: zenbat eta argitalpen gehiagok jaso datu-basea, kontsulta hainbat eta interesgarriagoa izango da.

1984an, AEBetako eta Kanadako egunkari garrantzitsuen %75 NEXIS-en harpidedunak ziren, eta %30 VU/TEXT-enak (egunkarien testu osoak jasotzen dituen beste banatzaile bat). Ia kasu guztietan dokumentalistek egiten zituzten bilaketak, eta ekonomia-sailak erabiltzen zituen gehien.

Europar ere 80ko hamarkadan hasi ziren osatzen testu osoko datu-baseak, eta albiste-agentziak izan ziren horretan lehenak: Suitzako ATS albiste-agentzia (1984an), Alemaniako DPA, Frantziako AFP, Italiako ANSA (1982an), Britainia Handiko Reuters (1988an, 1980tik urte horretara arte NEXIS-en), Espainiako Efe (1988an). Eta albiste-agentzien atzetik, egunkariak hasi ziren: Frantzian, *La Croix* (1985ean) eta *Le Monde* (1987an); Britainia Handian, *The Guardian* (1985ean, PROFILE banatzailean), 1988 NEWS INTERNATIONAL DATA BASE, News International taldekoa (*The Times*, *Today*...).

Baina prozesu hori batez ere AEBetan izan da garrantzitsua; izan ere, hor testu osoko datu-baseek ia erabat ordezkatu dituzte eskuzko sistemak. Horren indarra eta hedapena hainbat arrazoiengatik izan da. Alde batetik, herrialdeak duen prentsa-merkatuaren egiturak (banaketa geografiko handia, hirietako eta eskualdeetako egunkari asko eta estatuko egunkari gutxi) lehiakortasun txikiagoa eragiten du, eta erraztu egiten du taldeko datu-baseak izatea beste hiri edo lurraldeetako informazioa eskuratzeko. Bestalde, AEBetako datu-baseen banaketa-enpresak enpresa indartsuak dira, eta egoera finkoa dute linean dagoen informazioaren merkatuan.

AEBetan, prentsako datu-baseak informazioa eskuratzeko beste modu bat dira eta, azkarrek direnez, oso erabilgarriak hainbat sektoretan: komunikabide guztietan bezala (prentsan, telebistan eta irratan), baita hezkuntzan, ikerkuntzan, administrazioan eta sektore ekonomikoetan ere, informazioa eskuratzeko lehiakortasunerako faktore bat dela pentsatzen baitute: «Irudimena erabiliz gero, egunkarien datu-baseek toki garrantzitsua bete dezakete plangintza estrategikoan eta erabakiak hartzeko orduan, marketinean eta auzietan»⁶⁵. Hauek dira datu-base garrantzitsuenak:

65. Basch, R. (1990). "Searching Newspaper Online: The Times is a changing". *Online/CD-ROM*, 13. or.

- Datatimes eta Vu/Text: biak prentsa-enpresetakoak, eta hiri eta eskualdeetako egunkarietan espezializatuak.
- Nexis: *New York Times* egunkari ospetsuaz gain, AEBetako beste hainbat egunkari ere jasotzen ditu, eta Europakoak ere bai, batez ere Britainia Handikoak eta *Le Monde*.
- Dow Jones: Wall Street Journal taldekoa. Egunkari horren eskusiba du, eta informazio ekonomikoa eskaintzen duten beste hainbatena ere bai. 1991n bat egin zuen Datatimes-ekin, eta biek batera 500 titulu baino gehiago eskaintzen dituzte.
- Papers: Dialog-ena, munduko banatzailerik handiena. 1989an sartu zen prentsa-informazioan datu-base honekin. 35 argitalpen baino gehiago jasotzen ditu, besteak beste, *Los Angeles Times*, *The Boston Globe*, *Chicago Tribune*, *USA Today* eta *The Washington Post*.

Egunkari garrantzitsuenek beren datu-baseak eratzen dituzte barne-sistemetan, eta gero, banatzaileen bidez, komertzializatu egiten dituzte. Horrek kostu handia dakar tresneria informatikoan, eta pertsona asko behar dira horretan lanean, baina, bestalde, onura handia da datu-basea norberaren neurrira eginda eta norberaren kontrolpean izatea eta kosturik gabe kontsultatzea. Gainera, datu-basea banatzaile bat baino gehiagoren eskuetan jartzeak errentagarritasun handiagoa dakar, baten mendean egonda baino.

Sistema hori erabiltzen du *The Washington Post* egunkariak. Testua erredakziozko sistema informatikoaren bitartez jasotzen da, eta indexazio automatikoari dokumentalistek egindako indexazio intelektuala gehitzen zaio. Ondoren, datu-basea Vu/Text, Nexis, Dialog eta Britainia Handiko Profile banatzaileen bitartez komertzializatzen da.

Baina, lehen aipatu dugun moduan, beste egunkari askok informazio digitala zuzenean banatzaileen eskuetan jartzen dute, eta haiek arduratzen dira datu-basea osatzeaz eta komertzializatzeaz. Egunkariak bere datu-basea banatzailearen bitartez kontsultatzen du. Sistema hori merkeagoa da, baina mendekotasun handiagoa dakar.

Prentsako dokumentalisten lana asko aldatu da azken 25 urte hauetan: prentsako dokumentalistek jadanik ez dute kolarekin eta artaziekin lan egiten, ezta paper multzo handien artean ere; informazio-kudeatzaile (*information manager*, *information brokers*) bilakatu dira, ia informazio guztia euskarri informatikoan dagoen arloko espezialistak, eta behar den informazioa bide azkar eta laburrenetik eskuratu behar dute. Horretarako, dokumentalistak eskura dituen datu-baseak ezagutu eta aztertu behar ditu, eta bilaketa bakoitzean egokiena hautatu, emaitza zuzena, azkarra eta merkeena jasotzeko.

Europar, nahiz eta albiste-agentziek eta egunkari batzuek testu osoko datu-baseak eskaini, ez dago banatzaile indartsurik. Informazioaren industria berandu garatu da, eta, AEBetan ez bezala, hainbat hizkuntza izateak eta estatu bakoitzaren interesek ez dute errazten merkatu zabala; horregatik, enpresek ez dute negozio interesgarritzat datu-baseen ustiapena.

Halere, aipatzekoak dira hainbat enpresak linean jarritako taldeko hemerrotekak; horien bidez, une berean komunikabide batean baino gehiagotan egin daitezke bilaketak. Horixe da Britainia Handiko *The Guardian* eta *The Observer* egunkarien kasua, baita *Globnet* ordainpeko zerbitzuarena ere <<http://www.rcs.it/globnet/?>>, zeinen bidez RCS taldeko komunikabideen artxiiboak kontsultatu ahal diren, besteak beste *Il Corriere della Sera* eta *La Gazzetta dello Sport* egunkariena.

5.4. ESPAINIAKO PRENTSAKO DOKUMENTAZIO-ZERBITZUAK

Hainbat ikerketa egin dira Espainiako prentsako dokumentazio-zerbitzuak aztertzeko, eta horien bitartez dakigu egunkari zaharrenek ez zutela dokumentazio-zerbitzurik sortu zirenean; esate baterako, *La Vanguardia* egunkariak —1881ean sortua— 20ko hamarkadan osatu zuen berea. Badakigu, halaber, urte askoan prentsako dokumentazio-zerbitzuek “gaixotasun endemikoak” pairatu zituztela: langile gutxi eta trebatu gabeak, baliabide urriak, harreman eskasa erredakzioarekin... Kazetaritza-enpresetan zerbitzu hori zein gutxi estimatzen zen erakusten du horrek.

80ko hamarkadan gauzak aldatzen hasi ziren, pixkanaka-pixkanaka betiere. Egunkari eta aldizkari garrantzitsuenek dokumentazio-zerbitzuak osatu zituzten, edo ordurako bazituztenek berritu. Halere, toki gehienetan eskuzko sistemak erabiltzen ziren prentsa-ebakinak eta argazkiak dosierretan sailkatzeko, eta baliabideak artean urriak ziren.

Informatizazioan *El País* eta *El Correo* izan ziren aitzindariak; biek erreferentzien datu-baseak osatu zituzten. *El País* egunkarian, notizia bakoitzaren erreferentziari bizpahiru lerroko laburpena eta azaleko indexazioa gehitzen zitzaizkion. Datu-baseak bi betekizun zituen: egunkariaren indizeen argitalpena⁶⁶, eta informazio-bilaketa; hau da, erreferentziak aurkitu ondoren, jatorrizko testuak mikrofilmetan kontsultatu ahal ziren. *El Correo*-n ordea, notizia bakoitzaren erreferentziari hainbat lerrotako laburpen informatiboa gehitzen zitzaion, kazetariak datu-basean bertan aurki zezan nahi zuen informazio guztia, eta, hartara, jatorrizko testuetara jo beharrik izan ez zezan. Baina esperientzia berritzaile eta interesgarriena *El Sol* egunkari desagertuarena izan zen: dokumentazio-zerbitzu osoa automatizatu eta euskarri optikoak erabili zituen 80ko hamarkadaren amaieran.

66. *El País: índice de los años...1976/1977-1995* (1988-1995). Madrid: Prisa. Urtekaria.

Hurrengo hamarkadan, kazetaritza elektronikoaren hedapenak eta sareen arrakastak dokumentazio-zerbitzuen digitalizazioa ekarri zuten. Hala, *El Mundo* egunkariak —1989an sortua— 1994ko urtarrilean jarri zuen martxan testu osoko datu-basea. Dokumentazioa Madrilén zentralizaturik dago, baina, terminalen bitartez, beste edozein lurraldetako erredakziotik eskura daiteke (Gómez 1997-1998).

Halere, Espainiako prentsako dokumentazio-zerbitzuek barne-zerbitzu moduan segitzen dute; Efe albiste-agentziarena da salbuespena <<http://www.efes.es>>. Gainera, Efe da bere datu-basea linean komertzializatzen duen bakarra. *Efe-data*-ren barruan, albiste-agentziak 1988tik aurrera plazaratutako berriak, biografiak, erakundeen datuak, hainbat gairen inguruan osatutako txostenak eta efemerideak ditu jasota.

90eko hamarkadan, linean zeuden datu-baseen eskaintza murriztaren ondoan, CD-ROM euskarrian eskaintako datu-baseak sortzen hasi ziren. Lehendabizikoak komunikabideen mundutik kanpo zeuden enpresek egin zituzten: *Documentación de Medios* (1991an; jadanik desagertua), *Baratz* (1991n) eta *Bases de datos con noticias de prensa* (1993an); azken horrek informazio ekonomikoa eskaintzen zuen. Denak dira erreferentzien datu-baseak, iturri asko eta askotarikoak aztertzen dituzte, eta garestiak dira.

Baratz enpresa 1981ean sortu zen, eta urte horretan hasi zen erreferentzien datu-basea linean komertzializatzen. Gaur egun, 800.000 erreferentzia baino gehiago ditu, 140 egunkari eta aldizkaritatik lortuak. Albiste ekonomikoak, politikoak eta lan-mundukoak jasotzen ditu batik bat, eta egunero 130 erreferentzia berri gehitzen ditu, gehienak argitalpen gutxi batzuetakoak. Hiru CD-ROM komertzializatzen ditu: bi historikoak dira (bata 1981etik 1992/07/31ra, eta bestea azken data horretatik 1997/01/31ra bitartekoa) eta hirugarrena lau hilabetearen behin eguneratzen da, eta linean ere kontsulta daiteke. Horretaz gain, enpresak berak egindako informazio-bilaketak eta jatorrizko dokumentuak ere eskaintzen ditu.

Geroago agertu ziren komunikabideek sortutako CD-ROM bertsioak: *Abc-Cultural* (1994an); *El Mundo* (1994an); *La Vanguardia* (1994an); *El Periódico de Catalunya* (1995ean); *Efe-data* (1995ean). Testu osoko datu-baseak dira, aurrekoak baino askoz merkeagoak (3.495 pta. *El Mundo* eta *El Periódico de Catalunya*), eta azken edizioko edota edizio garrantzitsuenetako informazioa jaso ohi dute, publizitatea eta zerbitzuen informazioa baztertuta.

1996an *MyNews* enpresa sortu zen <<http://www.mynewsonline.com/>>, Espainiako prentsako datu-baseen lehendabiziko banatzailea; Bartzelonan du egoitza eta hainbat argitalpenen testu osoak jasotzen ditu⁶⁷. Horretarako, gauero komunikabide horiek guztiek argitalpena osatzeko erabili dituzten testuak formatu

67. 2001eko urrian, honako hauena: *Abc*, *Avui*, *Cinco Días*, *Córdoba*, *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, *El Adelanto*, *Diario 16*, *Diario de Cádiz*, *Diario de Jerez*, *Diario de León*,

digitalean sartzen dituzte terminal batean. *My News* enpresak ordenagailu horiekin konektatu eta informazioa jasotzen du. Gero, informazioa homogeneo bihurtu eta tratatu egiten du bere sistema informatikoan.

My News enpresak bi zerbitzu-mota eskaintzen die bezeroei:

- Informazioaren hedapen selektiboa: goizero, bezeroak bere ordenagailuan interesatzen zaizkion gaiak jaso ahal ditu, nahi dituen iturrietatik hartuta. Horretarako, egunero sistema informatikoak datu-baseak jaso berri duen informazioa eta bezeroen eskakizunak alderatzen ditu.
- Informazio-bilaketa datu-basean eta argitaraturiko informazioaren berreskurapena. Informazioa ASCII formatuan eskaintzen dute. Bezeroak aurkitu duen informazioa pantailan atera, inprimatu edota bere datu-basean sar dezake.

Zerbitzu hori oso interesgarria da, eta merezi du arretaz segitzea. Etorkizunean *My News*-ek lortuko duen ospea datu-baseak jaso ditzan publikazioen kopuruaren eta garrantziaren ondorioz etorriko da. Gaur egun, argitalpen asko falta dira, eta egunkarien edizio bakarra jasotzea muga bat da.

Azken urteetan egunkari eta aldizkari asko plazaratzen ari dira bertsio elektronikoan Internet sarean. Halere, aurretik argitaratutako informazioa eta hori bilatzeko eskaintzen diren baliabideei dagokienez, gaur egungo eskaintza benetan hankamotz geratzen da.

Fuentes i Pujol-ek eta González Quesada-k 1998an egindako ikerketa baten arabera, Espainian dauden informazio orokorreko eta espezializatuko (kirola, ekonomia, medikuntza) 139 egunkarietatik 49k dute beren webgunea, eta horietatik 39k eskaintzen dute informazio eguneratua. 39 egunkari horietatik 28k eskaintzen dute hemerotekea linean —gehienetan, azken asteko zenbakiak kontsulta daitezke—, eta 15ek informazioa berreskuratzeko sistema bat dute, hitz klabeen bidez. Bestalde, bakar batek ere ez du edukiaren analisirik egiten. Hemeretzik, hau da, ia erdiek, aberastu dute zerbitzua beste informazio-iturri batzuekin estekak osatuz.

Guztiz aipagarria da *Euskaldunon Egunkaria*-k Interneten eskaintzen duen hemerotekea-zerbitzua, arrazoi askorengatik:

- a) Aberastasunagatik, 1999ko urtariletik aurrera kaleratutako zenbakiak biltzen ditu.

Diario Médico, El Mundo, El País, El Periódico, El Periódico de Aragón, El Periódico de Extremadura, El Segre, Europa Press, Expansión, Gaceta Negocios, La Vanguardia, La Razón, La Voz de Galicia, Marca, Mediterráneo, The Daily Telegraph, Actualidad Económica, Alimarket, Redmarket, Construcción Alimarket, HostelMarket eta PuntoMarket.

10. irudia. Euskaldunon Egunkaria-ko linean dagoen hemerrotekan egindako bilaketa baten emaitza.

Bilaketaren emaitza: 170 berri aurkituak

1-12 aurkeztuak

EUSKAL HERRIA GIZARTEA 2000-12-03 ★★★★★

Xabier Isasi• UEU «Ez da erraz ulertzen guztion ondarea baztertu nahi izatea»

... Xabier Isasi• UEU ... «Ez da erraz ulertzen guztion ondarea baztertu nahi izatea» ... «Beharrezkoa zen mobilizazio hau, kusita ze egoera bizi duen gaur egun euskarak. Ofizialtasuna aldarrikatu beharra zegoen. Ematen du lurralde honetan baztertu nahi dutela euskara, eta haridura sortzen du guztion ondarea izanda. Ez da erraz ulertzekoa. Baina gubiergoa gara, laurdena edo, eta herena edo izan arte, mobilizazioak beharrezkoak ditugu».... (877 byte)

Testu Orria

EUSKAL HERRIA GIZARTEA 2002-04-03 ★★★

EUSKARA. Tresna eta ikerketa berriak aurkeztu dituzte 'Urrats berriak hizkuntz berreskurapen lanetan' ikastaroan. Erabileran eragiteko bide berriak aztertzen ari dira SEI eta UEU. Eibarren egiten ari diren ikastaroan hainbat arlotako 60 lagun elkartu dira gaia aztertzeko

... euskara. Tresna eta ikerketa berriak aurkeztu dituzte 'Urrats berriak hizkuntz berreskurapen lanetan' ikastaroan ... Erabileran eragiteko bide berriak aztertzen ari dira SEI eta UEU ... Eibarren egiten ari diren ikastaroan hainbat arlotako 60 lagun elkartu dira gaia aztertzeko ... Mikel Arrieta/donostia ... «Euskararen ezagutza gehitzeak, hiztunak irabazteak, ez dakar ezinbestean erabilera areagotzea; ezinbesteko baldintza da hiztun gehiago izatea, baina ez da nahikoa». Ondorio horretara iritsi dira zenbait esparrutako hainbat eragile. Ikastolen Ekarteak antolatuta otsailean Donosti ... (8711 byte)

Testu Orria

EUSKAL HERRIA GIZARTEA 2000-08-05 ★★★

Erabakia irmoa bada «erabaki politikoa» litzatekeela esan du UEUko zuzendari Xabier Isasik Iruñeko Udalak hitzarmena eten eta diru laguntzarik gabe utzi du UEU. Kultura zinegotzi Etayoren esanetan unibertsitate izaera ez duelako erabaki du Udalak hitzarmena bertan behera uztea

... Erabakia irmoa bada «erabaki politikoa» litzatekeela esan du UEUko zuzendari Xabier Isasik ... Iruñeko Udalak hitzarmena eten eta diru laguntzarik gabe utzi du UEU ... n Kultura zinegotzi Etayoren esanetan unibertsitate izaera ez duelako erabaki du Udalak hitzarmena bertan behera uztea ... n UEUrekin hitzartutakoaren arabera, 200.000 pezetako diru laguntza emateko zen aurretik Udalak ... n Nafarroako Gobernuko hitzarmena indarrean mantenduz gero, Iruñean lanean jarraitu ahal izanen dutela esan du Isasik ... Miren Iriarte / Iruñea ... & ... Vicente Etayo Iruñeko Udaleko Kultura ... (5781 byte)

Testu Orria

EUSKAL HERRIA GIZARTEA 2000-08-05 ★★★

UEU, Iruñean jarraitzearen alde

... UEU, Iruñean jarraitzearen alde ... Ziurtasun handirik izan ez arren, datozen urteotan UEUko karguak Iruñean egiteko arazorik izanen ez dutela espero du Xabier Isasik. Kontrakoa esan arte Nafarroako Gobernuko hitzarmena indarrean mantentzen dela esan zuen Isasik, eta horregatik Udalaren erabaki berriak arazo handik ekarriko ez dituela uste du UEUko buruak ... Perez de Viñaspre Nafarroako Gobernuko hizkuntza politikako zuzendari ohia indarrean dagoela esan zuen, eta haren ordeko Pedro Pegenautekin bilera egitekoak dira orain UEUko ordezkariak, honen jarraitzearen berri izate ... (1385 byte)

Testu Orria

11. irudia. Euskaldunon Egunkaria-ko linean dagoen hemerotekako artikulua bat, testu-formatuan.

Back Forward Reload Home Search Netscape Images Print Security Shop Stop

Location: <http://www.egunkaria.com/cgi/bila.pl?tikusi=y2000/m08/d20000805/p00011001.html&data=2000-08-05&saila=gizartea>

hemeroteka Egunkaria

EUSKAL HERRIA GIZARTEA 2000-08-05

Erabakia irmoa bada «erabaki politikoa» litzatekeela esan du UEUko zuzendari Xabier Isasik

Iruñeko Udalak hitzarmena eten eta diru laguntzarik gabe utzi du UEU

- Kultura zinegotzi Etayoren esanetan unibertsitate izaera ez duelako erabaki du Udalak hitzarmena bertan behera uztea
- UEUrekin hitzartutakoaren arabera, 200.000 pezetako diru laguntza ematekoa zen aurten Udala
- Nafarroako Gobernuarekiko hitzarmena indarrean mantenduz gero, Iruñean lanean jarraitu ahal izanen dutela esan du Isasik

Miren Iriarte / **Iruñea**

8

Vicente Etayo Iruñeko Udaleko Kultura zinegotziak Udako Euskal Unibertsitatearekiko hitzarmena bertan behera utziko dutela esan zuen ostegunean osoko bilkuran. «UEUk unibertsitate lerrunik ez duelako» erabaki dute, Etayoren hitzetan, hitzarmena etetea. Hitzarmenaren arabera, UEUn 200.000 pezeta ematekoa zen Udala.

Eurekin deus hitz egin eta adostu gabe hartu du UPNko udal taldeak hitzarmena eteteko erabakia, Xabier Isasi UEUko zuzendariak atzo Egunkariari adierazi zionez. Iruñeko ikastaroak amaitu ostean Udalak harrera ofiziala egiteari uko egin zionean halako ustea hazutela esan zuen Isasik. «Baina hau gordinetia izan da». Harrera ukatuta Udalarekin hitzordua eskatu zuten UEUko kideek. «Baina oraindik erantzunaren zain gaude», esan zuen Isasik. «Erabakia hartuta dagoela uste dut, baina irmoa den edo udalbatzan planteatutako eztabaidaren inguruko jarrera ote den aztertu beharko dugu».

Hitzarmena eteteko Etayok esandako aitzaldaren harira —unibertsitate mailarik ez izatea—, UEU Unibertsitatea ez dela argi dagoela esan du Isasik. «Guk sekula ez dugu halako titulazio edo prestakuntzarik aldarrikatu, baina unibertsitate mailako ikastaroak egin ditugu; ez dugu inoiz unibertsitate izaera aldarrikatu, eta orain, Iruñean euskaraz eta goi mailan 24 urteko bide luze honen ondoren Iruñeko Udalak halako zartakoa ematea penagarria da». UPNk hartutakoa «erabaki politikoa» dela esan zuen Isasik.

12. irudia. Euskaldunon Egunkaria-ko linean dagoen hemerrotekako artikulu bat, irudi-formatuan.

File Edit View Go Bookmarks Communicator Ayuda

Netscape: c:\egina\sartu\karpeta\txoa\Abuztua\d20000805\p011_gizartea

Back Forward Reload Home Search Netscape Images Print Security Shop Stop

Location: http://www.egunkaria.com/cgi/billa.pl?oikusiz=y2000/m08/d20000805/p011_gizartea.html What's Related

gizartea

ERABAKIA IRMOA BADA «ERABAKI POLITIKOA» LITZATEKEELA ESAN DU UEUKO ZUZENDARI

Iruñeko Udalak hitzarmena diru laguntzarik gabe utzi

v Kultura zinegotzi Etayoren esanetan unibertsitate izaera ez duelako erabaki du Udalak hitzarmena bertan behera uztea

v UEUrekin hitzartutakoaren arabera, 200.000 pezetako diru laguntza ematekoa zen aurtien Udala

v Na
hi
ge
iz

Miren Iriarte / *11.11.00*

VICENTE ETAYO Iruñeko Udaleko Kultura zinegotziak Udako Euskal Unibertsitate-arekiko hitzarmena bertan behera utziko dutela esan zuen ostegunean osoko bilkuran. «UEUk unibertsitate lerrunik ez duelako» erabaki dute, Etayoren hitzetan, hitzarmena etetea. Hitzarmenaren arabera, UEUk 200.000 pezeta ematekoa zen Udala.

Eurekin deus hitz egin eta adostu gabe hartu du UPNko udal taldeak hitzarmena eteteko erabakia, Xabier Isasi UEUko zuzendariak atzo

57K read (at 1.9K/sec)

125% Página: 3*

- b) Bilaketarako eskaintzen dituen baliabideak; besteak beste, eragile boolearrak, datak edota epeak zehaztuta, eta hitzak tituluetan edota testu barruan aurkitzeko aukera, edo kronologikoki ordenatzeko aukera.
- c) Bilaketa egiteko linean bertan eskaintzen duen laguntza.
- d) Aurkitutako albisteak plazaratzeko erabiltzen duen modu argi eta aberatsa: albisteak banan-banan ordenatuak ageri dira, egokitasunaren arabera, eta informazio askorekin (besteak beste, saila, data, titularra, albistearen hasierako lerroak eta tamaina).
- e) Albisteak kontsultatzeko ematen dituen bi aukerak: testu moduan edo inprimatu zen bezala, hau da, egunkariaren irudian.

Benetan txalogarria egunkari horrek ematen duen zerbitzua, edonorentzat eta doan.

5.5. PRENTSAKO DOKUMENTALISTAREN ZEREGIN BERRIAK⁶⁸

Informazio digitala hedatu baino lehen dokumentalisten betebeharrak nagusiak honako hauek ziren:

- Komunikabideak argitaratutako guztia gordetzea; hots, bildumak gordetzea.
- Aurreko informazioa eskuratzeko moduak antolatzea, eta, horretarako, argitaraturiko albisteak ebaki edo fotokopiatu, katalogatu, indexatu eta dosierretan biltzen zituzten.
- Beste komunikabideek plazaratutako informazioa eskuratzeko moduak antolatzea; hortaz, albisteak eskuratu, hautatu, ebaki edota fotokopiatu, indexatu, ordenatu... egin behar zituzten.
- Beste material batzuk erostea; horrenbestez, gestio administratiboa ere egin behar izaten zuten.

Sistema horrekin dokumentazio-zerbitzuko langileek eskulanetan denbora asko ematen zuten: prentsa-albisteak fotokopiatzen edota ebakitzen, karpitetan sartzen, ordenatzen... Gaur egun, informazioaren ekoizpen digitala eta produkzio eta datu-base sistemen bateragarritasuna dela eta, hainbat zereginetan denbora asko aurreratu ahal da. Alde batetik, komunikabideak sortutako informazioa gordetzeko eginkizuna zeharo automatizatu da, eta, bestetik, gorde behar diren dokumentu guztiak datu-basera pasatzen ditu produkzio-sistemak.

Beste komunikabideetako informazioari dagokionez, edizio elektronikoak erraz jaso eta gordetzen dira datu-baseetan. Beste kasu batzuetan, originalak doku-

68. Hurrengo bi atal hauek garatzeko Hernández; Caridad-en (2000) lana erabili dugu.

mentazio-zerbitzuetan digitalizatzen dira, formatu horretan gordetzeko. Sarritan, erosi behar den dokumentazioa ere formatu elektronikoan erosten da: CD-ROMeko datu-baseak erdiestea edo linean eskuratzea negoziatzen da.

Gaur egun, dokumentazio-zerbitzuek hainbat aukera dituzte, adibidez, entziklopedia bat erosterakoan: bertsio inprimatua eskuratu; CD-ROMa erosi eta, sare lokalaren bitartez, kazetariarentzat zuzenenan eskura utzi; entziklopediaren lineako kontsulta kontratatu, kontsulta bakoitza edo multzoka ordainduz, kazetariak bertsio eguneratua eskura izan dezan; edota doan eskaintzen den bertsio murriztua erabili. Hainbat aukera daude, eta dokumentazio-zerbitzuak denbora behar du erabakitze-ko zein baliabide eta formatu interesatzen zaion, beste zenbait elementu kontuan harturik: harpidetza edota datuak kontsultatzeko eta deskargatzeko kostuak, interfazeen erosotasuna, sistemaren ahalmena datuak eskuratzeko, lastertasuna, informazioaren aurkezpena, alde legalak, edota beste irizpide batzuk.

Enpresek erabaki behar dute nork gorde behar duen informazio digitala, argitaratua edo ez, eta nola bideratu behar den datu-baseen erdiestea. Azken urte hauetan Internetek lortutako arrakasta dela eta, enpresa barruan informazioaren antolamenduak bide hori hartu du, eta dokumentazio-zerbitzuek garrantzi handia izan dute komunikabideetan Intranet ezartzeko orduan. Internet benetako iraultza izan da: lanaren muina ez da aldatu, baina bai lan egiteko baliabideak eta metodoak.

Interneten bidez, informazioa asko hedatu da jendearen artean eta, era berean, balio izan du kazetariak kontura daitezen zer-nolako zailtasunak dauden informazio-kopuru izugarriak gordetzen dituzten datu-baseetan informazio egokia lortzeko. Kazetariarentzat, denbora oso-oso garrantzitsua da; horregatik, zuzenean iturri fidagarrienera, azkarrenera eta zehatzenera jo behar dute.

Kazetariak nahi izaten dute dokumentalistak informazio-iturriak aukeratzea, eduki aldetik informazio-iturri onenak, azkarrenak eta fidagarrienak direnak gidari izan daitezen, estekak funtzionamenduan dituztenak, eta informazioa ondo antolatuta dutenak, bila ari diren informazioa azkar aurkitzeko.

Kazetari gehienak informazio elektronikoaren bilatzaile bihurtu dira; informazioa non bilatu eta aurkitu ikasi dute, eta jadanik ez dute behar dokumentalistaren laguntza jatorrizko dokumentuak edota kopiak eskuratzeko. Egoera berrian dokumentalistaren eginkizuna indartu egin da. Orain, neurri handi batean, ez dute kazetarien galderei erantzun beharrik; denbora hori Interneteko informazio-baliabide onenen bila eta horiek antolatzen ematen dute, kazetariak gal ez daitezen informazio-itsaso horretan. Kanpoko baliabideak barrukoekin batera antolatzen dituzte, eta kazetarien esku uzten, iturri horietara erraz eta azkar jo ahal dezaten. Dokumentalistak gidari eta hezitzailearen eginkizunak hartu ditu bere gain, kazetariei informazio-iturriak ezagutarazteko eta informazioa berreskuratzeke sistemetan trebatzeko, kazetariak atera dezaten sistema horietatik onura gehien.

Dokumentalista orain ez da hain beharrezkoa datuak egiaztatzeko edo informazioa sakontzeko, hori kazetariak berak zuzenean egiten baitu; bilaketa konplexuetan bakarrik eskatzen du dokumentalistaren laguntza. Kazetariak gero eta zorrotzagoak dira, beren espektatibak handiagoak dira, eta dokumentalistek iturri berrietara jo behar dute kazetariak beste bide batzuetatik lortutakoa osatzeko.

Honako hauek dira dokumentalistaren eginkizun berriak:

- Informazio-baliabideen gidari, antolatzaile eta orientatzaile, Intraneten bitartez batik bat.
- Hezitzaile, informazio-iturrien erabilera eta horiek aurkitzeko eta ustiatzeko tresnak irakatsiz.
- Erabiltzaileen ezaugarrien kudeatzaile.

Ebaluatzaile, bilatzaile eta hezitzailearen abileziak dituen dokumentalista horrek gero eta gehiago interpretatzaile, azalpen-emaile eta biltzaile den kazetari batekin egingo du lan.

5.5.1. Kanpoko baliabideak aztertu

Kanpoko baliabideak aztertzerakoan, besteak beste, honako ezaugarri hauek hartuko dira kontuan:

- a) Fidagarritasuna.
- b) Gaurkotasuna.
- c) Eskuragarritasuna: denbora aldetik (egonkortasuna), sarbide aldetik (sarbide azkarra), diru aldetik (arau ekonomiko guztiak aztertu beharko dira).
- d) Iturriaren edukien aniztasuna.
- e) Baliabidearen erraztasuna (nabigazioaren erraztasunak edota zailtasunak, trebakuntza-beharra).
- f) Baliabidearen probetxugarritasuna.
- g) Eramangarritasuna (formatu desderdinetatik sartzeko aukera).

Baliabideak aztertu ondoren, beharrezkoa da horiek web-orrialdeetan antolatzeari, enpresako Intraneten barruan.

5.5.2. Informazioaren hedapen selektiboa: push teknologia

Posta-zerrenden bitartez, informazioaren benetako hedapen selektiboaren aroan gaude. Eta erabiltzaileen inguruko ikerketek gero eta garrantzi handiagoa hartuko dute, jakiteko, besteak beste, Intraneteko zein baliabide erabiltzen duten, zein gairen inguruan idazten duten, gaien ikerketa estatistikoak, eta abar.

Kanalen edota enpresei hainbeste interesatzen zaien *push* teknologiaren bidez, albisteak modu pertsonalizatuan bidal daitezke. Erabiltzaile batek zer informazio jaso nahi duen, nondik eta zein modutan irakurri nahi duen zehatz daiteke. Sistema horien filosofia sinplea da: erabiltzailea ez doa baliabideen bila (*pull*, tiratu), zerbitzariak bidaltzen dizkio (*push*, bultzatu).

Kanal bat zerbitzari bat da, orrialde-multzo bat, eta, harpidetzaren bitartez, kanal bakoitzean erabiltzaileak honako hauek zehatz ditzake:

- a) Informazioaren gaia, ezaugarriak eta zein orrialdetatik jaso nahi duen.
- b) Zenbatero nahi duen zerbitzariak aztertzea informazioak izandako aldaketak.
- c) Zein eratan nahi duen eskuratu informazioa.

Zerbitzariak informazio hori jaso, landu eta gorde egiten du, eta, ondoren, ziurtatu egin behar du bezeroak eskatu duen moduan eta epeetan bidaltzerik izango duen, edo, hala eskatzen zaionean, orrialdeak aldatu diren edo berriak gehitu diren jakinarazterik izango duen; hau da, erabiltzailearen eskakizunak beteko direla ziurtatu behar du. Hala bada, zerbitzariak edukiak bidaliko dizkio bezeroari, eskatutako moduan eta formatuan.

Teknologia hau aprobeztatzuz, dokumentalistak ari dira informazioa moldatzen, kazetarien eskakizunen eta ezaugarrien arabera, haien artean banatzeko. Horrenbestez, dokumentalista bitartekaria baino gehiago laguntzailea da; interesatzen zaizkion gaien inguruan iradokizunak egiten ditu.

5.6. EDUKIAREN ANALISIA

Testu osoko datu-baseek dokumentuak deskribatzeko azkartasuna eta automatismo handia ekarri dituzte; edukiaren analisisan, ordea, ez da beti hala izaten. Oro har, indexazio automatikoa erabiltzen duten sistemetan bilaketak parekotasun morfologikoetan oinarritzen dira, eta ez semantikoetan. Zoritxarrez, sarritan gertatzen da kazetaritzako testu batek jatorrizko testuan bertan agertzen ez diren deskriptoreak izatea. Horregatik, gauza bat da kazetaritzako testua eta beste bat horren errepresentazioa, eginkizun intelektuala, eta horretan, oraingoz, makinek ez dute behar besteko doitasuna eskaintzen. Gainera, errepresentazioak albisteen edukia deskribatzeko normalizazioa eskatzen du.

Information Interchange Model (IIM3) dugu normalizazioaren bidean egindako ahalegin bat, *International Press Telecommunications Council*-ek (IPTC) <<http://www.iptc.org>> sortua. Erakunde horretan nazioarteko hainbat komunikabide daude sartuta, eta helburua da albiste-agentzien eta egunkarien arteko bateratasun tekniko errazteko nazioarteko arauak erabakitzea.

Elkarren artean trukatzeko dituzten albisteen edukia deskribatzeko eredu bat proposatzen dute. Sistema horren filosofian, berria (testua, argazkia, bideoa, entzunezkoa edo dena delakoa) objektu bat da, eta atributu batzuk ditu. Berriaren edukia kode tematiko batzuen bitartez deskribatuko da.

Ereduak hiru objektu-mota bereizten ditu: albisteak (argitaratzen den ia guztia), datuak (istoriorik gabeko informazioa), eta gomendioak (agentzien mezuak, gehienetan argitaratzen ez direnak). Atributuek objektuen (albisteen) nolakotasuna eta ezaugarriak deskribatzen dituzte, ez beren gaia. Atributuak ondoko hauek dira:

- Gaurkotasuna: gertaera izan denetik horren albistea ematen denera bitarteko denbora laburra da.
- Analisia: istorio bat sakon aztertu ondoren, kazetari batek idatzitako datuak eta emaitzak.
- Artxiboa: aldeztu aurretik banatutako materiala.
- Funtza: berriaren aurrekariak.
- Irudia: gaurkotasun hurbila ez duen pertsona edota gertakizun baten inguruko informazioa.
- Aurreikuspena: etorkizuneko gertakarien inguruko iritziak.
- Historia: iraganeko gertaera batean oinarritutako materiala.
- Nekrologikoa: pertsona publiko baten biografia, hura hil ondoren argitaratzeko prestatua.
- Iritzia: egilearen iritzia azaltzen duen iruzkin editoriala.
- Inkesta: biztanleen artean egindako itaunketa baten emaitzak.
- Profila: pertsona baten bizitzaren inguruko testua.
- Taulak eta emaitzak: tauletan aurkeztutako zenbakiak.
- Testu lagungarria: albisteen inguruan ikuspegi gehigarriak eskaintzen dituzten istorioak.
- Aurkibidea: hainbat albiste laburbilduta eta bakar batean batuta.
- Transkripzioa: elkarriketa baten edo beste dokumentu baten bertsio idatzia, iritzirik eta aldaketarik gabe.

Horretaz gain, kode tematikoak objektuaren eduki orokorra identifikatzen du eta, horren barruan, bigarren zehaztasun-maila —arlo tematikoa—, eta hirugarrena —zehetasun tematikoa— ditugu. Kode tematikoak 17 dira:

- Artea, Kultura eta Ikuskizunak
- Ekonomia eta Finantzak
- Osasuna
- Eguneroko kontuak eta Astialdia
- Zientzia eta Teknologia
- Gerrak eta Gatazkak
- Polizia eta Justizia
- Hezkuntza
- Giza interesekoa
- Politika
- Gizartea
- Meteorologia
- Hondamenak eta Istripuak
- Ingurumena
- Lana
- Erlijioa eta Sinesmenak
- Kirola

Adibide moduan, hona hemen Hondamenak eta Istripuak kode tematikoaren barruan dauden arlo tematikoak:

Hondamenak eta Istripuak	3000000
Lehortea	3001000
Lurrikara	3002000
Gosetea	3003000
Sutea	3004000
Uholdea	3005000
Industria-istripua	3006000
Hondamendi meteorologikoa	3007000
Istripu nuklearra	3008000
Kutsadura	3009000
Garraio-istripua	3010000
Erupzio bolkanikoa	3011000

Normalizazioaren bidean, beste proiektu handi bat XML (eXtended Markup Language) lengoaia berria da; horren bidez, albistearen ezaugarri formalez gain, edukia ere deskriba daiteke. Edukia jakintza-arlo bakoitzeko marka-lengoaia espezifikoa da. Kazetaritzan, *News Industry Text Format*-ek (IPTC-ren beste egitasmo bat) markatzen du albisteen edukia, egitura adierazteko. HTML testuen antza du, baina marka propioak ditu, interpretazio terminologikoan izan daitezkeen akatsak zeharo murrizteko.

BIBLIOGRAFIA OSAGARRIA

- Aguado González, F.J. (1995). "Organización del sistema de archivo y documentación de prensa española S.A. (ABC y Blanco y Negro). *Revista General de Información y Documentación*, vol. 5, nº 2, 203-208 orr.
- Cotte, D. (1991). *Stratégie documentaire dans la presse*. Paris: ESF.
- Couzinet, V. et. al. (1994). *Le dossier documentaire: conception, réalisation, valorisation*. Paris: ADBS.
- Delgado Soler, C. (1999). "Documentación de prensa". In García Gutiérrez, A. (ed. apail). *Introducción a la documentación informativa y periodística*. Alcalá de Guadaira (Sevilla): MAD, 449-472 orr.
- Fuentes i Pujol, M.E. (1984). *Servicio documental en la prensa diaria: análisis y orientaciones*. Barcelona: Mitre.
- Fuentes i Pujol, M.E.; Conesa, A. (1994). *La Documentació periodística: Catalunya, Espanya i altres experiències europees*. Barcelona: Centre d'Investigació de la Comunicació, Generalitat de Catalunya.
- Fuentes i Pujol, M.E.; González Quesada, A. (1998). "La prensa española en Internet. Análisis de los servicios de valor añadido". In Jornadas Españolas de Documentación Automatizada (FESABID'98) (6. 1998. Valentzia). *Los Sistemas de Información al Servicio de la Sociedad: Actas de las Jornadas*. Valencia: Fesabid, 281-292 orr.
- Fuentes, M.E.; Jiménez, M.A.; González, A. (2000). "Servicios y sistemas de acceso a la información periodística en Internet". In Fuentes i Pujol, M.E. (zuz.) *Bibliodoc 2000. Anuario de Biblioteconomía, Documentación e Información*. Barcelona: Col·legi Oficial de Bibliotecaris-Documentalistes de Catalunya, 85-102 orr.
- Galdón López, G. (1986a). *Perfil histórico de la documentación en la prensa de información general (1845-1984)*. Pamplona: Eunsa.
- , (1986b). *El servicio de documentación de prensa: funciones y métodos*. Barcelona: Mitre.
- , (1989). *Principios operativos de la documentación periodística*. Madrid: Dossat.
- , (1994). *Desinformación. Método, aspectos y soluciones*. Pamplona: Eunsa.
- García Gutiérrez, A. (1992). *Análisis documental del discurso periodístico*. Madrid: CTD.
- , (1996). *Procedimientos de análisis documental automático*. Sevilla: Junta de Andalucía, Consejería de Cultura.
- , (1999). "Análisis documental: textos periodísticos escritos". In García Gutiérrez, A. (ed. apail). *Introducción a la documentación informativa y periodística*. Alcalá de Guadaira (Sevilla): MAD, 285-303 orr.
- García Gutiérrez, A.; Lucas Fernandez, R. (1987). *Documentación automatizada en los medios informativos*. Madrid: Paraninfo.

- Gómez Vázquez, M. (1997-1998). “Servicio de documentación de El Mundo”. *Cuadernos de documentación multimedia*, núm. especial 6-7, 287-294 orr. (Bertsio elektronikoa <<http://www.ucm.es/info/multidoc/multidoc/revista>>).
- González Quesada, A. (1995). “La evolución histórica de la documentación periodística”. In Fuentes i Pujol, M.E. (ed. apail.). *Manual de documentación periodística*. Madrid: Síntesis, 23-39 orr.
- Hernández Pérez, A.; Caridad Sebastián, M. (2000). “Documentación escrita en los centros de documentación de los medios de comunicación”. In Moreiro, J.A. (koord.). *Manual de documentación informativa*. Madrid: Cátedra, 37-82 orr.
- López Yepes, J. (1996). “La documentación en la empresa informativa, notas para el estudio de sus fundamentos”. In Sánchez Casabon, A.I.; Ubieta Artur, I. (ed. apail.). *Jornadas sobre documentación y medios de comunicación (actas)*. Zaragoza: Universidad de Zaragoza, 11-37 orr.
- Seminari La documentació als mitjans d’informació (2. Valentzia. 1994). *L’ experiència multimèdia. Ponències i conclusions*. València: Generalitat Valenciana: Unió de periodistes.
- Valle Gastaminza, F. del. (1995). “La documentación de los medios informativos”. In El-Mir, A. J.; Valbuena, F. de la (konp.). *Manual de Periodismo*. Las Palmas: Universidad de las Palmas; Barcelona: Prensa Ibérica, 61-83 orr.
- Whatmore, G. (1970). *La documentación de la noticia*. Pamplona: Universidad de Navarra.

6. Irudiaren dokumentazioa

6.1. SARRERA

Argazkilaritzak, zinema eta telebistarekin batera, XX. eta XXI. mendeetako oroimen bisuala osatzen du, eta errepresentaziorako eta komunikaziorako oinarritzko baliabidea da. Kazetaritzan, argazkia informazioaren beste alderdi bat da eta, berez, informazioa da. Neurri handi batean irudien erabilpenak argitalpena definitzen du: argazkiak izatea ala ez, horien kalitatea, kopurua, neurria, inprimaketaren kalitatea, silueten erabilpena, infografikoen agerpena, marrazkiak, etab.

Blery-ren⁶⁶ hitzetan, argazkitegia “bidegurutze” bat da, eta hor elkartzen dira, alde batetik, erabiltzaileak eta beren betebeharrak, eta, bestetik, irudiak eta horien egileak, eta baita dokumentalistak ere, bi aldeen arteko lotura gisa. Argazkitegien lehendabiziko helburua da argazkiak modu onuragarrian hedatzea, eta horrek, batzuetan, esan nahi du politika komertziala egitea. Hori dela eta, argazkitegiak bi ataletan sailka ditzakegu: komertzialak eta ez-komertzialak.

Argazkitegi komertzialek euren diru-iturriekin funtzionatzen dute, eta honako hauek ditugu:

- 1) Albiste-agentzien argazkitegiak (adib. Efe, Reuter, AFP, AP eta beste): mundu guztian jasotzen dituzte argazkiak, gero komertzializatzeko, eta beren bezeroak nagusiki komunikabideak izaten dira.
- 2) Argazki-agentziak: argazkilarien agenteak dira eta horien materiala biltzen dute erreprodukzio-eskubideak komertzialki ustiatzeko.
- 3) Argazkilari profesionalen bildumak.
- 4) Bilduma historikoak: hainbat iturritako materiala biltzen dute.

Komertzialak ez diren argazkitegiak beste erakunde batzuen mende daude. Honako hauek ditugu horien artean:

- 1) Bilduma publiko edo pribatuak: erakundeen mende daude, irabaz-asmorik gabe kudeatuta (adib. fundazioak).

69. Blery, G. (1976) *La mémoire photographique*. Estrasburgoko Louis-Pasteur Unibertsitatean aurkeztutako tesia.

- 2) Museo edo arte-galerien bildumak: erakunde horiek euren ondareen argazkiak egiten dituzte kontsultei erantzuteko edota katalogoak ekoizteko.
- 3) Erakunde ofizialen edo enpresen bildumak: erakunde horiek egindako argazkiak jasotzen dituzte.

Prentsako argazkitegiak azken talde horren barruan dira, kazetaritza-enpresak berak egiten dituen argazkiak eta material grafikoa jasotzen baitute. Prentsako argazkitegien helburua erredakzioko lan informatiboa suspertzea izango da. Hortaz, arlo horretan, argazkitegien ondarea modu onuragarrian hedatzeak esan nahi du kazetarien eskakizunei azkar eta zuzen erantzutea, eta, era berean, dokumentuen kontserbazioa ziurtatzea. Prentsako argazkitegiak dokumentazio-zerbitzuen barruan izaten dira.

6.2. PRENTSAKO ARGAZKITEGIAK

Prentsako argazkitegietan izaten den prozesu dokumentala argazkitegiaren helburu, erabiltzaileen behar eta materialaren berezitasunen arabera osatuko da. Dena dela, hauek dira argazkitegi horien ezaugarri orokor batzuk:

- Ondareak bolumen handia izaten du, eta ia etengabe handituz joaten da, argazkiak gordetzeko arazoak sortzeraino dokumentazio-zerbitzu tradizio-naletan.
- Materiala etengabe hautatu-beharra dago.
- Dokumentuen eskakizun handia izaten da, eta denbora gutxian erantzun behar da.
- Dokumentuak azkar zaharkitzen dira, eta, horrekin batera, askok interesa galtzen dute.

Prentsako argazkitegietan materiala gordetzen da gero berriro erabili ahal izateko; argazki horiek egunkariaren produkzioan dute jatorria. Honako hauek izaten dira iturri nagusiak: egunkariko argazkilariak, agentziak, argazkilari independenteak eta promozioa.

Egunero jasotzen den materialetik kopuru txiki bat soilik aukeratzen da eguneroko publikazioan inprimatzeko. Gero, material hori guztia, argitaratua zein argitaratu gabea, dokumentazio-zerbitzura pasatzen da, eta hor, lehenik eta behin, materiala aztertuko dute, erabakitzeko zein argazki gorde eta zein ez. Argazki-kopuruak, haien balioak eta errepikapenak nahitaezko egiten dute hautaketa. Hauek izaten dira hautatze-irizpideak:

- Argazkiak duen balio informatiboa, dagokion berriaren garrantzia kontuan harturik, baina baita berri hori azaltzeko argazkiak duen adierazkortasuna ere.
- Argazkiak zenbat denborarako balioko duen: denbora laburrerako, ertainerako edo luzarorako.

- Informazioaren originaltasuna eta interesa (gaia, hurbiltasuna, zailtasunak horrelakoak eskuratzeko...).
- Irudia identifikatzeko behar beste datu dagoen.
- Originala edo kopia den.
- Kalitate teknikoa.
- Eskubideak.
- Egilearen garrantzia.
- Berezitasun tekniko-artistikoak.
- Garrantzi historikoa.
- Argazkiaren egoera.

Luzaroan irauten duten gertakizunetan garrantzitsua izaten da kazetariak material grafiko asko izatea, irudi berak sarritan erabiltzeko beharra ez izateko, zeren horrek egunkaria pobretu eta irudiak “erre” egiten baititu. Halako kasuetan, behin-behineko aukeraketak egiten dira, oso zabalak, material gehiena eskura izateko. Adibidez, kirol-gertakizun askok beren erritmoa dute (txirrindulari-itzuliak, lehiaketak, ligak...), eta, hortaz, irauten duten bitartean ezinbestekoa da ekoizten den material gehiena gordetzea. Gertakizuna igaro ondoren, behin betiko hautaketa egiten da, zorrotzagoa, epe erdirako interesa duten argazkiak soilik gordetzeko.

6.3. IRUDIEN ANALISIA

6.3.1. Deskribapen fisikoa

Deskribapen fisikoak argazkia identifikatzen du; horretarako, honako elementu hauek jasotzen dira:

- Erregistro-zenbakia: unitate dokumentala bereiztea du helburu, eta bakarra izaten da. Gehienetan, jarraian ematen den zenbaki bat da, baina euskarri desberdinak jasotzen badira, euskarria bereizteko kode bat gehitzen zaio zenbakiari.
- Titulua: argazkilariak edota dokumentalistak emandakoa.
- Argazkilaria: irudiaren egilearen izen-abizenak.
- Copyright: ustiapen-eskubideak dira, eta argazkilariaarena, egunkariaarena, agentziarena, erakundearena... izan daitezke.
- Data: argazkia noiz hartu den.
- Lekua: argazkia non hartu den.

6.3.2. *Analisi dokumentala*

Analisi dokumentalaren barruan bi atal ditugu: analisi morfologikoa eta edukiaren analisisia.

6.3.2.1. *Analisi morfologikoa*

Analisi morfologikoak argazkiaren konposizioa eta ezaugarri teknikoak aztertzen ditu, eta, horretarako, elementu hauek hartu behar dira kontuan (Blery, 1975):

- Euskarria: film negatiboa edo positiboa, zuri-beltzean edo koloreetan; pa-pera, zuri-beltzean edo koloreetan.
- Formatua: laukia, angeluzuzena eta 24 x 36 ez direnak.
- Irudia: bertikala, horizontala, bakarra, sekuentzia edo muntaia.
- Optika: angeluhandia, teleobjektiboa, filtratua, 1/3eko handipena (fotomakrografia), 20/2000eko handipena (fotomikrografia), etab.
- Hartze-denbora: bat-batekoa, ultra-azkarra, argazkirako propio jartzea, mugimenduzkoa.
- Argia: eguna / gaua, argi naturala / argi artifiziala, kontrargia / zehar-argia, argi indartsua / argi lausotua, argi kontrastatua / kontrastatu gabea, gehiegizko argi-ematea / urriegia.
- Kalitate teknikoa: proiektzioarako (ona, desagokia), inprimaketarako (ona, desagokia), handipenerako (ona, desagokia).
- Subjektuaren kokapena⁷⁰:
 - Plano orokorra: eszena deskribatzen du, eta gizakiaren irudia apenas ikusten den.
 - Plano-multzoa edota plano osoa: honek ere eszena deskribatzen du, baina, hurbiltasunari esker, gizakiak hartzen du protagonismoa.
 - Plano amerikarra edota hiru laurdenekoa: gizakiaren irudia belaunetarraino jasotzen du, eta haren ekintzak eta keinuak erakusten ditu.
 - Plano ertaina: gizakiaren irudia gerritik gora hartua dago, eta haren aurpegiera azaltzen du.
 - Lehen plano: burua eta sorbaldak; lehen plano handia: kokotsa eta kopeta moztuta.
 - Plano xehea: xehetasun bat hurbiletik erakusten du.

Pertsonaren irudia, aurretik, atzetik edo alde batetik hartua izan daiteke.

70. Subjektu batek espazioan duen kokapena planoen eskalan eskaintzen da. Nozio labainkorra da, beti subjektu zehatz baten arabera ematen delako, horrek ematen baitio zentzua.

- Hartzearen angelua: goitik beherako plano, behetik gorakoa, airetik bertikalean (30.000 metrotaraino), airetik zeharretara (30.000 metrotaraino), airetik egindako espaziala.
- Irudikatutako norabide plastikoak eta norabide induzituak (“ihesekiko” perspektibak).
- Errepresentazioaren egitura: eszena, erretratua, paisaia, hiriko paisaia, natura hila...

Oro har, emaitzan eragina duten erabilpen teknikoak soilik hartuko dira kontuan, irudiaren esanahia finkatzeko adierazgarriak, eta irudiak bilatzerakoan irizpide bilaka daitezkeenak.

6.3.2.2. Edukiaren analisia

Hitzen bidez irudia errepresentatzeko sistema bat osatzea da edukiaren analisia. Bilaketetan irudi egokiak azkar aurkitzea da analisiaren helburua. Horretarako, irudia bera eta argazkilariak eman dion titulua edo argazki-oina hartzen dira kontuan. Analisia bi muturren artean mugitzen da, hutsen eta gehiegikeriaren artean; hau da, deskripzioa egiterakoan ez dugu ahaztu behar garrantzitsua den zerbait eta, aldi berean, deskripzioa ez dugu astun bihurtuko erabiliko ez diren elementuekin.

6.3.2.2.1. Irudiaren berezitasunak⁷¹

Irudiaren berezitasunak eta aurreikusten zaizkion erabilerek baldintzatzen dute argazkiaren analisia. Honako hauek dira berezitasun eraginkorrenak:

- Irudien bilaketa

Irudien bilaketa eta informazio testualarena desberdinak dira. Informazio bat bilatzerakoan, dokumentuen titulu, laburpen eta deskriptoreen bidez lor daitezke dokumentu egokiak. Dokumentu horiek aurkitu ondoren, erabiltzaileak betetzat ematen du bere eskakizuna. Baliteke geroago dokumentu berrien bila itzultzea, informazioa zabaltzeko asmotan. Irudiekin ez da horrela gertatzen.

Adibidez, norbait *errekako arrantza* baten irudiaren bila etorri eta gerta daiteke 30 edota 50 argazki topatzea, baina bat ere ez izatea gustukoa, hainbat arrazoiengatik: arrantza gehienak tente daude, eta berak eserita agertzea nahi du; eserita dauden gutxi horietan arrantza zaharrak agertzen dira, eta berak gaztea nahi du; arrantza gaztea eta eserita ageri den irudi bakarrean, ordea, ez zaio batere gustatzen haren ondoan jolasten ari den umearen keinua.

Adibide horrek argi uzten du bilatze- eta hautatze-prozesuen konplexutasuna. Halere, egunkarietan gertakizun zehatz baten inguruko argazkiak eskatzen direnean, nahi diren “horiexek” izango dira egokiak eta ez besterik.

71. Azpialdian hau garatzeko Blery-ren (1975) lanean oinarritu gara.

- Irudien deskripzioa

Irudien deskripzioa ez da inoiz amaitzen, eta arazoa ez da konpontzen irudiak zehaztasun guzti-guztiekin deskribatuta ere.

Gerta liteke, adibidez, erabiltzaile batek eskatzea adineko emakume ilezuri, motots eta betaurrekodun baten 3/4ko erretratua, estudioan hartua, lepoko eta soineko arrosa klasikoa jantzita, eta irribarretsu, eta horrelako irudi bat erakutsita ere, erabiltzaileak baztertzea argazkia, esanez jantziaren koloreak ez zaizkiola komeni, ilea ez dela nahikoa urdina edota emakumearen keinua ez zaiola gustatzen.

- Irudien aukeraketa

Irudiak bata bestearekin alderatuta aukeratzen dira; erabiltzaileari interesatzen zaion gaiaren inguruan irudi-bilduma bat eskaintzera behartzen gaitu horrek. Azken finean, argazki bat aukeratzea prozesu “irrazional” baten mende dago; horregatik, kontua ez da eskaerari erantzuten dion “argazkia” eskaintzea, baizik eta eskaerari erantzuten dion “argazki-multzoa” erakustea. Horrek esan nahi du analisisan zehaztasuna ez dagoela zertan muturreraino eramanez, arlo zabala eta homogeenoa bete behar dituela baino.

- Irudiaren irakurketa

Irudiaren irakurketa oso azkarra da: minutu batean pertsona batek 60 iruditik 120ra bitarte ikus ditzake; horregatik, ez da beharrezkoa irudien analisisa oso-oso zehatza izatea, dokumentuaren azterketa benetan azkarra delako. Baina “itxarotearen kostu psikologikoa” ere kontuan izan behar da, hau da, erabiltzaileak eskaera egiten duenetik erantzuna jaso arteko itxaronaldia. Jakina, kostu hori handituz doa denborak aurrera egin ahala, harik eta itxaronaldia bertan behera utzi arte. Ikerketen arabera, 10-15 minuturen buruan gertatzen da hori.

- Begi-oroimena

Irudiak aukeratzeak esan nahi du ikusitako irudi guztiak begi-oroimenaren bidez gorde direla eta buruak alderatu egiten dituela. Begi-oroimena azkar galtzen da antzeko irudiak alderatzen direnean; horrenbestez, hogeita hamar irudi inguru nahikoa dira konparazio eraginkorra egiteko (irudiek eskakizunari erantzuten ez badiote, kopurua handitu daiteke, berehala baztertzen direlako). Hortaz, eskaera bati erantzuteko dokumentu asko ditugunean, komeni da erabiltzaileari eskakizuna zehazteko eskatzea, arlo dokumentala murrizte aldera.

- Irudiaren polimorfismoa

Irudia formatu askotan egon ohi da, eta heterogeneotasun horri argazki-irudiaren muinean dagoen egongaitasuna gehitu behar zaio. Argazki-irudiak ez du finkotasunik, positibazio batetik beste batera aldatu egiten da (kalitatearen arabera, erabiltzen den paperaren arabera, etab.). Koloreetako argazkietan, laborategiek era-

bakitzen dute neurri handi batean tonua, argazkietan gizakiaren azala kulturen gus-tuaren arabera aldatu egiten baita (urdinago tonu hotzak maite dituzten herrialde anglosaxoietan, eta magentagoa Mediterraneoko herrialdeetan, non jendeari beltza-ran agertzea gustatzen zaion); ilargiari zein kolore eman ere laborategien esku dago, ez baitute erreferentziarik jakiteko haren azalaren kolorea grisa, horixka edo arrosa den.

Alde horiek, gehiago edo gutxiago atzemanik ere, argazki-sistemaren barne daude. Halere, ez dira oztopo, erakustaldi baterako edota ediziorako emaitza ho-mogeneoen bila ez bagabiltza behintzat. Bestalde, eskuzko prozesuak daude: iru-diaren eskala, koadrotzea, muntaia, eta abar; eta prozesu kimikoak: solarizazioa, biraketa... Irudia beti izango da teknikaren bidez edota teknika eta irudimenaren eraginez alda daitekeen zerbait. Hala eta guztiz ere, irudiaren deskripzioaren hel-burua ez da irudia zer bihurtuko den jakitea.

- *Irudiaren polisemia*

Argazki bat, beste edozein objektu bezala, ez dugu denok modu berean ikus-ten. Bakoitzaren kulturak, klase sozialak eta psikologiak eragina dute irudi baten irakurketan, eta ikerketa askok agerian utzi dute dokumentu batek bakoitzarentzat esanahi bat duela, askotan oso desberdina.

Robert Doisneau-k egindako argazki baten kasua ospetsua izan zen. Doku-mentuak taberna bateko barra erakusten du; gizon bat dago hor, eta ondoan ema-kume bat du, eskuan baso bete ardo duela; barran beste edalontzi batzuk ikusten dira. Argazki horren kasua interesgarria da, auzitan bukatu zelako eta interpre-tazio-arazoez sinetsi ezindako neurriak hartu zituztelako. Argazkia lau bider jarraian argitaratu zen, argazki-oin desberdinekin:

1.- Emakume eder bat ardoa hartzen taberna batean; ondoan, gizon batek irribarre egiten du.

2.- Bikote bat, irribarrez, ardoa edaten, osasunaren kaltean.

3.- Arau-hausle bat, arau berriei muzin eginez, bi baso ardo edaten, bakar baten ordezt.

4.- Prostituzioa Eliseoko Zelaietan.

Bigarren eta hirugarren argazki-oinetan, alkoholismoaren eta arau-haustearen inguruko interpretazioa talde sozial bakoitzaren jarrera da. Laugarren argazki-oinari dagokionez, galde genezake zenbatek egingo luketen halako interpretazioa argazkia ikusterakoan; oso gutxik ziurrenik.

Hortaz, irudiaren analisiaren helburua ez da dokumentuaren esanahi posible guztiak adieraztea. Erabiltzailearen eginkizuna izango da berak daukan ideiatik ideia hori ikusteko erara pasatzea.

6.3.2.2.2. *Irudiaren denotazioaren analisisia*

Bestela uste bada ere, irudi batek ez du berez hitz egiten, irudia objektu kulturala da eta, horregatik, kultura baten barruan soilik irakurriko da ondo. Irudi batek beti izan behar du azalpen bat, titulu bat, zehaztasun informatiboak eskainiz: noiz eta non hartu den, ageri diren pertsonen izenak eta zer ekintza azaltzen duen. Argazkilariak eskaini behar du informazio hori. Irudiaren analisiak irudia bera hartzen du kontuan, baina baita azalpena ere.

Irudi baten irakurketa deskriptiboari denotazioa deitzen zaio —katu baten irudia, katu bat da—; argazkiak erreferentearekin duen lotura dela-eta, irakurleak haren edukia identifika dezake. Argazkian era erreferentzial batean agertzen ez dena baina argazkiak iradokitzen duena, berriz, konnotazioa da. Prentsako irudien analisiak batez ere denotatiboa izan behar du, irudian agertzen diren kontzeptuak eta horien hierarkia irudian agertzen diren moduan adierazteko.

Garrantzitsua den informazioa ez ahazteko, beharrezkoa dugu metodologia hertsia, dokumentuan agertzen den guztia kontuan hartuko duena, dokumentuari sistematikoki galdera batzuk planteatuz.

- *Irudiaren elementu aipagarriak*

Irudiaren elementuak subjektuak eta objektuak dira, aktore nagusi moduan edota bigarren mailako aktore moduan agertzen direnak. Honako hauek ditugu:

- Pertsona publikoak eta euren rolak.
- Egoera eta une zehatz bateko pertsonak eta euren rolak.
- Talde formalizatuak.
- Talde formalizatu gabeak.
- Animaliak eta landareak.
- Objektuak.

Beti bereizi behar dugu informazio garrantzitsua eta bigarren mailakoa, eta lehenengoa azpimarratu. Kontuan hartu behar dugu, bestalde, irudiaren analisisia berez ez dela argazkitegien helburua, baizik eta baliabide bat dokumentuak aurkitzeko. Hori dela eta, aztertu behar dugu ea xehetasun batek baduen analisisian jasotzeko besteko garrantzia, ea berez erabilgarria den. Bigarren mailan agertzen diren pertsonen eta objektuen kasua izaten da: giroa sortzen laguntzen dute, baina gutxitan erabiliko dira horiengatik bakarrik. Edota dokumentuaren eskala emateko lehen planoan agertzen diren pertsonen kasua. Nohizbehinka, ordea, detaile batzuek irudiaren zentzu osoa adierazten dute; adibidez, pankarta batek.

Analisiak bereizi egin behar ditu irudiarekin harremana duten elementuak eta argazkian bertan agertzen direnak (deskriptore ez-erreferentzialak eta deskriptore erreferentzialak). Adibidez, Picassoren margo baten irudian margolaria ez da agertzen, baina bera izango da argazkia aurkitzeko elementu adierazgarriena; gauza bera gertatzen da hildako baten omenaldian eta beste hainbat kasutan.

- *Ekintza, egoera eta gertakizun irudikatuak*

«Zer gertatzen da?», galderari erantzuterakoan, aditz batekin edo pareko egi-tura gramatikal batekin adierazten dugu argazkian agertzen den ekintza. Prentsako argazkietan sarritan beharrezkoa da ekintza zehatzari dagokion ekintza orokorrera zuzentzea galdera, edo bere *testuinguruan* kokatzea. Adibidez, argazkian bi minis-tro ageri dira elkarri eskua ematen, baina ekintza orokorra beste bat da: esate baterako, Frantziak eta Alemaniak zerbaitetarako akordioa sinatu dutela.

- *Lokatiboa*

Hemen argazkia bere denboran eta lekuan kokatzen dugu. Kokapena generi-koa edo zehatza izan daiteke (herrialdea, hiria, eskualdea, kalearen izena...). Den-borak hainbat nozio ditu; zenbaitetan, beharrezkoa izango da urte-sasoia edo ordua adieraztea, edo objektu historikoak direnean, zein garaitakoak diren (adib.: «XVII. mendeko margoak»).

6.3.2.2.3. *Irudiaren testuingurua*

Argazkiaren testuingurua oso garrantzitsua da kazetaritzan, irudiaren esanahia eta iraunkortasuna zein den jakiteko. Gainera, argazkia bilatzeko lehen mailako ikuspuntua ere bada.

6.3.2.2.4. *Irudiaren konnotazioaren analisisa*

Irudiak jasotzen dituen elementuak baino gehiago adierazten du, eta gure sentsibilitateari dei egiten dio. Irudiaren analisisan ahalbide hori deskribatzen saia-tzea bidegabekeria da; ondo asko ikusi dugu hori Robert Doisneau-ren argazkiare-kin gertatuan. Baina konnotazioaren alde batek testuinguru kultural baten barruan du balioa: keinuak, jarrerak, sinboloak... kultura batetik bestera aldatu egiten baitira.

Alonso (1995) ikertzailearen arabera, argazkiaren esanahi konnotatua hurren-go kodetze-faktore hauen erabileratik dator: espazio-kodea (espazio hautatua, honen zabalera eta ikuspuntua); keinu-kodea (subjektuen keinuak); eszenografia-kodea (giroa, janzkera, dekoratua...); sinbolo-kodea (sinboloen erabilera); argi-kodea (argiaren erabilera); kode grafikoa (materialen eta teknikaren erabilera, argaz-gigintza- edo inprimazio-prozesuei lotuta); eta erlazio-kodeak (konposizioa).

Blery-rentzat, argazki askok ez dute ezer askorik adierazten; zerbait adierazten dutenekin, berriz, egile horrek proposatzen du oposizio-bikoteak eratzea, beharrezkoa denean soilik; esaterako, abstraktu-sentsual, aktibo-pasibo, alai-triste, antzinako-moderno, lasaigarri-bizigarri, polit-zatar, zehatz-nahasgarri... Bikote horiek argazkitegiaren erabiltzaileen beharretara egokitu beharko lirateke eta, nahitaez, horien balorazioa analistaren subjektibotasunaren mende egongo da.

6.3.1.2.5. Laburpena

Laburpena dokumentu baten errepresentazio zehatza eta laburra da, iritzi kritikorik eta anbiguotasunik gabe egina. Irudiaren kasuan, laburpena eszenaren deskripzio laburra izango da, bere makroegitura semantikoa jasoko duena.

Laburpena osatzeko, aurreko analisien emaitza (elementu denotatibo eta konnotatiboak eta testuingurua) izango da oinarria. Laburpena dokumentuaren eta erabiltzailearen arteko bitartekaria da, eta jatorrizkoa ulertzeko, behatzeko eta irudikatzeko balio du. Zenbaitetan, argazki-oina kontzeptu horietatik gertu egoten da (adibidez, albiste-agentziek bidaltzen dituztenak); beste zenbaitetan ez, ordea.

6.4. IRUDIEN ANALISIA ESKUZKO SISTEMETAN ETA SISTEMA INFORMATIZATUETAN

Prentsako argazkitegien arazo nagusiak hauexek izan dira urte askoan:

1. Egitura makala (langile gutxi, baliabide eskasak...), kazetaritzako enprestan ez zegoelako material grafikoaren garrantzi informatibo eta ondarezkoaren kontzientziarik.
2. Dokumentuak galtzea eta hondatzea, argazkiak gaizki erabiltzen zirelako eta materiala hauskorra zelako.
3. Ondarearen ustiapen partziala: datu gabeko argazkiak erabiltzen zirelako eta analisi dokumentala azalekoa izaten zelako.

Egoera hori pixkanaka-pixkanaka aldatzen ari da, eta gero eta gehiago dira modernizatu diren zerbitzuak.

6.4.1. Eskuzko sistemak

Prentsa-ebakinekin gertatu zen moduan, dosierrak izan dira hainbat eta hainbat urtetan irudiak aztertze, gordetze eta berreskuratze sistema hedatuak. Dosierrak egiteko, sailkapen entziklopedikoak erabili izan dira batik bat, eta, normalizaziorik eta adostasunik ezean, argazkitegi bakoitzak berea eratu zuen. Sistema gehienek banaketa hirukoitzari jarraitzen diote: biografikoa, geografikoa eta tematikoa (edota geografiko-tematikoa).

Sailkapen bat erabiltzen denean erabaki behar da argazki bakoitza non sailkatuko den, eta erabaki horrek baldintzatuko du argazkiaren berreskurapena. Horretarako, argazkiaren gaia hartzen da kontuan, eta gaia sailkapeneko termino bakar baten bitartez adieraziko da. Gai bera edo bertsuak lantzen dituzten argazkiak batera gordetzea da helburua. Gaiek harreman hierarkikoak dituzte sailkapenaren barruan, eta hori adierazteko kode alfazenbakizkoak erabiltzen dira sarri. Hona hemen adibide bat:

E.4.6.8.1 (EAE. Politika. Legebiltzarrerako hauteskundeak. 2001. Kanpaina)

EAE (E)

Politika (4)

Legebiltzarrerako hauteskundeak (6)

2001 (8)

Kanpaina (1)

Atal biografikoan dosierrek antolaketa alfabetikoa dute. Argazkien kopurua-gatik dosierra kontsultak egiteko “lodiegi” eta deseroso bihurtzen denean, azpi-gaiak zabaltzen dira, pertsona non edo zertan ari den zehazten dutenak (erretra-tuak, familiakoak, prentsaurrekoetan, ezohikoak...).

Eskuzko sistema hauetan, argazki bakoitzaren atzeko aldean honako informazio hau jasoko da gutxienez:

ERREGISTRO-ZENBAKIA: unitate dokumentala bereizten du.

ARGAZKILARIA: izen-abizenak.

COPYRIGHT: eskubideak eta ustiapenerako baldintzak.

DATA: argazkia noiz hartua den.

LEKUA: argazkia non hartua den.

TITULUA/LABURPENA: irudiaren edukia azaltzen du.

SAILKAPENEN KODEA: irudiaren gaia eta kokapena adierazten du.

(Negatiboak berrerabiltzeko asmoarekin gordetzen badira, aipatutako informazioaz gain, argazkiak dagokion negatiboaren erreferentzia ere jaso beharko du).

Edukiaren analisia bi arlotan adierazten da: titulu/laburpenean eta sailkape-neko kodean. Arteko argazkien kasuan salbu, beste guztietan dokumentalistak osatutako laburpenak hartzen du tituluaren tokia. Horretarako, analisi denotatiboa

eta testuinguruan agertutako elementuen hierarkizazioa jasoko da, kontuan harturik helburua irudiko elementuen eta ingurunearen irakurketa egokia bideratzea dela.

Hona hemen eskuzko sistemetan izaten diren arazo nagusiak:

- Argazkiak, prentsa-artikuluekin gertatzen den legez, une jakin bat baino gehiago adierazteko balio du sarritan, eta klase bakar baten barruan betiko sailkatuta egoteak pobretu egiten du irudia, erabilera bakarra aurreikusten zaiolako, beste testuinguru batzuetan ere balio lezakeen arren.

Muga hori gainditu nahian, prentsako argazkitegi batzuk saiatzen dira sarbideak anizten: a) klase nagusia zehazten dute (argazkia ordenatzeko erabiliko dena) eta eskuzko fitxategi bat osatzen dute beste sarrera eraginkor batzuk jasotzeko; edo b) argazkiaren kopiak egiten dituzte, kopia bakoitza sarrera desberdinetan ordenatua izateko.

- Dosierren sistemak leku handia behar du, eta argazkitegiak oso azkar handitzen dira. Dosierrek sailkapenaren arabera ordenatzen badira, nahitaez behin eta berriro antolatu behar izaten dira.
- Argazkiak etengabe ordenatu, hautatu, erabili eta abar egin beharrak haiek galtzea eta hondatzea dakar.

6.4.2. Sistema informatizatuak

Argazkitegien informatizazioak irudien ustiapena hobe izatea dakar; izan ere, irudien analisi sakonagoa egin daiteke eta argazkiak eskuratzeko sarrerak ugaldtu. Deskripzio fisikoak, analisi morfologikoak eta edukiaren analisiak beren balio osoa hartzen dute datu-base dokumentaletan, zeren horien emaitzak zuzenean izango baitira erabilgarriak irudiak aurkitzeko eta berreskuratzeko.

Analisi horiek egiteko lengoaia askea erabil daiteke, baina baita lengoaia dokumentalak ere, lengoaia askeak sortzen dituen arazoak saihesteko eta arlo desberdinen balioak normalizatzeko.

6.4.2.1. Datu-base dokumentalak

Sistema informatizatuetan unitate dokumental bakoitzak honako informazio hau jaso beharko du:

ANALISIRAKO GUNEAK	DATU-BASEKO EREMUAK	NORMA-LIZAZIOA
identifikazio-rako gunea	ERREGISTRO-ZENBAKIA: unitate dokumentala bereizten du. TITULUA: irudiaren edukia identifikatzen du. ARGAZKILARIA: egilearen izen-abizenak. COPYRIGHT: eskubideak eta ustiapenerako baldintzak. DATA: argazkia noiz hartua den. LEKUA: argazkia non hartua den.	bakarra
analisi morfologiko-rako gunea	ANALISI MORFOLOGIKOA (indizeak): euskarria, formatua, optika, hartze-denbora, argi-mota, kalitate teknikoa, koadratzea eta planoak, hartzearen angelua eta errepresentazioaren egitura.	zerrendak
edukiaren analisirako gunea	LABURPENA: irudiaren edukia zehazten du. DESKRIPTOREAK: denotazioa (subjektuak, ekintzak eta lokatiboak), testuingurua, konnotazioa.	deskriptoreak
kudeaketarako gunea	SIGNATURA: argazkia non dagoen adierazten du. ARGITALPENAK: argazkia non eta noiz argitaratu den. DOKUMENTALISTA: analisiaren egilearen datuak.	

Datu-base dokumentalak osatzerakoan, kezka nagusia datuen normalizazioa izaten da. Horregatik, txosten batek jasoko ditu datu-basearen eremu bakoitzaren ezaugarriak: batez ere zer informazio-mota jaso behar den eta horren idazkera nola izango den⁷².

Laburpenak identifikatuko ditu argazkian azaltzen diren objektuak eta subjektuak (horien “nortasun sozialaren” arabera), irudian azaltzen den ekintza eta,

⁷². Adibidez: «Argazkilaria-ren arloan argazkilaria izen-abizenak agertuko dira; lehenengo, abizenak (lehenengo biak jakinez gero, biak), eta ondoren izena, komaz bereizita. Bat baino gehiago direnean, izenak puntu eta komaren bitartez banatuko dira. Argazkilaria beti da gizaki bat; enpresa baten izena copyright-en arloan jasoko da». Lana errazteko eta akatsak alde batera uzteko, argazkilarien zerrendak osatuko dira, dokumentalistak datu horiek zuzenean zerrendatik jaso ditzan.

beharrezkoa izanez gero, horri dagokion ekintza orokorra (testuingurua). Horretaz gain, irudia eskuratzeko erabiltzen den moduaren arabera, interesgarria litzateke adieraztea “nola” agertzen diren subjektuak eta objektuak irudian. “Nolakotasun” hori analisi morfologikoan ere jasotzen da, irudia bilatzeko. Testuaren inguruko informazioarekin gertatzen den legez, laburpenaren funtzioa da argazkiaren edukia berri zehatza izatea hura ikusi baino lehen. Indizeen funtzioa (analisi morfologikoaren zein edukiaren analisiaren emaitzak), ordea, irudia berreskuratzeko tresnak izatea da.

Deskripzioak ere zehatzagoa izan beharko du irudiak ikusteko dauden zailtasunen eta denboraren arabera. Bestalde, datu-base dokumentala irudiak kontsultatzeko sistema interaktibo bati loturik baldin badago, funtzio hori betetzeko nahikoa da argazkiaren *titulua*, eta beharbada *laburpen* arloa soberan izango da. Analisi morfologikoa ere errazten du eta bilaketetan erabiliko diren irizpideak soilik jasoko dira.

Deskripzioaren zehaztasun-mailak irudiaren originaltasuna/errepikapena ere hartuko du kontuan; adibidez, Luciano Pavarotti-ren 4 argazki edo Felipe González-en 800. Kontuan izan behar da analisirako unitatea argazki bat edota argazki-multzoa izan daitekeela; esate baterako erreportajeak, non argazkiek unitate zehatza osatzen duten, gaiaren, denboraren, egilearen eta teknikaren ikuspegitik.

6.4.2.2. Argazkien digitalizazioa: Dokumentuen Gestio Elektronikorako sistemak

Azken urte hauetan, digitalizazioak gaina hartu du egunkarien produkzioan eta, gaur egun, profesional askok formatu horretan soilik egiten dute lan (lantegiek, diagramadoreek, infografistek...). Argazkiak gero eta gehiago hartzen, erabiltzen eta gordetzen dira formatu digitalean, eta ez dute papera oinarri izaten egunkarian argitaratu arte. Agentziek edota berriemaile bereziek bidalitako argazkiak horrela jasotzen dira erredakzioko ordenagailu batean. Irudi digitalizatuen transmisioa azkarra eta kalitate handikoa da.

Digitalizazioak aukera asko eskaintzen ditu irudien tratamenduan; izan ere, okerrak zuzentzeko eta irudiak egokitzeko inoiz izan ez den erraztasuna ematen du, egilearen kontzeptua erlatibizatzeraino, eta horrek, seguruena, sortuko du arazo bat baino gehiago. Digitalizazioa egokia da irudiek egoera onean iraun dezaten: argazkiak gordetzeko ez da behar hainbesteko lekurik, eta, halaber, argazkiak ez dira beren lekutik etengabe atera eta sartu behar, eta ez dago argazki tradizionalak duen iraungarritasunaren arazoa, ezta hausteko edo hondatzeko arriskua ere. Kasetariak beti kopiekin egiten du lan, eta kopia mugagabe horien kalitatea jatorrizko dokumentuarena bezain ona da. Argazkiak ustiatzeko bide asko zabaltzen ditu argazkitegien informatizazioak eta digitalizazioak, eta, halaber, datu-base horiek trukatzeko edota komertzializatzeko aukera ematen du.

Irudiaren kalitatea duen bereizmenaren arabera da, hau da, digitalizazioan gorde izan diren *pixel*-en kopuruaren arabera. Irudiak memoria-jale handiak dira (batez ere koloredunak) eta hau aurrezteko konpresio-programak erabiltzen dira.

Erreferentzien datu-baseek irudien errepresentazioak eta ezaugarriak soilik jasotzen dituzte, baina errepresentazio horiei irudien digitalizazioa lotzen zaienean, argazkiak modu errazean aurkitzeaz gain, argazkiak era interaktiboan ere ikusi ahal dira, eta, hala, nahi dugun jatorrizko dokumentua eskuratuko dugu.

DGE-rako sistemak irudi digitalak erakusteko sistema automatizatuak dira; horretarako testu-informazioa eta irudi digitalen fitxategi-bilduma ditu, eta azken horretan irudi bakoitzaren bertsioak gordetzen ditu, honako funtzio hauek bete ahal izateko:

- a. Mosaiko-irudia: bereizmen txikikoa da, eta pantailan argazki-multzo bat azkar ikusteko erabiltzen da.
- b. Aldez aurretik ikusteko irudia (*preview*): tarteko bereizmena du, irudiak pantaila osoa betetzen baitu, erabiltzaileak egokia den edo ez erabaki dezan.
- c. Ediziorako irudia: bereizmen handikoa da, eta kazetetan argitaratzeko behar den besteko kalitatea du.

DGE-rako sistema baten funtzioak honako hauek dira: irudi digitalen jasotzea kontrolatu; bakoitza datu-basean dagokion erreregistroarekin erreferentziatu; bilaketa batean aurkitutako argazki guztiak erakutsi, bertsio desberdinetan; argazkiak inprimatu, editatu eta transmititu datu-sarean; fitxategiak kudeatu; eta sistema osoaren segurtasuna bermatu.

DGE-rako sistemetan, testu-informazioa eta bereizmen txikiko irudiak disko magnetikoetan gordetzen dira, oso azkarrak direlako. Bereizmen handikoak, berriz, disko optikoz osatutako *juke box*-etan edota disko magnetikoz osatutako *array*-etan. Softwarearen aldetik, *ad hoc* sistemak (Phrasea, Arcano...) edota elementu desberdinez osatutakoak ditugu (adib. Sirtex, datu-base dokumentala osatzeko, eta Cúspide, irudiak kudeatzeko).

Azken urteetan ikertzen ari dira irudien analisi eta berreskuratze automatikoa ahalbidetuko duten sistemak. Horretarako, programa batek irudiaren ikus-ezaugarriak ezagutu eta deskribatuko ditu (kolorea, ehundura, formak, elementuen koka-pena...). Halere, oraindik garatzen ari diren programa horiek gutxi erabiltzen dira kazetaritzako dokumentazioan.

6.4.2.3. Teleargazki digitalak

Agentzietatik bidalitako teleargazkien seinalea gorde ahal izateko, *mahai elektroniko* deitzen den dispositibo batean sartzen da. Sistema informatiko horren bidez, argazkiak jaso, prozesatu eta transmititu ahal dira formatu elektronikoan, teleargazkiak paperean kopiak atera gabe erabiltzen eta artxibatzen baitira.

Kazetariak edozein unetan kontsulta ditzake egunean jasotako argazkiak. Dokumentalistak ere kontsultatzen ditu irudi horiek, erabakitzeko zeintzuk prozesatuko dituen, egunkariko dokumentazio-zerbitzuan gorde ahal izateko, zeren eta sistema horretan irudiak egun gutxira ezabatu egiten baitira.

Teleargazki digitalak badu beste eragin bat dokumentazio-zerbitzuetan: IPTC⁷³ estandarraren zabalkuntzak, alde batetik, alde aurreko formatu katalografiko baten hedapena ekarri du eta, bestetik, kazetaritza-informazioa identifikatzeko eta deskribatzeko lexiko normalizatu baten erabilera bultzatu du.

Albiste-agentziek bidalitako testuekin ikusi dugun moduan, formatu aurre-katalografikoak formatu estandarrak dira, kazetaritza-enpresen arteko informazio-trukaketak errazteko asmoz eginak. Datu deskriptibo horiek (metadatuak), informazioarekin batera transmititzen dira eta, zuzenean, datu-base dokumentaletako hainbat arlo betetzeko aprobeztatzen dituzte dokumentazio-zerbitzuetan.

Irudiak eta medadatuak deskribatzeko erabiltzen den goi-mailako IPTC estandarra *Information Interchange Model* (IIM) deitzen da, eta *Newspaper Association of America*-ren (NAA) laguntzaz osatu zen, 1990eko hamarkadan. Horren arabera, irudi bakoitzak berarekin du bere fitxa (*dataset*), hainbat metadaturekin. Horretaz gain, azken bertsioak (IIMV4), argazki txiki bat (mosaikoak osatzeko) eta normalizatutako gaiak (*subject reference system*) ere baditu. *Dataset*-en dokumentaziorako interesa duten metadatuak honako hauek dira:

a) Edukiari dagokionez:

- *Kategoria (Category)*: informazioaren gai orokorra.
- *Kategoria osagarria (Supplemental category)*: informazioaren gai zehatzak edota beste gai orokor egoki bat.
- *Gako-hitza (Keyword)*: albistearen gaia zehazteko hitzak.
- *Argazki-oina (Caption)*.
- *Titularra (Headline)*: albistearen titularra.

73. *International Press Telecommunications Council* <<http://www.iptc.org>>.

b) Lokatiboak

- Hiria (*City*).
- Probintzia-estatua (*Province-State*).
- Herrialdearen kodea (*Country Code*).
- Herrialdearen izena (*Country Name*).
- Data (*Dateline*).

c) Ardura:

- Egilea (*Credit*).
- Agentzia (*Source*).

6.5. IRUDIAREN ERABILERA

Esan dugunez, kazetaritzan argazkia informazioaren beste alde bat da eta, berez, informazioa ere bada. Egunkari eta aldizkari gehienek argazki ugari erabiltzen dituzte. Prentsa-argazki baten balioa, duen karga informatiboan (denotatiboa eta konnotatiboa) eta erabilpenaren testuinguruan datza. Testuinguruak finkatzen du irudiaren zentzua, irudiaren polisemia mugatuz eta irakurketa bideratuz. Argazkiaren testuingurua, zuzenean, albisteak eta argazki-oinak osatzen dute, eta, zeharka, orriak eta argitalpen osoak.

Ez dago argazki neutrorik, argazkiak berekin du subjektibotasuna, nahitaez. Hauek dira prentsa-argazkietan dauden bitarteko faktoreak:

- Hartzeko momentuan, bitartekari teknikoa, argazkilariaren asmoa eta enpresaren ideologia ditugu.
- Kazetariak argazkia erabiltzerakoan interesatzen zaiona aukeratzen du. Neurria, manipulatu edo ez eta testuan non kokatu erabakitzen du, baita argazki-oina ere. Kazetariak osatzen du argazkiaren testuingurua.
- Irakurleak argazkia interpretatzen du egunkariak eskaintzen dion testuinguruaren arabera, baina baita bere ikuspegi pertsonalaren arabera ere.
- Argazkia argazkitegira heltzen denean bertan egiten diren hautaketak eta analisiak argazkia geroan nola erabiliko den baldintzatuko dute.

Prozesu hori ez da inoiz amaitzen, kazetariak berrerabiliko dituen argazkitegiko dokumentuak eta argazkiak agian beste testuinguru batzuetan plazaratuko direlako.

Prentsako argazkia handitasunaren eta miseriaren artean mugitzen da. Handitasuna, zeren irudiak eragin handia izan dezake; izan ere, informatzeaz gain, emozioa eta zirrara ere eragin dezake. Miseria, berriz, irudiak gaurkotasuna adierazteko dituen mugetatik dator: testuingururik gabe argazki askok ez dute zentzurik edo irakurketa anbigua dute; inoiz ez dugu edukiko albiste jakin batzuen irudirik eta, gainera, batzuenak beti berdintsuak izaten dira, balio informatibo urrikoak. Gertaeren —gehienetan “ondorioak” besterik ez dira agertzen— eta istilu armatuen argazkiez gain, egunkariak betetzen dituzten irudiak honako hauek izaten dira: albisteen protagonisten erretratuak, erritualak (prentsurrekoak, bisitaldi ofizialak, bilerak...), eraikuntzak eta egoitzak. Beraz, berrien pobretasun- eta instituzionalizazio-maila bera dute.

Gainera, kontuan hartu beharra dago prentsako argazkiak helburu informatiboak gainditzen dituela: orrialdea arintzeko, arreta eta irakurketa erakartzeko eta abarretarako ere erabiltzen da.

Prentsako argazkitegiek kazetaritza-enpresaren eginkizunak sortzen duen material grafikoa jasotzen dute, lan informatiboa suspertzeko asmoz. Prentsako argazkiak balio historikoa ere badu, une historiko baten testigantza delako; horretaz gain, agerian jartzen dituen gertaerek balio dokumentala ematen diote, eta materialak eta kostu profesionalak, berriz, balio ekonomikoa. Ikus dezagun noiz eta zertarako erabiltzen diren dokumentazio-argazkiak.

6.5.1. Erabilera informatiboa: argazki-testigantza

Irudi guztiak ezin dira hartu edozein unetan, une batzuetako gertaerak errepi-kaezinak baitira. Argazkiak gertaera baten lekukotasuna eskaintzen du, eta gertatu zena gogora ekarri nahi dugunean, gertaera horren argazkiak erabiliko ditugu testigantza gisa. Irudiek gertakizuna gogorarazteko duten balioa notiziari gehituko zaio. Argazki horiek, eta ez besterik, honako testuinguru hauetan erabiliko ditu kazetariak:

- Gertakizun bat berriro azaldu nahi duenean, hala nola asteko edo urteko kronika egiterakoan gertatutako berri garrantzitsuenak aipatzen ditunean.
- Gertakizun bat edo horren alderdi bat berritzen denean.
- Eguneko berri bat aurretik datorren gertakizun baten azken datua denean.

Testuinguru horietan dokumentazio-argazkien erabilera beti da egokia, eta ekoizpen informatiboa aberasten du, argazki horiek duten lekukotasun- eta oroitzapen-balioei esker. Hala eta guztiz ere, kazetariak beharrezko datuak eskaini beharko ditu, irudien kontestualizazioa eta irakurketa zuzena izan dadin.

6.5.2. Argazkia baliabide gisa

Dokumentazio-argazkiak baliabidetzat hartzeak esan nahi du argazkitegiko irudiak egunekoak izango balira bezala berrerabiliko direla, hau da, beren produktio testuingurutik kanpo, beste testuinguru batean, beste albiste batean. Erabilera hori argazkien eskuragarritasun, azkartasun edota ekonomiaren arrazoietan oinarritzen da. Bi erabilera-klase ditugu: erabilera metonimikoa eta berriaren ilustrazioa.

6.5.2.1. Erabilera metonimikoa

Dokumentazio-argazkiek albisteetako protagonistak agertzen dituztenean, erabilera metonimikoa izaten da. Baliabideak mugatuak dira, eta egunkariko argazkilariak aurreikuspen garrantzitsuenak edota azken momentuko berri inportanteenak emateko mugitzen dira. Baina argitaratzen diren albisteek beste iturri batzuk izan ditzakete: prentsa-komunikatuak, albiste-agentziak, eta beste. Notizia material grafikorik gabe heltzen bada, kazetariak argazkitegira jo dezake albisteetako protagonisten irudien bila: gobernukide baten erretratua, lider politiko edota sindikalen irudiak, Kongresuko osoko bilkurenak, udaleko batzarrenak, eta abar. Gauza bera gertatzen da pertsona ezagun bat hiltzen denean; gehienetan argazkitegira jotzen da haren irudiak jasotzeko. Bestalde, ez dauka interesik, eta bai kostua, argazkilari bat bidaltzeak Foru Aldundiko egoitzaren irudiak ateratzera horren irudi aproposak izanik argazkitegian. Eta beste batzuetan gerta liteke pertsona jakin baten argazkia behar izatea, baina ezinezkoa gertatzea pertsona horri argazkirik egitea.

Halaber, albiste asko gertakizunen aurrerapena izaten dira; ez dira oraindik gertatu, eta, horregatik, ez da izaten material grafikorik. Bestalde, gertaera bat errepikatzen denean, ohikoena da kazetariak aurreko gertakizunen irudiekin osatzea albiste (bilera politiko bat, jaien iragarkia, jaialdiak, kirol lehiaketak...) edo protagonista izango direnen irudiekin. Esaterako, jaialdi bat bertan parte hartuko duen artista baten irudiarekin iragarri ahal da; pilota-partida bat, pilotarien argazkiekin; politikarien arteko bilera bat, parte hartuko dutenen irudiekin...

6.5.2.2. Berriaren ilustrazioa

Argazkitegietako irudiak notiziak ilustratzeko ere erabiltzen dira; horretarako, kazetaria estereotipoaz baliatzen da, hau da, argazki konkretuez baliatzen da, kontzeptu orokorrak adierazteko.

Lantoki batean hartutako langileen irudiak langile kontzeptua adieraz dezake; baita industria kontzeptua ere; eta, kontzeptu horien adierazgarri denez, hainbat albistetan erabil daiteke: industrian soldatek izan duten igoera, laneko segurtasun-neurrien arautegia, lan-istripuak, industria-sektore baten ekoizpenaren datuak, eta beste hainbat. Esan beharra dago albiste batzuek ez dutela argazki propiorik (bitar-

teko argazkiak ez badira, hau da, albistearen berriemailearena): Kontsumo Prezioen Indizearen igoera, jaiotze-tasaren beherakada, langabezia, eta abar. Halakoetan, kazetaria estereotipoaz baliatzen da, eta, adibidez, KPIren igoeraren kontzeptu abstraktua adierazteko, gasolindegia baten irudiak, etxebizitza baten eraikuntzarenak, supermerkatu batenak edo beste erabiliko ditu, prezio-igoera nabarmenena zein sektoretan izan den (erregaiak, eraikuntza, elikadura...); jolasean ari diren umeek haurtzaroa adieraz dezaketenez, demografiari buruzko albiste batean erabili ahal da halako argazkia, besteak beste.

6.5.2.3. Argazkiak baliabidetzat erabiltzeko baldintzak

Dokumentazio-argazkiak baldintza batzuk bete behar ditu baliabidetzat erabili ahal izateko:

1. Lehenengo eta behin, irakurlea ez engainatzea. Hori oinarri deontologikoa da. Horregatik, oso irudi neutroetan (egunsentia, arkatx bat mahai gainean, hegazti baten hegaldia...) edota erretratu sinpleetan salbu, beste guztietan kazetariak argazkiaren jatorria edo data adierazi behar du.

2. Arreta handiz jorratu behar ditugu kutsu negatiboa duten gaiak eta polemikoak: droga, legehausteak, alkoholismoa, iruzurrak, prostituzioa, abortua, hiesa, eta beste. Adibidez, alkoholismoak egin duen gorakada ilustratzeko, balio dezake taberna batean edaten ageri den jende-multzo baten irudiak; hiesaren transmisioari buruzko albiste batean, berriz, ama baten irudiak bere haur jaio berriarekin, ospitale bateko gelan; edo parke batean dauden gazteen irudiak, gazteen arteko droga-kontsumoaren datuak azaltzeko; industria-sektorean dagoen iruzurra adierazteko, enpresa batzuen irudiak balia daitezke. Aurreko guztiak gaitzesteko erabilerak dira.

Edozeinek protesta egin dezake bere irudia testuingurutik kanpo erabiltzen bada, baina, praktikan, aurreko gaien tratamenduetan jasotzen dira protesta gehienak. Irakurleak beti lotzen ditu irudia eta albistea; horregatik ezin dira erabili dokumentazio-argazkiak baliabide gisa halako gaietan, eta erabiliz gero, agertzen diren pertsonak edo lekuak identifikatu ezinezkoak izan behar dute.

3. Dokumentazio-argazkiak baliabidetzat erabiltzeak egunekotzat ematen ditugula esan nahi du, baina egunekotasuna aldatuz doa eta denborarekin argazkiak zahartu eta historiko bilakatzen dira. Horregatik, argazkiak erabili baino lehen, beren egunekotasuna neurtu behar dugu, kontuan harturik pertsonak eta lekuak aldatu egiten direla, eta eginkizun batzuen iraupena ere mugatua dela; esaterako, kirolean eta politikan.

4. Beste arrisku bat irudiak gehiegi erabiltzetik dator, edo denbora laburrean askotan erabiltzetik. Halakoetan, irudiak oroitarazteko duen balioak kutsu negatiboa hartzen du, eta «egunkaria jadanik irakurrita dagoen» sentipena eragiten;

ondorioz, interesa gutxitu eta egunkariarekiko mesfidantza sortzen da. Halaber, notizia irakurtzerakoan okerrak ere eragin ditzake, irakurleak eguneko eta aurreko albistea nahasteko bidea ematen baitu. Horretaz gain, halako erabilerak argazkiak “erre” ere egiten ditu.

Zorionez, zenbait prentsa-dokumentutegitan irudiak noiz argitaratzen diren erregistratzen dute; hartara, informazio-sistemak laguntzen dio kazetariari komunikabideak plazaratzen duenaren berri izaten.

5. Oro har, argazkitegiko edozein irudi erabili baino lehen kazetariak horren datuak ezagutu behar ditu, argazkiaren produkzioaren testuingurua (titulua) eta data jakiteko, eta ezaugarri horiek ezinbestekoak izango dira erabakitzeke ea argazki hori hain zuzen egokia den testuinguru berrian erabiltzeko.

6. Prentsako argazkiak beti izan behar du argazki-oin informatiboa, horrek zentzua zehaztu eta irakurketa bideratuko baitu.

6.5.3. Irudien erabileran eragina duten arautegiak

Argazkia ez da elementu informatiboa soilik, sormen-lana ere bada; horregatik, 1/1996 Errege Lege-Dekretuak (apirilaren 12koa) Jabego Intelektualaren Legearen testu berrosatua babesten du. Lege horrek argazkien inguruko eskubide moralak eta ekonomikoak jasotzen ditu; azken horiek sormen-lanetik irabazi ekonomikoak ateratzeko aukera ematen diote egileari⁷⁴.

6.5.3.1. Eskubide moralak

Eskubide moralek obra eta egilea betiko lotzen dituzte, nahiz eta obraren ustiapena edota euskarria besterenganatu; eskubide moralak sormenari dagozkio eta ukaezinak dira. Horien barruan honako hauek daude: eskubide pertsonalak eta pertsonalak ez diren eskubideak.

a) Eskubide pertsonalak

Horien bidez, egileak erabakitzen du obra ezagutzera eman edo ez, eta nola (eskubide hau indarrrik gabe geratzen da obraren dibulgazioa hasten denean); obra egilearen beraren izenarekin, goitizenarekin edo izenik gabe zabaldu nahi duen; obra aldatzea, beste batzuei utzitako eskubideak errespetatuz; obra merkatutik kentzea, beste batzuei utzitako eskubideak errespetatuz betiere; eta obraren ale bat edo ale bereziren bat eskuratzeko eskubidea ere badu, obra zabaldu nahi badu (adibidez, originala gorde ez badu, hori eskuratzeko eskubidea du kopiak egiteko).

74. Nazioarteko legediaren tradizioan jasotzen dira eskubide horiek, eta Geneva eta Bernako Konbentzioek bultzatu zituzten.

b) Pertsonalak ez diren eskubideak

Egile, oinordeko edo erakunde publikoei dagozkie, egilearen izena onartu eta obra errespetatze aldera. Egilearen onarpena eta izena argazkietan agertzeko eskubide bat da; bestea, obra bere hartan errespetatu eta edozein desitxuratze edo aldaketa galaraztea, egilearen interesen edo izenaren kontrakoa denean.

6.5.3.2. Ustiatze-eskubideak

Ustiatze-eskubideak egilearenak dira, eta obraren erreprodukzioa, hedapena, banaketa eta komunikazio publikoa hartzen ditu bere baitan⁷⁵. Eskubide horiek oinordekoei transmititzen zaizkie, eta egilea hil ondorengo 70 urteetan irauten dute; denbora hori igarota, obraren hedapena publiko bihurtzen da. Argazkilariek enpresa batean lan egiten badute, argazkiak ustiatzeko eskubideak enpresarenak dira. Beste kasuetan (agentziak, argazkilari independenteak...), eskubide horiek kontratuek zehazten dituzte.

6.5.3.3. Beste eskubide batzuk

Aurrekoez gain, argazkietan beste eskubide batzuk ere hartu behar dira kontuan:

a) Argazkietan agertzen diren pertsonen eskubideak: pertsona baten argazkia hartzeko eta argazki hori hedatzeko pertsona horren baimena behar da. Halere, egoera batzuetan baimen hori emantzat hartzen da; adibidez, kaleko argazkietan edo leku publikoetan hartzen direnetan (halakoetan ez da komeni lehen planoak hartzea, ezta pertsona indibidualizatzea ere), eta pertsona publikoei beren funtzioak betetzen edota bizitza publikoko ekintzetan hartzen zaizkien argazkietan.

b) Argazkietan agertzen den objektuaren jabearen baimena: objektua argazkiaren mamia denean hartzen da kontuan eskubide hau, ez hartze orokor baten barruan dagoenean.

c) Argazkietan agertzen den obraren jabearen baimena (margoak, eskulturrak...): lan artistikoen hedapena horiek ustiatzeko baliabide bat da; horregatik, egilearen baimena behar izaten dugu. Baimena ez da beharrezkoa obra kalean jarrita dagoenean.

Oro har, pentsatu behar dugu informazio-eskubideak lehentasuna duela ekintza publikoetan, eta pertsonak eta objektuak notizia bihurtzen direnean; beste kasuetan, ordea, horien baimena beharrezkoa izango dugu, besteak beste, irudiak hartu diren testuinguruan barik besteren batean erabiltzeko.

75. Horrek esan nahi du, besteak beste, euskarriaren jabea ez dela berez ustiapen-eskubideen jabea; edota argazkilari batek lan bat publikazio batean plazaratzeko uzten badu, eskubidea daukala lan hori berreskuratzeko.

6.6. ARGAZKIEN EUSKARRIAK ETA KONTSERBAZIOA

Argazki tradizionala euskarri desberdinetan ager daiteke argazkitegietan. Positiboak bi modutan gauzatzen dira: kontaktu-xafletan edo kopietan. Kontaktu-xafalak irudiak bilatzeko eta hautatzeko erabiltzen dira, eta irudia erreproduzitu nahi izanez gero, negatiboak eskuratzen dira. Sarritan, ordea, paperean egindako positiboak edo diapositibak gordetzen dira, horiek zuzenean erabiltzeko erreprodukzio-rako. Negatiboei dagokienez, jatorrizkoak edo erreprodukzio-rako negatiboak izan daitezke; erreprodukzio-rakoak paperean zegoen positibo batetik lortzen dira. Askotan, negatiboen ardura egunkariko argazkilariena izaten da, eta ez dokumentazio-zerbitzuarena.

Kasu horietan guztietan, argazkiaren euskarria ez da iraunkorra, eta, horrenbestez, kontu egin behar da argazkia hondatu ez dadin, edo hondamena atzeratu edo geldiarazteko. Halere, materialak laborategian izan duen tratamenduak baldintzatzen du neurri handi batean horren kontserbazioa, finkotasuna eta emultsioko hondar kimiko guztien ezabatzea. Bestalde, lehen teleargazkiaren bidez egunkarietara heltzen ziren irudien kalitatea oso eskasa zen.

Kalterik handienak eragiten dituzten faktoreak ondoko hauek dira: mekanikoak (urradurak, deformazioak...), kimikoak (kontraste eskasa, orbanak, oxidazioa...), eta biokimikoak (bakterioak eta onddoak). Hortaz, hondamenari aurre egiteko, oinarrizko neurri batzuk hartu behar dira: tenperatura- eta hezetasun-aldaketak saihestu; hautsetik, eguzki-printzetatik eta bero-iturrietatik babestu; erreprodukzio-tresnak egoera onean daudela ziurtatu; kotoizko eskularruak erabili filmekin; papera eta filma banatu; filmen negatiboak eta gardenkiak ere banatu; filmak ez jarri kontaktuan emultsio-aldeak; dokumentuak edukiontzi kimikoki neutroetan gorde, filmak pH neutroko paperezko poltsetan, eta poltsa horiek metalezko ontzietan; ez erabili etiketa edo kola kaltegarriak. Dokumentuak gordetzeko hauek dira tenperatura eta hezetasun gomendagarrienak:

	<i>tenperatura</i>	<i>hezetasun erlatiboa</i>
papera	15-25°C, 30°C gainditu gabe	%30-50, %60 gainditu gabe
argazkia z/b	<21°C	%30, %60 gainditu gabe
arg. eta diapos. kol.	<=2°C, 21°C gainditu gabe	%30, %60 gainditu gabe

Irudi digitelei dagokienez, fitxategiak euskarri magnetiko, optiko edo magneto-optikoetan graba daitezke.

Euskarri magnetikoen ahalmena izugarri handitu da azken urte hauetan, eta horri informazioa eskuratzeko eskaintzen duten azkartasuna gehitu behar zaio. Hortaz, disko gogorrez osatutako *array*-ak (zerrendak, bildumak) erabiltzen ari dira irudi digitalak gordetzeko. Horiek tamaina handiko disko bakarra izango balira bezala funtzionatzen dute.

Euskarri optikoen kasuan ere *juke box*-ak erabiltzen dira disko optikoen multzoa linean jartzeko. Euskarri optikoen artean mota desberdinak daude:

a) Disko konpaktuak: 4,7 hazbeteko eta 650 Mb-eko disko hauek estandarrak dira, ISO 9660 arauan oinarrituta, eta hedapen handia izan dute; merkeak dira eta sistema eragile desberdinekin funtzionatzeko aukera dago. Dokumentaziorako honako bi teknologia hauek erabiltzen ari dira:

- WORM teknologia (*Write Once Read Many*): informazioa behin grabatuta ezin da ezabatu, baina askotan irakur daiteke. Bi sistema daude: CD-ROM-ak, molde batekin grabatzen direnak, eta CD R-ak, non erabiltzaileak informazioa pixkanaka-pixkanaka grabatzen duen, grabagailu baten bitartez, diskoa bete arte.
- CD-RW teknologia: informazioa behin baino gehiagotan idatzi eta ezabatzeak aukera ematen du.

b) Tamaina handiko WORM diskoak: ez dira estandarrak, formatu desberdinak daude eta garestiak dira.

c) DVD (*Digital Versatil Disk*): disko konpaktuen itxura dute, ISO 9660 araua betetzen baitute, baina haiek baino askoz ahalmen handiagoa dute, 1,4 eta 17 Gigabyte artekoa, erabiltzen duten teknologiaren arabera. Honako mota hauek daude: irakurketa soilekoak, idazketa bakar eta irakurketa anitzekoak, idazketa anitzekoak, eta DVD-RAM, ordenagailuaren disko gogor gisa funtzionatzen dutenak.

d) Euskarri magneto-optikoak: idazketa eta irakurketa anitza ahalbidetzen dute; 650 Mb-etik 5,2 Gigabyte-ra bitarteko ahalmena dute, eta aurrekoak baino errazago hondatzen dira.

Irudi digitalak gordetzeko erabiltzen diren euskarriak ere hondatzen dira, batez ere euskarri magnetikoak eta magnetiko-optikoak. Gainera, informazioa ezabatzeko arriskua ere badute. Horregatik behar-beharrezkoa izaten da artxibo guztiaren kopiak egitea, datu-baseenak eta irudien fitxategienak.

Gainera, ikusita zein azkar berritzen diren teknologiak, arazo larria da, berehala zaharkiturik geratzeaz gain, euskarrien eta irakurgailuen arteko bateraezintasuna. Horrek formatu berrietara egokitzea behartzen du, eta egokitze horrek, halaber, gastu handia dakar.

6.7. INFORMAZIO GRAFIKORAKO ITURRIAK

Komunikabideetan, norberaren argazkitegiak gain, hauek dira atzera-begirako irudiak eskuratzeko iturri nagusiak:

Albiste-agentzien argazkitegiak (Efe, Reuter, AFP, AP...). Agentzia horiek, eguneroko teleargazkien zerbitzuaz gain, beren artxiboak ere ustiatzen dituzte. Gehienetan, zerbitzu horiek harpidetza-bidez eskuratzen dira, eta gaur egun Internet-en bitartez ere eskaintzen dituzte.

Argazki-agentziak. Argazkien ekoizpen, eskurapen eta salmentan espezializatuak dira. Argazki-erreportajeak osatzen dituzte, edozein arlotako (politika, ekonomia, zientzia, kultura...) gaurkotasuneko gaiei loturik, gehienbat komunikabideei saltzeko, sarritan harpidetzaren bitartez. Hona hemen horietako batzuk: SIPA Press, zeinek 20 milioi argazki baino gehiago dituen; EPA (*European Pressphoto Agency*), Europako agentzia garrantzitsu batzuen ondareak kudeatzen dituen; Contact Press Images; Sygma; eta Gamma.

Beste argazkitegi batzuek (Corbis <<http://www.corbis.com>>, Cover, AGE Fotostock <<http://www.agefotostock.com>>, Getty Images-Imagebank <<http://creative.gettyimages.com/imagebank>>) ediziorako, publizitaterako, arte grafikoetarako eta komunikabideentzako argazkiak kudeatzen dituzte. Kalitate handiko materiala izaten da, kontu handiz hautatua. Horien katalogoak kontsulta daitezke harpidetza egin gabe eta alde zurretik ezer ordaindu gabe. Argazkilari independenteek (*free-lance*) edota horretarako kontratatuek egiten dituzte irudiak. Argazkilari independenteen kasuan, agentziak argazkilariaren eta erosleen arteko bitartekari-lana egiten du.

Ondare horiek Interneten, CD-ROMetan edo paperean egindako katalogo espezializatuetan hedatzen dira. Kontsultetan irudien bereizmen txikia eta ertaina eskuratzen da, hautaketa egiterakoan baliagarriak izan daitezen, eta ur-marka batzuen bitartez egoten dira babestuta. Hautatu eta ordainketa ziurtatu ondoren, erabiltzaileak bereizmen handiko argazkia jasotzen du, Internet-en bidez, edo CD-ROMean, filmean edo paperean.

Irudiak bi modutan negozioa daitezke:

a) Eskubideak dituztenak: zenbatetan erabili eta baldintzak kontratuan negoziatzen dira, eta horren arabera ordaintzen da. Irudiak gehiagotan erabili nahi izanez gero, berriz negoziatu eta ordaindu beharko da. Enpresak badakizki kontratatutako argazkiaren nondik norakoak, kontrol zorrotza egiten baita.

b) Ustiapenerako eskubide askeak: irudiak behin eta berriro erabiltzeko erosten dira (adib. Digital Stock <<http://www.digitalstock.com>>).

BIBLIOGRAFIA OSAGARRIA

- Alonso Erausquin, M. (1995). *Fotoperiodismo: formas y códigos*. Madrid: Síntesis.
- Bailac i Puigdemívol, M.; Català i Freixa, M. (1995). "La Fototeca". In Fuentes i Pujol, M.E. (ed. apail.). *Manual de documentación periodística*. Madrid: Síntesis, 161-179 orr.
- Blery, G. (1975). "Une image vaut 1000 mots". *Le Photographe*, décembre, n° 11, 20-25 orr.
- Freund, G. (1986). *La fotografía como documento social*. 4ªed. Barcelona: Gustavo Gili.
- Jornades Antoni Vares (5. Girona. 1998). *Imatge i la recerca. Ponències i comunicacions*. Girona: Ajuntament de Girona, Centre de Recerca i Difusió de la Imatge.
- Kattnig, C; Léveillé, J. (1989). *Une photothèque: mode d'emploi*. Paris: Les Éditions d'Organisation.
- Madrid Díaz, M. V. (1999). "Análisis documental: fotografía de prensa". In García Gutiérrez, A. (ed. apail.). *Introducción a la documentación informativa y periodística*. Alcalá de Guadaira (Sevilla): MAD, 305-331 orr.
- Robledano Arillo, J. (2000). "Documentación fotográfica en los medios de comunicación social". In Moreiro, J.A. (koord.). *Manual de documentación informativa*. Madrid: Cátedra, 183-290 orr.
- Rupérez, P. (1997-1998). "El archivo gráfico de la Agencia EFE. Transición de un sistema manual a un sistema digitalizado: un análisis de la imagen". *Cuadernos de documentación multimedia*, núm. especial 6-7, 295-308 orr. (Bertsio elektronikoa <<http://www.ucm.es/info/multidoc/multidoc/revista>>).
- Sánchez Vigil, J.M. (1997-1998). "Automatización de los archivos fotográficos. Modelos de fin de siglo: Oronoz y Scala". *Cuadernos de documentación multimedia*, núm. especial 6-7, 419-430 or. (Bertsio elektronikoa <<http://www.ucm.es/info/multidoc/multidoc/revista>>).
- , (1999). *El universo de la fotografía: prensa, edición, documentación*. Madrid: Espasa.
- Seminari La documentació als mitjans d'informació (2. Valentzia. 1994). *L'experiència multimèdia. Ponències i conclusions*. València: Generalitat Valenciana: Unió de periodistes.
- Valle Gastaminza, F. del (1993). "Análisis documental de la fotografía". *Cuadernos de documentación multimedia*, junio, n° 2, 43-56 orr.
- , (ed. apail.) (1999). *Manual de documentación fotográfica*. Madrid: Síntesis.
- Vilches, L. (1987). *Teoría de la imagen periodística*. Barcelona: Paidós.

7. Irudien aurkibidea

1. irudia. Dokumentuak nola bilatu liburutegian	64
2. irudia. Euskal Kulturaren Batzarrea-k (EKB) prentsa-buletinak eta prentsa-dosierak osatzeko erabilitako sailkapena.	80-81
3. irudia. ISOC-en Hirigintzako Thesaurusaren aurkezpen alfabetikoa	89
4. irudia. ISOC-en Hirigintzako Thesaurusaren aurkezpen semantikoa	90
5. irudia. CEDEFOP-en Lanbide Heziketako Thesaurusaren indize permutatuak	91
6. irudia. Thesaurus baten aurkezpen grafikoa, eskema geziduna zehazki (AENOR 1994, 216)	92
7. irudia. Infolur. Euskal Herriko hirigintzari eta lurralde-antolaketari buruzko datu-baseko erregistro bat	132
8. irudia. <i>Sociofile</i> erreferentzien datu-baseko erregistro bat	134
9. irudia. <i>El País</i> egunkariko indizeak	162
10. irudia. <i>Euskaldunon Egunkaria</i> -ko linean dagoen hemerrotekan egindako bilaketa baten emaitza	177
11. irudia. <i>Euskaldunon Egunkaria</i> -ko linean dagoen hemerrotekako artikulu bat, testu-formatuan	178
12. irudia. <i>Euskaldunon Egunkaria</i> -ko linean dagoen hemerrotekako artikulu bat, irudi-formatuan	179

8. Bibliografía

OINARRIZKO BIBLIOGRAFIA

- Fuentes i Pujol, M.E.(ed. apail) (1995). *Manual de documentación periodística*. Madrid: Síntesis.
- Galdón López, G. (1986). *El servicio de documentación de prensa: funciones y métodos*. Barcelona: Mitre.
- , (1989). *Principios operativos de la documentación periodística*. Madrid: Dossat.
- García Gutiérrez, A. (ed. apail.) (1999). *Introducción a la documentación informativa y periodística*. Alcalá de Guadaira (Sevilla): MAD.
- García Gutiérrez, A.; Lucas Fernández, R. (1987). *Documentación automatizada en los medios informativos*. Madrid: Paraninfo.
- López Yepes, J. (koord.) (1996). *Manual de información y documentación*. Madrid: Pirámide.
- Moreiro, J.A. (koord.) (2000). *Manual de documentación informativa*. Madrid: Cátedra.
- Valle Gastaminza, F. del (ed. apail.) (1999). *Manual de documentación fotográfica*. Madrid: Síntesis.

BIBLIOGRAFIA OSAGARRIA

- Abadal Falgueras, E. (1994). *La Documentación en España*. Madrid: CINDOC (CSIC): FESABID.
- , (2001). *Sistemas y servicios de información digital*. Gijón: Trea; Barcelona: Universitat de Barcelona.
- AENOR (1994). *Documentación*. Tomo 2, *Normas fundamentales. Recopilación normas UNE*. Madrid: AENOR.
- Aguado González, F.J. (1995). “Organización del sistema de archivo y documentación de prensa española S.A. (ABC y Blanco y Negro). *Revista General de Información y Documentación*, vol. 5, nº 2, 203-208 orr.
- Aitchison, J.; Gilchrist, A. (1987). *Thesaurus construction: a practical manual*. 2nd ed. London: Aslib.
- Alonso Erausquin, M. (1995). *Fotoperiodismo: formas y códigos*. Madrid: Síntesis.
- Andrieu, O. (1997). *Cómo buscar y encontrar en Internet*. París: Eyroles; Barcelona: Gestión 2000.

- Argia (2001). "Gure liburuen behar gordinak eta amets birtualak. Liburutegi Nazioanala". *Argia*, otsailaren 18a, 1796 zenb. 31-39 orr.
- Bailac i Puigdemívol, M.; Català i Freixa, M. (1995). "La Fototeca". In Fuentes i Pujol, M.E. (ed. apail.). *Manual de documentación periodística*. Madrid: Síntesis, 161-179 orr.
- Blery, G. (1975). "Une image vaut 1000 mots". *Le Photographe*, décembre, nº 11, 20-25 orr.
- Carrizo, G.; Irureta-Goyena, P; López de Quintana, E. (1994). *Manual de fuentes de información*. Madrid: CEGAL.
- Causton, L. (1998). *Identifying and describing Web resources*. European Commission DGXIII/E-4. (Interactive Electronic Publishing). <<http://www.elpub.org/brochures/>>. [Kontsulta: 2000/IX]
- Chaumier, J. (1986). *Análisis y lenguajes documentales*. Barcelona: Mitre.
- Codina, L. (1995). "Recuperación de información e hipertextos: sus bases lógicas y su aplicación a la documentación periodística". In Fuentes i Pujol, M.E. (ed. apail.). *Manual de documentación periodística*. Madrid: Síntesis, 213-230 orr.
- , (1997). "Cómo funcionan los servicios de búsqueda en Internet: un informe especial para navegantes y creadores de información" [I eta II]. *Información World en Español*, [I] vol. 6, nº 5, mayo, 22-27 orr.; [II] vol. 6, nº 6, junio, 18-26 orr.
- Cornella, A. (2000). *Infonomía! com: La empresa es información*. Bilbao: Deusto.
- Cotte, D. (1991). *Stratégie documentaire dans la presse*. Paris: ESF.
- Couzinnet, V. et. al. (1994). *Le dossier documentaire: conception, réalisation, valorisation*. Paris: ADBS.
- Delgado Soler, C. (1999a). "Documentación de prensa". In García Gutiérrez, A. (ed. apail.). *Introducción a la documentación informativa y periodística*. Alcalá de Guadaira (Sevilla): MAD, 449-472 orr.
- , (1999b). "La Comunicación en internet". In García Gutiérrez, A. (ed. apail.). *Introducción a la Documentación informativa y periodística*. Alcalá de Guadaira (Sevilla): MAD, 417-447 orr.
- Dublin Core Metadata Initiative (1999). *Dublin Core Metadata Element Set. Version 1.1: Reference Description*. <<http://purl.org/de>>. Horren itzulpena <http://www.rediris.es/metadata/dublin_core_elements.es.html>. [Kontsulta: 2000/IX].
- Estivill, A.; Urbano, C. (1994). "Citations i referències de fonts bibliogràfiques i no bibliogràfiques". *Item*, núm. 15, 4-59 orr.
- , (1997). *Cómo citar recursos electrónicos* [linean]. [Barcelona: Universitat de Barcelona]. <<http://www.ub.es/biblio/citae-e.htm>>. [Kontsulta: 2000/III/8].
- Euskadiko Liburu eta Liburutegi Zerbitzua* <<http://www.kulturaondarea.org>>.

- Euskadiko Liburu eta Liburutegi Zerbitzuaren web gunearen azterketa* (2001). Joana Albret Bibliotekonomia Mintegia. <<http://www.eibar.org/joana-albret/Gogoetak/Txostena.htm>>.
- Freund, G. (1986). *La fotografía como documento social*. 4ªed. Barcelona: Gustavo Gili.
- Fuentes i Pujol, E.; González Quesada, A.; Jiménez López, A. (2000). "Documentación e información electrónica". In Moreiro, J.A. (koord.). *Manual de documentación informativa*. Madrid: Cátedra, 345-422 orr.
- Fuentes i Pujol, M.E. (1984). *Servicio documental en la prensa diaria: análisis y orientaciones*. Barcelona: Mitre.
- , (1995). "Características generales de la documentación periodística y características específicas de los medios de comunicación escritos". In Fuentes i Pujol, M.E. (ed. apail). *Manual de documentación periodística*. Madrid: Síntesis, 135-145 orr.
- , (1997). *Documentación y periodismo*. Pamplona: Eunsa.
- Fuentes i Pujol, M.E.; Conesa, A. (1994). *La Documentació periodística: Catalunya, Espanya i altres experiències europees*. Barcelona: Centre d'Investigació de la Comunicació, Generalitat de Catalunya.
- Fuentes i Pujol, M.E.; González Quesada, A. (1998). "La prensa española en Internet. Análisis de los servicios de valor añadido". In Jornadas Españolas de Documentación Automatizada (FESABID'98) (6. 1998. Valentzia). *Los Sistemas de Información al Servicio de la Sociedad: Actas de las Jornadas*. Valencia: Fesabid, 281-292 orr.
- Fuentes, M.E.; Jiménez, M.A.; González, A. (2000). "Servicios y sistemas de acceso a la información periodística en Internet". In Fuentes i Pujol, M.E. (zuz.) *Bibliodoc 2000. Anuario de Biblioteconomía, Documentación e Información*. Barcelona: Col·legi Oficial de Bibliotecaris-Documentalistes de Catalunya, 85-102 orr.
- Galdón López, G. (1986). *Perfil histórico de la documentación en la prensa de información general (1845-1984)*. Pamplona: Eunsa.
- , (1994). *Desinformación. Método, aspectos y soluciones*. Pamplona: Eunsa.
- García Gutiérrez, A. (1984). *Linguística documental: aplicación en la comunicación social*. Barcelona: Mitre.
- , (1992). *Análisis documental del discurso periodístico*. Madrid: CTD.
- , (1996). *Procedimientos de análisis documental automático*. Sevilla: Junta de Andalucía, Consejería de Cultura.
- , (1999a) "Aproximación al concepto y al objeto de la Información/ Documentación". In García Gutiérrez, A. (ed. apail.). *Introducción a la documentación informativa y periodística*. Alcalá de Guadaira (Sevilla): MAD, 23-61 orr.

- , (1999b). “Proceso documental y discurso periodístico: modelo teórico y procedimientos generales”. In García Gutiérrez, A. (ed. apail.). *Introducción a la documentación informativa y periodística*. Alcalá de Guadaira (Sevilla): MAD, 211-222 orr.
- , (1999c). “Análisis documental: textos periodísticos escritos”. In García Gutiérrez, A. (ed. apail.). *Introducción a la documentación informativa y periodística*. Alcalá de Guadaira (Sevilla): MAD, 285-303 orr.
- Gil Urdiciain, B. (1996). *Manual de lenguajes documentales*. Madrid: Noesis.
- Gómez Vázquez, M. (1997-1998). “Servicio de documentación de El Mundo”. *Cuadernos de documentación multimedia*, núm. especial 6-7, 287-294 orr. (Bertsio elektronikoa <<http://www.ucm.es/info/multidoc/multidoc/revista>>).
- González Quesada, A. (1995). “La evolución histórica de la documentación periodística”. In Fuentes i Pujol, M.E. (ed. apail.). *Manual de documentación periodística*. Madrid: Síntesis, 23-39 orr.
- Guinchat, C.; Menou, M. (1992). *Introducción general a las ciencias y técnicas de la información y documentación*. 2ª. ed. cor. y aum. por Marie France Blanquet. Madrid: CINDOC: Unesco.
- Hernández Pérez, A. (1999). “Informática y telecomunicaciones para documentalistas de prensa. Introducción a la recuperación de información”. In García Gutiérrez, A. (ed. apail.). *Introducción a la documentación informativa y periodística*. Alcalá de Guadaira (Sevilla): MAD, 375-416 orr.
- Hernández Pérez, A.; Caridad Sebastián, M. (2000). “Documentación escrita en los centros de documentación de los medios de comunicación”. In Moreiro, J.A. (koord.). *Manual de documentación informativa*. Madrid: Cátedra, 37-82 orr.
- ISO (1989-1990). “Directrices para el establecimiento y desarrollo de tesauros monolingües. Norma internacional 2788-1986” [I eta II]. *Revista española de documentación científica*, [I] 1989, vol. 12, nº 4, 463-483 orr.; [II] 1990, vol. 13, nº 1, 601-629 orr.
- , *ISO TC 46/SC 9: Standards for identification and description of information and documentation* <<http://www.nl-bcn.ca/ISO/tc465c9/>>.
- , *ISO 690: Bibliographic references - Content, form and structure* <<http://www.nl-bcn.ca/ISO/tc465c9/standard/690-1e.htm>>.
- , *ISO 690-2, Bibliographic references to electronic documents* <<http://www.nl-bcn.ca/ISO/tc465c9/standard/690-2e.htm>>.
- IWE: *El Profesional de la información*. Vol. 7, nº 1 (enero 1998-). Barcelona: Swets & Zeitlinger, 1998- . Hilabetekaria. 1992tik 1997ra IWE: Information world en español izenarekin kaleratu zen ISSN 1386-6710.
- Izquierdo, J.M.; Moreno, L.M. (1992). “Diseño de una base de datos de prensa controlada por un lenguaje facetado de estructura combinatoria (thesaurus)”. *Revista Española de Documentación Científica*, vol. 15, nº 1, 44-63 orr.
- Jakin (2000). “Liburutegi Nazioanala”. *Jakin*, 118 zenb. maiatza-ekaina.
- Joana Albret *Bibliotekonomia Mintegia* <<http://www.eibar.org/joana-albret>>.

- Jornades Antoni Vares (5. Girona. 1998). *Imatge i la recerca. Ponències i comunicacions*. Girona: Ajuntament de Girona, Centre de Recerca i Difusió de la Imatge.
- Katalogatzeko oinarritzko terminologia* (2001). Joana Albret Bibliotekonomia Mintegia. Oñati: Herri Ardularitzaren Euskal Erakundea.
- Kattnig, C; Léveillé, J. (1989). *Une photothèque: mode d'emploi*. Paris: Les Éditions d'Organisation.
- Koch, T. et al. (1997). *DESIRE: Development of a European Service for Information on Research and Education. Specification for resource description methods*. Part 3. *The role of classification schemes in Internet resource description and discovery*.
<http://www.ub.lu.se/desire/radar/reports/D3.2.3/class_v10.html>. [Kontsulta: 2000/IX]
- Lardy, J.-P. (2002) *Vite... tous les outils en une page*. Paris: ADBS. <<http://www.adbs.fr/site/web3/sitespro/lardy/outils.htm>>. [Kontsulta: 2002/VII].
- Lista de encabezamientos de materia para las bibliotecas públicas* (1987). 2º ed. revisada. Madrid: Ministerio de Cultura, Dirección General del Libro y Bibliotecas. (Lan honen bi itzulpen daude: *Liburutegi publikoetako gaien izenburuen zerrenda* (1993). Itz. UZEI. [Bilbo]: Bizkaiko Foru Aldundia, Kultura Saila. Eta *Biblioteketarako gaiburuen zerrenda*. Labayru Ikastegiak itzulitakoa baina argitaratu gabea).
- Llobet, M.; Pañella, I. (1988). “Un thesaurus aplicat a un mitjà de comunicació audiovisual. Experiència a TV3”. *Revista de Biblioteconomia i Documentació ITEM*, num. 2-3 (Gener-Desembre), 51-60 orr.
- López Yepes, J. (1978). *Teoría de la Documentación*. Pamplona: Eunsa
- , (1993). *¿Qué es Documentación? Teoría e historia del concepto en España*. Madrid: Síntesis.
- , (1996). “La documentación en la empresa informativa, notas para el estudio de sus fundamentos”. In Sánchez Casabon, A.I.; Ubieto Artur, I. (ed. apail.). *Jornadas sobre documentación y medios de comunicación (actas)*. Zaragoza: Universidad de Zaragoza, 11-37 orr.
- , (biltz.) (1989). *Fundamentos de información y documentación*. Madrid: Eudema.
- Madrid Díaz, M. V. (1999). “Análisis documental: fotografía de prensa”. In García Gutiérrez, A. (ed. apail.). *Introducción a la documentación informativa y periodística*. Alcalá de Guadaira (Sevilla): MAD, 305-331 orr.
- Maldonado, A.; Fernández, E. (2000). “Análisis comparativo de buscadores en internet”. *Información World en Español*, vol. 9, nº 3, marzo, 40-46 orr.
- Martínez Comeche, J.A. (1996). “El mensaje documentario y el documento”. In LÓPEZ YEPES, J. (koord.). *Manual de información y documentación*. Madrid: Pirámide, 48-61.orr.

- Merlo Vega, J.A.; Sorli Rojo, A. (1997). *Biblioteconomía y Documentación en Internet*. Madrid: CINDOC (CSIC).
- Nielsen, J. (2000). *Usabilidad: diseño de sitios web*. Madrid: Prentice Hall.
- Perpinyà i Morera, R. (1995). "Los lenguajes documentales". In Fuentes i Pujol, M.E. (ed. apail). *Manual de documentación periodística*. Madrid: Síntesis, 113-132 orr.
- Pinto Molina, M. (ed. apail.) (1994). *La catalogación de documentos: teoría y práctica*. Madrid: Síntesis.
- Pons Serra, A. (1995). "Fuentes de información para la actividad periodística". In Fuentes I Pujol, M.E. (ed. apail.). *Manual de documentación periodística*. Madrid: Síntesis, 53-76 orr.
- Reglas de Catalogación* (1995). Ed. refundida y revisada. Madrid: Dirección General del Libro, Archivos y Bibliotecas.
- Robledano Arillo, J. (2000). "Documentación fotográfica en los medios de comunicación social". In Moreiro, J.A. (koord.). *Manual de documentación informativa*. Madrid: Cátedra, 183-290 orr.
- Rodríguez Vela, C. (1992). "Los lenguajes documentales en las bases de información política y de actualidad". *Revista Española de Documentación Científica*, vol. 15, n. 1, 13-23 orr.
- Rupérez, P. (1997-1998). "El archivo gráfico de la Agencia EFE. Transición de un sistema manual a un sistema digitalizado: un análisis de la imagen". *Cuadernos de documentación multimedia*, núm. especial 6-7, 295-308 orr. (Bertsio elektronikoa <<http://www.ucm.es/info/multidoc/multidoc/revista>>).
- Sánchez Vigil, J.M. (1997-1998). "Automatización de los archivos fotográficos. Modelos de fin de siglo: Oronoz y Scala". *Cuadernos de documentación multimedia*, núm. especial 6-7, 419-430 orr. (Bertsio elektronikoa <<http://www.ucm.es/info/multidoc/multidoc/revista>>).
- , (1999). *El universo de la fotografía: prensa, edición, documentación*. Madrid: Espasa.
- Sarriegi, J.M. (2001). "El Directorio abierto". *Ciberpaís*, nº 8, febrero, 21. or.
- Seminari La documentació als mitjans d'informació (2. Valentzia. 1994). *L'experiència multimèdia. Ponències i conclusions*. València: Generalitat Valenciana: Unió de periodistes.
- Slype, G. van (1991). *Los lenguajes de indización: concepción, construcción y utilización en los sistemas documentales*. Madrid: Fundación Germán Sánchez Ruipérez.
- Sorli Rojo, A.; Merlo Vega, J. (1999). "Directorios de fuentes de información y referencia en Internet". *Revista Española de Documentación Científica*, vol. 22, nº 3, 411-416 orr.
- Tramullas, J; Olvera, M.D. (2001). *Recuperación de la información en Internet*. Madrid: Ra-Ma.
- UZEI (2001). *Informatika eta internet hiztegia*. Donostia: Elkarlanean.

- Valle Gastaminza, F. del (1993). “Análisis documental de la fotografía”. *Cuadernos de documentación multimedia*, junio, nº 2, 43-56 orr.
- , (1995). “La documentación de los medios informativos”. In El-Mir, A. J.; Valbuena, F. de la (konp.). *Manual de Periodismo*. Las Palmas: Universidad de las Palmas; Barcelona: Prensa Ibérica, 61-83 orr.
- Vicent, A.; Figueras Pacheco, F.; Aparicio, J.M. (2001). *Cómo buscar*. <<http://www.pntic.mec.es/mem/odisea/cb/indcb.html>>. [Kontsulta: 2001/IX].
- Vilches, L. (1987). *Teoría de la imagen periodística*. Barcelona: Paidós.
- Whatmore, G. (1970). *La documentación de la noticia*. Pamplona: Eunsa.
- Web Characterization* (2001). OCLC <<http://wcp.oclc.org>> . [Kontsulta: 2002/V].

Kazetaritza Sailean argitaratu diren beste liburu batzuk

Semiotika eta masa-komunikazioa. Panorama europarra

Joxe Inazio Basterretxea eta Marian Gonzalez
1997an argitaratua
ISBN: 84-86967-84-8

Komunikazioaren ikerkuntzarako metodologia

Iñaki Zabaleta Urkiola
1997an argitaratua
ISBN: 84-86967-85-6

Komunikazioaren eta informazioaren oinarriak

Jose Inazio Basterretxea
1997an argitaratua
ISBN: 84-86967-87-2

Kazetari-l@na Euskal Herrian

Txema Ramirez de la Piscina
1998an argitaratua
ISBN: 84-86967-94-5

Irratibidearen barrunbean zehar

Gorka Jakobe Palazio
2000n argitaratua
ISBN: 84-8438-005-10

Irratirako idazketa eta gidoigintza

Arantza Gutierrez Paz
2000n argitaratua
ISBN: 84-8438-008-4

Hedabideak eta Euskal Herria

Nor ikerketa-taldea
2000n argitaratua
ISBN: 84-8438-010-6

Ekoizpena eta errealizazioa

Arantza Gutierrez Paz
2001ean argitaratua
ISBN: 84-8438-019-X

Kultura-aniztasuna eta gizarte-komunikazioa

Jose Inazio Basterretxea Polo
2002an argitaratua
ISBN: 84-8438-026-2

Informaziorako dokumentazioaren oinarriak

Teresa Agirreazaldegi Berriozabal
2002an argitaratua
ISBN: 84-8438-029-7

Ikus-entzunezko informazioaren teknologia

Iñaki Zabaleta Urkiola
2002an argitaratua
ISBN: 84-8438-032-7

Euskal irratigintzaren historia

Arantza Gutierrez Paz
2002an argitaratua
ISBN: 84-8438-0031-9

Informazioaren teoria eta teknika irradi eta telebista digital eta analogikoan

Iñaki Zabaleta, Jexuxmari Zalakain
2004an argitaratua
ISBN: 84-8438-050-5

Programaziogintza irradi-telebistan

Edorta Arana Arrieta
2004an argitaratua
ISBN: 84-8438-055-6

Nola esan albisteak ikus-entzuleari

Jose Larrañaga Zubidarreta
2005ean argitaratua
ISBN: 84-8438-057-2

Irratsaio bat egiteko tailer praktikoa

Arantza Gutierrez eta Itxaso Fernandez
2005ean argitaratua
ISBN: 84-8438-070-X

Kazetaritza Sailean Uztaro aldizkarian argitaratu diren artikuluak

Analisi sintomatikoa eta politika nazionala
Agirre, J. Kolektiboa, *Uztaro* **23**, 65-86.

Euskarazko prentsa elkarlanerako estrategien bila
Aiestaran, A., *Uztaro* **49**, 45-57.

Iritzi publikoa, iritzi publikatua eta publikoaren iritzia: hedabideen eragina euskal politikagintzan
Amezaga, J.; Arana, E.; Iturriotz, A.; Martín, R., *Uztaro* **22**, 41-57.

Kale-borroka Euskadiko prentsan. ETAre su-etenaren garaian, aurretik eta ondoren (1997-2000)
Andonegi, A.; Azurmendi, I.; Osa, M., *Uztaro* **43**, 87-103.

Telebista-albistegiak eta errealtatearen errepresentazioa
Arana, E., *Uztaro* **5**, 47-57.

Telebista-albistegiak: *diversitas inter pares*
Arana, E., *Uztaro* **19**, 41-54.

Tokian tokiko telebistagintzaren programazioa, ordainsariak eta erronkak
Arana, E.; Azpillaga P.; Narbaiza, B., *Uztaro* **46**, 61-80.

EEBB-etako kazeta azterketa
Armentia, J. I., *Uztaro* **6**, 89-97.

Euskal Herriko egunkarien irudi berria
Armentia, J. I., *Uztaro* **11**, 37-46.

Kazetarien tipologiarako zenbait ohar
Azkargorta, A., *Uztaro* **6**, 99-109.

Egia eta egiantzekotasuna. Prentsa Euskadin
Azkargorta, A. eta Xamardo, N., *Uztaro* **0**, 37-46.

Herri mugimenduak eta komunikazio prozesua
Azkargorta, A. eta Xamardo, N., *Uztaro* **3**, 77-85.

ПРАВДА eta ИЗВЕСТИЯ sobietar egunkariak
Basterretxea, J. I., *Uztaro* **8**, 63-91.

Kartel politiko sobietarra: propaganda eredu baten azterketa eskripto-ikonikoa
Basterretxea, J. I., *Uztaro* **17**, 85-107.

Ulertaraztaile kolektiboa: interpretazio-eredu mass-mediatikoa
Basterretxea, J. I., *Uztaro* **24**, 49-58.

Masa-komunikazioaren funtzio eta pragmatika sozialak identitateen eraikuntzan
Basterretxea, J. I., *Uztaro* **29**, 39-50.

Hizkuntza eta hedabideak: prentsa idatziaren kasua

Basterretxea, J. I., *Uztaro* **39**, 63-74.

Euskal Herriko eskola-gazteak telebistaren katean

Basterretxea, J. I.; Idoiaga, P.; Zarandona, E.; Ramirez de la Piscina, Tx., *Uztaro* **55**, 63-87.

Euskarazko herri-aldizkariak eta teknologia berriak

Camacho, I., *Uztaro* **31**, 85-100.

Euskarazko herri-aldizkarien funtzioak hirugarren milurtekoaren atarian

Camacho, I., *Uztaro* **43**, 67-85.

Euskal Preso politikoaren informazioa Nafarroako egunkarietan

Castañeda, K., *Uztaro* **38**, 43-58.

Euskal informazio-kazetaritza abertzalea: *Euzkadi* eta *Euzko* 1913-1934

Díaz, J., *Uztaro* **15**, 81-95.

Euskal komunikabideak Interneten

Díaz, J.; Meso, K., *Uztaro* **27**, 25-32.

Kazetaritzari buruzko lehen doktore-tesia, euskaratua

Díaz, J., *Uztaro* **50**, 59-75.

Semeiotike tekhne

Erzilla, J. M., *Uztaro* **10**, 85-94.

Zuzeneko marketing-a, enpresa berrirako disziplina

Etxebarria, J., *Uztaro* **4**, 85-101.

Emakumearen irudia aldizkari femeninoetan

Expósito, M., *Uztaro* **13**, 87-105.

Alkoholaren kontrako kanpainak: edan-neurriaren bila marketingaren bidez

Expósito, M., *Uztaro* **16**, 79-97.

Zurrunmurraren mekanismoak. Argelgo mahaiaren kasua

González, M., *Uztaro* **1**, 115-123.

Tokiko iratiak, herri-partaidetasunaren guneak

Gutiérrez, A., *Uztaro* **18**, 41-48.

Irratia erronka digitalaren aurrean

Gutiérrez, A., *Uztaro* **32**, 35-47.

Irratiak eta internet bat eginda, hedabide erraldoien aurrean

Gutiérrez, A., *Uztaro* **48**, 55-66.

Euskal gatazka, prentsaren portaera eta herritarren iritzia (1998-2001)

Idoiaga, P.; Ramirez de la Piscina, Tx., *Uztaro* **42**, 85-101.

Perpaus adjetibalak albisteetako testuetan

Larrinaga, A., *Uztaro* **8**, 53-61.

Iraganeko jazoerak zelan hurbildu narrazioan eta albisteetan
Larrinaga, A., *Uztaro* **16**, 99-108.

Fikzio poliziakoaren logika, gaur eguneko irudian
López, E., *Uztaro* **0**, 47-84.

Euskal Telebista, Golkoko gerran
Martín, R. M., *Uztaro* **3**, 69-75.

Irrati modernoaren testuinguru teknologizatua
Murelaga Ibarra, Jon, *Uztaro* **51**, 65-80.

Euskarazko publizitatea prentsan
Ogiza, J., *Uztaro* **7**, 97-109.

Euskal komunikabideetako euskara
Palazio, G. J., *Uztaro* **1**, 105-114.

Exotoponimiazko problemak kazetagintzan
Palazio, G. J., *Uztaro* **7**, 77-95.

Ziberguneak: komunikazioguneek haratago (III. milurtekoko enpresa multimediatikoak)
Palazio, G. J., *Uztaro* **32**, 49-57.

Kable bidezko telebista Hego Euskal Herrian
Peñafiel, C.; Zabaleta, I.; Agirreazaldeg, T.; Xamardo, N., *Uztaro* **28**, 79-88.

Birmoldaketa digitala
Peñafiel, C., *Uztaro* **32**, 59-68.

Politikariak-kazetariak: boterearekiko lilura
Ramírez, Tx., *Uztaro* **3**, 87-96.

Masa-hedabideen efektuen inguruko zenbait xehetasun
Ramírez de la Piscina, Tx., *Uztaro* **21**, 68-78.

Drogak eta komunikabideak. Fenomenoaren eguneroko eszenifikazioa eta irudikapen soziala
Rekalde, A., *Uztaro* **50**, 77-87.

Informazioaren iraultza
Swerdlow, J. L., [Itzul.: Xabier Artola], *Uztaro* **17**, 169-177 [Jokin Zaitegi Itzulpen Laburren Sariketa].

Citizen Kane, hedabideak, boterea eta beren mugak
Xamardo, N. eta Zalakain, J. M., *Uztaro* **52**, 35-74.

Hurbiltasun-zatidura irrati-telebistako kazetaritzan: praktika desegokia
Zabaleta, I., *Uztaro* **14**, 49-60.

Prentsa nazionala eta prentsa lokala
Zalakain, J. M., *Uztaro* **12**, 55-65.

EGUNKARIA itxi dute, baina proiektua bizirik dago
Zalakain, J. M., *Uztaro* **45**, 29-69.